Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De summa Trinitate libri XV

https://hdl.handle.net/1874/326932

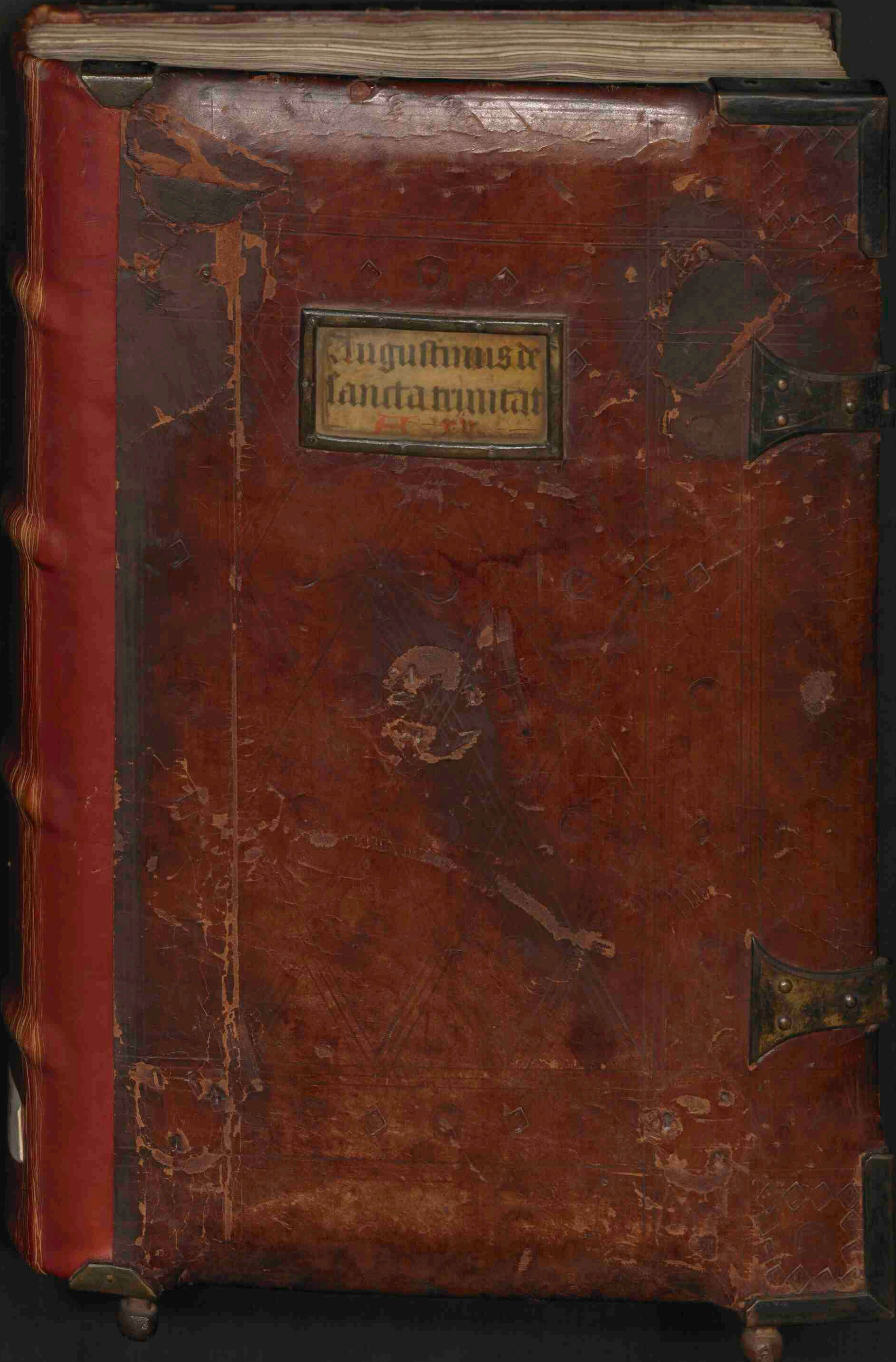
Augustinus de
sancta trinitat

Aevum medium.
Scriptores ecclesiast.
N°. 32

2 = 44

Kast
H. F. 2. 1

44 (*Eccl. 32, antea 285s.*) *Membr. fol. 150 ff. 2 col. 1477.*
S. Augustinus, De summa trinitate ll. XV.
Fol. 1a. Incipiunt capitula, cet. Fol. 150a Finiti sunt hij libri de summa trinitate per me fratrem Gherardum Theoderici professum conuentus domine nostre et xii apostolorum in Traiecto ordinis Canonicorum Regularium Anno domini M°CCCC° lxxvij° mensis Julij die v.

Hs.
2 F 1

Band gerepareerd Oct. 1960

n°. 257. f.

N°. 285. f.

Incipiunt capitula omnium librorum beati augustini de summa trinitate. In prefatione. capitulum primum.

De triplici causa errorum de deo opinantium. ij.

Ordo disputandi de trinitate diuina. iij.

De diuiso iudicio legentium et capacitate dissimili.

In primo libro Capitulum primum.

Quid de ea propria diuine trinitatis senserint catholici tractatores. ij.

De questionibus quibus mouentur de trinitate querentes. iij.

De trinitate patris et filij et spiritus sancti. quod sit unus et solus et verus deus. iiij.

Quod unigenitus dei filius propter formam serui minor patre dicatur. qui in forma dei equalis est patri. v.

De subiectione qua filius subiciendus patri dicatur. vi.

Quomodo utile credentibus fuit ut ad patrem forma serui corpus ascendat

Quomodo traditurus sit regnum filius patri. vij.

Qua discretione intelligendus sit. ut equalis patri filius. uel dicatur minor. viij.

Qua ratione filius nescire dicatur diem et horam quam scit pater.

De unitate persone filij dei ix. et filij hominis. siue in gloria. siue in humilitate.

In libro Secundo. Capitulum primum.

De regulis secundum quas scriptura de patre et filio loquitur. ij.

De hys scripture locis de quibus dubium est an propter assumptam creaturam minorem patri indicet filium. an uero hoc tantum. quod licet equalem patri tamen quod de patre sit doceat.

De hys que spiritum sanctum non mi- iij. norem patre indicant. sed tantum. iiij.

De clarificatione qua et pater filium clarificat. et filius patrem. v.

Quomodo intelligenda sit missio siue filij siue spiritus sancti. vi.

Quid sit quod nusquam legitur pater maior spiritu sancto. aut spiritus sanctus minor patre.

Propositio questionis de multimodis apparitionibus dei. que quidem missiones appellantur. cum pater missus non queat dici. sed aut filius aut spiritus sanctus cooperante tamen in omnibus trinitate. viij.

De hys qui naturam verbi visibilem putauerunt. ix.

De hys qui uolunt filium etiam ante carnis assumptionem fuisse mortalem. ut solus pater immortalitatem habere credatur. x.

An indiscrete deus trinitas patribus apparuerit. an aliqua ex trinitate persona. xi.

De tribus viris abrahe visis cum quibus sicut cum domino loquitur. xij.

De duobus angelis qui humana forma apparuerunt loth. et in quibus dominus singulariter appellatur. xiij.

De visione moysi quod dominum vi-

dit in horeb p igne ī rubo. xiiij.
De apparitione que facta est in egipto. xv.
De hijs q̄ diuinit' gesta sūt corā moysē ī mōte syna.
Vtrū deus p suā sbām mo xvi.
ysi appuerit an p visibilē creatāz.
Qd̄ ex psona dn̄i ihu dc̄a xvij.
itelligēda sit moysi. pona te sup petrā ⁊ auferā manū meā ⁊ posteriora mea videb. ⁊ c. xviij.
De visiōe daniel' ī qua illi ⁊ pr̄is ⁊ filij psona appuit in specie corporali. In tercio libro.
Vtrū cū deus Cap. p̄mū.
hoībus visus ē ipse p assūptā creaturā specici appuerit. an vero āgeli ex psona eius sūt locuti. ij.
De mutatiōibꝫ creatē siue cōsuetudinarijs siue īsolitis. q̄ nō fiūt extra ptātē ac sentē
Exemplū quo iij. trinitas creatōis ostendit oēs causas actionū rationabiliū p sūma dei volūtate descendere. iiij.
De puidētia dei q̄ sbiectiōe sc̄oꝝ p̄sidet angeloꝝ. v.
Qd̄ ope dei oīs creata āmīstrat. quo ⁊ mira in l'ta ordīe cōsuetudīs inseruit. vi.
Qd̄ d's oēm creaturā corpalē aīare ꝯglat ī vteris mrm. vij.
De miracul' q̄ magicis artibꝫ
De causis origīa viij. fiunt. libꝫ creataꝝ corpaliū q̄s mūdo creator inseruit. ix.
De significatiōibꝫ q̄ ad maifestanda volūtate dei siue p angelos siue p hoīes ministrant.
Essentiā trinitatis nūq̄ x.
ocīis appuisse mortaliū. sed p sbiectā creaturā sibi significasse que voluit. In libro iiij.
De gr̄a dei Capl' primū.
qua sibi hūanū genus recōciliat. ut qd̄ peccat saluet.
De īcarnatiōe ūbi ut ptā ij.
apes eius ee possemus. iij.
De simplo saluatoris nr̄i qd̄ ad duplū nr̄m cōcīt ⁊ cōgruit. iiij
De ratiōe simpli ad duplū p numerū ternariū atqꝫ senariū. v.
De q̄drag'nta sex ānis edificatiōis dn̄ici corpis. vi.
De triduo quo īpleto dn̄s res'
De signis ⁊ p̄figa vij. resurrectiōibꝫ q̄ aduētū dn̄i p̄cesserīt.
De filio dei qui ⁊ ī for' dei viij
⁊ ī for' serui vna psona ē. ix.
De vnitate eccl'ie ī deo p geminā dilc̄ionē. cui formā p̄bet vnitas pr̄is ⁊ filij ⁊ sp̄s sc̄i.
De mediatōe ad morte. x.
dyabolo. ⁊ mediatōe ad vitā
De falsitate lu xi. cihu xp̄o. dificationū quibꝫ hoīes in mūdi sp̄us fallunt. xij.
De fals ⁊ deceptorijs p̄gatōr.
Morte xp̄i nō fuisse neccitatis s; volūtat' sue ac ptat. xiij. xiiij.
De sacrificio pfecto ⁊ uno qd̄ ipse p nob' saluator effectus ē. xv.

De his qui sibi purgationem de
virtute propria pollicentur. xvi.
Sapientes mundi nec resurrectio
nis veritatem cognoscere nec futurorum
ordinem scire potuisse. quibus et
ipsi vitia nata videntur. xvii.
Unde apud ipsos quedam futura
De fide qua cum credi xviii. presagire.
mus temporaliter gesta et veritatem quo
De missione filii xix. [con]dit eterna.
lii dei qua in forma servi pre
sentis est minor cum in forma dei
permaneat equalis patri. xx.
Non esse contra equalitatem patris
et filii. sic etiam secundum eternam patris
divinitatem intelligatur filius missus.
De sensibili demonstratione xxi.
ne spiritus sancti. de doctrina trinitate v
In libro quinto cap. i. [T]rinitatis.
Quoniam modeste ac sobrie debe
at homo cum etiam sine mentis
natura inexplicabilis est. de dei sub
stantia cogitare. ii.
De incommutabili essentia quod
Contra arrianos iii. Deus est.
rum argumentationes. an in deo in
geniti et geniti appellatio sub
stantiam indicet diversitatem. iiii.
De accidentibus sive separabili
bus quibus deo quod immutabilis est esse non
Que in deo ad ali v. [quid] possunt.
quod dicitur. non secundum substantiam dici.
nec tamen esse accidentia. sed relati
va incommutabilia. vi.
An ingenitus quod pater dicitur possit
intelligi illa accipi que ad seipsum
et substantialiter dicitur. vii.
Quod in quibusdam locutionibus va
leat negativa particula quod aliquid
non quod sit. sed quod non sit ostendit.
Quod in trinitate deitatis viii.
quicquid ad se dicitur per se non diffe
rens atque esse sit. et unam signi
ficet eandemque substantiam. ix.
Qua necessitate tres persone in
trinitate dicantur. x.
De vera magnitudine au[t] pro
pria participatione quelibet sit magna. xi.
Relative non substantialiter dici
quicquid aut pater aut filius aut spiritus
sanctus proprie nominatur. xii.
De relativis que referri ad invi
cem nequeunt. cum tamen relativa sint. xiii.
Trinitatem deum non tria princi
pia sed unum esse principium. quia pater et
filius et spiritus sanctus creator est u
nus sicut et unus dominus. xiiii.
Quomodo in trinitate et pater ad filium
principium sit et pater et filius ad spiritum
Quomodo in spiritu sancto eam xv. [s]can.
antequam daretur possit donum nomine
intelligi. ut ei semper non aliud fuit
donum esse quam ipsum esse. xvi.
De appellationibus relativis que
non ad deum sed ad creaturam referen
de sunt. quoniam deo nichil accidit.
In libro Sexto. capitulum primum.
De eo quod apostolus ait. christum
dei virtutem et dei sapientiam. i.
De patre et filio hoc solum non di
ci illud de illo. quod non simul a
bo sunt. deus enim de deo bonus de

bono v̓tais de v̓tute q̄d simul' ss
ee diat. pater aūt pr̄e a' filius
de filio q̄d nō ambo simul sūt.
nō potest dia. iij.
De vnitate fily cū pr̄e ꝛ nūc
inuicem nobiscum. iiij.
Pares ī quacūq; v̓tute non
posse ī ceteis ēē dissiles. ac si h'
eq̄litas ī aīmis repiat' hūa
nis. mlto q; incōpabilius eam
manē in īcōmutabili etna q;
sb'a q̄d ē deus trinitas. v.
De sps sc̄a vnitate cū pr̄e et
De cr'ata corpali vi. filio.
et create spūali q̄ siplices nō
sint q̄ nec īcōmutabiles. vij.
De siplia ꝛ īcōmutabili esse
cia dei q̄uis mltiplr' sc̄dz sb'az
Trinitate deita viij. nōiet'
tis nllō mō tplicē ēē dicēdā. q̄
nec tria plus ibi sūt q̄ vnū. n'
vnū min' q̄ tria. ix.
De solo vēo deo pr̄e ꝛ filio ꝛ
De scīetentia sc̄a x. spū sc̄o.
hilary q̄ in tnitate pprietate
psonarū ītelligit' demōstsse.
In libro septio. capl'm pmū.
Utrū q̄cq̄d de deo nō relati
ue s; ad seipm rēe diat'.
cuilibet psone ī tnitate cōuei
at q̄ pr̄is ꝛ fily e. ij. Cat.
sentia significat nō ēē relati
ua. q̄ q̄cq̄d ad se nō ad aliq̄d
diat'. simul ambo sūt. iij.
De sapia a deo gēita l' creata.
Quid ul' a grecis ul' a la iiij.

tinis ncēe fuit dici de ineffabili
De sb'a ꝛ essēcia vi. tnitate.
De tribus psonis vni' essētie.
In libro octauo. capl'm pmū.
De differētia magnitudis
tnitatis. ī qua nō ē plus
ipa tnitas simul' q̄ singl'a q̄q; p
Q̄d de essentia veri ij. psona.
tatis q̄ ē tnitas nichil corporeū
neq; mutabile debeat cogitari.
De vno sūmo ꝛ vno bono. iij.
De dilcōe in deū p fidem. iiij.
De sacrāmēto īcarnatiōis dn̄i
ꝛ saluatoris nr̄i ihu xpi. v.
Q̄d ī scās q̄s nō videm' diliga'.
De vera dilectione. vi.
Q̄d q̄ frēm diligit deū diligat
qui amat. ꝛ ipsā dilectiōez q̄ ex
deo est. et deus est. vij.
Q̄d ex ea forma q̄ diligit d's.
iust' diligat'. q̄ nō pt ea q̄ di
lectionē excitat formā nō dili
git eadē q; ē d's. q̄ d's caritas ē. viij.
De amāte eo q̄d amat' ꝛ amor.
In libro nono. Capl'm pmū.
De deo semp querendo. ij.
An tria sint amās ꝛ q̄d
amat' ꝛ amor. an aūt du' sit
cū q̄s nō aliud q̄ seipm dilig'. iij.
Menti noticiā sui nisi in seip
sa esse nō posse. iiij.
Tria ēē in aīa que sit vnū.
mentē ꝛ noticiā sui ꝛ amorē.
Q̄d mēs ꝛ amor ꝛ noticia v.
sigla ī se maneat ꝛ oīa ī oib'.
De noticia q̄ mēs nō solū vi.

Capl'a.

se. ꝫ etiā alias mētes nosse īgu
(smalit) De v̄bo qđ mēs vij. Claīt pt.
ex etiā cōcapit veritatē. viij.
Quali amoꝛe debeat diligi ē
Qđ differat dilcō ix. Natura.
reꝝ spiritaliū ab amoꝛe carna
Non oīa quotiaa x. Cuī.
ꝯphendit dici posse ꝯcepta xi.
Qđ ꝯcepte noticie silitudinē
tūc ad eq̄litatē mētis attēdē.
cū id qđ cognoscit̄ neq̄ īferioꝛis
neq̄ superioꝛis nature ē. xij.
Cur sicut noticia mētis ē
ples nō cā amoꝛ ptus eius
de sit. In libro decīo. Caᵐ. p̄mū.
De studijs discē amantiū
qđ ignoꝛat. qđ tū nō ex
petent scire si penit' ignoraret.
Quibꝫ causis amari videt̄ ij.
aut̄ īcognita. cū ipa scīa eoꝝ
q̄ nesciūtur expetitur. iij.
An īcognita sibi sit mēs cū se
ut nouerit querit. iiij. Cre
De pp̄ijs mētis q̄ nō pt ignoꝛa
In quo mēs nosse debeat v.
ꝛ a quibꝫ abstinē. ne eis q̄si pp̄i
is deflectet̄ atq̄ ita se mi' noue
In q̄bꝫ mēs de se co vi. Cit.
gitans possit errare. vij.
De opinionibꝫ eoꝝ q̄ mētē
aliq̄d p̄apuū corpis ēē senserūt.
Qđ mēs nosse se q̄res nich viij.
il de se corpoꝛeū debeat cogitaē.
Q̄nō mēs ꝯgnoscat seipsā ix.
Qđ mēs nosse se cupiēs. nichil
eoꝝ de se cogitaē debeat. de quibꝫ
sciat esse dubitandū. x.
De memoꝛia ītelligēcia ꝛ volū
tate. ī quibꝫ mēs habet ī se quā
dā ymaginē dīne tīnitatis. xi.
De q̄renda ymagīe tīnitatis e
cīā in hijs q̄ aīa ex corpis sensibꝫ
ꝯcipit. In libro vndecīo. cap. iᵐ
De ymagīe tīnitatis ecīā ī
eo qđ ymago dei nō ē. id ē
in hoīe exterioꝛe querenda. ij.
De visibili ꝛ vidētē atq̄ visiōe.
De memoꝛia q̄ visoꝝ ymago iij.
ītinet̄. ꝛ ītēcōe aī q̄ vtrūq̄ coꝑ
De ymagībꝫ q̄s co iiij. Cit.
gitatōis acies ītuet̄ in fanta
sia quā memoꝛia cōcapit. v.
De cogitatōibꝫ in oꝛijs. ꝛ de
hijs q̄ ab acie r̄cordatōis abigē
De fine volūtatis vi. De sūt.
q̄ ꝯgnoscat̄ r̄ca an p̄ua cupiam'.
De tīnitate q̄ iā nō ex corpe vij.
neq̄ ex corpis sensu ꝫ de meo
ria nascatur cogitantis. viij.
De mltiplicatōibꝫ tīnitatis
q̄ ex r̄cordatione paruit̄. ix.
Qđ in q̄libet gīe tīnitatū vo
lūtas nec parens ītiat ēē
nec proles. x.
Qm̄ facile sit cogitāti fīge
sibi eas sp̄es q̄s nō vidit ex e
aꝝ recordatiōe q̄s vidit. xi.
De mēsura ꝛ nūo ꝛ pondē.
q̄ꝝ silitudo sit ī memoꝛia ꝛ visi
oē ꝛ volūtate. In libro duode
Quid sit qđ cīo. cap. p̄mᵐ
ceat in aīo nr̄o ītelligē

dū sit ad īteriorē hoīs ptinē. ij.
Corpales sensus cōmunes nob' ēē cū pecoribꝫ et ꝓpriū ēē hoīs de hijs q̄ in suo corpe cōphēdit scḋm ētnas iudicarē ratiōes. iij.
Actiōēs corpales ita demū ēē rectas. si eis ēgēdis mēs itellctual' Q'd itersit īt ill'. iiij. Cꝑficit. quo mens īclinat' ad tpalia. ꝛ illud qͦ cōtēplatur etna. v.
De opinioē eoꝝ q̄ cōiugio masculi ꝛ feīe et eoꝝ ꝓli diuinā cōparant trinitatem. vi.
Q'd hō nō ad vni' ītrinitate psone ꝫ ad tota' tritatis ymaginē sit creatus. vij.
De eo q'd apl's dicit viri ēē se cūdū ymaginē dei. mlierē aūt gloriam viri. viij.
Quibꝫ pgressibꝫ mēs corpaliū volu ꝛ ymagiē delctationib' etnoꝝ ꝯteplatioē deficiat. ix.
Quā pnicioseē relicto cōmuni bono priuata q̄rant'.
Que sit hūana tēptatio ꝛ q'd pcūnertra corpus habeat'.
Quibꝫ denūciatioibꝫ hō ad ymaginē dei. ī silitudinē pecoris delabat'.
Quā cōpabilis sit pmoꝝ hoīnū puaricatioī mēs q̄ ad amorē tpaliū sēsu ētracta corporeo.
De eoꝝ sētēcia q̄ ī vno hō x. mīe mentē ī psona viri. sēsū aūt corpis in psona mlieris accipiendū esse direrūt. xi.

In que officia ꝓpria sapia et sciētia diuidantur. xij.
De opinione platonis q̄ credidit animas aliā vitā pus q̄ corpibꝫ īduerent' habuisse.

Jn libro tredecīo. caplm primū.

De gemino rational' mentis officio quoꝝ vnū ad tpalia. aliud ptinet ad etna. ij.
De fide q̄ licet p corpis sensū mente cōcepta sit. nichil tū īuenit' habere corporeū. iij.
De volūtate quā ꝛ singuli ꝓpriā et oēs cōiā nō īdicatū put habe' comunē. iiij.
De btitudie quā oēs vna volūtate expetūt. ꝫ nō eadē oēs de fruitione venerantur. v.
An oēs btī sīt q̄ viuunt vt volūt
Propriorē ēē btitudini vo vi. lūtatē rectā. cuā nō adeptā q'd cupit q̄ prauā etiā si q'd cōcupiuit obtinuit. vij.
Ad verā btitudinē viā ēē p fidē rectā sine q̄ nulla cuiq̄ possit ꝛ fortitudo pdesse. viij.
Perfectā btitudinē nisi in eterna vita ēē nō posse. ix.
An etnitatis capax sit hūana
An alio mōo ops. x. Cuanatā. īs hoīem etnitati debueit reformarē q̄ ut sibi dei fili' natura̅ vniret hūanam. xi.
Qua ratioē ī sanguiē xpi iustificent' credētes. ꝛ quo ī h'. sacrāmēto toa' sit trinitatis cōpatio.

Capla.

Qd merito ho dyabolice sit t. xij.
De cōsilio dei q°. xiij. Cdiu ptati.
ciplacuit ut ptas dyaboli non
potencia s; iusticia vinceret. xiiij.
De coi debito p nichil debere
xpm soluto. xv.
Iuq sit dyabolus vict a xpo. xvi.
Ad qua utilitate fideliu cru
tor mala q p origiale pcm st
contracta conuersa sunt. xvij.
De hijs q p icarnatione xpi
sunt collata credentibz. xviij
De natiuitate dni ncri ex ma
ria virgine et spu sco. xix.
Qd v̄bu caro fcm qd e xpc ihc. &
sapie thesauros i se hēat & scie.
Neminē posse sn fide ad xx.
vera btitudinē puenire. In li
bro decio qito. Capl'm pmu.
Que sit hois vera sapia. ij.
De fide q licet ad etna p
ducat tpal' tn ē. & cu ad etnita
tē ventu fuerit cessatura. iij.
Qd illud sit aīmi i q dei yma
go ppetua ē. & etne spes trinitat.
Qd natura aīe eciā defor iiij.
mis & misere nec vita nec dei
ymaginē possit amitte. v.
An ecia puulor mētes nosse
Qd mēs hois sine vi. Cpnt.
cogitacōe sibimet cōspicua es
se non possit. vij.
Qd aliud sit aliqd nō nosse &
aliud nō inde cogitare. viij.
De pncipali mētis i q inuenta
ē sūme ymago trinitatis. ix.
An vtutes qbz ad etnitatē tedit
desinite sit cu ad etna pdurent.
De cognoscibilibz tpalibz. x.
quor alia cognitionē nraz pue
niūt alia nō precedunt. xi.
An sp memoria pteritaru reru
sit. an vero ecia psentiu. xij.
Qua facltate mēs rational'
obtineat ut i ea dei ymago resi
De i mulscencia i xiij Cpledeat.
deu. cui sp capax ē mētis nata.
Qd ecia praua mēs n° meo xiiij.
ria sui careat n° cogitacōe n°.
De mubilitate xv. Camore.
mētis huane q sit ut sic miſe
ra facta est ex bta. ita bta pos
sit esse ex misera. xvi.
De reformacōe mētis ad y
maginē dei. & q̄t mois sps ap
pellatio diuisis assignat' natis.
Quid i sit i tgnacōez xvij.
baptismi & renouationē q p
ficit' de die i die i agnitoez dei.
Posse hoiem ecia a corpe xviij
ymaginē dei accipi scdm qd
verbu caro fcm ē. cui i mortali
tati oēs sci cōformabūt'. xix.
Qua sui pte ho ad ymagiez
dei fcus sit. ad qua pficiēdo i no
uat'. In libro decio qito. c. i.m
De excellentia aīmi. ad y
maginē creatois cōditi. ij.
De sūmo bono qd sp inciēn
du qrit'. & qrendu inuenit'. iij.
Qd disputatu q due q p hen
su sit p cedentiu ro ciā° librorum.

In quarum uerum contemplatione sum iiij.
ma trinitas inquirenda sit. v.
Omnia que de deo digne dicta videntur
posse in pauciora conferre ut ni
chil minus dictum intelligatur. vi.
Quomodo etiam si unum aliquid eligatur
ex multis quod digne appellatur deus
in ipsa una appellatione trinitas
deitatis possit intelligi. vij.
Quid differat trinitas que invenitur in
imagine dei a trinitate que deus est. viij.
De speculo in quo per ymaginem dei t
rinitas eius utcumque intellecta conspicitur.
De enigmate et tropicis ix.
locutionibus. x.
Quomodo per inspectionem ubi quod est in
cogitatione mentis humane ad
agnitionem ubi quod deus est aliqua
tenus possit accedi. xi.
Sicut verbum hominis significatum
sive voce vel quolibet indicio corpora
li. ita verbum manifestatum est per car
Quantum distent a xij. ne.
vera et perfecta similitudine dei que in
natura mentis utcumque deo similia
De scientia dei patris xiij. reperiuntur.
cui nichil cuiuslibet creature in
dicijs conferatur. xiiij.
De similitudine et equalitate dei
patris et unigeniti eius consub
stancialis et coeterni. xv.
Quam dissimile sit verbum nostrum
mutabile a verbo dei incommu
tabili et eterno. xvi.
An voluntas cogitationis in
deo esse credenda sit. xvij.
De spiritu sancto qui et filio equalis ac
pitur et utriusque spiritus dicitur. et cari
tatis nomine intelligitur. cum quibus
in trinitate persona sit caritas. xviij.
De excellentia caritatis que ita
ex deo est. ut ipsa sit deus. xix.
Qua ratione donum dei dicatur
spiritus sanctus. xx.
Contra eos qui unigenitum dei
non prime nature sed voluntatis
filium esse dixerunt. xxi.
De similitudinibus trinitatis di
uine que in natura mentis ad y
maginem dei facte reperiri ut
cumque potuerit. xxij.
Tria que sunt in ymagine dei id est
memoria intellectus et amor v
nius esse persone. que non hoc est ei esse
quod hec habere. xxiij.
Quam vera in dei trinitate uni
tas. et quam vera in eadem unitate sit tri
De hijs qui naturam xxiiij. nitas.
mentis subtiliter intuentur. et eam yma
ginem dei esse non sentiunt. xxv.
Quam beatos facit fides vera contra
eos qui de naturis incorporeis nequ
eunt disputare. xxvi.
Intervallis temporum divine t
rinitatis carere naturam. xxvij.
Quid quodam sermone ad po
pulum disputatum sit de differe
ntia generationis filij et processione
spiritus sancti.
Explicitunt capitula omnium librorum.

Retractatio augustini in libros de trinitate

Libros de trinitate que deus est quindecim scripsi per aliquot annos. Sed cum eorum duodecimum nondum perfecissem. et eos diutius tenerem quam possint sustinere qui vehementer eos habere cupiebant: subtracti sunt michi minus emendati quam deberent ac possent. quando eos edere voluissem. Quod postea quam comperi. quia et alia eorum sed apud nos exemplaria remanserant statueram eos iam ipse non edere: sed sic habere, ut in alio aliquo opusculo meo quod michi de hiis evenerit dicerem. Urgentibus tamen fratribus quibus resistere non valui. emendavi eos quantum emendandos putavi et complevi et edidi: et adiungens eis a capite epistolam quam scripsi ad venerabilem aurelium episcopum carthaginensis ecclesie. quo tamquam prologo exposui et quid accidisset. et quid facere mea cogitatione voluissem. et fratrum caritate compellente fecissem. In quorum libro undecimo cum de corpore visibili agerem dixi. quocirca id amare. alienari est: quia secundum eum amorem dictum est. quo aliquid sic amatur. ut eo fruendo existimet beatum se esse qui hoc amat. Nam non est alienari in laudem creatoris amare speciem corporalem: ut ipso creatore fruens quisque vere beatus sit. Item in eodem ubi dixi. nec avem quadrupedem memini quia non vidi: sed fantasiam talem facillime intueor. dum alicui forme volatili qualem vidi adiungo alios duos pedes itidem vidi. Hec dicens non potui recolere volatilia quadrupedia que lex commemorat. Neque enim lex computat in pedibus duo posteriora crura quibus locuste saliunt: quas dicit mundas. Et ideo discernit ab immundis talibus volatilibus: que non saliunt illis cruribus. sicut sunt scarabei. Omnia quippe huiusmodi volatilia quadrupedia vocantur in lege. In duodecimo velut expositio verborum ubi ait apostolus. omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est: non michi satisfacit. Nec sic puto intelligendum quod dictum est. qui autem fornicatur in corpus proprium peccat. tamquam ille hoc faciat qui propter adipiscenda ea que per corpus sentiuntur: ut in hiis finem sui ponat. aliquid agit. Hoc enim longe plura peccata complectitur. quam illa fornicatio que concubitu perpetratur illicito: de qua loquebatur cum hoc diceret apostolum apparet. Hoc opus excepta epistola que postmodum ad eius caput adiuncta est. sic incipit. Lecturus hec que de trinitate disserimus.

Incipit prefatio augustini in libros sequentes.

Domino beatissimo et sincerissima caritate venerando. sancto fratri et consacerdoti pape Aurelio: Augustinus in domino salutem. De trinitate que deus summus et verus est. libros iuvenis inchoavi: senex edidi. Omiseram quidem hoc opus postea quam comperi preceptos michi esse sive subreptos antequam eos absolverem: et retractatos ut mea dispositio fuerat expolirem. Non enim singillatim. sed omnes simul edere ea ratione decreveram: quoniam precedentibus consequentes inquisitione proficiente nectuntur. Cum ergo per eos homines qui prius quam vellem ad quosdam illorum pervenire potuerunt dispositio mea nequisset impleri: interruptam dictationem reliqueram. cogitans hoc ipsum in aliquibus scriptis meis conqueri: ut scirent qui possent non a me fuisse eosdem libros editos. sed ablatos priusquam in editione mea digni viderentur. Verum multorum fratrum vehementissima postulatione. et maxime tua iussione compulsus. opus tam laboriosum adiuvante domino terminare curavi: eosque emendatos non ut volui. sed ut potui. ne ab illis qui subrepti in manus hominum exierant plurimum discreparent. venerationi tue per filium nostrum condiaconum karissimum misi: et cuicumque audiendos. describendos. legendos permisi. In quibus si servari mea dispositio potuisset: esset profecto et si easdem sentencias habentes multo tamen enodatiores atque planiores. quantum rerum tantarum explicandarum difficultas pateretur. Sunt autem qui primos quatuor vel pocius quinque eciam sine prohemiis habent: et duodecimum sine extrema parte non parva. Sed si eis hec editio potuerit innotescere: omnia si voluerint et valuerint emendabunt. Peto sane. ut hanc epistolam seorsum quidem. sed tamen ad caput eorundem librorum poni iubeas. Ora pro me. Explicit prefatio. Incipiunt capitula libri primi.

De triplici causa erroris de deo opinancium. Capitulum primum. Capitulum 2m.

Ordo disputandi de trinitate divina. Capitulum 3m.

De diverso iudicio legentium et capacitate dicendi. Capitulum 4m.

Que esse propria divine trinitatis senserint catholici tractatores. Capitulum 5m.

De questionibus quibus movent de trinitate querentes. Capitulum 6m.

De trinitate patris et filii et spiritus sancti qui sunt unus et solus et verus deus. Capitulum 7m.

Quod unigenitus dei filius propter formam servi mi

nor patre dicatur. qui in forma dei equalis est patri. ca. 8. De subiectione qua filius subiciendus dicitur patri. ca. 9. Quam utile credentibus fuerit ut ad patrem forma servi xpus ascendat. ca. 10. Quo traditurus sit regnum filius patri. ca. 11. Qua discretione intelligendus sit nunc equalis patri filius. nunc autem minor. ca. 12. Qua ratione filius nescire dicatur diem et horam quam scit pater. ca. 13. De unitate persone filii dei et filii hominis sive in gloria sive in humilitate.

Incipit liber primus beati Augustini aurelii de trinitate ad aurelium papam. Capitulum primum.

Lecturus hec que de trinitate disserimus: prius oportet ut noverit stilum nostrum adversus eorum vigilare calumpnias. qui fidei contempnentes initium. immaturo et perverso rationis amore falluntur. Quorum non nulli ea que de corporalibus rebus sive per sensus corporeos experta notaverunt. sive que natura humani ingenii et diligentie vivacitate. vel artis adiutorio perceperunt. ad res incorporeas et spiritales transferre conantur: ut ex hiis illa metiri atque opinari velint. Sunt item alii qui secundum animi humani naturam vel affectum de deo sentiunt si quid sentiunt: et hoc errore cum de deo disputant. sermoni suo distortas et fallaces regulas fingunt. Est item aliud hominum genus eorum qui universam quidem creaturam que profecto mutabilis est nituntur transcendere. ut ad incommutabilem substantiam que deus est erigant intentionem: sed mortalitatis onere pregravati. cum et videri volunt scire quod nesciunt. et quod volunt scire non possunt: presumptiones opinionum suarum audacius affirmando. intercludunt sibimet intelligentie vias: magis eligentes sententiam suam non corrigere perversam. quam mutare defensam. Et hic quidem omnium morbus est trium generum que proposui. eorum scilicet qui secundum corpus de deo sapiunt. et eorum qui secundum spiritalem creaturam sicuti est anima. et eorum qui neque secundum corpus neque secundum spiritualem creaturam. et tamen de deo falsa existimant: eo remotiores a vero. quo id quod sapiunt nec in corpore reperitur nec in facto et condito spiritu. nec in ipso creatore. Qui ei

opinatur deū ūbi gr̃a candidū
uel rutilū fallr̃: sꝫ tñ hec īue
niūtur ī corpe. Rursus qui o
pinat deū nūc obliuiscentē.
nūc recordantē. uł si qđ hui9
modi ē: nichilominꝰ ī errore
ē. sꝫ tñ h' inueniūt in animo.
Qui aūt putat eī eē potētie
deū. ut seipm ipē genuerit: eo
plus errat q̄ nō solū deus ita
nō ē. sꝫ nec spūalis nec corpa
lis creatura. Nulla eīm omnino
res ē que seipsā gignat ut sit.
Vt ergo ab hui9modi falsita
tibus hūanus aīm9 purgaret:
sc̄a scriptura puulis congruens.
nulli9 gnīs rerū uerba uitauit
ex quibꝫ q̄i gradati ad diuina
atqꝫ sublimia noster ītellc̄us
uelut nutritus assurgeret.
Nam ꝛ uerbis ex rebus corpa
libꝫ assūptis usa ē cū de deo lo
queret. uelut cū ait: sub um
braculo alarū tuarū ptege
me. Et de spūali creatura mł
ta transtulit. quibꝫ significa
ret illud qđ ita nō esset. sꝫ ita
dici opus esset: sicuti ē. ego
sū deus zelans. ꝛ penitet me
hominē fecisse. De rebꝫ aūt
que oīno nō sūt nō traxit a
liqua uocabula. quibꝫ uł fi
guraret ꝛ locutiones: uł spic
saret enigmata. Vnde pni
ciosius ꝛ inanius euanescūt
qui tertio illo gnē erroris a
ueritate secludūtr: hoc suspicā
do de deo. qđ neqꝫ ī ipo neqꝫ in
ulla creatura inueniri potest.
Rebus eī que ī creatura repe
riūtur solet scriptura diuina
uelut infantilia oblectamēta
formare: quibꝫ īfirmorꝫ ad q̄
renda supiora. ꝛ inferiora dese
renda pro suo modulo tamq̄
passibꝫ moueret affectus. Que
uō ppie de deo dicitur que in
nulla creatura repiūtur. raro
ponit scriptura diuina: sicut
illud qđ dictū est ad moysen.
ego sū qui sū. ꝛ qui ē misit me
ad uos. Cū eī eē aliquo modo
dicatur corpus ꝛ animꝰ. nisi
pprio quodā modo uellet ītelli
gi. nō id utiqꝫ diceret: ꝛ illud
qđ ait aplūs. qui solus habet
īmortalitatē. cū ꝛ aīa modo
quodā īmortalis eē dicatur
et sit. nō diceret solus habet.
nisi qr uera īmortalitas īcō
mutabilitas ē: quā nulla po
test hr̄e creatura. qm̄ solius
creatoris ē. Hoc ꝛ iacobus
dicit. Omē datū optimū. ꝛ
omē donū pfcm̄ desursū est
descendens a pr̄e luminū: a
pud quē nō est transmutatio
nec momenti obumbratio.
Hoc ꝛ dauid. Mutabis ea ꝛ
mutabūtur: tu aūt idem ip
se es. Proinde substanciā dei
sine ulla sui commutatione

mutabilia facientē. et sine ullo suo
tēporali motu tēporalia creantē. intu
eri et plene nosse difficile ē. Et ideo
ē necessaria purgatio mētis nr̄e.
qua illud ineffabile ineffabiliter
videri possit: qua nondū prediti
fide nutrimur. et p quedā tolerabili
ora ut ad illud capiendū apti et
habiles efficiamur itinera ducimur.
Unde et aplus in xpo quidē dicat
eē omnēs thesauros sapiē et sciē
absconditos: eū tn̄ q̄uis iā gr̄a
eius renatis. sz adhuc carnalibz
et aialibz tanq̄ puulis in xpo nō ex
diuina uirtute in qua equalis ē
prī. sz ex hūana infirmitate ex q̄
crucifixus ē cōmendauit. Ait nā
qz. Non ei iudicaui me scire ali
quid int vos: nisi xp̄m ihm̄ et
hūc crucifixū. Deinde secutus
ait. Et ego in infirmitate et timo
re et tremore multo fui apud vos.
Et paulo post dicit. Et ego fr̄es nō
potui vobis loqui q̄si spiritalibz sz q̄si
carnalibz: q̄si puulis in xpo lac vo
bis potū dedi nō escam. Nondū
ē poteratis: sz nec adhuc quidē
potestis. Hoc cū dicit quibusdā
irascitur: et sibi cōtumeliose dici
putant. Et plerūqz malicia cre
dere eos potius a quibus hec au
diūt nō hr̄e qd dicant: q̄ se cape
nō posse qd dixerint. Et aliqn̄
afferimus eis rōnem nō quā pe
tūt cū de deo q̄runt. qz nec ipi
eā valent sumē. nec nos fortas
se ul' apprehendē ul' pferre: sz qua
demonstrat' eis q̄ sint inhabiles
minimeqz ydonei pcipiendo quod
exigunt. Sz quia nō audiūt qd
volūt: aut callide nos agere pu
tant. ut nr̄am occultem̄ imperici
am. aut maliciose q eis inuidam̄
periciā: atqz ita indignātes ptur
batiqz discedūt. Capitulum secūdū.

Quapropter adiuuāte dn̄o deo
nr̄o suscipiem̄ et eā ipsam
quā flagitant q̄tū possumus
reddē rōnē. q trinitas sit vnus et
solus et verus deus. et q̄ recte prī et
filiꝰ et spūs scūs vniꝰ eiusdēqz sub
stancie ul' essencie dicat' credat'
intelligatur: ut nō q̄si nr̄is excusa
tionibz illudant' sz re ipa experiant'
et eē illud sūmū bonū qd purga
tissimis mentibz cernitur. et a se
ppterea cerni cōprehendiqz nō posse.
qz mentis hūane acies inualida in
tam excellenti luce nō figitur. nisi
p iusticiā fidei nutrita vegetetur.
Sz prīmū sedm auctoritatē scriptu
rarū scārū. vtrū ita se fides habe
at demonstrandū ē: deinde si volu
erit et adiuuerit deus istis garru
lis ratiocinatoribz elacioribus q̄
capacioribz. atqz ideo morbo pe
riculosiore laborantibz sic fortas
se seruiem̄. ut inueniant aliqd
vnde dubitare nō possint: et ob
hoc in eo qd inuenire nequiverint
de suis mentibus potiꝰ q̄ de ipa
veritate. ul' de nr̄is disputatioibz

congruant: atque ita si quid eis
erga deum vel amoris est vel timo
ris ad vinculum fidei et ordinem rede
ant. iam sentientes quam salubri
ter in sancta ecclesia medicina fide
lium constituta sit: ut ad percep
tionem incommutabilis veritatis
imbecillam mentem observata
pietas sanet. ne in opinionem
noxie falsitatis temeritas inor
dinata precipitet. Nec pigebit
autem me sicubi hesito querere:
nec pudebit sicubi erro discere.

Proinde quisquis Capitulum tercium.
hec legit. ubi pariter certus
est pergat mecum. ubi pariter hesi
tat querat mecum: ubi errorem
suum cognoscit redeat ad me.
ubi meum revocet me: ita ingre
diamur simul caritatis viam.
tendentes ad eum de quo dictum
est. querite faciem eius semper.
Et hoc placitum. pium atque tutum
coram domino deo nostro cum omnibus
inierim qui ea que scribo legunt.
et in hiis omnibus scriptis meis.
maximeque in hiis ubi queritur
unitas trinitatis patris et filii et
spiritus sancti: quia nec periculosius alicu
bi erratur. nec laboriosius aliquid queritur.
nec fructuosius aliquid invenitur. Quisquis er
go cum legit. dicit. hoc non bene dictum est:
quoniam non intelligo. locutionem
meam reprehendit non fidem.
Et forte vere potuit dici pla
nius: veruntamen nullius hominum
ita locutus est. ut in omnibus ab omnibus
intelligeretur. Videat ergo cui hoc
in sermone meo displicet. utrum
alios in talibus rebus questionibusque
versatos cum intelligat. me non in
telligit: et si ita est ponat librum
meum. vel etiam si hoc videtur abiciat.
et eis potius quos intelligit operam
et tempus impendat: non tamen propte
rea me putet tacere debuisse. quia
non tam expedite ac dilucide. quam
illi quos intelligit eloqui potui.
Neque enim omnia que ab omnibus con
scribuntur. in omnium manus veniunt: et
fieri potest ut nonnulli qui etiam
hec nostra intelligere valent. illos
planiores non inveniant libros. et
in istos saltem incidant. Ideoque utile
est plures a pluribus fieri diverso
stilo non diversa fide etiam de questio
nibus eisdem: ut ad plurimos res
ipsa perveniat. ad alios sic. ad ali
os autem sic. At si ille qui se ista non
intellexisse conqueritur. nulla unquam
de talibus rebus diligenter et acute
disputata intelligere potuit: secum
agat votis et studiis ut proficiat.
non mecum querelis et conviciis ut ta
ceam arguat. Qui vero hec legens
dicit. intelligo quidem quid dictum sit.
sed non vere dictum est: asserat ut pla
cet sententiam suam. et redarguat me
cum si potest. Quod si cum caritate et
veritate fecerit. michique etiam si
dum in hac vita maneo cognoscere
dum facere curaverit: uberrimum

fructum laboris huius mei recepero. Quod si michi non potuerit. quibus id potuerit me volente ac libente prestiterit: ego tamen in lege domini meditabor si non die ac nocte. saltem quibus temporum particulis possum: et meditationes meas ne oblivione fugiant stilo alligo. sperans de misericordia dei quod in omnibus veris que certa michi sunt perseverantem me faciet. Si quid autem aliter sapio id quoque michi ipse revelabit: sive per occultas inspirationes atque ammonitiones. sive per manifesta eloquia sua. sive per fraternas sermocinationes. Hoc oro et hoc depositum desideriumque meum penes ipsum habeo qui michi satis ydoneus est et custodire que dedit. et reddere que promisit. Arbitror sane non nullos tardiores in quibusdam locis librorum meorum opinaturos me sensisse quod non sensi: aut non sensisse quod sensi. Quorum errorem tribui michi non debere quis nesciat. si velut me sequentes neque apprehendentes remanerint in aliqua falsitate. dum per quedam densa et opaca cogor viam carpere: quandoquidem nec ipsis sanctis divinorum librorum auctoritatibus ullo modo quisquam recte tribuerit tam multos et varios errores hereticorum. cum omnes ex eisdem scripturis falsas atque fallaces opiniones suas conentur defendere. Admonet me plane ac michi iubet suavissimo imperio lex christi hoc est caritas. ut cum aliquid falsi in libris meis me sensisse homines putant quod ego non sensi. atque idipsum falsum alteri displicet. alteri placet: malim me reprehendi a reprehensore falsitatis. quam ab eius laudatore laudari. Ab illo enim quamvis ego non recte qui hoc non senserim. error tamen ipse recte vituperatur: ab hoc autem nec ego recte laudor. atque existimor id sensisse quod vituperat veritas. Ergo in nomine domini susceptum opus aggrediamur. Capitulum quartum.

Omnes quos legere potui qui ante me scripserunt de trinitate que deus est divinorum librorum veterum et novorum. id est utriusque testamenti catholici tractatores. hoc intenderunt secundum scripturas docere quod pater et filius et spiritus sanctus unius substancie inseparabili equalitate divinam insinuent unitatem: ideoque non sunt tres dii sed unus deus. quamvis pater filium genuerit. et ideo filius non sit qui pater est. filiusque a patre sit genitus. et ideo pater non sit qui filius est: spiritusque sanctus nec pater sit nec filius. sed tantum patris et filii spiritus. patri et filio etiam ipse coequalis. et ad trinitatis pertinens unitatem. Non autem eandem trinitatem natam de maria virgine confitentur.

et sub pontio pilato crucifixum et sepultum. tertio die resurrexisse et in celum ascendisse. sed tantummodo filium: nec eandem trinitatem descendisse in specie columbe super ihesum baptisatum. aut die penthecostes post ascensionem domini sonitu facto de celo quasi ferretur flatus vehemens. et linguis divisis velut ignis. sed tantummodo spiritum sanctum: nec eandem trinitatem dixisse de celo. tu es filius meus sive cum baptisatus est a iohanne. sive in monte quando cum illo erant tres discipuli. aut quando sonuit vox dicens. et clarificavi et iterum clarificabo. sed tantummodo patris vocem fuisse ad filium factam: quamvis pater et filius et spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt. ita inseparabiliter operantur. Capitulum quintum.

Hec et mea fides est. quando hec est catholica fides. Sed in ea nonnulli perturbantur cum audiunt deum patrem et deum filium et deum spiritum sanctum. et tamen hanc trinitatem non tres deos sed unum deum. et quemadmodum id intelligant querunt: presertim cum dicitur inseparabiliter operari trinitatem in omni re quam deus operatur. et tamen quandam vocem patris sonuisse que vox filii non sit: in carne autem natum et passum et resurrexisse. et in celum ascendisse non nisi filium. in columbe autem specie venisse non nisi spiritum sanctum: intelligere volunt quomodo et illam vocem que non nisi patris fuit trinitas fecerit. et illam carnem in qua non nisi filius de virgine natus est eadem trinitas creaverit: et illam columbe speciem in qua non nisi spiritus sanctus apparuit. illa ipsa trinitas operata sit. Alioquin non inseparabiliter trinitas operatur: sed alia pater facit. alia filius. alia spiritus sanctus. Aut si quedam simul faciunt. quedam sine invicem: iam non inseparabilis trinitas. Movet etiam quomodo spiritus sanctus in trinitate sit. quem nec pater nec filius nec ambo genuerunt: cum sit spiritus et patris et filii. Quia ergo querunt ista homines. et tedio nobis sunt ut si quid hinc ex dono dei sapit infirmitas nostra edisseramus eis ut possumus. neque cum invidia tabescente iter habeamus: si dicimus nos nichil de talibus rebus cogitare solere mentimur. si autem fatemur habitare ista in cogitationibus nostris. quando rapimur amore indagande veritatis: flagitant iure caritatis ut eis indicemus quid hinc excogitare potuerimus. non quia iam acceperim aut perfectus sim. Nam si paulus apostolus quantomagis ego longe infra illius pedes iacens. non me arbitror apprehendisse: sed pro modulo meo si ea que retro sunt obliviscor et in anteriora me extendo. et secundum intentionem sequor ad palmam superne vocationis: quantum eiusdem vie peregerim et

quo peruenerim vnde mihi in fine reliquus cursus est ut capiam desideratur a me. illis desiderantibus quibus me seruire cogit libera caritas. Optet autem et donabit deus. ut eis ministrando que legant ipse quoque proficiam: ut eis cupiens respondere querentibus. ipse quoque inueniam quod querebam. Ergo suscepi hec iubente atque adiuuante domino deo nostro. non tam cognita cum auctoritate disserere: quam ea cum pietate disserendo cognoscere. Capitulum sextum

Qui dixerunt dominum nostrum ihesum xpistum non esse deum. aut non esse verum deum. aut non cum patre vnum et solum deum. aut non vere inmortalem quia mutabilem: manifestissima diuinorum testimoniorum et consona voce conuicti sunt. Unde sunt illa. In principio erat verbum. et verbum erat apud deum: et deus erat verbum. Manifestum enim quod verbum dei filium dei vnicum accipimus: de quo post dicit. et verbum caro factum est. propter natiuitatem incarnationis eius que facta est in tempore ex virgine. In eo autem declarat non tantum deum esse. sed eciam eiusdem cum patre substancie: quia cum dixisset et deus erat verbum. hoc erat inquit in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nichil. Neque enim dicit omnia nisi que facta sunt. id est omnem creaturam. Unde liquido apparet ipsum factum non esse: per quem facta sunt omnia. Et si factus non est: creatura non est. Si autem creatura non est: eiusdem cum patre substantie est. Omnis enim substancia que deus non est. creatura est: et que creatura non est. deus est. Et si non est filius eiusdem substancie cuius pater: ergo facta substancia est. Et si facta substancia est: non omnia per ipsum facta sunt. At si omnia per ipsum facta sunt: vnius igitur eiusdemque cum patre substancie est. Et ideo non tantum deus. sed et verus deus: quod idem iohannes aptissime in epistola sua dicit. Scimus quod filius dei venerit et dederit nobis intellectum. ut cognoscamus verum: et simus in vero filio eius ihesu xpisto. Hic est verus deus et vita eterna. Hinc etiam consequenter intelligitur non tantummodo de patre dixisse apostolum paulum qui solus habet inmortalitatem: sed de vno et solo deo quod est ipsa trinitas. Neque enim ipsa vita eterna mortalis est secundum aliquam mutabilitatem. ac per hoc filius dei quia vita eterna est cum patre etiam ipse intelligitur ubi dictum est. solus habet inmortalitatem. Eius enim vite eterne et nos participes facti pro modo nostro inmortales efficimur. Sed aliud est ipsa cuius participes efficimur vita eterna: aliud nos qui eius participatione viuemus in eternum. Si enim dixisset que temporibus propriis ostendet pater

beatus et solus potens, rex regum et dominus dominancium, qui solus habet immortalitatem: nec sic unde separatum filium oporteret intelligi. Neque enim quia ipse filius alibi loquens voce sapientie (ipse est enim sapientia dei) ait. Gyrum celi circuivi sola, separavit a se patrem: quanto magis ergo non est necesse ut tantummodo de patre preter filium intelligatur quod dictum est, qui solus habet immortalitatem: cum ita dictum sit. Ut serves inquit mandatum sine macula irreprehensibile usque in adventum domini nostri ihesu christi. quem temporibus propriis ostendet beatus et solus potens rex regum et dominus dominancium. qui solus habet immortalitatem et lucem habitat inaccessibilem. quem nemo hominum vidit nec videre potest: cui est honor et gloria in secula seculorum. In quibus verbis nec pater proprie nominatus est nec filius nec spiritus sanctus sed beatus et solus potens rex regum et dominus dominancium. quod est unus et solus verus deus ipsa trinitas: nisi forte forte que sequuntur perturbant hunc intellectum. quia dixit quem nemo hominum vidit nec videre potest: cum hoc etiam ad christum pertinere secundum eius divinitatem accipiatur quam non viderunt iudei. qui tamen carnem viderunt et crucifixerunt. Videri autem divinitas humano visu nullo modo potest: sed eo visu videtur quo iam qui vident non homines sed ultra homines sunt. Recte ergo ipse deus trinitas intelligitur beatus et solus potens: ostendens adventum domini nostri ihesu christi temporibus propriis. Sic enim dictum est solus habet immortalitatem: quomodo dictum est qui facit mirabilia solus. quod velim scire de quo dictum accipiant. Si de patre tantum: quomodo ergo verum est quod ipse filius dicit. quecumque enim pater facit hec et filius facit similiter? An quicquam est inter mirabilia mirabilius quam resuscitare et vivificare mortuos? Dicit autem idem filius. Sicut pater suscitat mortuos et vivificat: sic et filius quos vult vivificat. Quomodo ergo solus pater facit mirabilia? cum hec verba nec patrem tantum nec filium tantum permittant intelligi. sed utique unum deum verum solum id est patrem et filium et spiritum sanctum? Item dicit idem apostolus. Nobis unus deus pater ex quo omnia et nos in ipso: et unus dominus ihesus christus per quem omnia et nos per ipsum. Quis dubitet eum omnia que creata sunt dicere sicut iohannes. omnia per ipsum facta sunt? Quero itaque de quo dicat alio loco. quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula seculorum. Si enim de patre et filio et spiritu sancto. ut singulis personis singula tribuantur. ex ipso ex patre. per ipsum per filium. in ipso in spiritu sancto: manifestum quod pater et filius

et spiritus sanctus unus deus est qui singu
lariter intulit. ipsi gloria in secula seculorum.
Unde enim cepit hunc sensum: Nam
ait. O altitudo diuitiarum sapie
et scientie dei: quam incomprehensibilia
sunt iudicia eius et inuestigabiles
uie ipsius. Quis enim cognouit
sensum domini? aut quis consiliarius
eius fuit? Aut quis illi prior
dedit et retribuetur ei? Quoni
am ex ipso et per ipsum et in ipso sunt
omnia: ipsi gloria et imperium in secula
seculorum. Amen. Si autem hoc de
patre tantummodo intelligi uoluit:
quomodo ergo omnia per patrem sunt si
cut hic dicitur. et omnia per filium si
cut ad corinthios ubi ait. Et unus
dominus ihesus christus per quem omnia. et
sicut in euangelio iohannis. omnia
per ipsum facta sunt? Si enim alia per
patrem. alia per filium: iam non omnia
per patrem. nec omnia per filium. Si autem
omnia per patrem et omnia per filium:
eadem per patrem que per filium. E
qualis igitur est patri filius. et inse
parabilis operatio est patris et filii.

Capitulum septimum.

Quia si vel filium fecit pater. que non fecit
ipse filius. non omnia per filium
facta sunt. Ipse igitur factus non est. ut
cum patre faceret omnia que facta
sunt: quapropter nec ab ipso verbo ta
cuerit apostolus et aptissime omni
no dixerit. qui cum in forma
dei esset non rapinam arbitratus
est esse equalis deo: hic deum
proprie patrem appellans sicut ali
bi. caput autem christi deus. Similiter
et de spiritu sancto collecta sunt testimo
nia. quibus ante nos qui hec
disputauerunt abundantius
usi sunt: quia et ipse deus et non cre
atura. Et si non creatura: non
tantum deus. nam et homines dicti
sunt dii. sed etiam verus deus. Ergo patri
et filio prorsus equalis: et in trinita
tis unitate consubstantialis et coe
ternus. Maxime uero illo loco sa
tis claret quod spiritus sanctus non sit cre
atura. ubi iubemur non seruire
creature sed creatori: non eo modo
quo iubemur per caritatem seruire
inuicem quod est grece duleuin. sed eo modo
quo tantum deo seruitur. quod est gre
ce latreuin: unde ydolatre dicuntur
qui simulachris eam seruitutem
exhibent que debetur deo. Secundum
hanc enim seruitutem dictum est. dominum
deum tuum adorabis et illi soli serui
es. Nam hoc distinctius in greca
scriptura inuenitur. latreusis enim
habet. Porro si tali seruitute
creature seruire prohibemur. quoniam
quidem dictum est. dominum deum tuum ado
rabis et illi soli seruies. unde et
apostolus detestatur eos qui colue
runt et seruierunt creature po
tius quam creatori: non est utique cre
atura spiritus sanctus. cui ab omnibus
sanctis talis seruitus exhibetur
dicente apostolo. Nos enim sumus
circumcisio spiritui dei seruientes.

[illegible]

qđ est in greco latreontes. Plures eñ codices etiã latini sic habent. qui spiritui dei seruimus: greci aũt oẽs aut pene omnes. In nõnullis aũt exemplaribꝫ latinis ĩuenimus. nõ spũi dei seruimus: sꝫ spũ deo seruimus. Sed qui ĩ hoc errant ꝛ auctoritati grauiori cedere detrectant: nũquid ꝛ illud variũ ĩ codicibus reperiũt. nescitis qꝛ corpa vr̃a templũ in vobis ẽ spũs scĩ quẽ habetis a deo? Quid aũt ĩsanius magisqꝫ sacrilegũ ẽ. qͣ ut quisquã audeat dicere mẽbra xp̃i templũ ẽe creature minoris scđm ipsos qͣ xp̃us ẽ? Alio eciã loco dicit. Corpa vr̃a sũt mẽbra xp̃i. Si aũt que mẽbra sũt xp̃i templũ ẽ spũs scĩ. nõ est creatura spũs scũs: qꝛ cui corpus nr̃m tẽplũ exhibemus. necesse est ut huic eam seruitutẽ debeamus qua nõ nisi deo seruiendũ est. que grece appellatur latria. Vnde consequẽt᷑ nũc dicit. Glorificate ꝛ portate ƺ deũ ĩ corpore

H iis ꝛ talibꝫ diuinarũ scripturarũ testimoniis quibꝫ ut dixi priores nr̃i copiosius vsi expugnauerũt hereticoꝝ tales calũpnias ul' errores: insinuat᷑ fidei nr̃e vnitas ꝛ equalitas trinitatis. Sꝫ qꝛ multa ĩ scĩs libris ꝓpt̃ ĩcarnationẽ vbi dei que pro salute nr̃a reparãda fcã ẽ ut mediator dei ꝛ hoĩum esset homo xp̃us ih̃us ita dicitur ut maiorẽ filio prẽm significent ul' etiam aptissime ostẽdant: errauerũt hoĩes minꝰ diligenter scrutãtes ul' ĩtuentes vniuersam seriem scripturarũ. ꝛ ea que de xp̃o ih̃u scđm hominẽ dicta sũt. ad eius substanciã que ante ĩcarnationem sempiterna erat ꝛ sempiterna ẽ transferre conati sũt. Et illi quidẽ dicũt minorẽ filiũ ẽe qͣ prẽ ẽ. qꝛ scriptũ est ipo dño dicente. prẽ maior me ẽ: veritas aũt ostendit scđm istũ modũ etiã seipso minorẽ filiũ. Capitulum viij.

Quomodo eciã nõ etiã seipso minor filius est. qui semetipsum exinaniuit formã serui accipiens: Neqꝫ eñ sic accepit formã serui. ut amitteret formã dei ĩ qua erat equalis prĩ. Si ergo ita accepta ẽ forma serui ut nõ amitteretur forma dei. cũ et ĩ forma serui ꝛ in forma dei idem ipẽ sit filiꝰ vnigenitus dei patris ĩ forma dei equalis prĩ. ĩ forma serui mediator dei et hoĩum hõ xp̃us ih̃us: quis nõ ĩtelligat qꝛ ĩ forma dei seipso etiam maior ẽ: in forma autẽ serui etiã seipso minor ẽ? Non itaqꝫ ĩmerito scriptura vtrumqꝫ

dicit: et equalem patri filium. et patrem maiorem filio. Illud enim propter formam dei. hoc autem propter formam servi sine ulla confusione intelligitur. Et hec nobis regula per omnes sanctas scripturas dissolvende huius questionis ex uno capitulo epistole pauli apostoli promitur: ubi manifestius ista distinctio commendatur. Ait enim. Qui cum in forma dei esset. non rapinam arbitratus est esse equalis deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens. in similitudine hominum factus et habitu inventus ut homo. Est ergo dei filius deo patri natura equalis. habitu minor. In forma enim servi quam accepit minor est patre: in forma autem dei in qua erat etiam antequam hanc accepisset equalis est patri. In forma dei verbum per quod facta sunt omnia: in forma autem servi factus ex muliere factus sub lege. ut eos qui sub lege erant redimeret. Proinde in forma dei fecit hominem: in forma servi factus est homo. Nam si pater tantum sine filio fecisset hominem: non scriptum esset. faciamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram. Ergo quia forma dei accepit formam servi. utrumque deus et utrumque homo: sed utrumque deus propter accipientem deum. utrumque autem homo propter acceptum hominem. Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est: nec divinitas quippe in creaturam mutata est. ut desisteret esse divinitas: nec creatura in divinitatem. ut desisteret esse creatura.

Illud autem quod dicit apostolus. cum autem ei omnia subiecta fuerint. tunc et ipse filius subiectus erit ei. qui sibi subiecit omnia: aut ideo dictum est ne quisquam putaret habitum christi qui ex humana natura susceptus est conversum iri postea in ipsam divinitatem vel ut certius expresserim deitatem que non est creatura. sed est unitas trinitatis incorporea et incommutabilis. et sibimet consubstantialis et coeterna natura: aut si quisquam contendit ut aliqui senserunt ita dictum. et ipse filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia. ut ipsam subiectionem commutationem et conversionem credat futuram creature in ipsam substantiam vel essentiam creatoris. id est ut que fuerat substantia creature. fiat substantia creatoris: certe vel hoc concedat quod nullam habet dubitationem. nondum hoc fuisse factum cum dominus diceret. pater maior me est. Dixit enim hoc non solum antequam ascendisset in celum: verum etiam antequam passus resurrexisset a mortuis. Illi autem qui putant humanam in eo naturam in deitatis substantiam mutari atque converti. et ita dictum. tunc et ipse filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia. ac si diceret: tunc et ipse filius hominis et a verbo dei suscepta huma

na cōmutabit̄ natā ī eius na
turā qui ei subiecit oīa. tūc
futurū putant cū post diem
iudicij tradiderit regnū deo ⁊
pr̄i: ac ꝑ hoc etiā scd̄m istam
opinionē adhuc pr̄ maior ē
q̄ serui forma que de virgīe
accepta ē. Qz et si aliqui hoc
affirmant. q iam fuerit ī dei
substantiā mutatus hō xp̄us
ihūs: illud certe negare non
possūt. q adhuc homīs natā
manebat qū ante passionē
dicebat. quī pr̄ maior me est.
Unde nulla cūctatio ē scd̄m
hoc esse dictū q forma serui ma
ior est pr̄: cui in forma dei equa
lis ē fili⁹. Nec quisq̄ cū audierit
qd̄ ait aplūs. cū autē dixerit
qz oīa subiecta sūt. manifestū
qz preter eū qui subiecit illi oīa
ita existimet de pr̄e ītelligendū
q subiecerit omīa filio: ut ipm̄
filiū sibi omīa subiecisse nō pu
tet. Quod aplūs ad philippen
ses ostendit dicens. Nr̄a autē
cōuersatio ī celis ē: unde ⁊ ex
spectam⁹ saluatorē dn̄m ihm̄ xp̄is
tū. qui transfigurauit corpus hu
militatis nr̄e. conforme ut fiat
corpi glorie sue scd̄m opationē
suam qua possit etiā sibi omīa
subicere. Inseꝑabilis ei ē opatio
pr̄is ⁊ filij. alioqn̄ nec ip̄e sibi
subiecit omīa: sz fili⁹ ei subiecit
qui ei regnū tradet. ⁊ euacuat
omnē pr̄incipatū ⁊ oēm ptatem
⁊ virtutē. De filio quippe ista
dicta sūt. cū tradiderit inquit
regnū deo ⁊ pr̄i: cū euacuauerit
oēm pr̄incipatū ⁊ oēm ptatem
⁊ virtutē. Ipse eī subiciat qui
euacuat. Nec sic arbitremur
xp̄m traditurū regnū deo et
pr̄i. ut adimat sibi. Nā ⁊ hoc
quidā vaniloqui crediderunt.
Cū eī dicit̄ tradiderit regnū
deo ⁊ pr̄i. nō separatur ip̄e: quia
simul cū pr̄e unus deus ē. Sed
diuinarū scripturarū īcuriosos
⁊ contentionū studiosos fallit
verbū qd̄ positū ē. donec. Ita
namqz sequit̄. Oportet eū illū
regnare donec ponat oēs ini
micos suos sub pedibus suis.
tamq̄ cū posuerit nō sit regna
turus: nec ītelligūt ita dictū
sicuti ē illud. confirmatū ē cor
eius. nō cōmouebit̄ donec vide
at sup̄ īnimicos suos. Non eīn
cū viderit iam cōmouebitur.
Quid ergo ē cū tradiderit reg
nū deo ⁊ pr̄i. quasi modo non
habeat regnū deus et pr̄. Sz
qz omēs iustos ī quibus nūc reg
nat ex fide viuentib; mediator
dei ⁊ hoīm hō xp̄us ihūs pduc
tur⁹ ē ad speciē. quā visionē
dicit idem aplūs facie ad fa
ciē: ita dictū ē cū tradiderit
regnū deo ⁊ pr̄i ac si diceret̄:
cū pduxerit credentes ad con

templatione dei et patris. Sicut enim dicit omnia michi tradita sunt a patre meo. et nemo novit filium nisi pater. et nemo novit patrem nisi filius et cui voluerit filius revelare: tunc revelabitur a filio pater cum evacuaverit omnem principatum et omnem potestatem et virtutem. id est ut necessaria non sit dispensatio similitudinum per angelicos principatus et potestates et virtutes. Ex quorum persona non inconvenienter intelligitur dici in cantico canticorum ad sponsam. Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti quoadusque rex in recubitu suo est. id est quoadusque christus in secreto suo est: quia vita vestra abscondita est cum christo in deo. Cum christus inquit apparuerit vita vestra: tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria. Quod antequam fiat videmus nunc per speculum in enigmate. hoc est in similitudinibus: tunc autem facie ad faciem. Hec enim nobis contemplatio promittitur actionum omnium finis. atque eterna perfectio gaudiorum. Filii enim dei sumus: et nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Quod enim dixit famulo suo moysi. ego sum qui sum. et dices itaque filiis israel. qui est misit me ad vos: hoc contemplabimur cum videbimus et vivemus in eternum. Ita quippe ait. Hec est autem vita eterna: ut cognoscant te unum et verum deum. et quem misisti ihesum christum. Hoc fiet cum venerit dominus. et illuminaverit occulta tenebrarum. Cum tenebre mortalitatis huius corruptionisque transierint: tunc erit mane nostrum de quo in psalmis dicitur. Mane astabo tibi et contemplabor. De hac contemplatione intelligo dictum. cum tradiderit regnum deo et patri: id est cum perduxerit iustos quibus nunc ex fide viventibus regnat mediator dei et hominum homo christus ihesus ad contemplatione dei et patris. Si desipio hic. corrigat me qui melius sapit: michi aliud non videtur. Non enim queremus aliud cum ad illius contemplationem pervenerimus: quod nunc non est quando gaudium nostrum in spe est. Spes autem que videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus. per pacientiam expectamus. quoadusque rex in accubitu suo est. Tunc erit quod scriptum est: adimplebis me leticia cum vultu tuo. Illa leticia nichil amplius requiretur: quia nec erit quod amplius requiratur. Ostendetur enim nobis pater et sufficiet nobis. Quod bene intellexerat philippus ut diceret domino. ostende nobis patrem et sufficit nobis: sed nondum intellexerat eo quoque modo idipsum se potuisse dicere. domine ostende te nobis. et sufficit nobis.

Ut eum hoc intelligeret responsum est ei a domino. Tanto tempore vobiscum sum. et non cognovistis me? Philippe: qui me videt videt et patrem. Sed quia volebat eum ex fide vivere antequam illud posset videre. Secutus est et ait. Non credis quia ego in patre et pater in me est? Quamdiu enim sumus in corpore peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus et non per speciem. Contemplatio quippe merces est fidei. Cui mercedi per fidem corda mundantur. sicut scriptum est: mundans fide corda eorum. Probatur autem quod illi contemplationi corda mundentur illa maxima sententia. Beati mundo corde: quoniam ipsi deum videbunt. Et quia hec est vita eterna. dicit deus in psalmis. Longitudine dierum replebo eum et ostendam illi salutare meum. Sive ergo audiamus ostende nobis filium. sive audiamus ostende nobis patrem. tantundem valet: quia neuter sine altero potest ostendi. Unum quippe sunt sicut ait. Ego et pater unum sumus. Denique propter ipsam inseparabilitatem sufficienter aliquando nominatur vel pater solus. vel filius solus. adimpleturus nos leticia cum vultu suo. Nec inde separatur utriusque spiritus. id est patris et filii spiritus: qui spiritus sanctus proprie dicitur spiritus veritatis. quem hic mundus accipere non potest. Hoc est enim plenum gaudium nostrum quo amplius non est. frui trinitate deo ad cuius ymaginem facti sumus. Propter hoc aliquando ita loquitur de spiritu sancto. tamquam solus ipse sufficiat ad beatitudinem nostram. Et ideo solus sufficit. quia separari a patre et filio non potest: sicut pater solus sufficit quia separari a filio et spiritu sancto non potest. Et filius ideo sufficit solus: quia separari a patre et spiritu sancto non potest. Quid enim sibi vult quod ait. si diligitis me mandata mea servate: et ego rogabo patrem et alium advocatum dabit vobis ut vobiscum sit in eternum. spiritum veritatis quem hic mundus accipere non potest. id est dilectores mundi? Animalis enim homo non percipit que sunt spiritus dei. Sed adhuc videri potest ideo dictum. et ego rogabo patrem et alium advocatum dabit vobis: quasi non sufficiat solus filius. Illo autem loco ita de illo dictum est. tamquam solus omnino sufficiat. Cum venerit ille spiritus veritatis: docebit vos omnem veritatem. Numquid ergo separatur hinc filius tamquam ipse non doceat omnem veritatem? aut quasi hoc impleat spiritus sanctus. quod minus potuit docere filius? Dicant ergo si placet maiorem esse filio spiritum: quem minorem illo solent dicere. An quia non dictum est

ipse solus. aut nemo nisi ipse vos docebit omnē veritatem. ideo pmittit ut cū illo docere credatur ⁊ filius. Aplus ergo sepauit filiū ab scīendis hijs que dei sūt ubi ait. sic ⁊ que dei sunt nemo scit nisi sps dei: ut iam isti puersi possint ex hoc dicere. qȝ et filius non doceat que dei sūt nisi sps scūs tamq̄ maior minorem. cui filius ipse tantū tribuit ut diceret. Quia hec locutus sū vobis: tristicia impleuit cor vestrum. Caplm nonū.

Sed ego veritatē dico: expedit vobis ut ego vadam. Nam si ego non abiero: aduocatus nō veniet ad vos. Hoc autē dixit nō ꝑpter inequalitatē verbi dei ⁊ sps scī: sȝ tamq̄ īpedimento eēt p̄ncia filij hominis apud eos. quo minꝰ veniret ille qui minor nō eēt: qȝ nō semetipm exinaniuit sicut filius formā serui accipiens. Optebat ergo ut auferretur ab oculis eorū forma serui: quā intuentes hoc solū esse xpm putabant qd̓ videbant. Inde ⁊ illud ē qd̓ ait. si diligeretis me gauderetis qm̄ eo ad prēm. quia pr̄ maior me ē: id est ꝑpterea me optet ire ad prēm qȝ dū me ita videtis. ⁊ ex hoc qd̓ videtis estimatis qȝ minor sū prē: atqȝ ita circa creaturā susceptūqȝ habitū occupati. equalitatem quā cū prē habeo nō ītelligitis. Inde est illud. noli me tangere: nondū eī ascendi ad prēm meū. Tactus enī tamq̄ finē facit notionis. Ideoqȝ nolebat ī eo esse finē intenti cordis in se: ut hoc qd̓ videbatᷣ tātūmō putaretur. Ascensio aūt ad prēm erat ita videri sicut equalis ē prī: ut ibi esset finis visionis que sufficiat nobis. Aliqn̄ itē de filio solo dicitᷣ qȝ ipse sufficiet: ⁊ in eius visione merces tota pmittitᷣ delectationis ⁊ desiderij nr̄i. Sic eī ait. Qui mādata mea habet ⁊ custodit ea: ille ē qui diligit me. Qui autem me diligit. diligitᷣ a prē meo: et ego diligam eū. ⁊ ostendam meipm illi. Nunqd̓ qȝ nō dixit ostendā illi ⁊ prēm. ideo sepauit prēm: Sȝ qȝ verū est ego ⁊ pr̄ vnū sumꝰ. ⁊ cū filiꝰ ostenditᷣ etiā pr̄ ostenditur qui in illo ē: cū pr̄ ōnditur ⁊ filiꝰ ōnditur qui in illo ē. Sicut ergo cum ait ⁊ ostendam illi meipsū. ītelligitur qȝ ōndit ⁊ prēm: ita ⁊ in eo qȝ dicitᷣ cū tradiderit regnū deo ⁊ prī. ītelligitur qȝ non adimit s̓: qm̄ cū pducet credentes ad contēplationē dei ⁊ pris. pfecto pducet ad cōtēplationē suā qui dixit. ⁊ ostendam illi

meipsum. Et ideo consequenter cum
dixisset illi iudas. domine quid factum est
quia ostensurus es te nobis et non huic
mundo: respondit ihesus et dixit illi.
Si quis me diligit sermonem meum
servabit: et pater meus diliget eum.
et ad illum veniemus et mansionem
apud illum faciemus. Ecce quia non
solum seipsum ostendit ei a quo dili-
gitur: quia simul cum patre venit ad
eum. et mansionem facit apud eum.
An forte putabitur mansionem in
dilectore suo facientibus patre et fi-
lio exclusus esse ab hac mansione
spiritus sanctus? Quid est ergo quod superius
ait de spiritu sancto. quem hic mundus
accipere non potest quoniam non videt
illum? Nostis illum vos: quia vobiscum
manet et in vobis est. Non itaque
ab hac mansione separatus est
de quo dictum est. vobiscum manet
et in vobis est: nisi forte quisquam
sic absurdus est. ut arbitretur cum
pater et filius venerint ut mansionem
faciant apud dilectorem suum. dis-
cessurum inde spiritum sanctum et tamquam lo-
cum daturum esse maioribus. Sed huic
carnali cogitationi occurrit scrip-
tura. Paulo quippe superius ait.
Et ego rogabo patrem: et alium ad-
vocatum dabit vobis ut vobiscum
sit in eternum. Non discedet ergo patre et
filio venientibus. sed in eadem man-
sione cum ipsis erit in eternum: quia
nec ille sine ipsis venit. nec illi
sine illo: sed propter insinuationem

trinitatis personis etiam singulis no-
minatis dicitur quedam. non tamen aliis
separatis intelliguntur propter eiusdem
trinitatis unitatem unamque sub-
stantiam atque deitatem patris et filii
et spiritus sancti. Capitulum decimum.

Tradet itaque regnum deo et
patri dominus noster ihesus christus. non se
inde separato nec spiritu sancto: quando per-
ducet credentes ad contemplati-
onem dei. ubi est finis omnium bona-
rum actionum. et requies sempiter-
na. et gaudium quod non auferetur a
nobis. Hoc enim significabat in eo
quod ait. iterum videbo vos et gaude-
bit cor vestrum: et gaudium vestrum nemo
auferet a vobis. Huius gaudii
similitudinem prefigurabat maria se-
dens ad pedes domini et intenta in ver-
bum eius: quieta scilicet ab actione
et intenta in veritatem secundum quendam
modum cuius capax est ista vita.
quo tamen prefiguraret illud quod futurum est
in eternum. Martha quippe sorore
sua in necessitatis actione conver-
sante quamvis bona et utili. tamen cum
requies successerit transitura: ip-
sa requiescebat in verbo domini.
Et ideo dominus conquerenti marthe
quod eam soror non adiuvaret res-
pondit. Maria optimam partem
elegit. que non auferetur ab ea.
Non partem malam dixit quod
agebat martha: sed istam optimam
que non auferetur. Illa enim que in
ministerio indigencie est. cum indi-

gentia ipsa transierit auferetur.
Boni quippe operis transituri merces
est requies permansura. In illa
ergo contemplatione deus erit omnia
in omnibus. quia nichil ab illo aliud
requiretur: sed solo ipso illustrari
perfruique sufficiet. Ideoque ille in quo
spiritus interpellat gemitibus inenarra
bilibus. unam petii inquit a domino hanc
requiram: ut inhabitem in domo domini
per omnes dies vite mee. ut contem
pler delectationem domini. Contemplabi
mur enim deum patrem et filium et spiritum
sanctum. cum mediator dei et hominum homo
christus ihesus tradiderit regnum deo
et patri: ut iam non interpellet pro no
bis mediator et sacerdos noster filius
dei et filius hominis. sed et ipse inquantum
sacerdos est assumpta propter nos
forma servi subiectus sit ei qui
illi subiecit omnia et cui subiecit
omnia: ut inquantum deus est cum illo
nos subiectos habeat. inquantum
sacerdos nobiscum illi subiectus
sit. Quapropter cum filius sit et deus
et homo. alia substantia homo
potius in filio quam filius in patre: si
cut caro anime mee alia substantia
est ad animam meam quamvis in uno
homine. quam anima alterius hominis ad
animam meam. Cum ergo tradiderit reg
num deo et patri. id est cum credentes et
viventes ex fide pro quibus nunc
mediator interpellat perduxerit
ad contemplationem. cui percipien
de suspiramus et gemimus et tran
sierit labor et gemitus: iam non inter
pellabit pro nobis tradito regno
deo et patri. Hoc significans ait.
Hec vobiscum locutus sum in similitu
dinibus. Veniet hora quando iam non in
similitudinibus loquar vobis. sed mani
feste de patre nuntiabo vobis: id est
iam non erunt similitudines cum visio
fuerit facie ad faciem. Hoc est enim
quod ait. sed manifeste de patre nuntia
bo vobis. Ac si diceret. manifeste
patrem ostendam vobis. Nuntiabo
quippe ait. quia verbum eius est. Sequitur
enim et dicit. Illa die in nomine meo
petetis. Et non dico vobis quia
ego rogabo patrem. Ipse enim pater
amat vos: quia vos me amastis
et credidistis quia ego a deo exivi.
Exivi a patre et veni in hunc mun
dum: iterum relinquo mundum et va
do ad patrem. Quid est a patre exivi.
nisi non in ea forma qua equalis
sum patri: sed aliter id est in assumpta cre
atura minor apparui? Et quid
est veni in hunc mundum? nisi formam
servi quam me exinaniens acce
pi. etiam peccatorum qui mundum istum
diligunt oculis demonstravi?
Et quid est iterum relinquo mun
dum? nisi ab aspectu dilectorum
mundi aufero quod viderunt? Et
quid est vado ad patrem? nisi doceo
me sic intelligendum a fidelibus
meis quo equalis sum patri? Hoc
qui credunt digni habebuntur
perduci a fide ad speciem: id est ad

ipsam visionem quo perducens dic-
tus est tradere regnum deo et patri. Fi-
deles quippe eius quos redemit
sanguine suo. dicti sunt regnum eius
pro quibus nunc interpellat. Tunc autem
illic eos sibi faciens inherere ubi
equalis est patri: non iam rogabit
patrem pro eis. Ipse enim inquit pater
amat vos. Ex hoc enim quo mi-
nor est patre rogat: quo vero equalis
exaudit cum patre. Unde se ab eo
quod dixit. ipse enim pater amat vos.
utique ipse non separat: sed secundum ea fa-
cit intelligi que supra commemoravi
satisque insinuavi plerumque ita no-
minari unamquamque in trinitate per-
sonam. ut alie illic intelligantur.
Sic itaque dictum est. ipse enim pater a-
mat vos. ut consequenter intelliga-
tur et filius et spiritus sanctus: non quia
modo nos non amat qui proprio
filio non pepercit. sed pro nobis omnibus
tradidit illum: sed tales nos amat
deus quales nos futuri sumus.
non quales sumus. Quales enim
amat: tales in eternum conservat.
Quod tunc erit cum tradiderit
regnum deo et patri. qui nunc inter-
pellat pro nobis: ut iam non
roget patrem. quia ipse pater amat nos.
Quo autem merito nisi fidei qua
credimus antequam illud quod promittitur
videamus: Per hanc enim pervenimus
ad speciem. ut tales amet qua-
les amat ut simus. non quales
odit quia sumus: et hortatur ac pres-
tat ne tales esse semper velimus. Capitulum

Undecimum.

Quapropter cognita
ista regula intelligendarum
scripturarum de filio dei. ut distin-
guamus quid in eis sonet secundum
formam dei in qua est et equalis patri.
et quid secundum formam servi quam ac-
cepit et minor est patre: non conturba-
bimur tanquam contrariis ac repugnantibus
inter se sanctorum librorum sententiis. Nam
secundum formam dei equalis est patri et
filius et spiritus sanctus. quia neuter eorum
creatura est. sicut iam ostendimus: se-
cundum autem formam servi minor est
patre. quia ipse dixit pater maior me est.
Minor est seipso: quia de illo dictum est semet-
ipsum exinanivit formam servi accipiens. Minor
est spiritu sancto: quia ipse ait. qui dixerit
blasphemiam in filium hominis dimit-
tetur ei: qui autem in spiritum sanctum dixerit
non dimittetur ei. Et in ipso virtutes
operatus est dicens. Si ego in spiritu
dei eiicio demonia: certe supervenit
super vos regnum dei. Et apud ysayam
dicit. quam lectionem ipse in synagoga
recitavit: et de se completam sine
scrupulo dubitationis ostendit.
Spiritus inquit domini super me. propter
quod unxit me: evangelizare
pauperibus misit me. predicare cap-
tivis remissionem et cetera. Ad que
facienda ideo se dicit missum: quia
spiritus domini est super eum. Secundum formam
dei omnia per ipsum facta sunt: secundum
formam servi. ipse factus ex mulie-
re factus sub lege. Secundum formam

dei ipe ⁊ pr̄ vnū sūt: scd̄m formā
serui nō venit facere volūtatē
suā. ꝫ volūtatē eius qui eū mi
sit. Scd̄m formā dei sicut habꝫ
pr̄ vitā ī semetipo: sic ⁊ filio de
dit vitā hr̄e in semetipo. Scd̄m
formā serui tristis est aīa mea
usqꝫ ad mortē: ⁊ pr̄ inquit si fieri
potest transeat hic calix. Secū
dū formā dei ipe est verus deꝰ
⁊ vita etna: scd̄m formā serui
fcūs est obediens usqꝫ ad mor
tem. mortē aūt crucis. Scd̄m
formā dei oīa que habꝫ pr̄ ipiꝰ
sūt. ⁊ oīa tua mea sūt īquit.
⁊ mea tua: scd̄m formā serui
nō est doctrina ipius. ꝫ illius q̇
eum misit. Caplm̄ duodeciꝰ

Et de die ⁊ hora nemo scit. neqꝫ
angeli ī celo neqꝫ filius: nisi
pr̄. Hoc eū nescit qd̄ nescientes fa
cit: id ē qd̄ nō ita sciebat ut tūc dis
cipulis indicaret. sicut dictū ē ad
abrahā. nūc cognoui qm̄ times
deū. id ē nūc feci ut cognosceres:
qr ⁊ ipe s'i illa teptatione pbatꝰ
īnotuit. Nam ⁊ illud utiqꝫ dicturꝰ
erat discipulis tpe optimo: de quo
futuro tamqꝫ p̄terito loquēs ait.
Iam nō dicam vos seruos sed a
micos. Seruus eī nescit volūta
tē dn̄i sui. Vos aūt dixi amicos
quia omīa que audiui a pr̄e meo
nota vobis feci: qd̄ nōdū fecerat.
ꝫ qr certo facturus erat quasi iā fe
cisset locutus ē. Ipse eī ait. Multa
habeo vobis dicē: ꝫ nō potestis
illa portare modo. Inter que ītel
ligitur ⁊ de die ⁊ hora. Nam et
aplūs. neqꝫ eī iudicaui me īquit
scire aliquid ī vobis: nisi ihesū
xp̄m ⁊ hūc crucifixū. Eis eī loque
batur qui cape altiora de xp̄i di
uinitate nō poterant. Quibꝫ eci
am paulo post dicit. Non potui
vobis loqui q̄i spūalibꝫ. ꝫ q̄i car
nalibꝫ. Hoc gͦ int̄ illos nesciebat
qd̄ p illū scire nō poterant: ⁊ hoc
solū se scire dicebat qd̄ eos p illū
scire optebat. Deniqꝫ sciebat int̄
pfc̄os: qd̄ int̄ puulos nesciebat.
Ibi quippe ait. Sapiēam loquimur
int̄ pfc̄os. Eo nāqꝫ gn̄e locutiōis
nescire quisqꝫ dicit̄ qd̄ occultat:
quo dicit̄ fossa ceca que occulta
ē. Neqꝫ eī aliquo gn̄e loquūtur
scptur̄e. qd̄ ī consuetudie hūana
nō īueniat̄: qr utiqꝫ hoībus lo
quūtur. Scd̄m formā dei dictū
ē. ante oīes colles genuit me.
id ē ante oīes altitudines cre
aturarū: ⁊ ante luciferū genui
te. id ē ante oīa tpa ⁊ tpalia. Se
cūdū formā aūt serui dictū est.
dn̄s creauit me ī pricipio viarū
suarū: qr scd̄m formā dei dixit.
ego sū veritas. ⁊ scd̄m formam
serui. ego sū via. Quia eī ipe ē
pmogenitus a mortuis. iter fecit
ecclie sue ad regnū dei ad vitam
eternā: cui caput est ad īmorta
litatē eciā corpis. Ideo creatus ē

ī pncipio viarū dei in opa eius.
Scd̄m formā ēi dei pncipiū est
qd̄ et loquit᷑ nobis. ī quo pnci
pio fecit deus celū ⁊ trām: scd̄
dū formā aūt serui. sponsus
pcedens de thalamo suo. Scd̄
dū formā dei pmogenitus oīs
creature. ⁊ ipē ē ante omnes
⁊ oīa illi constant: scd̄m formā
serui. ipē ē caput corporis ecclie.
Scd̄m formā dei. dūs glorie: vnde
maīfestū ē q ipē glorificet sanctos
suos. Quos eni pdestinauit. ipōs
et vocauit: et quos vocauit. ipōs
⁊ iustificauit. Quos aūt iustifica
uit: ipōs ⁊ glorificauit. De illo
quippe dictū ē q iustificet īpiū:
de illo dictū est q sit iustus ⁊ iustifi
cans. Si g° quos iustificauit ipōs
⁊ glorificauit: qui iustificat ipse
et glorificat. q̄ sicut dixi dūs glē.
Scd̄m formā aūt serui satagen
tibȝ discipulis de glorificatiōe sua
rn̄dit. Sedere ad dexterā meam
aut sinistrā. nō est meū dare vo
bis: sȝ quibȝ patū est a pr̄e meo.
Quod aūt patū ē a pr̄e eius. et
ab ipō filio paratū ē: qꝛ ipē ⁊ pr̄
vnū sūt. Iam eī ōndimꝰ in hac
trinitate p multos locutionū diui
narū modos etiā de singulis dici
qd̄ oīm ē: ppter īseparabilē opati
onē vniꝰ eiusdēqȝ substantie. Si
cut ⁊ de spū scō dicit. Cū ego iero.
mittā illū ad vos. Non dixit
mittemꝰ. sȝ ita quasi tm̄ filiꝰ eū

missurus esset ⁊ nō pr̄: cū alio loco
dicat. Hec locutus sū vobis apud
vos manens. Aduocatus aūt ille
spūs scūs quē mittet pr̄ ī noīe
meo: ille vobis declarabit oīa.
Hic rursus ita dictū ē qī eū non
missurus esset ⁊ filius: sȝ tm̄ pr̄.
Dicit g° ista. ita ⁊ illud qd̄ ait. sȝ
quibȝ patū ē a pr̄e meo: cū pr̄e
se ītelligi voluit parare sedes
glē quibȝ vellet. Sȝ dicit aliqs.
Illic cū de spū scō loquetur. ita
se missurū ait. ut nō negaret
pr̄em missurū: ⁊ alio loco ita
pr̄em. ut nō negaret se missurū.
Hoc vō apte ait. nō ē meū dare
vobis: atqȝ ita secutus a pr̄e dix
it ista pparata. Sȝ hoc ē qd̄ pre
struximꝰ scd̄m formā serui dic
tū. ut ita ītelligeremꝰ nō ē me
um dare. ac si diceret᷑. nō ē hūa
ne ptatis dare hoc: ut p illud ī
telligatur hoc dare. p qd̄ deus
equalis ē pr̄i. Non est meū in
quit dare: id ē nō hūana ptāte
ista do. sȝ quibȝ patū ē a pr̄e meo.
Sȝ iā tu ītellige. qꝛ si oīa que
habet pr̄ mea sūt: et hoc utiqȝ
meū ē. ⁊ cū pr̄e ista pau. Nā
⁊ illud quero quō dictū sit. Si
quis nō audit verba mea. ego
nō iudicabo illū. Fortassis eī
ita hic dixit. ego nō iudicabo
illū: quēadmodū ibi. nō est
meū dare. Sȝ quid hic sequit᷑?
Nō eī veni īquit ut iudicem

mūdū: ꝫ ut saluū faciā mūdū.
Deinde adiūgit ⁊ dicit. Qui me
spernit ⁊ nō accipit v̾ba mea:
habet qui se iudicet. Hic iā ītel
ligerem⁹ p̄cem: ū adiūgeret et
diceret. Verbū qđ locutus sū.
ip̄m iudicabit illū ī nouissimo
die. Quid igͬ: Iam nec fili⁹ iu
dicabit qꝛ dixit. ego nō iudicabo
illū nec pr̄: ꝫ v̾bū qđ locutus ē
fili⁹: Immo pocius audi adhuc
qđ sequitͬ. Quia ego inquit nō
ex me locutus sū: ꝫ ille qui me
misit pr̄. ille mandatū michi de
dit quid ⁊ quid loquar: et scio
qꝛ mandatū eius vita eterna ē.
Que ego loquor ita ut dixit m̄
pr̄ sic loquor. Si gͦ nō iudicat
filius ꝫ verbū quod locutus ē
fili⁹. ideo aūt iudicat verbū qđ
locutus ē fili⁹. qꝛ nō ex se locut⁹
ē fili⁹. ꝫ qui misit eū pr̄ mādā
tū ei dedit quid dicat ⁊ quid lo
quatͬ: pr̄ utiqꝫ iudicat cui⁹ v̾bū
ē qđ locutus ē fili⁹. atqꝫ ip̄m v̾bū
p̄ris idem ip̄e ē fili⁹. Non ē ali
ud ē mandatū p̄ris. aliud v̾bū
p̄ris. Nam ⁊ verbū hoc appel
lauit ⁊ mandatū. Videam⁹ ergo
ne forte quod ait. ego nō ex me
locutus sū. hoc ītelligi voluerit.
ego nō ex me natus sū. Si enī
verbū p̄ris loquitͬ. seip̄m loqui
tur: quia ip̄e ē v̾bū p̄ris. Ple
rūqꝫ enī dicit. Dedit michi pr̄.
In quo vult intelligi ꝙ eū ge
nuerit pr̄: ut nō tanq̄ iam exis
tenti ⁊ nō h̄n̄ti dederit aliquid.
ꝫ ip̄m dedisse ut haberet. genuisse
ē ut esset. Non ē sicut creatu
ra ita dei filius ante īcarnatio
nē. ⁊ ante assūptā creaturā vni
genitus ꝑ quē fc̄ā sūt om̄ia ali
ud ē ⁊ aliud habet: ꝫ hoc ip̄m ē
qđ est id qđ habet. Quod illo lo
co māifestius dicitͬ siquis ad ca
piendū sit ydoneus ubi ait. sicut
pr̄ habet vitam ī semetip̄o: ita
dedit filio h̄r̄e vitam ī semetip̄o.
Neqꝫ ē iam existenti ⁊ vitā nō
habenti dedit ut haberet vitā
ī semetip̄o: cū eo ip̄o qđ est vita
sit. Hoc ē ergo dedit filio h̄r̄e vi
tam ī semetip̄o: genuit filiū eē
īcōmutabilē vitā. qđ ē vita etna.
Cū gͦ v̾bū dei sit fili⁹ dei. et filius
dei sit verus deus ⁊ vita eterna si
cut ī ep̄la sua dicit iohānes: ⁊ iā
hic quid aliud agnoscim⁹ cū dicit
dn̄s. verbū qđ locutus sū ip̄m iu
dicabit eū ī nouissimo die. ⁊ ip̄m
p̄ris v̾bū eē dicit ⁊ mandatū p̄ris.
ip̄mqꝫ mandatū vitā etnā: Et scio
īquit qꝛ mandatū eius vita etna
est. Quero itaqꝫ quō ītelligamus
ego nō iudicabo: ꝫ v̾bū qđ locut⁹
sū iudicabit. Quod ex consequētibꝫ
apparet ita dictū ac si diceret. ego
nō iudicabo: ꝫ v̾bū p̄ris iudicabit.
Verbū aūt p̄ris. ē ip̄e filius dei.
Sicine ītelligendū ē. ego non
iudicabo. sed ego iudicabo: Quō

potest illud ee veru. nisi ita ego
salz no iudicabo ex ptate huana
qz filius hois sum. sz ego iudicabo
ex ptate verbi. qm filius dei sum.
Aut si contraria et repugnantia vi
dentur. ego no iudicabo sz ego iudi
cabo? quid illic dicemus ubi ait.
mea doctrina no e mea. Quomo
mea? quo no mea. Non ei dixit
ista doctrina no e mea: sz mea doc
trina no e mea. Quam dixit suam.
eande dixit no sua. Quo istud
veru e. nisi scdm aliud sua dixe
rit. scdm aliud no sua. Scdm for
ma dei sua: scdm forma servi no
sua. Cu ei dicat no e mea. sz eius
qui me misit: ad ipm verbu fa
ciat nos recurre. Doctrina ei pris.
e vbu pris qui e unicus filius.
Quid s et illud vult. qui in me
credit. no i me credit. Quo i ipm.
quo no in ipm. Quo ta contrariu
sibiqz adversu potest intelligi.
qui i me credit iquit no in me
credit. sz i eu qui me misit. ut ita
itelligas. qui i me credit no in is
qd videt credit. ne sit spes nra
creatura: sz in illo qui suscepit
creatura in qua huanis oculis
appareret. ac si ad se equalem
pm contemplandu p fidem corda
mudaret. Ideoqz ad prem refe
rens itentione credentiu et dices.
no i me credit sz i eu qui me mi
sit: no utiqz se a pre id est ab il
lo qui eu misit voluit separi:

sz ut sic in eu crederet quo in pa
trem cui equalis e. Quod apte
alio loco dicit. Creditis in deu
et i me credite: id e sicut creditis
i deu sic et i me. qz ego et pr unus
deus. Sicut g hic tamq abstulit
a se fidem hoim et i prem trans
tulit dicendo. no in me credit. sz
i eu qui me misit. a quo tn se no
utiqz sepavit: sic eciam qd ait.
no e meu dare. sz quibz paratu est
a pre meo. puto clarere scdm qd
utruqz accipiendu sit. Tale e ei
et illud. ego no iudicabo: cu ipse
iudicaturus sit vivos et mortuos.
Sz quia no ex ptate huana: ppte
rea recurrens ad deitate. sursu
erigit corda hoim ppt que suble
vanda descendit. Capitulum xiij.

Nisi tn idem ipse eet filius
hois ppt forma servi qua
accepit qui e filius dei pter dei
forma i qua e: no diceret aplus
paulus de pncipibz huius scli. Si
eni cognovissent: nuq dnm glie
crucifixissent. Ex forma ei servi
crucifixus e: et tn dns glie cruci
fixus e. Talis ei erat illa suscep
tio que deu hominem faceret. et homi
ne deu. Quid tn ppt quid. et quid
scdm quid dicatur. adiuvante
dno prudens et diligens et pius
lector itelliget. Nam ecce diximus
qz scdm id qd deus e glorificat
suos. scdm hoc quoqz utiqz qz dns
glie e. et tn dns glie crucifixus est:

quia recte dicitur et deus crucifixus non ex virtute divinitatis sed ex infirmitate carnis; sicut dicimus quia secundum id quod deus est iudicat. hoc est ex potestate divina non ex humana: et tamen ipse homo iudicaturus est. sicut dominus glorie crucifixus est. Ita enim aperte dicit cum venerit filius hominis in gloria sua et omnes angeli cum eo. tunc congregabuntur ante eum omnes gentes: et cetera que de futuro iudicio usque ad ultimam sententiam in eo loco predicantur. Et iudei quippe qui in malicia perseverantes in illo iudicio puniendi sunt. sicut alibi scriptum est. videbunt in quem pupugerunt. Cum enim et boni et mali visuri sunt iudicem vivorum et mortuorum. procul dubio eum videre mali non poterunt. nisi secundum formam qua filius hominis est: sed tamen in claritate in qua iudicabit. non in humilitate qua iudicatus est. Ceterum illam dei formam in qua equalis est patri. procul dubio impii non videbunt. Non enim sunt mundi corde. Beati enim mundi corde: quoniam ipsi deum videbunt. Et ipsa visio est facie ad faciem que summum premium promittitur iustis. et ipsa fiet cum tradiderit regnum deo et patri: in quo et sue forme visionem vult intelligi. subiecta deo universa creatura. et ipsa in qua filius dei filius hominis factus est: quia secundum hanc et ipse filius tunc subiectus erit illi qui ei subiecit omnia. ut sit deus omnia in omnibus. Alioquin si filius dei iudex in forma qua equalis est patri etiam impiis cum iudicaturus est apparebit; quid est quod pro magno dilectori suo pollicetur dicens. et ego diligam eum. et ostendam meipsum illi: Quapropter filius hominis iudicaturus est. nec ex humana potestate. sed ex ea qua filius dei est: et rursus filius dei iudicaturus est. nec tamen in ea forma apparens in qua deus est equalis patri. sed in ea qua filius hominis est. Itaque utrumque dici potest. et filius hominis iudicabit. et non filius hominis iudicabit: quia filius hominis iudicabit ut verum sit quod ait. cum venerit filius hominis tunc congregabuntur ante eum omnes gentes: et non filius hominis iudicabit. ut verum sit quod ait. Ego non iudicabo. et ego non quero gloriam meam: est qui querat et iudicet. Nam secundum id quod in iudicio non forma dei sed forma filii hominis apparebit. nec ipse pater iudicabit. Secundum enim hoc dictum est. pater non iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit filio. Quod utrum ex illa locutione dictum sit quam supra commemoravimus ubi ait. sic dedit filio habere vitam in semetipso. ut significaret quia sic genuit filium. an ex illa de qua loquitur apostolus dicens. propter quod eum suscitavit et donavit ei nomen quod est super omne nomen.

hoc enim de filio hominis dictum est.
secundum quem dei filius suscitatus
est a mortuis: ille quippe in
forma dei equalis patri. ex qua
se exinanivit formam servi ac
cipiens. in ipsa forma servi et
agit et patitur et accipit. que
consequenter contexit apostolus. hu
miliavit se factus obediens us
que ad mortem. mortem autem crucis.
Propter quod illum exaltavit et dona
vit ei nomen quod est super omne
nomen. ut in nomine ihesu omne genu
flectatur celestium terrestrium et
infernorum: et omnis lingua con
fiteatur quia dominus ihesus in gloria est
dei patris. Utrum ergo secundum illam an
secundum istam locutionem dictum sit.
omne iudicium dedit filio satis hinc
apparet: quia si secundum illud diceretur
secundum quod dictum est. dedit filio vi
tam habere in semetipso: non utique dice
retur. pater non iudicat quemquam. Secundum
hoc enim quod equalem patri genuit filium.
iudicat cum illo. Secundum hoc ergo dic
tum est quod in iudicio non forma dei sed
forma filii hominis apparebit: non
quia non iudicabit qui dedit omne
iudicium filio. cum de illo dicat filius
est qui querat et iudicet: sed ita
dictum est. pater non iudicat quemquam
sed omne iudicium dedit filio. ac si
diceretur. patrem nemo videbit in
iudicio vivorum et mortuorum sed
omnes filium: quia et filius hominis
est ut possit et ab impiis videri.

cum et illi videbunt in quem pupuge
runt. Quod ne conicere potius quam
aperte demonstrare videamur: proferimus
eiusdem domini certam manifes
tamque sententiam. qua ostendamus
ipsam fuisse causam ut diceret.
pater non iudicat quemquam sed omne
iudicium dedit filio: quia iudex in
forma filii hominis apparebit. que
forma non est patris sed filii. nec
ea filii in qua equalis est patri. sed
in qua minor est patre: ut sit in iudi
cio conspicuus et bonis et malis.
Paulo post enim dicit. Amen
dico vobis quia qui verbum meum au
dit et credit ei qui me misit. ha
bet vitam eternam: et in iudicium non
veniet. sed transiet a morte in vi
tam. Hec vita eterna est illa visio
que non pertinet ad malos. Dein
de sequitur. Amen dico vobis
quia veniet hora et nunc est cum
mortui audient vocem filii dei:
et qui audierint vivent. Et
hoc proprium est piorum. qui sic au
diunt de incarnatione eius ut cre
dant quia filius dei est: id est sic eum
propter se factum accipiunt minorem
patre in forma servi. ut credant
quia equalis est patri in forma dei.
Et ideo sequitur. et hoc ipsum com
mendans dicit. Sicut enim pater
habet vitam in semetipso: ita de
dit et filio vitam habere in semetip
so. Deinde venit ad visionem
sue claritatis in qua venturus

ē ad iudiciū: que visio cōis erit
ī impijs ⁊ pijs iustis. Sequitur
ei et dicit. Et ptatem dedit ei
iudiciū facere: qm̄ filius hōis
est. Puto nichil ēē manifestius.
Nam qr filius dei ē ⁊ equalis
ē prī. non accipit hanc ptatē
iudicij faciendi: sȝ habet illam
cū prē ī occulto. Accipit autē
illam ut boni ⁊ mali eū vide
ant iudicantē: qr filius homi
nis ē. Visio quippe filij hominis
exhibebit̄ et malis. Nam visio
forme dei nō nisi mūdis corde.
qr ipi deū videbūt. id ē solis pi
is. quoꝝ dilcōi hoc ipm̄ pmittit.
qr ostendet seipm̄ illis. Et ideo
vide quid sequit̄. Nolite mira
ri hoc inquit. Quid nos phibȝ
mirari. nisi illud reuera quod
mirat̄ omīs qui nō intelligit:
ut ideo dicēt prēm dedisse ei po
testatē ⁊ iudiciū facere qr filius
hōis ē: cū magis q̄i hoc expecta
retur ut diceret. qm̄ filius dei ē:
Sed qr filiū dei sc̄dm id qd̄ in for
ma dei equalis ē prī videre im
pii nō possūt. optet aūt ut iu
dicē vivoꝝ ⁊ mortuoꝝ cū corā
iudicabūtur ⁊ iusti videant et
inqui: nolite hoc inquit mirari.
q̄m veniet hora in qua omēs
qui ī monumētis sūt audient
vocē eius: et pdient qui bona
gesserūt in resurrectionē vite.
qui mala gesserūt ī resurrecti
onē iudicij. Ad hoc g̊ optebat
ut ideo acciperet illā ptatem quia
filius hominis ē: ut resurgen
tes omēs viderent eū ī forma
qua videri ab homībȝ potest.
sȝ alij ad dāpnationē. alij ad
vitā eternam. Que ē aūt vi
ta eterna? nisi illa visio que
nō conceditur impijs? Ut cog
noscant inquit te vnū verū
deū: ⁊ quē misisti ihm̄ xpm̄.
Quō ⁊ ipm̄ ihm̄ xpm̄? nisi
quēadmodū vnū verū deū q̄
ondet seipm̄ illis. nō quō se
ostendet etiā puniendis ī for
ma filij hōis: Sc̄dm illā visi
onē bonus ē. sc̄dm quā visio
nē deus apparet mūdis corde:
qm̄ q̄̄ bonus deus israhel rēis
corde. Cū aūt iudicē videbūt
mali. nō eis videbitur bonus.
qr nō ad eū gaudebūt corde: sȝ
tūc se plangent omēs tribus
tre. ī numero utiqȝ maloꝝ omn
⁊ infideliū. Propter hoc etiā et il
le qui eū dixerat magrm bonū
querens ab illo consiliū conse
quēde vite eterne. rn̄dit ei. Qd
me interrogas de bono. nemo bo
nus nisi solus deus: cū et hōiem
alio loco dicat bonū ipe dn̄s.
Bonus homo inquit de bono
thesauro cordis sui pfert bona:
⁊ malus hō de malo thesauro
cordis sui pfert mala. Sȝ q̊a
ille vitā eternā querebat. vita

aut eterna e in illa contemplatione qua non ad penam videtur deus sed ad gaudium sempiternum. et non intelligebat cum quo loquebatur. qui tantummodo eum filium hominis arbitrabatur: quid me interrogas inquit de bono. id est istam formam quam vides quid interrogas de bono? et vocas me secundum quod vides magister bone: Hec forma filii hominis est. hec forma accepta est. hec forma apparebit in iudicio non tantum iustis sed et impiis: et huius forme visio non erit in bonum eis qui male agunt. Est autem visio forme mee. in qua cum essem non rapinam arbitratus sum esse equalis deo: sed ut hanc acciperem me ipsum exinanivi. Ille ergo unus deus pater et filius et spiritus sanctus: qui non apparebit nisi ad gaudium quod non auferetur a iustis. Cui gaudio futuro suspirat qui dicit. Unam petii a domino hanc requiram: ut inhabitem in domo domini per omnes dies vite mee. ut contempler delectationem domini. Unus ergo deus ipse est solus bonus ad hoc quia nemo eum videt ad luctum et planctum: sed tantum ad salutem et ad leticiam veram. Secundum illam formam si me intelligis bonus sum. Si autem secundum hanc solam. quid me interrogas de bono? si inter illos eris qui videbunt in quem pupugerunt. et ipsa visio malum eis erit. quia penalis erit: Ex ista sententia dixisse dominum quod me interrogas de bono. nemo bonus nisi unus deus. his documentis que commemoravi probabile est: quia illa visio dei qua contemplabimur incommutabilem atque humanis oculis invisibilem dei substanciam que solis sanctis promittitur. quam dicit apostolus paulus facie ad faciem. et de qua dicit apostolus iohannes. similes ei erimus quoniam videbimus eum sicuti est. et de qua dicitur. unam petii a domino ut contempler delectationem domini. et de qua dicit ipse dominus. et ego diligam eum et ostendam meipsum illi. et propter quam solam fide corda mundamus. ut simus beati mundicordes quoniam ipsi deum videbunt. et si qua alia de ista visione dicta sunt que copiosissime sparsa per omnes scripturas invenit quisquis ad eam querendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrum. cuius adipiscendi causa precipimur agere quicquid recte agimus. Visio vero illa filii hominis que prenunciata est cum congregabuntur ante eum omnes gentes et dicent ei. domine quando te vidimus esurientem et sitientem et cetera. nec bonum erit impiis qui mittentur in ignem eternum: nec summum bonum erit iustis. adhuc enim vocat eos ad regnum quod eis paratum est ab inicio mundi. Sicut enim illis dicet. ite in ignem eternum: sic istis. venite benedicti patris mei. percipite paratum vobis regnum. Et sicut ibunt illi in ambustionem eternam: sic iusti in vitam eternam. Quid

ē aut vita eterna. nisi ut cognos
cant te inquit vnū verū deū et
quē misisti ihm xpm. Sz iam i
ea claritate de qua dicit pr̄i quā
habui apud te p̄usq̄ mūdus fieret.
Tūc ei tradet regnū deo et pr̄i ut
intret seruus bonus in gaudiū
dn̄i sui. et abscondat eos quos rede
possidet i abscondito vult⁹ sui a
conturbatione hoīm. eorū scilz qui
tūc cōturbabūt audiētes illam
sententiā: a quo auditu malo
iustus nō timebit si modo ptega
tur i tabernaculo. id ē in fide recta
ecclie catholice a contradictione lin
guarū id ē a calūpnijs hereticorū.
Si vero ē alius itellectus verborū
dn̄i quibz ait. quid me interrogas
de bono. nemo bonus nisi vnus deus.
dū tn̄ nō ideo credatur maioris bo
nitatis eē pr̄is q̄ substancia filij.
scdm quā verbū ē p qd̄ facta sunt
omnia. nichilq3 abhorret a sana
doctrina: securi vtamur nō vno tā
tū. sz quotquot reperiri poterit.
Tanto ei fortius cōuincūtur here
tici: quāto plures exitus patent
ad eorū laqueos euitandos. Sz ea
que adhuc consideranda sūt. alio
iam petam exordio. Incipiūt
capla libri secundi. Caplz pri.
De regulis scdm q̄s intell.
scriptura de pr̄e et filio loq
tur. ca. ij. De hijs qui scripture
locis de quibz dubiū ē an ppter
assūptā creaturā. an minorem
pr̄e indicent filiū. an vero hoc tā
tū quo licet equalē pr̄i tn̄ quia
de pr̄e sit doceatur. ca. iij. De hijs
qui spm̄ scm̄ nō minorē pr̄e in
dicant sed tantū. ca. iiij. De cla
rificatione qua et pr̄ filiū glori
ficat et filius prem. ca. v. Quo
itelligenda sit missio siue filij
siue spus sci. ca. vi. Quid sit q
nusq̄ legitur pr̄ maior spu sco.
aut spus scus minor pr̄e. ca. vij.
Propositio questionis de mul
timodis apparitionibz dei. q̄s nū
quedā missione appellant. cū
pr̄ missus nō queat dici. sz aut
filius aut spus scus quo apparu
it tn̄ in hominibz trinitatē. ca. viij ix.
De hijs qui naturā ūbi dei
visibilem putauerūt. ca. x. De
hijs qui volūt filiū etiam ante
carnis assūptionē fuisse morta
lem. ut solus pr̄ imortalitatē
hr̄e credatur. ca. xi. An discerne
te deus trinitas pribz apparuerit.
an aliqua ex trinitate psona.
ca. xij. De tribus viris abrahe
visis cū quibz sicut cū dn̄o loq
tur. ca. xiij. De duobz angelis qui
hūana forma apparuerūt loth.
et in quibz dn̄s singulariter appel
latur. ca. xiiij. De visione moy
si qua dn̄m vidit in horeb. p ignē
in rubo. ca. xv. De visione dei
i exitu israhel ex egipto. ca. xvi.
De hijs que diuinit⁹ gesta
sunt coram moyse in mōte syna.

c. xvii. Utrum deus per suam substantiam moysi apparuerit an per visibilem creaturam. c. xviii. Quod ex persona domini ihesu dicta intelligenda sunt moysi. ponam te super petram et auferam manum meam et posteriora mea videbis et cetera. c. xix. De visione danielis in qua illi et patris et filii persona apparuit in specie corporali. Incipit liber secundus.

Cum homines deum querunt et ad intelligentiam trinitatis pro captu infirmitatis humane animum intendunt. experti difficultates laboriosas sive in ipsa acie mentis conantes intueri inaccessibilem lucem. sive in ipsa multiplici et multimoda locutione litterarum sacrarum. ubi michi non videtur nisi atteri anima ut christi gratia glorificata dulcescat: cum ad aliquid certum discussa omni ambiguitate pervenerint. facillime debent ignoscere errantibus in tanti pervestigatione secreti. Sed duo sunt que in errore hominum difficillime tollerantur: presumptio priusquam veritas pateat. et cum iam patuerit presumpte defensio falsitatis. A quibus duobus viciis nimis inimicis inventioni veritatis. et tractationi divinorum sanctorumque librorum. si me ut precor et spero deus defenderit atque munierit scuto bone voluntatis sue et gratia misericordie sue: non ero segnis ad inquirendam substantiam dei sive per scripturas eius sive per creaturam. que utraque nobis ad hoc proponitur intuenda ut ipse queratur. ipse diligatur qui et illam inspiravit. et istam creavit: nec trepidus ero ad proferendam sententiam meam. in qua magis amabo inspici a rectis. quam timebo morderi a perversis. Gratanter enim suscipit oculum columbinum pulcherrima et modestissima caritas; dentem autem caninum vel evitat cautissima humilitas vel retundit solidissima veritas: magisque optabo a quolibet reprehendi. quam sive ab errante sive ab adulante laudari. Nullus enim reprehensor formidandus est amatori veritatis. Etenim aut inimicus reprehensurus est aut amicus. Si ergo inimicus insultat ferendus est: amicus autem si errat docendus. si docet audiendus. Laudator vero et errans confirmat errorem: et adulans illicit in errorem. Emendabit me ergo iustus in misericordia et arguet me: oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum. Capitulum primum.

Quamobrem quamquam firmissime teneamus de domino nostro ihesu christo. et per scripturas disseminatam et a doctis catholicis earundem scripturarum tractatoribus demonstratam tamquam canonicam regulam. quomodo intelligatur dei filius et equalis

patri secundum dei formam in qua est. et
minor patre secundum serui formam quam
accepit. in qua forma non solum
patre sed etiam spiritu sancto. neque hoc tantum
sed etiam seipso minor inuentus est.
non seipso qui fuit sed seipso qui est.
quia forma serui accepta formam
dei non amisit. sicut scripturarum
que in superiori libro commemorauimus
testimonia docuerunt. Sunt tamen in
diuinis eloquiis quedam ita posi
ta ut ambiguum sit ad quam potius
regulam referantur. utrum ad eam
qua intelligimus minorem filium in
assumpta creatura: an ad eam qua
intelligimus non quidem minorem esse
filium. sed tamen ab illo hunc esse deum de
deo. lumen de lumine. Filium quippe
dicimus deum de deo: patrem autem
deum tantum non de deo. Unde manifestum
tum est quod filius habet alium de quo sit.
et cui sit filius: pater autem non filium
de quo sit habet. sed tantum cui pater sit.
Omnis enim filius de patre est quod est. et patri
filius est: nullus autem pater de filio est
quod est. sed filio pater est. Quedam itaque ita
ponuntur in scripturis de patre et filio
ut indicent unitatem equalita
temque substancie. sicuti est. ego et pater
unum sumus. et cum in forma dei esset
non rapinam arbitratus est esse equa
lis deo. et quecumque talia sunt: quedam
vero ita ut minorem ostendant
filium propter formam serui. id est propter
assumptam creaturam mutabilis
humaneque substancie. sicuti est quod

ait. quoniam pater maior me est. et pater non
iudicat quemquam sed omne iudicium
dedit filio. nam paulo post con
sequenter ait. et potestatem dedit
ei iudicium facere quoniam filius ho
minis est: quedam porro ita. ut
nec minor nec equalis tunc
ostendatur. sed tantum quod de patre sit inti
metur ut est illud. sicut habet pater
vitam in semetipso. sic dedit filio
habere vitam in semetipso. Et illud.
neque enim potest filius a se facere
quidquam. nisi quod viderit patrem
facienentem. Quod si propterea
dictum acceperimus quia in forma
accepta ex creatura minor est
filius: consequens erit ut prior
pater super aquas ambulauerit.
aut alicuius alterius ceci nati
de sputo et luto oculos aperue
rit. et cetera que filius in carne
apparens inter homines fecit.
ut possit ea facere que dixit
non posse filium a se facere quidquam
nisi quod viderit patrem facientem.
Quis autem uel delirus hec ita
sentiat? Restat ergo ut hec ideo
dicta sint. quia incommutabilis est
vita filii sicut patris. et tamen de deo
patre est: et inseparabilis est operatio
patris et filii. sed tamen ita operari filio
de illo est de quo ipse est. id est de
patre: et ita videt filius patrem. ut
quo eum videt hoc ipso sit filius.
Non enim aliud illi est esse de patre
id est nasci de patre quam videre patrem.

aut aliud videre operantem quam patrem operari: sed ideo non a se quia non est a se. Et ideo quod viderit patrem, quia de patre est. Neque enim alia similiter sicut pictor alias tabulas pingit quemadmodum alias ab alio pictas videt. nec eadem dissimiliter sicut corpus easdem litteras exprimit quas animus cogitavit: sed quecumque inquit pater facit. hec eadem facit et filius similiter. Et hec eadem dixit et similiter: ac per hoc inseparabilis et par operatio est patris et filii. sed a patre est et a filio: ideo non potest filius a se facere quicquam nisi quod viderit patrem facientem. Ex hac ergo regula qua ita loquuntur scripture ut non alium alio minorem. sed tantum velint ostendere quis de quo sit: nonnulli eum sensum conceperunt. tamquam minor filius diceretur. Quidam autem nostri indoctiores et in hiis minime eruditi. dum hec secundum formam servi conantur accipere. et eos rectus intellectus non sequitur: perturbantur. Quod ne accidat tenenda est et hec regula qua non minor filius sed quod de patre sit intimatur: quibus verbis non inequalitas sed nativitas eius ostenditur.

Capitulum secundum.

Sunt ergo quedam in sanctis libris ut dicere ceperam ita posita. ut ambiguum sit quo nam referenda sint: utrum ad illud potius quod secundum assumptam creaturam minor est filius: an ad illud quod patri equalis. tamen quia de patre sit indicatur. Et michi quidem videtur si eo modo ambiguum est ut explicari discernique non possit. ex utralibet regula sine periculo posse intelligi. sicut est quod ait: mea doctrina non est mea. sed eius qui misit me. Nam et ex forma servi potest accipi sicut iam in libro superiore tractavimus: et ex forma dei in qua equalis est patri. ut tamen de patre sit. In dei quippe forma sicut non est aliud filius. aliud vita eius. sed ipsa vita filius est: ita non est aliud filius. aliud doctrina eius. sed ipsa doctrina filius est: ac per hoc sicut id quod dictum est dedit filio vitam. non aliud intelligitur quam genuit filium qui est vita. sic etiam cum dicitur dedit filio doctrinam. bene intelligitur genuit filium qui est doctrina: ut quod dictum est mea doctrina non est mea sed eius qui me misit. sic intelligatur ac si dictum sit. ego non sum a meipso. sed ab illo qui me misit.

Capitulum tertium.

Nam et de spiritu sancto de quo non est dictum. semetipsum exinanivit formam servi accipiens. ait tamen ipse dominus. Cum autem venerit ille spiritus veritatis: docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso: sed quecumque audiet loquetur. et que ventura sunt annunciabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet et annunciabit vobis. Post hec verba non continuo secutus dixisset. omnia que cumque habet pater mea sunt. Propterea dixi quia de meo accipiet. et annunciabit

vobis: crederetur fortasse ita natus de Christo spiritus sanctus quemadmodum ille de patre. De se quippe dixerat: Mea doctrina non est mea sed eius qui misit me: de spiritu autem sancto: Non enim loquetur a semetipso sed quecumque audiet loquetur: quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Sed quia reddidit causam cur dixerit de meo accipiet et annuntiabit vobis, ait enim: Omnia quecumque habet pater mea sunt, propterea dixi quia de meo accipiet: restat ut intelligatur etiam spiritus sanctus de patre habere sicut et filius. Quomodo nisi secundum id quod supra diximus: Cum autem venerit paraclitus quem ego mittam vobis a patre spiritum veritatis qui a patre procedit: ille testimonium perhibebit de me. Procedendo itaque a patre dicitur non loqui a semetipso: et sicut non ex eo fit ut minor sit filius quia dixit: Non potest filius a se facere quicquam nisi quod viderit patrem facientem; non enim hoc ex forma servi dixit sed ex forma dei sicut iam ostendimus. Hec autem verba non indicant quod minor sit sed quod de patre sit: ita non hinc efficitur ut minor sit spiritus sanctus quia dictum est de illo: Non enim loquetur a semetipso sed quecumque audiet loquetur: secundum hoc enim dictum est quod de patre procedit. Cum vero et filius de patre sit et spiritus sanctus a patre procedat, cur non ambo filii dicantur nec ambo geniti, sed ille unus filius unigenitus, hic autem spiritus sanctus nec filius nec genitus, quia si genitus utique filius, alio loco si deus donaverit et quantum donaverit disseremus. Ca. iiii.

Verumtamen hic evigilent si possunt qui hoc etiam sibi suffragari putaverunt quasi ad demonstrandum patrem filio maiorem: quia dixit filius: Pater clarifica me. Ecce et spiritus sanctus clarificavit eum. Numquid nam et ipse maior est illo? Porro autem si propterea spiritus sanctus glorificat filium quia de filio accipiet, ideo et de eius accipiet quia omnia que habet pater ipsius sunt: manifestum est quia cum spiritus sanctus glorificat filium, pater glorificat filium. Unde cognoscitur quod omnia que habet pater non tantum filii sed etiam spiritus sancti sunt: quia potens est spiritus sanctus glorificare filium quem glorificat pater. Quod si ille qui glorificat eo quem glorificat maior est: sinant ut equales sint qui se invicem glorificant. Scriptum est autem quod et filius glorificat patrem. Ego te inquit glorificavi super terram. Sane caveant ne putetur spiritus sanctus maior ambobus, quia glorificat filium quem glorificat pater: ipsum autem nec a patre nec a filio glorificari scriptum est. Capitulum quintum.

Sed in his convicti ad illud se convertunt ut dicant: Maior est qui mittit quam qui mittitur. Proinde maior est pater filio: quia filius a patre se missum assi-

due commemorat. Maior est et spiritus sanctus: quia de illo dixit ihesus. quem mittet pater in nomine meo. Et spiritus sanctus utroque minor est: quia et pater eum mittit sicut commemoravimus. et filius cum dicit. si autem abiero mittam eum ad vos. In qua questione primum quero unde et quo missus sit filius. Ego inquit a patre exii et veni in hunc mundum. Ergo a patre exire et venire in hunc mundum hoc est mitti. Quid igitur est quod de illo idem ipse ewangelista dicit. in hoc mundo erat et mundus per eum factus est. et mundus eum non cognovit. deinde coniungit. in sua propria venit. Illuc utique missus est quo venit. At si in hunc mundum missus est. quia exiit a patre et venit in hunc mundum et in hoc mundo erat: illuc ergo missus est ubi erat. Nam et illud quod scriptum est in propheta deum dicere. celum et terram ego impleo si de filio dictum est. ipsum enim nonnulli volunt intelligi vel prophetis vel in prophetis locutum. quo missus est nisi illuc ubi erat. Ubique enim erat qui ait: celum et terram ego impleo. Si autem de patre dictum est. ubi esse potuit sine verbo suo et sine sapientia sua. que pertendit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. Sed neque sine spiritu sancto usquam esse potuit. Itaque si ubique deus est: ubique est etiam spiritus eius. Illuc ergo et spiritus sanctus missus est ubi erat. Nam et ille qui non invenit locum quo eat a facie dei et dicit. si ascendero in celum tu ibi es. si descendero ad infernum ades: ubique volens intelligi presentem deum. prius nominavit spiritum eius. Nam sic ait. Quo ibo a spiritu tuo. et quo a facie tua fugiam. Quocirca si et filius et spiritus sanctus illuc mittitur ubi erat: querendum est quomodo intelligatur ista missio sive filii sive spiritus sancti. Pater enim solus nusquam legitur missus. Et de filio quidem ita dicit apostolus. Cum autem venit plenitudo temporis. misit deus filium suum factum ex muliere factum sub lege: ut eos qui sub lege erant redimeret. Misit inquit filium suum factum ex muliere. Quo nomine quis catholicus nesciat non eum privationem virginitatis. sed differentiam sexus hebreo loquendi more significare voluisse. Cum itaque ait. misit deus filium suum factum ex muliere: satis ostendit eo ipso missum filium quo factus est ex muliere. Quod ergo de deo natus est in hoc mundo erat: quod autem de maria natus est. in hunc mundum missus advenit. Proinde mitti a patre sine spiritu sancto non potuit. non solum quia intelligitur pater cum eum misit.

id est fecit ex femina non utique sine spiritu suo fecisse: verum etiam quod manifestissime atque apertissime in ewangelio dicitur virgini marie querenti ab angelo quomodo fieret istud. Spiritus sanctus superveniet in te. et virtus altissimi obumbrabit tibi. et matheus dicit. Inventa est in utero habens de spiritu sancto: quamquam et apud ysayam prophetam ipse christus intelligitur de adventu suo futuro dicere. et nunc dominus misit me et spiritus eius. Fortasse aliquis cogit ut dicamus etiam a seipso missum esse filium: quia ille marie conceptus et partus operatio trinitatis est. qua creante omnia creantur. Et quomodo iam inquit pater eum misit si ipse se misit? Cui primum respondeo. querens ut dicat si potest quomodo pater eum sanctificavit. si ipse se sanctificavit. Utrumque enim idem dominus ait. Quem pater inquit sanctificavit et misit in hunc mundum: vos dicitis quia blasphemat. quia dixi filius dei sum? Alio autem loco ait. et pro eis sanctifico meipsum. Iterum quero quomodo eum pater tradidit. si se ipse tradidit. Utrumque enim dicit apostolus paulus. Qui filio inquit proprio non pepercit: sed pro omnibus nobis tradidit illum. Alibi autem de ipso salvatore ait. Qui me dilexit. et tradidit seipsum pro me. Credo respondebit si hec probe sapit. quia una voluntas est patris et filii. et inseparabilis operatio. Sic ergo intelligat illam incarnationem et ex virgine nativitatem in qua filius intelligitur missus una eademque operatione patris et filii inseparabiliter esse factam: non utique inde separato spiritu sancto. de quo aperte dicitur. Inventa est in utero habens de spiritu sancto. Nam etiam si ita queramus. enodatius fortassis quod dicimus apparebit. Quomodo misit deus filium suum? Iussit ut veniret. atque ille iubenti obtemperans venit? an rogavit. an tantummodo admonuit? Sed quodlibet horum sit: verbo utique factum est. Dei autem verbum ipse est dei filius. Quapropter cum eum pater verbo misit: a patre et verbo eius factum est ut mitteretur. Ergo a patre et filio missus est idem filius: quia verbum patris est ipse filius. Quis enim se tam sacrilega induat opinione. ut putet temporale verbum a patre factum esse. ut eternus filius mitteretur. et in carne appareret ex tempore? Sed utique in ipso dei verbo quod erat in principio apud deum et deus erat. in ipsa scilicet sapientia dei sine tempore erat: quo tempore illam in carne apparere oporteret. Itaque cum sine ullo initio temporis in principio esset verbum. et verbum esset apud deum et deus esset verbum: sine ullo tempore in ipso verbo erat. quo tempore verbum caro fieret ut habitaret in nobis. Que

plenitudo temporis cum venisset. misit deus filium suum factum ex muliere. id est factum in tempore: ut incarnatum verbum hominibus appareret. quod in ipso verbo sine tempore erat in quo tempore fieret. Ordo quippe temporum in eterna dei sapiencia sine tempore est. Cum itaque hoc a patre et filio factum esset ut in carne filius appareret: congruenter dictus est missus ille qui in ea carne apparuit. misisse autem ille qui in ea non apparuit: quoniam illa que coram corporeis oculis foris geruntur. ab interiore apparatu nature spiritualis existunt. propterea convenienter missa dicitur. Forma porro illa suscepti hominis. filii persona est: non etiam patris. Quapropter pater invisibilis una cum filio secum invisibili. eundem filium visibilem faciendo misisse eum dictus est. Qui si eo modo visibilis fieret. ut cum patre invisibilis esse desisteret. id est si substancia invisibilis verbi in creaturam visibilem mutata et transiens verteretur: ita missus a patre intelligeretur filius. ut tantum missus non etiam cum patre mittens inveniretur. Cum vero sic accepta est forma servi. ut maneret incommutabilis forma dei: manifestum est quod a patre et filio non apparentibus factum sit quod appareret in filio. id est ab invisibili patre cum invisibili filio idem ipse filius invisibilis mittitur. Cur ergo ait et a meipso non veni: iam hoc secundum formam servi dictum est. secundum quam dictum est. ego non iudico quemquam. Si ergo missus dicitur in quantum apparuit foris in creatura corporali. qui intus in natura spirituali oculis mortalium semper occultus est: iam in promptu est intelligere etiam de spiritu sancto cur missus et ipse dicatur. Facta est enim quedam creature species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur spiritus sanctus: sive cum in ipsum dominum corporali specie velut columba descendit. sive cum decem diebus peractis post ascensionem eius die penthecostes factus est subito de celo sonus quasi ferretur flatus vehemens. et vise sunt illis lingue divise sicut ignis: qui et insedit super unumquemque eorum. Hec operatio visibiliter expressa et oculis oblata mortalibus missio sancti spiritus dicta est: non ita ut appareret eius ipsa substancia. qua et ipse invisibilis et incommutabilis est sicut pater et filius. sed ut exterioribus visis hominum corda commota. a temporali manifestatione venientis. ad occultam eternitatem semper presentis converterent.

Capitulum tertium.

Ideo autem nusquam scriptum est quod deus pater maior sit spiritu sancto. vel spiritus sanctus minor deo patre: quia non sic est assumpta creatura in qua appareret spiritus sanctus. sicut assumptus est filius hominis in qua forma ipsius verbi dei persona presentaretur: non ut haberet verbum dei sicut alii sancti sapientes. sed pre participibus suis:

non utique quod amplius habebat verbum ut esset quam ceteri excellentiori sapientia. sed quod verbum erat. Aliud est enim verbum in carne. aliud verbum caro: id est aliud est verbum in homine. aliud verbum homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait. verbum caro factum est: sicut et illud. et videbit omnis caro salutare dei. Non enim sine anima vel sine mente: sed ita omnis caro. ac si diceretur omnis homo. Non ergo sic est assumpta creatura in qua appareret spiritus sanctus: sicut assumpta est caro illa et humana forma ex virgine maria. Neque enim columbam beatificavit spiritus. vel illum flatum vel illum ignem. sibique et persone sue in unitatem habitumque coniunxit in eternum. aut vero mutabilis et convertibilis est natura spiritus sancti. ut non hec ex creatura fierent. sed ipse in illud atque illud mutabiliter verteretur sicut aqua in glaciem: sed apparuerunt ista sicut oportune apparere debuerunt creatura serviente creatori. et ad nutum eius incommutabiliter in seipso permanentis ad eum significandum et demonstrandum. sicut significari et demonstrari mortalibus oportebat mutata atque conversa. Proinde quamquam illa columba spiritus dicta sit. et de illo igne cum diceret. vise sunt illis inquit lingue divise velut ignis. qui et insedit super unumquemque eorum. et ceperunt linguis loqui quemadmodum spiritus dabat eis pronuntiare. ut ostenderet per illum ignem spiritum demonstratum sicut per columbam. Non tamen ita possumus dicere unam personam spiritum sanctum et deum et columbam. aut et deum et ignem. sicut dicimus filium et deum et hominem: nec sic dicimus filium agnum dei non solum iohanne baptista dicente ecce agnus dei. sed etiam iohanne evangelista vidente agnum occisum in apocalipsi. Illa quippe visio prophetica non est exhibita oculis corporeis per formas corporeas: sed in spiritu per spirituales ymagines corporum. Columbam vero illam et ignem oculis viderunt quicumque viderunt: quamquam de igne aliqua disceptari possunt utrum oculis an spiritu visus sit. propter verba sic posita. Non enim ait viderunt linguas divisas velut ignem: sed vise sunt eis. Non autem sub eadem significatione solemus dicere visum est michi. qua dicimus vidi. Et in illis quidem spiritualibus visis ymaginum corporalium solet dici. et visum est michi et vidi: in illis vero que per expressam corporalem speciem oculis demonstrantur non solet dici visum est michi. sed vidi. De illo ergo igne potest esse questio quomodo visus sit. utrum intus in spiritu tamquam foris: an vero foris coram oculis carnis. De illa vero columba que dicta est corporali specie descendisse. nullus umquam dubitavit quod oculis visa sit: nec sicut dicimus filium petram. scriptum est

eum. petra autem erat xpus. ita di
cere possumus spiritum columbam uel ig
nem. Illa enim petra iam erat in crea
tura. et per actionis modum conu
cupata est nomine xpi quem signifi
cabat. sicut lapis ille quem iacob
posuit ad caput etiam unctionem
ad significandum dominum assumpsit:
sicut ysaac xpus erat cum ad se
immolandum ligna portabat.
Accessit istis actio quedam signi
ficatiua iam existentibus: non autem
sicut illa columba et ignis ad hec
tantummodo significanda repente
extiterunt. Magis ista similia
michi uidentur flamme illi que in
rubo apparuit moysi. et illi colum
pne quam populus in heremo sequeba
tur: et fulguribus ac tonitruis que
fiebant cum lex daretur in monte.
Ad hoc enim rerum illarum corporalis
extitit species. ut aliquid signi
ficaret atque preteriret. Propter has
igitur corporales formas que ad eum
significandum. et sicut humanis sen
sibus oportebat demonstrandum
temporaliter extiterunt. missus etiam
dicitur spiritus sanctus: non tamen minor patre
dictus est sicut filius propter formam
serui. quia illa forma serui inhesit
ad unitatem persone: ille uero species
corporales ad demonstrandum quod
opus fuit ad tempus apparuerunt.
et esse postea destiterunt. Ca. vii.

Quur igitur non et pater dicitur missus
per illas species corporales
ignem rubi. et columpnam nubis uel
ignis. et fulgura in monte. et si que
talia tunc apparuerunt cum eum
coram locutum patribus teste scriptu
ra didicimus: si per illos creature
modos et formas corporaliter expres
sas et humanis aspectibus presentatas
ipse demonstrabatur: Si autem
filius per ea demonstrabatur. cur
tanto post dicitur missus cum ex
femina factus est sicut dicit apostolus.
cum autem uenit plenitudo temporis.
misit deus filium suum factum ex
muliere? quandoquidem et antea
mittebatur cum per illas creatu
re mutabiles formas patribus
apparebat: Aut si non recte
posset dici missus filius nisi cum
uerbum caro factum est. cur dicitur
missus spiritus sanctus. cuius nulla
talis incorporatio facta est: Si uero
per illa uisibilia que in lege et
prophetis commendantur nec pater nec
filius sed spiritus sanctus ostendebatur:
cur etiam nunc ipse dicitur missus.
cum illis modis et antea mitteretur:
In huius perplexitate questionis
primum domino adiuuante querendum
est. utrum pater an filius an spiritus sanctus.
an aliquando pater. aliquando filius. aliquando
spiritus sanctus. an sine ulla distincti
one personarum sicut dicitur unus deus
et solus. id est ipsa trinitas per illas cre
ature formas patribus apparuerit.
Deinde quodlibet horum inuentum
uisumque fuerit. utrum ad hoc opus

tantummodo creatura formata sit in qua deus sicut tunc oportuisse iudicavit humanis ostenderetur aspectibus. an angeli qui iam erant ita mittebantur ut ex persona dei loquerentur. assumentes corporalem speciem de creatura corporea in usum ministerii sui sicut cuique opus esset. aut ipsum corpus suum cui non subduntur sed subditum regunt in species quas vellent accommodatas atque aptas actionibus suis mutantes atque vertentes secundum attributam sibi a creatore potentiam: postremo videbimus id quod quaerere institueramus utrum filius et spiritus sanctus et antea mittebantur. et si mittebantur quid inter illam missionem et eam quam in evangelio legimus distet: an nullus missus sit aliquis eorum. nisi cum vel filius factus esset ex maria virgine. vel cum spiritus sanctus visibili specie sive in columba. sive in igneis linguis apparuit. Capitulum .viij.

Omittamus igitur eos qui nimis carnaliter naturam verbi dei atque sapientiam que in seipsa manens innovat omnia. quem unicum dei filium dicimus. non solum mutabilem. verum etiam visibilem esse putaverunt. Hii enim multum crassum cor divinis rebus inquirendis. audacius quam religiosius attulerunt. Anima quippe cum sit substantia spiritualis. cumque etiam ipsa facta sit nec per alium fieri potuerit nisi per quem facta sunt omnia. et sine quo factum est nichil. quamvis sit mutabilis non est tamen visibilis. quod illi de verbo ipso atque ipsa dei sapientia per quam facta est anima crediderunt: cum sit illa non invisibilis tantum quod et anima est. sed etiam incommutabilis quod anima non est. Eadem quippe incommutabilitas eius commemorata est: ut diceretur in seipsa manens innovat omnia. Et isti quidem ruinam erroris sui divinarum scripturarum testimoniis quasi fulcire conantes adhibent pauli apostoli sententiam. et quod dictum est de uno solo deo in quo ipsa trinitas intelligitur. tantum de patre. non et de filio et de spiritu sancto dictum accipiunt. regi autem seculorum immortali invisibili soli deo honor et gloria in secula seculorum: et illud alterum. beatus et solus potens rex regum et dominus dominantium qui solus habet immortalitatem et lucem habitat inaccessibilem. quem nemo hominum vidit nec videre potest. Capitulum nonum.

Hec quemadmodum intelligenda sint. iam satis nos disseruisse arbitror. Verum illi qui ista non de filio nec de spiritu sancto sed tantum de patre accipi volunt. dicunt visibilem filium: non per carnem de virgine assumptam. sed etiam per seipsum. Nam ipse inquiunt apparuit oculis patrum. Quibus si dixeris quomodo ergo visibilis per seipsum filius ita et mortalis per seipsum. ut constet vobis quod tantummodo de patre

vultis intelligi qd dictu e. qui solus
habet imortalitate. Nam si ppter
carne susceptā mortalis e filius.
ppter hanc sinite ut sit 7 visibilis:
respondent. nec ppter hanc se mor
talem filiu dicere. Sz sicut 7 ante
visibile. ita 7 ante mortale. Nā si
ppter carne filiu dicut ee mortale.
iam nō pr sine filio solus habet i
mortalitate: q2 7 verbu eius p qd
oia fca sut habet imortalitatem.
Neqz ei q2 carne assupsit mortale.
ideo amisit imortalitate suā: qndo
quide nec aie huane hoc accidere
potuit ut cu corpe moretur. dicete
ipo dno. nolite timere eos qui cor
pus occidut. aiam aut nō possut
occidere: aut vo eciā sps scis carne
assupsit. de quo utiqz sine dubio.
turbabutur. si ppter carne morta
lis e filius. quomo accipient prem
tantumo sine filio 7 sine spu sco
habe imortalitate? qndoquidem
spus scis nō assupsit carnem:
Qui si nō habet imortalitatem:
nō g ppter carne mortalis e filius.
Si aute habet spus scis imorta
litate: nō de pre tantumo dictu
e. q2 solus habet imortalitatem.
Quo circa ita se arbitrant 7 an
te icarnatione p seipm mortale
filiu posse couincere. q2 ipa mu
tabilitas nō iconuenienter morta
litas dicit scdm quā 7 aia dicit
mori: nō q2 i corpus ul i altera
aliquā substanciā mutat 7 ver
titur. Sz in ipa sua substācia quidqd
alio modo nuc e aut fuit. scdm id
quod desiit ee qd erat mortale
deprehendit. Quia itaqz iquiut
anteqm natus esset filius dei de vir
gine maria. ipe apparuit pribus
nris. nō i una eademqz specie. sz
multiformit aliter atqz aliter:
7 visibilis e p seipm. q2 nondum
carne assupta substancia eius cō
spicua mortalibz oculis fuit. et
mortalis iquatu mutabilis: ita
7 spus scus q2 alias columba alias
ignis apparuit. Unde nō trinitati
aiut sz singularit 7 ppue pri tā
tumodo couenit qd dictu est. imor
tali iuisibili soli deo: 7 qui solus
habet imortalitate 7 luce habi
tat iaccessibile. que nemo hoim
vidit nec videre potest. Omissis
g istis qui nec aie substanciā iui
sibilem nosse potuerut. unde lon
ge remotu ab eis erat ut nossent
unius 7 solius dei. id e pris 7 fily
7 spus sci nō solu iuisibile veru
et icomutabile pmane substan
ciam. ac p hoc in vera 7 sincera
imortalitate consistere: nos qui
nuqm apparuisse corporeis oculis
deu. nec prem. nec filiu. nec spu
scm dicim9. nisi p subiectā sue po
testati corpeam creaturā. i pace ca
tholica pacifico studio requiram9.
parati corrigi si fraterne ac recte
rephendim. parati eciā si ab inimi
co vera tn dicente mordem. utru i

discrete deus apparuit patribus nostris antequam christus veniret in carne: an aliqua ex trinitate persona. an singulatim quasi per vices. Capitulum decimum.

Ac primum in eo quod genesi scriptum est locutum deum cum homine quem de limo finxerat. si excepta figurata significatione ut rei geste fides etiam ad litteram teneatur ista tractamus: in specie hominis videtur deus cum homine tunc locutus. Non quidem expresse hoc in libro positum est. sed circumstantia lectionis id resonat: maxime illo quod scriptum est vocem dei audisse adam deambulantis in paradyso ad vesperum. et abscondisse se in medio ligni quod erat in paradyso: deoque dicenti. adam ubi es. respondisse audivi vocem tuam et abscondi me a facie tua quoniam nudus sum. Quomodo enim possit ad litteram intelligi talis dei deambulatio et collocutio nisi in specie humana non video. Neque enim dici potest vocem solam factam ubi deambulasse dictus est deus. aut eum qui deambulabat in loco non fuisse visibilem: cum et adam dicat quod se absconderit a facie dei. Quis ergo erat ille. utrum pater aut filius. an spiritus sanctus? an omnino deus indiscrete ipsa trinitas in forma hominis homini loquebatur? Contextio quidem ipsa scripture nusquam transire sentitur a persona ad personam. Sed ille videtur loqui ad primum hominem qui dicebat. fiat lux. et fiat firmamentum. et cetera per singulos illos dies. quem deum patrem solemus accipere dicentem ut fiat quidquid facere voluit. Omnia enim per verbum suum fecit. Quod verbum eius unicum filium eius secundum rectam fidei regulam novimus. Si ergo deus pater locutus est ad primum hominem. et ipse deambulabat in paradyso ad vesperum. et ab eius facie se in medio ligni paradysi peccator absconderat? cur iam non ipse intelligatur apparuisse abrahe et moysi et quibus voluit et quemadmodum voluit per subiectam sibi commutabilem atque visibilem creaturam. cum ipse in seipso atque in substantia sua qua est incommutabilis atque invisibilis maneat? Sed fieri potuit ut a persona ad personam occulte scriptura transiret: et cum patrem dixisse narrasset. fiat lux et cetera. que per verbum fecisse commemoratur. etiam filium indicaret loqui ad primum hominem. non aperte hoc explicans. sed eis qui possent intelligendum intimans. Qui habet ergo vires quibus hoc secretum possit mentis acie penetrare. ut ei liquido appareat vel posse etiam patrem. vel non posse nisi filium vel etiam spiritum sanctum per creaturam visibilem humanis oculis apparere: pergat in hec scrutanda si potest etiam verbis enuncianda atque tractanda. Res tamen quantum ad hoc scripture testimonium attinet ubi deus cum homine locutus est quantum existimo occulta est: quoniam etiam utrum soleret adam corporeis oculis deum

videre nō euident' apparet. cū pre
sertī magna sit questio cui⁹modi
oculi eis apti fuerūt qū vetitū
cibū gustauerūt. Hij eī anteqm̄
gustassent clausi erant. Illud
tantū nō temere dixerim. si pa
radysū corp̄alē quedā locū illa
scriptura insinuat. deambulare
ibi deū nisi ī aliqua corp̄ea forma
nullo modo potuisse. Nā ⁊ solas
voces fc̄as quas audiret homo
nec aliquā formā videret dici
potest: nec quia scriptū ē abscon
dit se adam a facie dei. cōtinuo
sequit' ut soleret ei⁹ faciē videre.
Quid si eī nō quidē videre ipse
poterat. sȝ videri ipse metuebat
ab eo cui⁹ vocē audierat ⁊ deam
bulantis p̄ńciā senserat: Nā
⁊ cayn dixit deo: abscondā me
a facie tua. Nec ideo fatēi cogimᵘ
eū solere cernē faciem dei corpo
reis oculis ī qualibȝ forma visi
bili: q̄uis de facinore suo vocē
īterrogantis secūqȝ loquentis
audisset. Cui⁹modi aūt loque
la tūc deus exterioribȝ hoīm au
ribus īsonaret maxīe ad p̄mū
hominē loquēs. ⁊ inuenire diffi
cile ē: ⁊ nō hoc isto sermone sus
cepim⁹. Verūtamē si sole voces
et sonitus fiebant quibȝ quedā
sensibilis p̄ńcia dei primis illis
hoībus p̄beretur: cur ibi p̄sonā
dei pr̄is nō intelligā nescio. qū
quidē p̄sona eius ondit' ⁊ ī ea
voce cū ihūs ī mōte coram tribus
discipulis p̄fulgens apparuit. et
ī illa qū sup baptizatū columba
descendit. ⁊ in illa ubi ad p̄rēm de
sua clarificatiōe clamauit. eiqȝ
responsū ē. ⁊ clarificaui ⁊ iterū
clarificabo. nō qȝ fieri potuit vox
sine ope filij ⁊ sp̄us scī. trinitas qp̄
pe inseparabilit' operatur: sȝ qȝ ea
vox facta ē que solius p̄sonam
pr̄is ondet. sicut humanam illā
formā ex virgine maria trinitas
operata ē. sȝ solius filij p̄sona est.
Visibilē nāqȝ filij solius p̄sonā
īuisibilis trinitas operata est. Nec
nos aliqͦ prohibet illas voces fc̄as
ad adam nō solū a trinitate fc̄as
ītelligere: sȝ etiā p̄sonā demon
strantes eiusdē trinitatis accipe.
Ibi enī cogimᵘ nō nisi pr̄is accipe
ubi dictū ē: hic ē filius meus di
lectus. Neqȝ enī ibi etiā sp̄us scī fi
lius aut etiā suus filius credi aut
ītelligi potest: ⁊ ubi sonuit ⁊ cla
rificaui ⁊ iterū clarificabo. nō nisi
pr̄is p̄sonā fatemᵘ. Responsio quip
pe est ad illā dnī vocem qua dixe
rat. pr̄ clarifica filiū tuū: qd̄ nō
potuit dicē nisi deo pr̄i tantū. nō
⁊ spiritui scō cui⁹ nō erat filius. Hic
autē ubi scriptū ē ⁊ dixit dn̄s ad a
dam. cur nō ipa trinitas ītelligat'
nichil dici potest. Silir etiā qd̄
scriptū ē. ⁊ dixit deus ad abrahā.
exi de terra tua ⁊ de cognatione
tua ⁊ de domo pr̄is tui: nō ē aptū

utrum sola vox facta sit ad aures a
brahe an et oculis eius aliquid
apparuerit. Paulopost autem ali
quanto apertius dictum est. et visus
est dominus abrahe et dixit illi. Semi
ni tuo dabo terram hanc. Sed nec
ibi expressum est in qua specie vi
sus ei sit dominus. aut utrum pater.
an filius. an spiritus sanctus ei visus
sit: nisi forte ideo putant filium
visum esse abrahe. quia non scriptum est
visus est ei deus. sed visus est ei do
minus. Tamquam enim proprie videtur
filius dominus vocari dicente apostolo.
nam et si sunt qui dicuntur dii sive in
celo sive in terra. sicuti sunt dii mul
ti et domini multi: nobis tamen unus deus
pater. ex quo omnia et nos in ipso. et
unus dominus ihesus xpistus per quem omnia.
et nos per ipsum. Sed cum et deus pater in
multis locis inveniatur dominus dictus.
sicuti est illud. dominus dixit ad me
filius meus es tu. ego hodie ge
nui te. et illud. dixit dominus domino
meo sede ad dexteram meam: cum
etiam spiritus sanctus dominus dictus invenia
tur ubi apostolus ait. dominus autem spiritus
est. Et ne quisquam arbitraretur filium
significatum. et ideo dictum spiritum propter
incorpoream substantiam. secutus con
texuit. ubi autem spiritus domini ibi li
bertas. Spiritum autem domini spiritum sanctum
esse nemo dubitaverit: neque hic
ergo evidenter apparet utrum aliqua
ex trinitate persona. an deus ipsa
trinitas. de quo uno deo dictum est.
dominum deum tuum adorabis et illi so
li servies visus fuerit abrahe.
Sub ilice autem mambre tres viros
vidit: quibus et invitatis hospicio
que susceptis et epulantibus ministra
vit. Sic tamen scriptura illam rem
gestam narrare cepit. ut non di
cat visi sunt ei tres viri. sed visus
est ei dominus: atque inde consequenter
exponens quomodo ei visus sit
dominus. attexit narrationem de
tribus viris quos abraham
per pluralem numerum invitat ut
hospitio suscipiat. et postea
singulariter sicut unum alloqui
tur et sicut unus ei de sara fi
lium pollicetur. quem dominum dicit
scriptura sicut in eiusdem narra
tionis exordio. visus est inquit
dominus abrahe. Invitat ergo et pe
des lavat et deducit abeuntes
tamquam homines: loquitur autem
tamquam cum domino deo. sive cum ei pro
mittitur filius. sive cum ei sodo
me imminens interitus indicatur. xi

Non parvam neque Capitulum xi.
transitoriam considerationem
postulat iste scripture locus. Si
enim vir unus visus fuisset: e
tiam illi qui dicunt et prius quam de
virgine nasceretur per suam substan
tiam visibilem filium. quid aliud
quam ipsum esse clamarent? Quo
niam pie inquiunt dictum est. invisibi
li soli deo. et tamen possem adhuc
querere quomodo ante susceptam car

nē habitu ē inuentus ut hō. q̄n quidē ei pedes loti sūt. & humanis epulis epulatus ē. quomō istud fieri poterat cū adhuc ī forma dei esset nō rapinam arbitratus ē eē equalis deo: Nūq̄d ei iam semetipm̄ exinanierat formā serui accipiens ī silitudine hoīm f̄cus & habitu īuentus ut hō? cū hoc qn̄ fecerit p̄ partū virginis nouerimus? Quō g̃ anq̄ hoc fecisset ut vir vnus apparuit abrahe: An illa forma vera nō erat: Possum ista querē. si vir vnus apparuisset abrahe. idemq̄ filius dei crederetur. Cū vero tres viri visi sūt. nec quisq̄ ī eis ul' forma ul' etate uel p̄tate maior ceteris dc̄us ē: cur nō hic accipiamus visibilit' īsinuatā p̄ creaturā visibilem t̄nitatis equalitatē. atq̄ in tribus p̄sonis vnā eandemq̄ substātiā: Nā ne q̄sq̄ putaret sic ītimatū vnū ī tribus fuisse maiorē. & eū dn̄m dei filiū ītelligendū. duos autem illos angelos eius. q̄r cū tres visi sūt vni dn̄o illic loquitur abrahā: scā sc̄ptura futuris talib; cogitationib; atq̄ opinionib; cōtradicendo nō p̄termisit occurrē. qn̄ paulo post duos angelos dicat venisse ad loth ī quib; & ille vir iustus qui de sodomorū īcendio meruit liberari ad vnū dn̄m loquit'. Ca. xij.

Sic eū loquit' scriptura dicens. Abijt autē dn̄s postq̄ cessauit loqui ad abraham: & abrahā reuersus ē ad locū suū. Venerūt aūt duo angeli sodomis vespe. Hic attentius considerandum ē qd' ostēdere institui. Cū trib; certe loquebat' abrahā: & eū dn̄m singulariter appellauit. Forte igr̄ aliq̄s vnū ex tribus agnoscebat dn̄m: alios aūt duos angelos eius. Quid sibi g̃ vult quod cō sequēter dicat scriptura. abijt autē dn̄s postq̄ cessauit loquēs ad abraham. & abrahā r̄uersus ē ad locū suū: venerūt aūt duo angeli sodomis vespe: An forte ille vnus abscesserat qui dn̄s agnoscebat' in tribus? & duos angelos qui cū illo erant ad cōsumēdam sodomā miserat: Ergo sequētia audiam? Venerūt inquit duo angeli sodomis vespe. Loth aūt sedebat ad portā sodomorū. Et cū vidisset eos loth surrexit in obuiā illis: & adorauit ī faciē sup terrā & dixit. Ecce dn̄i diūtite in domū pueri vr̄i. Hic maīfestū est & duos angelos fuisse. & in hospicio pluraliter īuitatos & honorifice appellatos dn̄os. cū fortasse hoīes putarētur. Sz rursus mouet. q̄r nisi angeli dei cognoscerentur non

adoraret loth in facie super terram.
Cur ergo tamquam tali humanitate in
digentibus et hospicium preberetur
et victus? Sed quodlibet hic late
at. illud nunc quod suscepimus exequa
mur. Duo apparent. ambo an
geli dicuntur: pluraliter invitantur.
tamquam cum duobus pluraliter loquitur
donec exeatur a sodomis. Deinde
sequitur scriptura et dicit. Et factum
est postquam eduxerunt eum foras et
dixerunt. saluans salua animam
tuam ne respexeris retro. neque stes
in hac regione vniuersa: in montem
vade et ibi saluaberis ne forte
comprehendaris. Dixit autem loth
ad eos. Rogo domine. quoniam inuenit pu
er tuus ante te misericordiam et
cetera. Quid est hoc quod dixit ad
eos rogo domine? Si iam ille dis
cesserat qui dominus erat. et ange
los miserat? cur dicit rogo do
mine. et non rogo domini? Aut si v
num ex eis voluit appellare? cur
ait scriptura. dixit autem loth ad
eos. rogo quoniam inuenit puer tuus
ante te misericordiam? An et hic intelli
gimus in plurali numero personas du
as? cum autem idem duo tamquam vnus
compellantur vnius substantie vnum
dominum deum? Sed quas duas personas
hic intelligimus? patris et filij. an patris
et spiritus sancti. an filij et spiritus sancti. Hoc
forte congruencius quod vltimum
dixi. Missos enim se dixerunt. quod
de filio et de spiritu sancto dicimus: nam

preter nullum nusquam scripturarum no
bis occurrit. Capitulum tercium decimum. xiii
Moyses autem quando ad populum
israel ex egipto educendum
missus est: sic ei dominum apparuisse
scriptum est. Pascebat inquit oues
iethro soceri sui sacerdotis ma
dian: et egit oues in desertum. et
venit in montem dei oreb. Appar
uit autem illi angelus domini in flamma
ignis de rubo: et vidit quod in rubo
arderet ignis. rubus vero non com
burebatur. Et ait moyses. Ibo
et videbo visum istud quod tam mag
num vidi: quoniam non comburitur rubus.
Cum ergo vidit dominus quod venit videre:
clamauit eum dominus de rubo dicens.
Ego sum deus patris tui. deus abra
ham et deus ysaac et deus iacob.
Et hic primo angelus domini dic
tus est. deinde deus. Numquid ergo ange
lus est deus abraham et deus ysaac
et deus iacob? Potest ergo recte intel
ligi ipse saluator de quo dicit a
postolus. quorum patres et ex quibus
christus secundum carnem: qui est super omnia
deus benedictus in secula. Qui ergo
super omnia est deus benedictus in secula: non
absurde eciam hic ipse intelligitur
deus abraham et deus ysaac et deus
iacob. Sed cur prius angelus domini
deus est. cum de rubo in flamma ignis
apparuit? Vtrum quia vnus ex mul
tis angelis erat. sed per dispensatio
nem personam domini sui gerebat? an as
sumptum erat aliquid creature quod

ad p̄n̄s negociū visibilit̄ appare͛t
⁊ vnde voces dei sensibilit̄ ederent.
quibus p̄ncia dnī p subiectā crea
turā corporeis eciam sensibus ho
minis sicut optebat exhiberetur.
Si enī vnus ex angelis erat. q̄s
facile affirmare possit vtrū ei
filij psona nūcianda īposita fueit.
an sp̄ūs sc̄i. an dei p̄r̄is. an ip̄ius
omino t̄initatis qui est vnus ⁊ solus
deus. ut dice͛t ego sū deus abrahā.
⁊ d̄s ysaac. ⁊ d̄s iacob. Neq̄ enim
possum⁹ dicē deū abraham ⁊ deū
ysaac ⁊ deū iacob filiū dei esse.
⁊ p̄rem nō esse. aut sp̄m sc̄m. aut
ip̄am t̄initatē quā credim⁹ ⁊ itel
ligim⁹ vnū deū. Audebit aliq̄s
negare deū abrahā ⁊ deū ysaac
⁊ deū iacob. Ille eī nō ē illorū
p̄m̄ deus qui nō est deus. Porro
si nō solū p̄r deus ē. sicut omēs
eciā heretici cōcedūt ſ3 eciā fili⁹
qd̄ velint nolint cogūt̄ fateri
dicente ap̄lō. qui ē sup oīa de⁹
b̄n̄dcūs ī scl̄a. ⁊ sp̄ūs sc̄ūs dicē
te ip̄o ap̄lō. clarificate g̊ deū in
corpe v̄rō. cū sup̄ dice͛t. nescitis
q̄ʒ corpa v̄r̄a templū ē vobis
sp̄ūs sc̄i ē quē habetis a deo. et
hij tres vnus deus sicut catholi
ca sanitas credit: nō satis elu
cet quā in t̄initate psonā. ⁊ utrū
aliquā. an ip̄ius trinitatis gere
bat ille angelus. si vnus ex ce
teris angelis erat. Si autē in
vsū rei p̄n̄tis assūpta creatura

est. que hūanis ⁊ oculis appareret
⁊ auribʒ insonaret. ⁊ appellaretur
⁊ angelus dnī. ⁊ dn̄s. ⁊ deus: non
potest hic deus p̄r intelligi. ſ3 aut
fili⁹ aut sp̄ūs sc̄ūs: q̄q̄m sp̄m sc̄m
alicubi angelū dictū nō recolam.
ſ3 ex ope possit ītelligi. Dictū eī
de illo est. que ventura sūt āuūc
abit vobis. Et utiq̄ angelus gre
ce. latine nūcius īt̄pretat̄. De dn̄o
aūt ihu xp̄o euidentissiē legimus
apud p̄phetā q̊ magni consilij an
gelus dcūs sit: cū ⁊ sp̄ūs sc̄ūs ⁊ dei
filius sit deus ⁊ dn̄s angelorū.

Item ī exitu de egypto filioꝝ ysrl̄. Capitulum. xiiij.

scp̄tū est.
Deus autē p̄ibat illos die quidē
ī colūpna nubis. et ostēdebat illis
viam. nocte aūt ī colūpna ignis:
⁊ nō deficiebat colūpna nubis die
et colūpna ignis nocte ante p̄p̄lm.
Q̄s ⁊ hic dubitet p subiectā cre
aturā eandēq̄ corpeam. nō p suā
substanciā deū oculis apparuisse
mortaliū. Sʒ utrū p̄rem an fili
um. an sp̄m sc̄m. an ip̄am t̄inita
tē vnū deū. similiter nō apparet. Nec
ibi hoc distinguit̄ q̄ntū existimo
ubi scp̄tū est. et maiestas dnī ap
paruit ī nube: ⁊ locutus ē dn̄s
ad moysen dicens. Exaudiui
murmur filioꝝ israhel. ⁊ cetera.

Iam v̊o de nubibus Ca. xv.

et vocibʒ ⁊ fulguribʒ ⁊ tuba
et fumo ī mōte syna cū dicetur.
syna aūt mons fumabat totus

propterea quod descendit deus in eum in igne. et ascendebat fumus tamquam fumus fornacis. et mente confusus est omnis populus vehementer. Fiebant autem voces tube procedentes fortiter valde. Moyses loquebatur et dominus respondebat ei voce. et paulopost. data lege in decem preceptis consequenter dicitur. et omnis populus videbat voces et lampades et voces tube et montem fumantem. et paulopost. Stabat inquit omnis populus a longe. moyses autem intravit in nebulam ubi erat deus. et dixit dominus ad moysen et cetera: quid hic dicam. nisi quod nemo tam vecors est qui credat fumum. ignem. nubes. et nebulam. et si qua huiusmodi verbi et sapientie dei quod est christus. vel spiritus sancti esse substantiam: Nam de patre deo nec arriani umquam hoc ausi sunt dicere. Ergo creatura serviente creatori facta sunt omnia illa. et humanis sensibus pro dispensatione congrua presentata: nisi forte quod dictum est. moyses autem intravit in nebulam ubi erat deus. hoc arbitrabitur carnalis cogitatio a populo quidem nebulam visam: intra nebulam vero moysen oculis carneis vidisse filium dei. quem delirantes heretici in sua substantia visum volunt. Sane videret eum moyses oculis carneis si oculis carneis potest videri. non modo sapientia dei quod est christus. sed vel ipsa cuiuslibet hominis et qualiscumque sapientis. aut quia scriptum est de senioribus israel quod viderunt locum ubi steterat deus israel. et quod sub pedibus eius tamquam opus lapidis saphiri. et tamquam aspectus firmamenti celi: propterea credendum est verbum et sapientiam dei per suam substantiam in spatio loci terreni stetisse que pertendit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter: et ita esse mutabile verbum dei per quod facta sunt omnia. ut modo se contrahat. modo distendat. Mundet dominus a talibus cogitationibus corda fidelium suorum. Sed per subiectam ut sepe diximus creaturam exhibentur hec omnia visibilia et sensibilia. ad significandum invisibilem atque intelligibilem deum non solum patrem. sed et filium et spiritum sanctum. ex quo omnia. per quem omnia. in quo omnia: quamvis invisibilia dei a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspiciantur. sempiterna quoque virtus eius ac divinitas.

Sed quod attinet ad id quod nunc suscepimus. nec in monte syna video quemadmodum appareat per illa omnia que mortalium sensibus terribiliter ostendebantur: utrum deus trinitas. an pater. an filius. an spiritus sanctus proprie loquebatur. Verumtamen si quid hic sine affirmandi temeritate modeste atque cunctanter coniectare conceditur. si una ex trinitate persona potest intelligi. cur non spiritum sanctum potius

itelligim⁹ qui et tabulis lapide is lex ipa que ibi data ē digito dei scripta dicit. Quo noīe spm scm in euangelio significari nouim⁹. z quīquaginta dies numerant ab occisione agni z celebratione pasche usqꝫ ad diem quo hec fieri cepta sūt ī mōte Syna: sicut post dn̄i passionē ab ei⁹ resurrectione quīquaginta dies numerātur. z venit pmissus a filio dei spūs scūs: et in ipo ei⁹ aduētu quē ī aplorū actibꝫ legim⁹ p diuisionē linguarū ignis apparuit. qui z sedit sup unūquēqꝫ eorū. Quod in exodo congruit ubi scriptū est. Syna aūt mons fumabat totus: ppterea qꝫ descendit ī eū dn̄s ī igne. Et aliquāto post. Aspectus inquit maiestatis dn̄i tanqꝫ ignis ardens sup verticē montis coram filijs israhel. Aut si hec idō fca sūt. qꝛ nec pr̄ nec filius illic eo modo pūtari poterant sine spū scō quo ipsam legē scribi optebat: deū quidē nō p substātiam suā que īuisibilis z īcommutabilis manet. sꝫ p illā speciem creature illic apparuisse cognoscim⁹. sꝫ aliquā ex trinitate psonā signo quodam pprio qn̄tū ad mei sensus capacitatem ptinet nō videmus. Capitl̄m xvi.

Est etiam quo plerique mouerí solent quia scriptū ē. et locutus ē dn̄s ad moysen facie ad faciē sicut qs loquit ad amicū suū: cū paulo post dicat idem moyses. si g° īueni grām ante te ostende michi teipm maīfeste ut videam te. ut sim īueniens grām ante te: et ut sciam quia pplus tuus ē gens hec. Et paulo post iterū. Dixitqꝫ moyses ad dominū. Ostende michi maiestatē tuā. Quid ē hoc qd in omnibus que supra fiebant deus videri p substanciam suā putabatur. unde a miseris creditus ē nō p creaturam sꝫ p seipm visibilis filius dei: et qꝫ intrauerat ī nebulā moyses. ad hꝰ ītrasse videbat ut oculis q̄de pplo onnderetur caligo nebulosa. ille āt intus verba dei tanqꝫ eius faciē contēplatus audiret. Et quō dictū ē. et locutus ē facie ad faciem sicut quis loquit ad amicū suū: Ecce idem dicit. Si īueni grām in conspcū tuo: ondē m̄ teipm manifeste. Nouerat utiqꝫ qd corpaliter videbat: et veram visionē dei spūalit requirebat. locutio quippe illa que fiebat in vocibꝫ sic modificabat. tanqꝫ esset amici loquētis ad amicū. Sꝫ deū prem qs corpeis oculis videt: Et in pncipio erat vbū z vbū erat apud deū. z deus erat verbū p qd fca sūt omīa. quis corpeis oculis videt: Et spm sapie quis corpeis oculis videt: Quid ē aūt ondē m̄ teipm maīfeste ut vi

deam te. ⁊ ostende mihi substantiam tuam: Hoc autem si non dixisset moyses utrumque ferendi essent stulti qui putant per ea que supra gesta vel dicta sunt. substantiam dei oculis eius fuisse conspicuam. Cum vero hic aptissime demonstret nec desideranti hoc fuisse concessum: quis audeat dicere per similes formas que huic quoque visibiliter apparuerant non creaturam deo servientem. sed hoc ipsum quod deus est cuiusquam oculis apparuisse mortalium: Capitulum xvii.

Et hic quidem quod postea dominus dicit ad moysen. non poteris videre faciem meam et vivere. non enim videbit homo faciem meam et vivet. et ait dominus. ecce locus penes me est. et stabis supra petram. statim ut transiet mea maiestas. et ponam te in specula petre. et tegam manum meam super te donec transeam. et auferam manum meam et tunc videbis posteriora mea. nam facies mea non apparebit tibi: non incongruenter ex persona domini nostri ihesu christi prefiguratum solet intelligi. ut posteriora eius accipiatur caro eius in qua de virgine natus est et mortuus et resurrexit. sive propter postremitatem mortalitatis posteriora dicta sunt. sive quod eam prope in fine seculi hoc est posterius suscipere dignatus est: facies autem eius illa dei forma in qua non rapinam arbitratus est esse equalis deo patri quam nemo utique potest videre et vivere. sive quia post hanc vitam in qua peregrinamur a domino. et ubi corpus quod corrumpitur aggravat animam. videbimus facie ad faciem sicut dicit apostolus. De hac enim vita in psalmis dicitur. Verumtamen universa vanitas omnis homo vivens. Et iterum. quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. In qua vita etiam secundum iohannem nondum apparuit quod erimus. Scimus autem inquit quia cum apparuerit similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Quod utique post hanc vitam intelligi voluit cum mortis debitum solverimus et resurrectionis promissum receperimus: sive quia etiam nunc in quantum dei sapientiam per quam facta sunt omnia spiritualiter intelligimus. in tantum carnalibus affectibus morimur: ut mortuum nobis hunc mundum deputantes. nosque ipsi huic mundo moriamur et dicamus quod ait apostolus. mundus mihi crucifixus est et ego mundo. De hac enim morte idem dicit. Si autem mortui estis cum christo: quid adhuc velut viventes de hoc mundo decernitis? Non ergo immerito nemo potest faciem id est ipsam manifestationem sapientie dei videre et vivere. Ipsa est enim species cui contemplande suspirat omnis qui affectat diligere deum ex toto corde. et ex tota anima. et ex tota mente. Ad quam contem

plandam etiam proximum quantum potest edificat: qui diligit proximum suum sicut seipsum. In quibus duobus preceptis tota lex pendet et prophete: quod significatur etiam in ipso moyse. Nam cum dixisset propter dilectionem dei qua pariter flagrabat. Si inveni graciam in conspectu tuo ostende mihi teipsum manifeste. ut sim inveniens graciam ante te: continuo propter dilectionem etiam proximum subiecit atque ait. Et ut sciam quod populus tuus est gens hec. Illa ergo est spes que rapit omnem animam rationalem desiderio sui tanto ardentiorem quanto mundiorem: et tanto mundiorem quanto ad spiritualia resurgentem. tanto autem ad spiritualia resurgentem. quanto a carnalibus morientem. Sed dum peregrinamur a domino et per fidem ambulamus non per speciem: posteriora christi hoc est carnem per ipsam fidem videre debemus. id est in solido fidei fundamento stantes quod significat petra. et eam de tali tutissima specula intuentes in catholica scilicet ecclesia de qua dictum est. et super hanc petram edificabo ecclesiam meam. Tanto enim certius diligimus. quanto videre desideramus faciem christi: quanto in posterioribus eius agnoscimus quantum nos prius dilexerit christus. Sed in ipsa carne fides resurrectionis eius salvos facit atque iustificat. Si enim credideris inquit in corde tuo quod deus illum suscitavit a mortuis. salvus eris. Et iterum. qui traditus est inquit propter delicta nostra: et resurrexit propter iustificationem nostram. Ideoque meritum fidei nostre resurrectio corporis domini est. Nam mortuam esse illam carnem in cruce passionis etiam inimici eius credunt. sed resurrexisse non credunt. Quod firmissime nos credentes. tamquam de petre soliditate contuemur. Unde certa spe adoptionem expectamus redemptionem corporis nostri: quod hoc in membris christi speramus que nos ipsi sumus. quod perfectum esse in ipso tamquam in capite nostro fidei sanitate cognoscimus. Inde non vult nisi cum transierit videri posteriora sua. ut in eius resurrectione credatur. Pascha enim hebreum verbum dicitur. quod transitum interpretatur. Unde et iohannes evangelista dicit. Ante diem autem festum pasche sciens ihesus quod venit hora eius ut transeat de hoc mundo ad patrem. Hoc autem qui credunt nec tamen in catholica. sed in scismate aliquo aut in heresi credunt: non de loco qui est penes eum vident posteriora domini. Quid enim sibi vult quod ait dominus. ecce locus est penes me. et stabis super petram? Quis locus terrenus est penes dominum? nisi hoc est penes eum. quod eum spiritualiter attingit? Nam quis locus non est penes dominum qui attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia sua

uitur? et cui dictum est celum sedes et
terra scabellum pedum eius. et qui dix
it. quam domum edificabitis michi.
aut quis locus quietis mee? non
ne manus mea fecit hec omnia: Sed
videlicet intelligitur locus penes
eum in quo statur super petram ipsa ec
clesia catholica. ubi salubriter vi
det pascha domini id est transitum domini:
et posteriora eius id est corpus eius.
qui credit in resurrectionem eius.
Et stabis inquit super petram stati
ut transiet mea maiestas. Reve
ra enim stati ut transiet maiestas
domini in clarificatione domini. qua resur
gens ascendit ad patrem. solidati
sumus super petram. Et ipse petrus
tunc solidatus est ut cum fiducia predi
caret. quem priusquam esset solidatus
ter timore negaverat: iam quidem
predestinatione positus in specula
petre. sed adhuc manu domini super
posita ne videret. Posteriora enim
eius visurus erat et nondum ille tran
sierat: utique a morte ad vitam.
nondum resurrectione clarificatus
erat. Nam et quod sequitur in exodo
et dicit. tegam manum meam super
te donec transeam et auferam ma
num meam. et tunc videbis posteriora
mea: multi israhelite quorum tunc
erat figura moyses post resur
rectionem eius crediderunt in eum. tam
quam iam videntes posteriora eius.
remota manu eius ab oculis
suis. Unde et ysaye talem prophetiam
evangelista commemorat. Incrassa
cor populi huius et aures eorum oppila.
et oculos eorum aggrava. Denique in
psalmo non absurde intelligitur ex
eorum dici persona. quoniam die ac nocte
gravata est super me manus tua.
Die fortasse cum manifeste miracu
la faceret nec ab eis agnosceretur:
nocte autem cum in passione moreretur.
quando certius putaverunt sicut queli
bet hominem peremptum et extinctum.
Sed quoniam cum transisset ut eius posteri
ora viderentur. predicante sibi apostolo
petro quod oportebat christum pati et resur
gere. compuncti sunt dolore penitentie
ut fieret in baptizatis quod in capite
psalmi eius dicitur. beati quorum remisse
sunt iniquitates. et quorum tecta sunt
facinora. Propterea cum dictum esset.
gravata est super me manus tua. tam
quam domino transeunte ut iam removeret
manum et viderentur posteriora eius.
sequitur vox dolentis et confitentis et
ex fide resurrectionis domini peccatorum
remissionem accipientis. Conversus
sum inquit in erumpna cum infigeretur
mihi spina. Peccatum meum cognovi: et
iniustitiam meam non operui. Dixi pro
nunciabo adversum me iniustitiam
meam domino: et tu remisisti impietatem
cordis mei. Neque enim tanto carnis
nubilo debemus involui. ut putemus
faciem quidem esse domini invisibilem.
dorsum vero visibile: quandoquidem in forma
servi utrumque visibiliter apparuit. In
forma autem dei absit ut tale aliquid

cogitetur: absit ut verbum dei et sa
piencia dei ex una parte habeat
faciem et ex alia dorsum. sicut cor
pus humanum. aut omnino ulla spe
cie vel motione. sive loco. sive tempore
commutetur. Quapropter si in illis vo
cibus que fiebant in exodo. et
illis omnibus corporalibus demonstra
tionibus dominus ihesus christus ostende
batur. aut alias christus sicut lo
ci huius consideratio persuadet. a
lias spiritus sanctus sicut ea que supra
diximus admonent: non hoc effi
citur ut deus pater numquam tali aliqua
specie patribus visus sit. Multa
enim talia visa facta sunt illis tempo
ribus. non evidenter nominato et desig
nato in eis vel patre vel filio vel spiritu
sancto. sed tamen per quasdam valde proba
biles significationes non nullis
indicijs existentibus: ut nimis te
merarium sit dicere deum patrem
numquam patribus aut prophetis per aliquas
visibiles formas apparuisse.
Hanc enim opinionem illi pepere
runt qui non potuerunt in unitate
trinitatis intelligere quod dictum est.
regi autem seculorum immortali invisibi
li soli deo. et quem nemo hominum vi
dit nec videre potest. quod de ipsa
substancia summa. summe divina
et incommutabili. ubi et pater et filius
et spiritus sanctus unus et solus deus per
solam fidem intelligitur. Visio
nes autem ille per creaturam commu
tabilem deo incommutabili sub

dita facte sunt: non proprie sicuti est
sed significative sicut pro rerum cau
sis et temporibus oportuit ostenden
tes deum. Capitulum decimumoctavum.

Quamquam nescio quemadmodum
isti intelligant quod danieli
apparuit antiquus dierum. a quo
filius hominis quod propter nos esse dig
natus est accepisse intelligitur
regnum: ab illo scilicet qui ei dicit in
psalmis. filius meus es tu ego ho
die genui te. postula a me et da
bo tibi gentes hereditatem tuam:
et qui omnia subiecit sub pedibus
eius. Si ergo danieli et pater dans reg
num et filius accipiens apparue
runt in specie corporali: quomodo isti di
cunt patrem numquam visum esse prophetis.
et ideo solum debere intelligi invisi
bilem quem nemo hominum vidit nec
videre potest? Ita enim narravit
daniel. Aspiciebam inquit donec
throni positi sunt. et vetustus dierum
sedebat: et indumentum eius quasi nix
album. et capilli capitis eius quasi
lana munda. Thronus eius flamma
ignis. rote eius ignis flagrans. et
flumen ignis transibat in conspectu
eius: et mille milia deserviebant
ei. et dena milia denum milium assiste
bant ei: et iudicium collocavit. et li
bri aperti sunt et cetera. Et paulopost.
aspiciebam inquit in visu noctis. et
ecce cum nubibus celi quasi filius hominis
veniens erat. et usque ad veterem
dierum pervenit: et oblatus est ei. et

ipsi datus est principatus et honor et regnum: et omnes populi tribus et lingue ipsi servient. Potestas eius potestas eterna que non preteribit: et regnum eius non corrumpetur. Ecce pater dans et filius accipiens regnum sempiternum: et sunt ambo in conspectu prophetantis visibili specie. Non ergo inconvenienter creditur etiam deus pater eo modo solere apparere mortalibus. Nisi forte aliquis dicat ideo non esse visibilem patrem quia in conspectu sompniantis apparuit: ideo autem filium visibilem et spiritum sanctum quia moyses illa omnia vigilans vidit. Quasi vero verbum et sapientiam dei vidit moyses carnalibus oculis. aut videri spiritus vel humanus potest qui carnem istam vivificat. vel ipse corporeus qui ventus dicitur: quanto minus ille spiritus dei qui omnium hominum et angelorum mentes ineffabili excellentia divine substantie supergreditur? Aut quisquam tali precipitetur errore ut audeat dicere filium et spiritum sanctum etiam vigilantibus hominibus esse visibiles. patrem autem non nisi sompniantibus? Quomodo ergo de patre solo accipiunt quod nemo hominum vidit nec videre potest? An cum dormiunt homines tunc non sunt homines? Aut qui formare similitudinem potest corporis ad se significandum per visa sompniantium non potest formare ipsam corpoream creaturam ad se significandum oculis vigilantium? cum eius ipsa substantia qua est ipse quod est nulla corporis similitudine dormienti. nulla corporea specie vigilanti. possit ostendi? Sed non solum patris verum etiam filii et spiritus sancti. Et certe qui vigilantium visis moventur ut non patrem sed tantum filium vel spiritum sanctum credant corporalibus hominum apparuisse conspectibus: ut omittam tantam latitudinem sacrarum scripturarum et tam multiplicem earum intelligentiam. unde nemo sani capitis affirmare debet usquam personam patris per aliquam speciem corporalem vigilantium oculis demonstratam: sed ut hoc ut dixi omittam. quid dicunt de patre nostro abraham. cui certe vigilanti et ministranti cum scriptura premisisset dicens. visus est dominus abrahe. non unus aut duo sed tres apparuerunt viri. quorum nullus excelsius aliis eminuisse dicitur est. nullus honoratius effulsisse. nullus imperiosius egisse? Quapropter quoniam in illa tripartita nostra distributione primum querere instituimus utrum pater. an filius. an spiritus sanctus. an aliquando pater. an aliquando filius. an aliquando spiritus sanctus. an sine ulla distinctione personarum. sicut dicitur deus unus et solus. id est ipsa trinitas per illas creature formas patribus apparuerit: interrogatis que potuimus quantum sufficere visum est sacrarum scripturarum locis. nichil aliud quantum existimo divinorum sacramentorum modesta et cauta consideratio persuadet. nisi ut temere non dicamus que

una ex trinitate persona cuiuslibet patrum vel prophetarum in aliquo corpore vel similitudine corporis apparuerit, nisi cum continentia lectionis aliqua probabilia circumponit indicia. Ipsa enim natura vel substantia vel essentia vel quolibet alio nomine appellandum est idipsum quod deus est, quidquid illud est, corporaliter videri non potest. Per subiectam vero creaturam non solum filium vel spiritum sanctum sed etiam patrem corporali specie sive similitudine mortalibus sensibus significationem sui dare potuisse credendum est. Que cum ita sint: ne inmoderatius progrediatur secundi huius voluminis longitudo, ea que restant in consequentibus videamus. Explicit liber secundus.

Incipiunt capitula libri tertii.

Utrum cum deus hominibus visus est, ipse per assumptam creaturam speciei apparuerit, an vero angeli ex persona ipsius sunt locuti. ii. De mutationibus creature sive consuetudinariis sive insolitis que non fiunt extra potestatem ac sententiam creatoris. iii. Exemplum quo ostenditur omnes causas actionum rationabilium per summa dei voluntate descendere. iiii. De providentia dei qua subiectioni corporum presidet angelorum. v. Quod ope dei omnis creatura administratur, quo et miracula multa ordine consuetudinis inseruntur. vi. Quod deus omnem creaturam corporalem creare cognoscitur in uteris matrum. vii. De miraculis que magicis artibus fiunt. De causis originalibus creaturarum corporalium quas mundo creator inseruit. viii. De significationibus que ad manifestandam voluntatem dei sive per angelos sive per homines ministratur. ix. Essentiam trinitatis numquam oculis apparuisse mortalium per subiectam creaturam sibi significasse que voluit.

Incipit liber tertius beati Augustini de sancta trinitate.

Credant qui volunt malle me legendo quam legenda dictando laborare. Qui autem hoc nolunt credere, experiri vero et possunt et volunt: dent quod legendo vel meis inquisitionibus respondeatur vel interrogationibus aliorum quas pro mea persona quam in servitio Christi gero, et pro studio quo fidem nostram adversus errorem carnalium et animalium hominum muniri ardesco necesse est pati: et videant quam facile ab isto labore me temperem, et quanto etiam gaudio stilum possim habere feriatum. Quod si ea que legimus de hiis rebus sufficienter edita in latino sermone aut non sunt aut non inveniuntur, aut certe difficile a nobis inveniri queunt, grece autem lingue non sit nobis tantus habitus ut talium rerum libris legendis et intelligendis ullo modo reperiamur ydonei, quo genere litterarum ex hiis que nobis pauca

interpretata sunt non dubito cuncta que utiliter querere possumus contineri. Fratribus autem non valeam resistere iure quo eis seruus factus sum flagitantibus ut eorum in christo laudabilibus studiis lingua ac stilo meo quas bigas in me caritas agitat maxime seruiam. egoque ipse multa que nesciebam scribendo me didicisse confitear: non debet hic labor meus cuiquam pigro aut multum docto uideri superfluus. cum multis impigris multisque indoctis inter quos etiam mihi non parua ex parte sit necessarius. Ex hiis igitur que ab aliis de hac re scripta iam legimus plurimum adminiculati et adiuti. ea que de trinitate uno summo summeque bono deo pie queri et disseri posse arbitror. ipso exhortante querenda atque adiuuante disserenda suscepi: ut si alia non sunt huiusmodi scripta. sit quod habeant et legant qui uoluerint et ualuerint. Si autem iam sunt. tanto facilius aliqua inueniant: quanto talia plura ~~inueniri~~ esse potuerunt. Sane cum in omnibus litteris meis non solum pium lectorem. sed etiam liberum correctorem desiderem: multo maxime in hiis ubi ipsa magnitudo questionis utinam tam multos inuentores haberet. quam multos contradictores habet. Verumtamen sicut lectorem meum nolo mihi esse deditum: ita correctorem nolo sibi. Ille me non amet amplius quam catholicam fidem: ille se non amet amplius quam catholicam ueritatem. Sicut illi dico noli meis litteris quasi scripturis canonicis inseruire. sed in illis et quod non credebas cum inueneris incunctanter crede. in istis autem quod certum non habebas nisi certum intellexeris noli firmiter retinere: ita illi dico. noli meas litteras ex tua opinione uel contentione. sed ex diuina lectione uel inconcussa ratione corrigere. Si quid in eis ueri comprehenderis. existendo non est meum: at intelligendo et amando et tuum sit et meum. Si quid autem falsi conuiceris. errando fuerit meum: sed iam cauendo nec tuum sit nec meum.

Hinc itaque tercius iste liber sumit exordium. quousque secundus peruenerat. Cum enim ad id uentum esset ut uellemus ostendere non ideo minorem patre filium. quia ille misit. hic missus est. nec ideo minorem utroque spiritum sanctum. quia et ab illo missus in euangelio legitur: suscepimus hoc querere. cum illuc missus sit filius ubi erat. quia in hunc mundum uenit et in hoc mundo erat. cum illuc etiam spiritus sanctus ubi et ipse erat. qui spiritus domini repleuit orbem terrarum et hoc quod continet omnia scientiam habet uocis: utrum propterea missus sit dominus. quia ex occulto in carne natus est et de sinu patris ad oculos hominum in forma serui tamquam egressus apparuit: ideo etiam spiritus sanctus. quia et ipse corporali specie quasi columba uisus est et linguis

diuisis velut ignis. ut hoc eis fuerit
mitti ad aspectu mortaliu i aliq
forma corpea de spuali secreto pce
dere. qd pater qui no fecit tatumo
misisse. no eciam missus ee dictus
sit. Deinde quesitu e cur et pater
no aliqn dictus sit missus. si per
illas spes corpales que antiquoz
oculis apparuerut ipe demonstra
batur: si aut filius tuc demostraba
tur. cur tm post missus diceretur
cu plenitudo tpis venit ut ex femia
nasceretur. qnquide et antea mitte
batur cu in illis formis corpalit
apparebat: aut si no recte missus
diceretur nisi cu vbu caro fcm e. cur sps
scus missus legatur cuius icarnatio
talis no fca e: si vo p illas antiqs
demostrationes nec pr nec filius
sz spus scus ondebatur. cur etiam
ipe nuc dicetur missus. cu illis mo
dis et antea mitteretur. Deinde sub
diuisimus ut hec diligentissime trac
taretur. et triptitam fecimus questio
ne: cuius vna ps in scdo libro expli
cata e. due sunt reliquie de quibz
deinceps dissere pposuimus. Iam
eni quesitu atqz tractatu est in
illis antiquis corpalibz formis
et visis. no tmmo patrem. nec tm
mo filiu. uel tmmo spm scm ap
paruisse: sz aut indifferenter do
minu deu qui trinitas ipa intel
ligitur. aut qualibz ex trinitate
psona qua lectionis textus idiciis
circumstantibz significaret. Ca. iii

Nuc g° pimu qramus qd pimu.
sequit. Nam secudo loco
i illa distributione positu est.
vtru ad hoc opus tmmo creatra
formata sit in qua deus sicut
tuc oportuisse iudicauit huma
nis ostenderet aspectibz. an ange
li qui iam erant ita mittebant
ut ex psona dei loquerent. assu
mentes corpalem speciem de cre
atura corpea i vsu ministerij sui.
aut ipm corpus suu cui no sub
duntur sz subditu regut mutates
atqz vertentes in species quas
vellent accomodatas atqz aptas
actionibz suis scdm attributa sibi
a creatore potencia. Qua pte
questionis qntu dns dederit per
tractata. postremo erit videdu
id qd istitueramus iquire. vtru
filius et spus scus et antea mitte
bant. et si ita e. quid int illam
missione et eam qua i euangelio
legimus distet. an missus no sit
aliquis eoru nisi cu vel filius fcus e
ex maria virgine. ul cu spus scus
visibili specie siue columba siue
igneis linguis apparuit. Sed
fateor excedere vires itentionis
mee. vtru angeli manete spua
li sui corpis qualitate p hanc
occultius opantes assumant
ex inferioribz elementis corpule
tioribz qd sibi coaptatu qsi aliqua
vestem mutent et vertant i quas
libz spes corpales eciam ipas veras

sicut aqua vera in vinum verum conversa est a domino: an ipsa propria corpora sua transforment in quod voluerint accommodate ad id quod agunt. Sed quodlibet horum sit, ad presentem questionem non pertinet. Et quamvis hec quoniam homo sum nullo experimento possim comprehendere sicut angeli qui hec agunt et magis ista norunt quam ego novi. quatenus mutetur corpus meum in affectu voluntatis mee. sive quod in me. sive quod ex aliis expertus sum: quid horum tamen ex divinarum scripturarum auctoritatibus credam. nunc non opus est dicere ne cogar probare et fiat sermo longior de re qua non indiget presens questio. Illud nunc videndum est utrum angeli tunc agebant et illas corporum species apparentes oculis hominum. et illas voces auribus insonantes: cum ipsa sensibilis creatura ad nutum serviens conditoris in id quod opus erat pro tempore vertebatur. sicut in libro sapientie scriptum est. Creatura enim tibi factori deserviens extenditur in tormentum adversus iniustos: et lenior fit ad benefaciendum his qui in te confidunt. Propter hoc et tunc in omnia se transfigurans omnium nutrici gratie tue deserviebat ad voluntatem horum qui te desiderabant. Pervenit enim potencia voluntatis dei per creaturam spiritalem usque ad effectus visibiles atque sensibiles creature corporalis. Ubi enim non operatur quod vult dei omnipotentis sapientia? que pertingit a fine usque ad finem fortiter. et disponit omnia suaviter. Capitulum ii.

Sed alius est ordo naturalis in conversione et mutabilitate corporum. Qui quamvis etiam ipse ad nutum dei serviat: perseverancia tamen consuetudinis amisit admirationem. sicuti sunt que vel brevissimis vel certe non longis intervallis temporum celo terra marique mutantur. sive nascentibus sive occidentibus rebus. sive alias aliter atque aliter apparentibus. Alia vero quamvis ex ipso ordine veniencia. tamen propter longiora intervalla temporum minus usitata: que licet multi stupeant ab inquisitoribus huius seculi comprehensa sunt. et progressu generationum quo sepius repetita et a pluribus cognita eo minus mira sunt. sicut sunt defectus luminarium. et raro existentes quedam species siderum. et terremotus. et monstruosi partus animancium. et quecumque similia quorum nichil fit nisi dei voluntate. sed plerisque non apparet. Itaque sicut licuit vanitati philosophorum etiam causis aliis ea tribuere vel veris sed proximis. cum omnino videre non possunt superiorem ceteris omnibus causam id est voluntatem dei. vel falsis et ne ipsa quidem pervestigatione corporalium rerum atque motionum. sed a sua suspitione et errore prolatis. Dicam si potero quod tam exempli gratia quo hec aptiora

sint. Est certe in corpore humano quedam moles carnis et forme species et ordo distinctioque membrorum et temperatio valitudinis. Hoc corpus inspirata anima regit eademque rationalis: et ideo quamvis mutabilis tamen que possit illius incommutabilis sapientie particeps esse. ut sit participatio eius in idipsum sicut in psalmo scriptum est de omnibus sanctis: ex quibus tamquam lapidibus vivis edificatur illa iherusalem mater nostra eterna in celis. Ita enim canitur. iherusalem que edificatur ut civitas: cuius participatio eius in idipsum. Idipsum quippe hoc loco illud summum et incommutabile bonum intelligitur quod deus est atque sapientia voluntasque ipsius. cui cantatur alio loco. Mutabis ea et mutabuntur: tu autem idem ipse

Capitulum tertium

es. Constituamus ergo animo talem sapientem cuius anima rationalis iam sit particeps incommutabilis eterneque veritatis quam de omnibus suis actionibus consulat. nec aliquid omnino faciat quod non in ea cognoverit esse faciendum. ut ei subditus eique obtemperans recte faciat: iste si consulta summa ratione divine iusticie quam in secreto audiret aure cordis sui. eaque sibi iubente in aliquo officio misericordie corpus labore fatigaret. egritudinemque contraheret. consultisque medicis ab alio diceretur causam morbi esse corporis siccitatem. ab alio autem humoris immoderationem. unus eorum veram causam diceret. alter erraret. uterque tamen de proximis causis id est corporalibus pronunciaret: at si illius siccitatis causa quereretur et inveniretur voluntarius labor. iam ventum esset ad superiorem causam que ab anima proficisceretur ad efficiendum corpus quod regit. Sed nec ipsa prima esset. illa enim procul dubio superior erat in ipsa incommutabili sapientia cui hominis sapientis anima in caritate serviens et ineffabiliter iubenti obediens. voluntarium laborem susceperat. ita non nisi dei voluntas causa prima illius egritudinis veraciter reperiretur. Iam vero si in illo labore officioso et pio adhibuisset ille sapiens ministros collaborantes secum in opere bono. nec tamen eadem voluntate deo servientes sed ad carnalium cupiditatum suarum mercedem pervenire cupientes. vel incommoda carnalia devitantes. adhibuisset etiam iumenta si hoc exigeret illius operis implendi procuratio. que utique iumenta irracionabilia essent animancia. nec ideo moverent membra sub sarcinis quod aliquid de illo bono opere cogitarent. sed naturali appetitu sue voluptatis et devitatione molestie. postremo adhibuisset ipsa eciam corpora omni sensu carencia que illi

operi essent necessaria. frumentum scilicet. vinum. oleum. vestem. nummum. codicem. et si qua huiusmodi: in hijs certe omnibus in illo opere versantibus corporibus sive animatis sive inanimatis quecumque moverentur. attererentur. repararentur. exterminarentur. reformarentur. aliis atque aliis modis locis et temporibus affectata mutarentur. num alia esset istorum omnium visibilium et mutabilium factorum causa. nisi illa invisibilis et incommutabilis voluntas dei per animam iustam. sicut sedem sapientie cunctis utens et malis et irrationabilibus animis. et postremo corporibus sive que illis inspirarentur et animarentur. sive omni sensu carentibus. cum primitus uteretur ipsa bona anima et sancta quam sibi ad pium et religiosum obsequium subdidisset? Quod ergo de uno sapiente quamvis adhuc corpus mortale gestante. quamvis ex parte vidente posuimus exempli gratia: hoc de aliqua domo ubi aliquorum talium societas est. hoc de civitate. vel etiam de orbe terrarum licet cogitare. si penes sapientes sancteque ac perfecte deo subditos sit principatus et regimen rerum humanarum.

Capitulum quartum.

Sed hoc quia nondum est. oportet enim nos in hac peregrinatione prius mortaliter exerceri. et per vires mansuetudinis et patientie in flagellis erudiri: ut illam ipsam supernam atque celestem unde peregrinamur patriam cogitemus. Illic enim dei voluntas qui facit angelos suos spiritus et ministros suos ignem urentem. in spiritibus summa pace atque amicitia copulatis. et in unam voluntatem quodam spiritali caritatis igne conflatis. tamquam in excelsa et sancta et secreta sede presidens velut in domo sua et in templo suo. inde se quibusdam ordinatissimis creature motibus primo spiritualibus deinde corporalibus per cuncta diffundit. et utitur omnibus ad incommutabile arbitrium sententie sue sive incorporeis sive corporeis rebus. sive rationalibus sive irrationalibus spiritibus sive bonis per eius gratiam. sive malis per propriam voluntatem: sed quemadmodum corpora crassiora et inferiora per subtiliora et potentiora quodam ordine reguntur. ita omnia corpora per spiritum vite. et spiritus vite irrationalis per spiritum vite rationalem. et spiritus vite rationalis desertor atque peccator per spiritum vite rationalem pium et iustum. et ille per ipsum deum: ac sic universa creatura per creatorem suum ex quo et per quem et in quo etiam condita et instituta est: ac per hoc voluntas dei est prima et summa causa omnium corporalium specierum atque motionum. Nichil enim fit visibiliter et sensibiliter quod non de interiore invisibili atque intelligibili aula summi imperatoris aut iubeatur aut permittatur. secundum ineffabilem iustitiam premiorum atque penarum. nota.

gratiarum et retributionum in ista totius creature amplissima quadam immensaque republica. Si ergo apostolus paulus quamvis adhuc portaret sarcinam corporis quod corrumpitur et aggravat animam. quamvis adhuc ex parte atque in enigmate videret optans dissolvi et esse cum christo. et in semetipso ingemiscens adoptionem expectans redemptionem corporis sui: potuit tamen significando predicare dominum ihesum christum aliter per linguam suam. aliter per epistolam. aliter per sacramentum corporis et sanguinis eius. Nec linguam quippe eius. nec membranas. nec atramentum. nec significantes sonos lingua editos. nec signa litterarum conscripta pelliculis corpus christi et sanguinem dicimus: sed illud tantum quod ex fructibus terre acceptum et prece mistica consecratum rite sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis dominice passionis: quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducatur. non sanctificatur ut sit tam magnum sacramentum nisi operante invisibiliter spiritu dei. Cum hec omnia que per corporales motus in illo opere fiunt deus operetur. movens primitus invisibilia ministrorum sive animas hominum. sive occultorum spirituum sibi subditas servitutes: quid mirum si etiam in creatura celi et terre. maris et aeris facit deus que vult sensibilia atque visibilia ad seipsum in eis sicut oportere ipse novit significandum et demonstrandum. non ipsa sua qua est apparente substantia que omnino incommutabilis est. omnibusque spiritibus quos creavit interius secretiusque sublimior? Capitulum V.

Quo eum divina tota spirituale corporaleque administrante creatura. omnium annorum certis diebus advocantur aque maris et effunduntur super faciem terre. Sed cum hoc orante sancto helya factum est. quia precesserat tam continua et tam longa serenitas ut fame deficerent homines. nec ea hora qua ille dei servus oravit aer ipse aliqua humida facie mox future pluvie signa pretulerat: cum secutis tantis et tam velocibus ymbribus apparuit vis divina. quibus illud dispensabatur dabaturque miraculum. Ita deus operatur sollempnia fulgura atque tonitrua. Sed quia in monte syna insolito modo fiebant. vocesque ille non strepitu confuso edebantur. sed ex eis quedam signa dari certissimis indiciis apparebat. miracula erant. Quis attrahit humorem per radicem vitis ad botrum et vinum facit nisi deus? qui et homine plantante et rigante incrementum dat. Sed cum ad nutum domini aqua in vinum insolita celeritate conversa est: etiam stultis

fatentibus vis diuina declarata ē.
Quis arbusta fronde ac flore
collēpnit vestit n̄ deus? Verū
cū floruit virga sacerdotis aa
ron: collocuta ē quodāmō cū du
bitāte hūanitate diuinitas. Et
lignis certe omībz ꝛ oīm aīaliū
carnalibz gignendis atqꝫ formā
dis cōmunis terena ē materies.
Et quis ea fēit nisi qui dixit ut
hec terra ꝓduceret? ꝛ in eodem
verbo suo que creauit regit atqꝫ
agit? Sꝫ cū eandē materiem ex
virga moysi ī carnē serpentis
ꝓxime ac velociter vertit: mi
raculū fuit rei quidē mutabilis.
sꝫ tm̄ īusitata mutatio. Quis aūt
animat queqꝫ viua nascencia?
nisi qui ꝛ illū serpentē ad horā
sicut opus fuerat aīauit? Cam. vi.

Et quis reddidit cadaueri
bus aīas suas cū resurge
rent mortui? nisi qui animat
carnes ī vteris matrū ut orian
tur morituri? Sꝫ cū fiūt illa cō
tinuato q̄si quodam fluuio labā
tiū manantiūqꝫ rerū. ꝛ ex occul
to ī promptū. atqꝫ ex promptu ī
occultū usitato in itinere trans
euntiū n̄alia dicuntur: cū vō admo
nendis homībz īusitata muta
bilitate ingerūtur. magnalia
nominantur. Capłm septimū

Hic video quid infirme co
gitationi possit occurrē:
cur scilicet ista miracula etiam
magicis artibus fiant. Nam et
magi pharaonis sicut serpentes
fecerūt. ꝛ alia silia. Sꝫ illud est
amplius mirandū. quō magorū
illa potencia que serpentes facē
potuit. ubi ad muscas minutissi
mas ventū ē. oīno defecit. Sciniphes
enī muscule sūt breuissime. qua
tercia plaga superbus egiptiorū
ꝓplus cedebatur. Ibi quippe defici
entes magi dixerūt. digitus dei ē
hoc. Unde ītelligi datur. ne ipōs
quidē tūsgressores angelos ꝛ ae
reas ptātes ī imam istā caliginē
tamq̄ in sui generis carcerē ab il
lius sublimis etheree puritatis
habitatione detrusas p q̄s magi
ce possūt quidq̄d possunt. valere
aliquid n̄ data desup ptāte. Datur
autē vł ad fallendum fallaces
sicut ī egiptios. ꝛ ī ipōs etiā ma
gos data est. ut ī eorū spirituū seduc
tione viderentur admirandi a quibz
fiebant a dei veritate dāpnandi.
vł admonendos fideles ne tale
aliquid facere ꝓ magno deside
rent. ꝓpter qd̄ etiā nobis scripture
auctoritate sūt ꝓdita. vł ad ex
ercendā. probandā. manifestan
damqꝫ iustorū paciam. Neqꝫ eī
pua visibiliū miraculorū potē
cia. iob cūcta que habebat ami
sit. ꝛ filios ꝛ ipām corporis sanita
tem. Nec ideo putandū ē istis
tūsgressoribz angelis ad nutū
seruire hanc visibiliū rerū ma

terram: sed deo pocius a quo hec potestas
datur quantum in sublimi et spirituali
sede incommutabilis iudicat. Nam
et dampnatis iniquis etiam in metallo
seruiunt aqua ignis et terra: ut
faciant inde quod volunt. sed quan-
tum sinitur. Nec sane creatores
illi mali angeli dicendi sunt. quia
per illos magi resistentes famulo
dei. ranas et serpentes fecerunt:
non enim eas ipsi creauerunt. Omnium
quippe rerum que corporaliter visibi-
literque nascuntur. occulta quedam
semina in istis corporeis mundi huius
elementis latent. Alia sunt enim
hec iam conspicua oculis nostris
ex fructibus et animantibus: alia vero
occulta istorum seminum semina.
unde iubente creatore produxit
aqua prima natatilia et vola-
tilia. terra autem sui generis prima
germina et prima sui generis ani-
malia. Neque enim tunc in huiuscemodi
fetus ita producta sunt. ut in eis
que producta sunt vis illa consumpta
sit: sed plerumque desunt congrue tem-
peramentorum occasiones. quibus
erumpant et species suas peragant.
Ecce enim breuissimus surculus se-
men est: nam conuenienter mandatus
terre arborem facit. Huius autem surcu-
li subtilius semen aliquod eiusdem ge-
neris granum est: et hoc huc usque no-
bis visibile. Iam vero huius etiam
grani semen quamuis oculis videre
nequeamus. ratione tamen conicere possumus quia

nisi talis aliqua vis esset in istis e-
lementis. non plerumque nascerentur
ex terra que ibi seminata non es-
sent: nec animalia tam multa nulla
marium feminarumque commixtione pre-
cedente. siue in terra siue in aqua
que tamen crescunt et coeundo alia
pariunt. cum illa nullis coeuntibus
parentibus orta sint. Et certe a-
pes semina filiorum non coeundo conci-
piunt: sed tamquam sparsa per terras ore
colligunt. Inuisibilium enim seminum
creator ipse creator est omnium rerum:
quoniam quecumque nascendo ad oculos
nostros exeunt. ex occultis seminibus
accipiunt progrediendi primordia et
incrementa debite magnitudinis
distinctionesque formarum ab ori-
ginalibus tamquam regulis sumunt.
Sicut ergo nec parentes dicimus
creatores hominum. nec agricolas
creatores frugum. quamuis eorum ex-
trinsecus adhibitis motibus
ista creanda dei virtus interius
operetur: ita non solum malos sed nec
bonos angelos fas est putari
creatores. si pro subtilitate sensus
sui et corporis. semina rerum ista-
rum nobis occultiora nouerunt
et ea per congruas temperationes
elementorum latenter spargunt:
atque ita et gignendarum rerum
et accelerandorum incrementorum
prebent occasiones. Sed nec boni
hec nisi quantum deus iubet: nec
mali hec iniuste faciunt. nisi quantum

iuste ipse permittit. Nam iniqui malicia voluntatem habent iniustam suam: potestatem autem non nisi iuste accipit. sive ad suam penam. sive ad aliorum vel penam malorum vel laudem bonorum. Itaque apostolus paulus discernens interius deum creantem atque formantem ab operibus creature que admonentur extrinsecus. et de agri cultura similitudinem assumens. ait. Ego plantavi. appollo rigavit: sed deus incrementum dedit. Sicut ergo in ipsa vita nostra mentem iustificando formare non potest nisi deus. predicare autem extrinsecus euangelium et homines possunt. non solum boni per veritatem. sed etiam mali per occasionem: ita creationem rerum visibilium deus interius operatur. Exteriores autem operationes sive bonorum sive malorum vel angelorum vel hominum. sive etiam quorumcumque animalium secundum imperium suum et a se impertitas distributiones potestatum et appetitiones commoditatum. ita rerum nature adhibet in qua creavit omnia quemadmodum terre agriculturam.

Qua propter non possumus dicere angelos malos magicis artibus evocatos creatores fuisse ranarum atque serpentium. sicut non possumus dicere homines malos segetis esse creatores. quam per eorum operam videmus exortam: sicut nec iacob creator colorum in pecoribus fuit. quia bibentibus in conceptu matribus variatas virgas quas intuerentur apposuit. Sed nec ipse pecudes creatrices fuerunt varietatis prolis sue: quia inheserat anime illarum discolor fantasia ex contuitu variarum virgarum per oculos impressa. que non potuit nisi corpus quod sic affecto spiritu animabatur ex compassione commixtionis afficere unde teneris fetuum primordiis colore tenus aspergetur. Ut enim sic ex semetipsis afficiantur vel anima ex corpore. vel corpus ex anima. congruentes rationis id faciunt que incommutabiliter vivunt in ipsa summa dei sapientia quam nulla spacia locorum capiunt: et cum sit ipsa incommutabilis. nichil eorum que vel mutabiliter sunt deserit. quia nichil eorum nisi per ipsam creatum est. Ut enim de pecoribus non virge sed pecora nascerentur: fecit hoc incommutabilis et invisibilis ratio sapientie dei. per quam creata sunt omnia. Ut autem de varietate virgarum pecorum conceptorum color aliquid duceret. fecit hoc anima gravide pecudis per oculos affecta forinsecus et interius secum pro suo modulo formandi regulam trahens. quam de intima potencia sui creatoris accepit. Sed quanta sit vis anime ad afficiendam atque mutandam materiam corporalem. cum tamen creatrix corporis dici non possit. quia

omnis causa mutabilis sensibilisque substancie. omnisque modus et numerus et pondus eius unde efficitur ut et sit et natura. vel ita sit ab intelligibili et incommutabili vita que super omnia est existit et pervenit usque ad extrema et terrena. multus sermo est. neque nunc necessarius. Verum propterea fratrum iacob de pecoribus commemorandum arbitratus sum: ut intelligeretur si homo qui virgas illas posuit dici non potest creator colorum in agnis et hedis. nec ipse matrum anime que conceptam per oculos corporis fantasiam varietatis seminibus carne conceptis quantum natura passa est asperserunt: multo minus dici posse ranarum serpentiumque creatores angelos malos. per quos magi pharaonis tunc illa fecerunt.

Aliud est enim ex intimo **Capitulum .viij.** ac summo causarum cardine condere atque administrare creaturam. quod qui facit solus creator est deus: aliud autem pro distributis ab illo viribus et facultatibus aliquam operationem forinsecus admovere. ut tunc vel tunc. sic vel sic exeat quod creatur. Ista quippe originaliter ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt: sed acceptis oportunitatibus prodeunt. Nam sicut matres gravide sunt fetibus: sic ipse mundus gravidus est causis nascentium. que in illo non creantur nisi ab illa summa essencia ubi nec oritur nec moritur aliquid. nec incipit esse nec desinit. Adhibere autem forinsecus accidentes causas que tamen et si non sunt naturales. tamen secundum naturam adhibentur. ut ea que secreto nature sinu abdita continentur. erumpant quodammodo et foris creentur explicando mensuras et numeros et pondera sua que in occulto acceperunt ab illo qui omnia in mensura et numero et pondere disposuit. non solum mali angeli. sed etiam mali homines possunt: sicut exemplo agriculture supra docui.

Sed ne de animalibus quasi diversa ratio moveat. quod habent spiritum vite cum sensu appetendi que secundum naturam sunt. vitandique contraria: etiam hoc est videre quam multi homines noverunt ex quibus herbis aut carnibus aut quarumcumque rerum quibuslibet succis et humoribus. vel ita positis. vel ita obrutis. vel ita contritis. vel ita commixtis. que animalia nasci soleant? quorum quis se tam demens audeat dicere creatorem?

Quid ergo mirum si quemadmodum potest nosse quilibet nequissimus homo unde illi vel illi vermes muscaeque nascuntur: ita mali angeli pro subtilitate sui sensus in occultioribus elementorum seminibus norunt unde rane serpentesque nascuntur et hec per certas et notas tempera...

nu optunitates occultis motib;
adhibendo faciūt creari. nō creant
tur. Sz illa homines que solent
ab homīb; fieri nō mirant. Quō si
quisq celeritates incrementorū for
te miratur q illa animalia tā
cito fcā sūt: attendat quēadmo
dū ista pro modulo facultatis
hūane ab hōibus pcurent. Unde
enī fit ut eadē corpa cicius ver
mescant estate q hieme. cicius
ī calidiorib; q in frigidioribus
locis. Sz hec ab homīb; tanto
difficili adhibentur. qūto desūt
sensuū subtilitates. et corpm mo
bilitates ī mēbris terenis et pigris.
Unde qualibuscūq angelis vici
nas causas ab elemētis cōtrahē
qūto facilius ē: tanto mirabilio
res ī huiusmodi opib; eor existūt
celeritates. Sz non ē creator n q
pncipalit ista format: n quisq
hoc potest nisi ille penes quem
primitus sūt omī que sūt men
sure. numeri et pondera: et ipse
est creator unus deus. ex cuius in
effabili potentatu fit eciā ut
quod possint hij angelij si pmitte
rentur. ideo nō possūt q nō p
mittūt. Neq enī occurrit alia
racio cur nō potuerint facē mi
nutissimas muscas. qui ranas
serpentesq fecerūt: nisi q ma
ior aderat dnātio phibentis dei
p spm scm. quod eciam ipi magi
confessi sūt dicentes. digitus dei

ē hoc. Quid aūt possint per
naturā nec possint p prohibi
tionē. et quid p ipius nature sue
conditionē facere nō sinantur
hoī explorare difficile ē. imo vō
ipossibile. n p illud donū dei quod
aplus cōmemorat dicens. alij
diiudicatio spuū. Novimus enī
hominē posse ambulare. et neq
hoc posse si nō pmittat: volare
aūt nō posse eciam si pmittat.
Sic et illi angeli quedam pnt
facere si pmittant ab angelis
potentiorib; ex impio dei. quedā
vō nō pnt nec si ab eis pmittā
tur: q ille nō pmittit a quo il
lis ē talis nature modus. qui
eciam p angelos suos illa ple
rūq non pmittit que concessit
ut possint. Exceptis igr illis q
usitatissimo transcursu tēporū
ī rerū nature ordine corpalit
fiūt sicut sūt ortus occasusq
syderū. gnationes et mortes aīa
liū. seminū et germinū inume
rabiles diūsitates. nebule et nu
bes. nives et pluvie. fulgura et
tonitrua. flumina et gradines.
venti et ignes. frigus et estus. et
oīa talia: exceptis eciā illis q
in eodem ordine rara sūt. sicut
defectus luminū. et species insolita
te syderū. et monstra et terremotus.
et silia: exceptis g illis omibus
quorū quidē prima et sūma cā
nō est nisi voluntas dei. Unde

et in psalmo cū quedam hui⁹ ge
neris cōmemorata essent. ignis gra
ndo. nix glacies. spūs tempesta
tis: ne quis ea uel fortuito uel
causis tantummodo corporalibꝫ ul' etiā
spūalibꝫ. tū preter volūtatē dei
existentibꝫ agi crederet. cōtinuo
subiecit. que faciūt v̄bū ei⁹. Ca.
Sed hijs ut dicē ceperā. ix.
exceptis. alia sūt illa que
q̄uis ex eadem matīa corpali
ad aliquid tū diuinitus annū
ciandū nr̄is sensibꝫ admonetur.
que ꝓprie miracula ꝛ signa di
cūtur: n̄c in omībꝫ que nobis a
dn̄o deo annūciantꝰ. ipius dei ꝑso
na suscipitꝰ. Cū aūt suscipitur.
aliqn̄ in angelo demōstratur: a
liqn̄ ī ea specie que nō ē qd̄ ange
lus. q̄uis ꝑ angelos disposita
ministrentur. Rursus cū ī ea spe
suscipitꝰ que nō est qd̄ angelus.
aliqn̄ iam erat ipm̄ corpus: et
ad hoc demonstrandū ī aliquā
mutationē assumitꝰ. Aliqn̄ ad
hoc exoritur. ꝛ re pacta rursus
absumitꝰ: sicut etiam cū hōies
annūciant. Aliqn̄ ex sua ꝑsona
v̄ba dei loquūtur: sicut cū pre
mittitꝰ. dixit dn̄s. aut h' dicit
dn̄s. aut tale aliquid. Aliqn̄ āt
nichil tale ꝑmittentes. ipsam
dei ꝑsonā in se suscipiūt sicuti
ē. intellcm̄ dabo tibi ꝛ cōstituā
te ī via qua ingredieris. Sic
nō solū in dictis verū etiā in
factis dei ꝑsona significanda īpo
nitur ꝓphete. ut eam gerat ī mi
sterio ꝓphetie: sicut eius ꝑsonam
gerebat qui vestimētū suū diui
sit ī duodecī ꝑtes. et ex eis decē
seruo regis salomonis dedit. regi
futuro israhel. Aliqn̄ etiam res
que nō erat qd̄ ꝓpheta ꝛ erat iā
ī terenis rebus ī hui⁹modi signifi
cationē assūpta ē: sicut sōnio vi
so euigilans iacob fecit de lapide
quē dormiens habebat ad caput.
Aliqn̄ ad hoc fit eadem species
ul' aliq̄ntū mansura sicut potu
it serpens ille eneus exaltatus
ī heremo. sicut possūt ꝛ littere:
ul' pacto ministerio trāsitura. sicut
panis ad hoc fcīs ī accipiendo
sacramento cōsumitꝰ. Sꝫ q2 h' hoīb⁹
nota sūt q2 ꝑ hōies fiūt: honorē
tanq̄ religiosa possūt hr̄e. stupo
rem tanq̄ mira nō ꝑnt. Itaqꝫ illa
que ꝑ angelos fiunt. quo diffici
liora ꝛ ignotiora. eo mirabiliora
sūt nobis: illis aūt tanq̄ sue ac
tiones note atqꝫ faciles. Loquitꝰ
ex ꝑsona dei angelus homini
dicens. ego sū deus abraham ꝛ
deus ysaac ꝛ deus iacob: cū scrip
tura ꝑdixisset. visus ē ei ange
lus dn̄i. Loquitꝰ ꝛ hō ex ꝑsona
dei dicens. Audi ꝑplus meus ꝛ
loquar tibi israhel: ꝛ testifica
bor tibi. deus deus tuus ego sū.
Assūpta ē virga ad significatio
nē: ꝛ in serpentē angelica facul

cultate mutata ē. Que facultas
cū desit hoī. assūptus ē tū ꝛ ab
hoīe lapis ad talem aliquā sig
nificationē. Int̄ factū angeli et
factū hoīs plurimū distat. Illud
ꝛ mirandū est ꝛ intelligendū:
hoc aūt tantūmō ītelligendū
ē. Quod ex utroq; intelligitur.
fortassis unū ē. At illa ex quibȝ
ītelligitur diuisa sūt. tamq̄ si do
mini nomen ꝛ auro ꝛ atramen
to scribatur. illud ē p̄ciosius. il
lud vilius: qđ tū utroq; signifi
catur idipm̄ ē. Et q̄uis idem sig
nificauerit serpens ex virga moy
si. qđ lapis iacob: meli⁹ tū aliqđ
lapis iacob q̄ serpentes magoꝝ.
Nam sicut unctio lapidis xp̄m
ī carne ī qua unctus ē oleo exul
tationis pre ꝑticipibȝ suis: ita
virga moysi cōuersa in serpen
tem. ip̄m xp̄m factū obedientē
usq; ad mortē crucis. Unde ait.
Sicut exaltauit moyses serpē
tem ī heremo. sicut oportet exal
tari filiū hoīs. ut oīs qui credit
ī eū nō pereat. sȝ habeat vitā
eternā: sic ītuentes illū serpen
tem exaltatū in heremo. serpen
tiū morsibȝ nō ꝑibant. Vetus
enī hō nr̄ confixus ē cruci cū il
lo: ut euacuaretur corpus pcī.
P serpentē aūt mors ītelligit᷑
que facta ē a serpente ī paradyso:
modo locutionis ꝑ efficientē id
qđ efficitur demonstrātē. Ergo
virga in serpentē: xp̄us ī mortē.
Et serpens rursus in virgā. xp̄s
ī resurrectionē totus cū corpe suo
qđ ē eccīa. qđ in fine temꝑis erit:
quē serpentis cauda significat,
quā moyses tenuit ut rediget᷑
ī virgam. Serpentes aūt ma
gorū tanq̄ mortui sclī n̄ credētes
ī xp̄m tanq̄ deuorati ī corpus
eius ītrauerint: resurgē in illo
nō poterūt. Lapis g° iacob ut
dixi. melius aliquid significa
uit q̄ serpentes magoꝝ. At enī
factū magorū multo mirabili⁹.
Verū hec ita nō ꝑiudicant re
bus ītelligendis: tanq̄ si hoīs
nomē scribatur auro. ꝛ dei at
mento. Illa etiā nubes ꝛ ignes
quō fecerint ul' assūpserint an
geli ad significandū qđ ānūcia
bant. etiā si dn̄s ul' sp̄us scūs il
lis corꝑalibȝ formis ostendebat᷑.
quis nouit hoīm? Sicut īfantes
nō nouerūt qđ in altario ponit᷑
ꝛ peracta pietatis celebratione
consumit᷑. unde ul' quō conficia
tur. unde in usū religionis assu
matur: et si nusq̄ discant exꝑi
mento ul' suo uel alioꝝ. ꝛ nūq̄
illā speciē rerū videant n̄ inter
celebrationē sacramentoꝝ cū of
feruntur ꝛ dant᷑. dicat q; illis
auctoritate grauissimā cuius
corpus ꝛ sanguis sit: nichil
aliud credūt n̄ omino ī illa spe
cie dn̄m oculis apparuisse mor

taliū. ꝛ de latere tali ꝑcusso li
quore illū ōino fluxisse. Michi
autē vtile est ut meminerim
virium mearū: fr̄esq; meos ad
moneā ut ꝛ ipsi meminerint
suarū. ne vltra q̄ tutū ē hūana
ꝓgrediatur īfirmitas. Quē
admodū enī hec faciant ange
li. uł potius deus quēadmodū hꝫ
faciat ꝑ angelos suos. hꝫ ꝛ quātū
fieri velit etiā ꝑ angelos malos.
siue sinendo. siue iubendo. siue
cogendo ex occulta sede altissi
mi imperij sui. nec oculorū a
cie penetrare. nec fiducia ra
tionis enucleare. nec ꝓvectu
mentis cōprehendere valeo. ut
tam certus hīc loquar ad oīa
que requiri de hijs rebus pōt.
q̄ si essem angelus. aut ꝓpheta.
aut aplūs. Cogitationes enī
mortaliū timide. ꝛ īcerte ꝓuidē
tie nr̄e. Corpus enī qđ corrūpi
tur aggrauat aīam. ꝛ deprimit
terena īhabitatio sensū multa
cogitantē: ꝛ difficile estimam⁹
que ī t̃ra sūt. ꝛ que ī ꝓspectu
sūt īuenim⁹ cū labore. que ī
celis sūt aūt q̄s īuestigabit:
Sꝫ q: sequit̃ ꝛ dicit. sensū vo
tuū quis sciat ň tu dederis sapi
enciam. ꝛ miseris spm̄ scm̄ tuū
de altissimis: que ī celis sūt qui
dem nō īuestigam⁹. quo rerū ge
nere ꝛ corpa angelica scđm ꝓ
priam dignitatē ꝛ eorū quedā

corpalis actio cōtinet̃: scđm spm̄
tū dei missū nobis de altissimis
ꝛ īmptitā ei⁹ grām mētibꝫ nr̄is
audeo fiducialit̃ dicē nec deū pa
trem. nec v̄bū ei⁹. nec spm̄ eius
qđ deus vnus ē ꝑ id qđ est atq;
ipm̄ ē. vllo mō esse mutabilem.
ac ꝑ hoc multo min⁹ visibilē:
qm̄ sūt quedam q̄uis mutabi
lia nō tn̄ visibilia. sicut nr̄e co
gitationes ꝛ meōrie ꝛ volūtates
ꝛ oīs īcorporea creatura. Visibi
le aūt quidq̄ nō ē. qđ non sit
Quapropter Ca. x. īmutabile.
Q substancia uł si melius
dicitur eēncia dei ubi ꝑ nr̄o mo
dulo ex quātulacūq; ꝑticula
īttelligim⁹ p̄rem ꝛ filiū ꝛ spm̄
scm̄. quāquidē nullo mō muta
bilis est: nullo mō potest ipa
ꝑ semetipsam eē visibilis. Proinde
illa oīa que p̄ribꝫ visa sūt cū
deus illis scđm suā dispensati
onē tempibꝫ congruā p̄ntaret
ꝑ creaturam fca eē maīfestū
est. ꝛ si nos latet quō ea ministris
angelis fecerit: ꝑ angelos tn̄
eē fcā nō ex nr̄o sensu dicim⁹.
ne cuiq̄ videam̄ plus sape q̄
optet sape. sed sapim⁹ ad tem
perantiam sicut nobis deus ꝑti
tus ē mensurā fidei. ꝛ credim⁹
ꝓpter qđ ꝛ loquim̄. Extat enī
auctoritas diuinarū sc̄ptura
rū. vnde mens nr̄a deuiare nō
debet. nec relicto solidamento

diuini eloquij ꝑ suspitionū sua
rū abrupta ꝑpitari. ubi n' seu
sus corporis regit. nec ꝑspicua rō
veritatis elucet. Aptissime quip
pe sc̃ptū ē in epistola ad hebre
os cū dispensatio noui testamēti
a dispensatione veteris testamēti
scd̃m congruenciā scl̃orū ac tp̄m
distingueret in mōte syna. non
tantū illa visibilia. sz ip̄m eciam
sermonē ꝑ angelos fcm̄. Sic ei͂
dicit. Ad quē aūt angelorum dixit
aliqñ. sede ad dexterā meā. quadusqꝫ
ponā inimicos tuos scabellū pedum tuoꝝ.
Nōne oēs sūt ministri spūs
ad ministrationē missi. ꝑpter eos
qui futuri sūt hereditate possidē
salutē. Hic ondit illa oīa nō
solū ꝑ angelos fc̃a sed etiā ꝑpter
nos fc̃a id ẽ ꝑplm̄ dei cui ꝑmittitur
hereditas vite eterne: sicut ad cho
rinthios eciam sc̃ptū est. Omnia
aūt hec in figura contingebāt
illis. Sc̃pta sūt aūt ad correctio
nē nr̃am: ĩ quos finis scl̃orū ob
uenit. Deinde qr̃ tūc ꝑ angelos.
nūc aūt ꝑ filiū sermo fc̃us ē:
consequēter apteqꝫ demonstrās.
ꝑpterea inquit abundancius op
tet attendere nos ea que audi
uimus. ne forte defluamus. Si eñ
qui ꝑ angelos dictus sermo fac
tus est firmus. ⁊ oīs ꝑuaricatio
⁊ inobediencia iustā accepit mi
cedis retributionē: quō nos
effugiemus si tantā neglexerimus

salutē: Et qī quereres quā sa
lutē: ut ostenderet se de nouo
testamēto iā dicē id ẽ sermonē
qui nō ꝑ angelos sz ꝑ deū fc̃us
est. que cū inciū accepisset inq̃t
ut enarraretur ꝑ dn̄m ab hijs qui
audierūt ĩ nos confirmata est
contestante deo signis ⁊ porten
tis ostentisqꝫ varijs virtutibus
⁊ spūs sc̃i diuisionibꝫ scd̃m suā
volūtatē. Sz ait aliq̃s. Cur ergo
sc̃ptū ē. dixit dn̄s ad moysen. et
nō pocius dixit angelus ad moy
sen: Quia cū verba iudicis pco
ꝑnūciat: nō scribitur ĩ gestis il
le preco dixit. sz ille iudex. Sic
eciam loquēte ꝑpheta. si dicamus
ꝑpheta dixit. nichil aliud q̃ dn̄m
dixisse ĩtelligi volumus: et si di
camus dn̄s dixit. ꝑphetam nō sub
trahimus. sz quis ꝑ eū dixerit ad
monemus. Et illa quidē sc̃ptura
sepe ap̄it angelū esse dn̄m quo
loquente identidem dicitur dn̄s
dixit. sicut iam demonstrauimus.
Sz ꝑpter eos qui cū sc̃ptura illic
angelū nominat ip̄m ꝑ semet
ip̄m filiū dei volūt intelligi. qr̃
ꝑpter ānūciationē ꝑrīe ac sue
volūtatis ꝑ ꝑphetā dc̃us est an
gelus: ꝑpterea volui ex hac epis
tola manifestius testimoniū
dare. ubi nō dictū ē ꝑ angelū.
sed ꝑ angelos. Nam et stepha
nus in actibus ap̄lorum eo more
narrat hec. quo etiā in veteribꝫ

libus conscripta sunt. Viri fratres et
patres inquit audite. Deus glorie
apparuit patri nostro abrahe cum esset in me
sopotamia. Ne quis autem arbitra
retur tunc dominum glorie pro id quod
in seipso est cuiusquam oculis appa
ruisse mortalium: in consequenti
bus dicit quod moysi angelus ap
paruerit. Fugit inquit moyses
in verbo isto: et factus est inquilinus
in terra madian. ubi genuit fili
os duos. Et completis illic an
nis quadraginta. apparuit il
li in deserto montis syna ange
lus domini in flamma ignis in rubo.
Moyses autem videns mirabatur
visum. Qui cum accederet conside
rare: facta est vox domini dicens.
Ego sum deus patrum tuorum. deus a
braham. et deus ysaac. et deus
iacob. Tremefactus autem moyses.
non audebat considerare. Dixitque
illi dominus. Solue calciamentum
pedum tuorum: et cetera. Hic certe
et angelum et dominum dicit: eundemque
deum abraham. et deum ysaac. et deum
iacob. sicut in genesi scriptum est.
An forte quisquam dicturus est.
quod moysi per angelum apparuit.
abrahe vero per semetipsum. Et
hoc ab stephano non queramus:
ipsum librum interrogemus unde
stephanus ista narrauit. Numquid
enim quia scriptum est. et dixit dominus deus
ad abraham. et paulo post. et
visus est dominus deus abrahe. prop
terea ista non per angelos facta sunt:
cum alio loco similiter dicat. visus
est autem et deus ad ylicem mambre
sedenti eo ad ostium tabernaculi sui
meridie: et tunc consequenter adiungat.
respiciens autem oculis suis vidit.
et ecce tres viri stabant super eum. de
quibus iam diximus: Quomodo enim poterunt
isti qui vel a verbis ad intellectum
nolunt assurgere. vel facile se ab in
tellectu in verba precipitant. quomodo
poterunt explicare visum esse deum in
viris tribus? nisi eos sicut etiam
consequentia docent angelos fuisse
fateantur: An quia non dictum est an
gelus ei locutus est vel apparuit.
propterea dicere audebunt moysi qui
dem illam visionem ac vocem per ange
lum factam quia ita scriptum est: abrahe
autem quia memoratio angeli facta non
est per substanciam suam deum apparuisse
atque sonuisse: Quid quod nec apud
abraham de angelo tacitum est: Nam
ita legitur cum immolandus eius
filius peteretur. Et factum est post
hec verba. temptauit deus abra
ham. et dixit ad eum. Abraham.
abraham. Et ille dixit. Ecce
ego. Et dixit ei. Accipe filium
tuum dilectum quem diligis ysaac:
et vade in terram excelsam. et of
feres eum ibi holocaustum super
unum montium quem tibi dixero. Cer
te hic deus non angelus commemo
ratus est. Paulo post vero ita se
habet scriptura. Extendens autem

abraham manum suam supplex gladium ut occideret filium suum: et vocavit eum angelus domini de celo et dixit ei. Abraham abraham. Et dixit. Ecce ego. Et dixit. Ne inicias manum tuam super puerum: neque facias ei quicquam. Quid ad hec respondetur? An dicturi sunt deum iussisse ut occideretur ysaac. et angelum prohibuisse? Porro ipsum patrem adversus dei preceptum qui iusserat ut occideret obtemperasse angelo ut parceret? Ridendus et abiciendus hic sensus est. Sed neque huic tam crasso et abiecto ullum locum esse scriptura dimittit continuo subiungens. Nunc autem cognovi quia times deum tu: et non pepercisti filio tuo dilecto propter me. Quid est propter me. nisi propter eum qui occidi iusserat? Idem igitur deus abrahe qui angelus. an potius per angelum deus? Accipe sequentia. Certe iam hic angelus manifestissime expressus est: attende tamen quid contexatur. Respiciens abraham oculis suis vidit: et ecce aries unus tenebatur in arbore sabeth cornibus. Et abiit abraham et accepit arietem: et obtulit eum holocaustum pro ysaac filio suo. Et cognominavit abraham nomen loci illius dominus vidit: ut dicant hodie quia in monte dominus visus est. Sicut paulo ante quod dixit dominus per angelum. nunc enim cognovi quia times deum. non quia tunc deus cognovisse intelligendus est. sed egisse ut per deum ipse abraham cognosceret quantas haberet vires cordis ad obediendum deo usque ad immolationem unici filii. illo modo locutionis quo significatur per efficientem id quod efficitur. sicut dicitur frigus pigrum quod pigros faciat: ut ideo cognovisse diceretur quia ipsum abraham cognoscere fecerat. quem poterat latere fidei sue firmitas nisi tali experimento probaretur: ita et hic cognominavit abraham nomen loci illius dominus vidit. id est quod videri se fecit. Nam continuo secutus ait. Ut dicant hodie quia in monte dominus visus est. Ecce idem angelus dominus dicitur. Quare. nisi quia per angelum dominus? Iam vero in eo quod sequitur prophetice omnino angelus loquitur: et prorsus aperit quia per angelum deus loquatur. Et vocavit inquit angelus domini abraham iterum de celo dicens. Per me iuravi dicit dominus. propter quod fecisti hoc verbum. et non pepercisti filio tuo dilecto propter me. et cetera. Hec certe verba ut dicat ille per quem loquitur dominus. hec dicit dominus. etiam prophete solent habere. An filius dei de patre ait. dicit dominus: et ipse est ille angelus patris? Quid igitur de illis tribus viris. nonne respiciunt quo urgentur qui visi sunt abrahe. cum predictum esset visus est ei dominus? An quia viri dicti sunt non erant angeli? Danielem legant dicentem: ecce

vir gabriel. Sed quid ultra differimus ora eorum evidentissimo atque gravissimo alio documento oppilare. ubi non angelus singulariter nec viri pluraliter. sed omnino angeli dicuntur per quos non sermo quilibet factus. sed lex ipsa data manifestissime ostenditur: quam certe nullus fidelium dubitat deum dedisse moysi ad subiugandum populum israhel. Sed tamen per angelos datam ita stephanus loquitur. Dura cervice inquit et non circumcisi corde et auribus: vos semper spiritui sancto restitistis sicut patres vestri. Quem prophetarum non persecuti sunt patres vestri? Et occiderunt eos qui prenuntiabant de adventu christi. cuius vos nunc proditores et interfectores fuistis. qui accepistis legem in edictis angelorum nec custodistis. Quid hoc evidentius? quid tanta auctoritate robustius? In edictis quidem angelorum illi populo lex data est: sed domini nostri ihesu christi per eam disponebatur et prenuntiabatur adventus. Et ipse tamquam verbum dei miro et ineffabili modo erat in angelis. in quorum edictis lex ipsa dabatur. Unde dicit in evangelio. Si crederetis moysi: crederetis et michi. De me enim ille scripsit. Per angelos ergo tunc dominus loquebatur: per angelos filius dei mediator dei et hominum futurus ex semine abraham suum disponebat adventum. ut inveniret a quibus reciperetur confitentes reos quos lex non impleta fecerat transgressores. Unde et apostolus ad galathas dicit. Quid ergo lex? Transgressionis gratia proposita est. donec veniret semen cui promiserat disposita per angelos in manu mediatoris: hoc est disposita per angelos in manu sua. Non enim natus est per conditionem. sed per potestatem. Quod autem non aliquem ex angelis dicat mediatorem sed ipsum dominum ihesum christum in quantum homo fieri dignatus est. habes in alio loco. Unus inquit deus et unus mediator dei et hominum homo christus ihesus. Hic illud pascha in interfectione agni. hic illa omnia que de christo venturo in carne atque passuro. sed et resurrecturo in lege figurantur que data est in edictis angelorum. donec veniret semen dispositum per angelos in manu mediatoris. In quibus angelis erat utique pater et filius et spiritus sanctus: et aliquando pater. aliquando filius. aliquando spiritus sanctus. Aliquando sine ulla distinctione persone deus per illos figurabatur: et si visibilibus et sensibilibus formis apparens. per creaturam tamen suam non per substantiam suam. cui videnda corda mundantur per hec omnia que oculis videntur et auribus audiuntur. Sed iam satis quantum existimo pro captu nostro disputatum

et demonstratum est quod in hoc libro susceperamus ostendere: constititque et probabilitate rationis quantum homo vel potius quantum ego potui. et firmitate auctoritatis quantum de scripturis sanctis divina eloquia patuerunt. quod antiquis patribus nostris ante incarnationem salvatoris cum deus apparere dicebatur voces ille ac species corporales per angelos facte sunt. sive ipsis loquentibus vel agentibus aliquid ex persona dei sicut etiam prophetas solere ostendimus. sive assumentibus ex creatura quod ipsi non essent. ubi deus figurate demonstraretur hominibus: quod genus significationum nec prophetas omisisse multis exemplis docent scripture.

Superest igitur iam ut videamus cum et nato per virginem domino. et corporali specie sicut columba descendente spiritu sancto visisque igneis linguis sonitu facto de celo. die penthecostes post ascensionem domini non ipsum dei verbum per substantiam qua patri equale atque coeternum est. nec spiritus patris et filii per substantiam qua et ipse utrique coequalis atque coeternus est. sed utique creatura que illis modis formari et existere potuit corporeis atque mortalibus sensibus apparuerit. quid inter illas demonstrationes et has proprietates filii dei et spiritus sancti. quamvis per creaturam visibilem factas intersit: quod ab alio volumine commodius ordiemur.

Explicit liber tercius. Incipiunt capitula libri quarti. I.

De gratia dei qua sibi humanum genus reconciliat ut quod perierat salvetur. II. De incarnatione verbi ut participes eius esse possimus. III. De simplo salvatoris nostri quod ad duplum nostrum concurrit et congruit. IIII. De ratione simpli ad duplum per numerum ternarium atque senarium. V. De quadragesimo sexto anno edificationis dominici corporis. VI. De triduo quo impleto dominus resurrexit. VII. De signis et prefigurationibus que adventum domini precesserunt. VIII. De filio dei qui et in forma dei et in forma servi una persona est. IX. De unitate ecclesie in deo per geminam dilectionem. nam cui formam prebet unitas patris et filii et spiritus sancti. X. De mediatore ad mortem dyabolo. et mediatore ad vitam ihesu christo. XI. De falsitate ludificationum quibus homines inmundi spiritus fallunt. XII. De falsis et deceptoriis purgationibus. XIII. Mortem christi non fuisse necessitatis nostre. et voluntatis sue ac potestatis. XIIII. De sacrificio perfecto et vero quod ipse pro nobis salvator effusus est. XV. De hiis qui sibi purgationem de virtute propria pollicentur. XVI. Sapientes mundi nec resurrectionis veritatem cognoscere nec futurorum ordinem scire potuisse. quamvis et ipsi vaticinarentur

videtur. xvii. Unde apud impios quedam futura prescire. xviii. De fide cum credimus temporaliter gesta et veritate que reddit eterna. xix. De missione filii dei qua in forma servi patre factus est minor. cum in forma dei permaneat equalis patri. xx. Non esse contra equalitatem patris et filii. si eciam secundum coeternam patri divinitatem intelligatur filius missus. xxi. De sensibili demonstratione spiritus sancti. et coeterna trinitate unitatis.

Incipit liber quartus beati augustini de trinitate

Scienciam celestium terrestriumque rerum magni existimare solet genus humanum. In quo profecto meliores sunt qui huic sciencie preponunt nosse semetipsos: laudabiliorque est animus cui nota est vel infirmitas sua. quam qui ea non perspecta vias syderum scrutatur eciam cogniturus. aut qui iam cognitas tenet ignorans ipse qua ingrediatur ad salutem ac firmitatem suam.

Qui vero iam evigilavit in deum spiritus sancti calore excitatus. atque in eius amore coram se viluit. ad eumque intrare volens nec valens. eoque sibi lucente attendit in se invenitque in se. suamque egritudinem illius mundicie contemperari non posse cognovit: flere dulce habet. eumque deprecari ut eciam atque eciam misereatur donec exuat totam miseriam. et deprecari cum fiducia iam gratuito pignore salutis accepto. per eius unicum salvatorem hominis et illuminatorem. Hunc itaque egentem ac dolentem sciencia non inflat: quia caritas edificat. Preposuit enim scientiam scientie. preposuit scire infirmitatem suam. magis quam scire mundi menia. fundamenta terrarum. et fastigia celorum: et hanc apponendo scienciam. apposuit dolorem. Dolorem peregrinationis sue ex desiderio patrie sue et conditoris eius beati dei sui.

In hoc genere hominum in familia xpi tui domine deus meus. si inter pauperes gemo tuos. da michi de pane tuo respondere hominibus qui non esuriunt et siciunt iusticiam: sed saciati sunt et abundant. Saciavit autem illos phantasma eorum non veritas tua: quam repellendo resiliunt et in suam vanitatem cadunt. Ego certe sentio quam multa figmenta pariat cor humanum. Et quid est cor meum nisi cor humanum? Sed hoc oro deum cordis mei ut nichil ex eis figmentis pro solido vero eructuem in has litteras: sed inde veniat in eas quicquid per me venire potuerit. unde sum quamvis proiecto a facie oculorum suorum et de longinquo redire conatus per viam quam stravit nobis humanitate divinitatis unigeniti sui aura veritatis eius aspiratur. Quam in tantum licet mutabilis hau

rio. in quantum in ea nichil mutabile video. nec locis et temporibus sicut corpora. nec solis temporibus et quasi locis sicut spirituum nostrorum cogitationes: nec solis temporibus et nulla vel ymagine locorum sicut quedam nostrarum mentium ratiocinationes. Capitulum primum

Omnino enim dei essencia qua est. nichil habet mutabile nec in eternitate. nec in veritate. nec in voluntate: quia eterna ibi est veritas. eterna caritas. et vera ibi est caritas vera eternitas: et cara ibi est eternitas et cara veritas. Sed quoniam exulamus ab incommutabili gaudio. nec tamen inde precisi atque abrupti sumus. ut non eciam in istis mutabilibus et temporalibus eternitatem. veritatem. beatitatem. quereremus. nec mori enim nec falli nec perturbari volumus: missa sunt nobis divinitus visa congrua peregrinationi nostre quibus admoneremur non hic esse quod querimus. sed illuc ab ista esse redeundum. unde nisi penderemus hic ea non quereremus: ac primum nobis persuadendum fuit quantum nos diligeret deus. ne desperatione non auderemus erigi in eum. Quales autem dilexerit ostendi oportebat. ne tamquam de meritis nostris superbientes magis ab eo resiliremus et in nostra fortitudine magis deficeremus: ac per hoc egit nobiscum ut per eius fortitudinem pocius proficeremus. atque ita in infirmitate humilitatis perficeretur virtus caritatis. Hoc significat in psalmo ubi ait. Pluviam voluntariam segregans deus hereditati tue. et infirmata est: tu vero perfecisti eam. Pluviam quippe voluntariam non nisi graciam vult intelligi. non meritis redditam sed gratis datam: unde et gracia nominatur. Dedit enim eam non quia digni eramus. sed quia voluit. Hoc cognoscentes non fidentes in nobis erimus: et hoc est infirmari. Ipse vero perficit nos. qui etiam apostolo paulo dixit. Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Persuadendum ergo erat homini quantum nos dilexerit deus. et quales dilexerit. Quantum. ne desperaremus: quales. ne superbiremus. Hunc locum apostolus perneccessarium sic explicat. Commendat autem inquit suam caritatem deus in nobis: quoniam si cum adhuc peccatores essemus christus pro nobis mortuus est: multomagis iustificati nunc in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filii eius: multomagis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Item alio loco. Quid ergo dicemus inquit ad hec? Si deus pro nobis. quis contra nos? Qui filio suo proprio non pepercit. sed pro nobis omnibus tradidit eum. quomodo non et cum illo omnia nobis donavit? Quod autem nobis fram

ānūciat᷑. hoc futurū ostendeba
tur ⁊ antiquis iustis: ut ꝑ eā
dem fidē etiā ipi humiliati infir
marent. ⁊ infirmati pficerēt.
Quia igr̄ unū est ūbum dei ꝑ
qđ fca sūt omīa qđ ē icōmuta
bilis veritas. ubi pn̄cipaliter
atq icōmutabiliter sūt omīa
simul. nō solū que nō sūt ī hac
uniūsa creatura: verū etiā que
fuerūt ⁊ que futura sūt. Ibi aūt
nec fuerūt nec futa sūt. sꝫ tan
tūmō sūt: ⁊ oīa vita sūt ⁊ oīa
unū sūt. ⁊ magis unū ē. ⁊ una
vita ē. Sic eñ oīa ꝑ ipm̄ fca sꝫ:
ut quidqđ fcm̄ est in hys ī illo
vita sit ⁊ fca nō sit. qꝛ ī pn̄cipio
nō fcm̄ ē ūbū sꝫ erat ūbū. ⁊ ūbū erat apd
deū. ⁊ deus erat ūbū. ⁊ oīa ꝑ ipm̄
fca sūt: nec ꝑ ipm̄ omīa facta
essent. nisi ipsū esset ante omīa.
factūq nō esset. In hys aūt que
ꝑ ipm̄ fca sūt etiam corpus qđ
vita nō est ꝑ ipm̄ nō fieret. nisi
ī illo anteq̄ fieret vita eēt. Qđ
eñ fcm̄ ē iam ī illo vita erat: ⁊
nō qualiscūq vita. nā ⁊ aīa vita
est corpis. sꝫ ⁊ hec fca est qꝛ mu
tabilis ē. Et ꝑ quid fca est. nisi
ꝑ dei ūbū icōmutabile? Omīa
eñ ꝑ ipm̄ fca sūt: ⁊ sine ipo fcm̄
ē nichil. Qđ g° fcm̄ ē iā ī illo vita
erat: ⁊ nō qualiscūq vita. sꝫ vita
erat lux hoīm. lux vitaq mētiū
rōnaliū ꝑ qs̄ hoīes a pecoribus
differūt. ⁊ ideo sūt hoīes. Non
g° lux corpea que lux ē carniū. si
ue de celo fulgeat. siue terrenis ig
nibꝫ accendatur: nec hūanarū
tantū carniū. sꝫ etiā beluinarū
⁊ usq ad minutissimos quosq
ūmiculos. Omīa eñ hec vident
istā lucē. At illa vita lux hoīm
erat. nec longe posita ab uno q̄
nrm̄: ī illa eñ vivim⁹. ⁊ movem̄.
⁊ sum⁹. Et lux ī tenebris lucet:
⁊ tenebre eam nō cōprehenderūt.
Tenebre aūt sūt stulte mentes
hoīm praua cupiditate atq infi
delitate cecate. Caplm scdm.

Has ut curaret atq sanaret
ūbū ꝑ qđ fca sūt omīa. caro
fcm̄ ē ⁊ habitauit in nobis. Illu
minatio quippe nrā pticipatio
verbi ē: illi⁹ scꝫ vite que lux ē
hoīm. Huic aūt pticipationi
prorsus inhabiles ⁊ minꝰ ydonei
eram⁹ ꝓpter īmūdiciā pctōꝝ.
Mundandi g° eram⁹. Porro ini
quorū ⁊ suꝑborū una mūdatio
est sanguis iusti ⁊ humilitas dei:
ut ad cōtēplandum deū quod
natura nō sum⁹ ꝑ eū mūdaremur
fcm̄ qđ natura sum⁹ ⁊ qđ pctō
nō sum⁹. Deus itaq fcūs homo
iustus. intercessit deo pro hoīe
pctōre. Non eñ congruit pctor
iusto: sꝫ congruit hoī hō. Adiūn
gens g° nobis similitudinē hūani
tatis sue. abstulit dissimilitudi
nē iniquitatis nrē: ⁊ fcūs pticeps
mortalitatis nrē. fecit pticipes

Deus eñ natura nō sum⁹: hoīes na
tura sum⁹. Iusti pctō non sumus.

divinitatis sue. Merito quippe mors peccatoris veniens ex dampnationis necessitate solutus est per mortem iusti venientem ex misericordie voluntate: dum simplum eius congruit duplo nostro. Capitulum tertium.

Hec enim congruentia sive convenientia vel concinentia vel consonantia vel si quid commodius dicitur quod est unum ad duo in omni compaginatione vel si melius dicitur coaptatione creature valet plurimum. Hanc enim coaptationem sicut michi nunc occurrit dicere volui quam greci armoniam vocant. Neque enim nunc locus est ut ostendam quantum valeat consonantia simpli ad duplum: que maxime in nobis reperitur. et sic nobis est insita naturaliter. A quo utique nisi ab eo qui nos creavit. ut nec imperiti possint eam non sentire. sive ipsi cantantes. sive alios audientes. Per hanc quippe voces acutiores gravioresque concordant: ita ut quisquis ab ea dissonuerit non scientiam cuius expertes sunt plurimi: sed ipsum sensum auditus nostri vehementer offendat. Sed hoc ut demonstretur longo sermone opus est. Ipsis autem auribus exhiberi potest ab eo qui novit in regulari monocordo. Verum quod instat in presentia quantum donat deus edisserendum est. quemadmodum simplum domini et salvatoris nostri ihesu christi duplo nostro congruat et quodammodo concinat ad salutem. Nos certe quod nemo christianus ambigit et anima et corpore mortui sumus: anima propter peccatum. corpore propter penam peccati. ac per hoc et corpore propter peccatum. Utrique autem rei nostre id est et anime et corpori medicina et resurrectione opus erat: ut in melius renovaretur. quod erat in deterius commutatum. Mors autem anime impietas est: et mors corporis corruptibilitas per quam fit et anime a corpore abscessus. Sicut enim anima deo deserente. sic corpus anima deserente moritur: unde fit illa insipiens; hoc exanime. Resuscitatur ergo anima per penitentiam. et in corpore adhuc mortali renovatio vite inchoatur a fide qua creditur in eum qui iustificat impium: bonisque moribus augetur et roboratur de die in diem. cum magis magisque renovatur interior homo. Corpus vero tamquam homo exterior quanto est hec vita diuturnior. tanto magis magisque corrumpitur vel etate vel morbo vel variis afflictionibus: donec veniat ad ultimam que ab omnibus mors vocatur. Eius autem resurrectio differtur in finem: cum et ipsa iustificatio nostra perficietur ineffabiliter. Tunc enim similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Nunc vero quamdiu corpus quod corrumpitur aggravat animam. et vita humana super terram tota temptatio est: non iustificatur in conspectu

tuo omnis viuens. i comparatioe
iusticie qua equabimur ange
lis i glie que reuelabitur i no
bis. De morte aut aie a morte
corporis distinguenda qd plura
documenta commemorem: cu dns
vna euangelica sententia v
tramqz morte cuiuis facile dis
cernendam pposuerit ubi ait.
Sine mortuos sepelire mortu
os suos. Sepeliendu quippe
corpus mortuu erat: sepulto
res aut eius p infidelitate im
pietatis i aia mortuos itelli
gi voluit. Quales excitant
cu dr. Surge qui dormis i ex
urge a mortuis: i illuiabit
te xpus. Detestat aut quada
morte aplus dicens de vidua.
Que aute in delicijs agit. vi
uens mortua est. Aia igit ia
pia que fuit impia. ppt ius
ticia fidei dicit ex morte reuix
isse atqz viue. Corpus at no
tm moriturum pter aie abces
su qui futurus e. sz ppt tata
ifirmitate carnis i sanguis
quoda loco in scpturis etiam
mortuu dicit. loquente aplo.
Corpus quide inquit mortu
um e pter pctm: spus aut
vita est pter iusticia. Hec
vita ex fide fca est: qm iust
ex fide viuit. Sz quid sequit:
Si aut spus eius qui suscita
uit ihm xpm a mortuis ha
bitat in vobis: qui suscitauit
ihm xpm a mortuis viuificabit
i mortalia corpa vra p inhabi
tante spm eius in vobis. Huic
g duple morti nre saluator im
pendit simpla sua: i ad facien
dam vtramqz resuscitationem
nram. i sacramento i exemplo
pposuit i pposuit vna suam.
Neqz eni pctor fuit aut impius
ut ei tamqz spu mortuo i inte
riore hoie renouari opus esset. et
tamqz resipiscendo ad vita ius
ticie reuocari: sz indutus carne
mortali. ut sola moriens sola
resurgens. ea sola nobis ad vtrumqz
concinuit: cu i ea fieret iterioris ho
minis sacramentu. exterioris exe
plu. Interioris eni hois nri sacra
mento data e illa vox ptinens
ad morte aie nre significanda
no solu i psalmo veru etiam i
cruce. deus deus meus ut quid
me dereliquisti. Cui voci congru
it aplus dicens. Scientes quia
vetus homo nr simul crucifixus
est cu illo. ut euacuaret corpus
pcti: et ultra no seruiamus
pcto. Crucifixio quippe inte
rioris hois. pnie dolores itelli
gutur i continentie quidam
salubres cruciatus. P quam
morte mors impietatis peri
mitur. in qua nos no reliquit
deus. Et ideo p talem cruce
euacuat corpus pcti. ut ia

non exhibeamus membra nostra arma
iniquitatis peccato: quia et interior homo
si utique renouatur de die in diem.
profecto vetus est antequam renouetur.
Intus namque agitur quod idem apostolus
dicit. Exuite vos veterem hominem.
et induite nouum. Quod ita consequen
ter exponit. Quapropter deponen
tes mendacium loquimini veritatem.
Ubi autem deponitur mendacium
nisi intus? ut habitet in monte
sancto dei qui loquitur veritatem in corde
suo. Resurrectio vero corporis domini
ad sacramentum interioris resur
rectionis nostre pertinere ostenditur:
ubi postquam resurrexit ait mulieri.
noli me tangere. nondum enim ascen
di ad patrem meum. Cui misterio
congruit apostolus dicens. Si autem
resurrexistis cum christo. que sursum
sunt querite. ubi christus est ad dexte
ram dei sedens: que sursum sunt
sapite. Hoc est enim christum non tan
gere nisi cum ascenderit ad patrem.
non de christo carnaliter sapere. Iam vero
ad exemplum mortis exterioris ho
minis nostri dominice carnis mors perti
net: quia per talem passionem maxi
me hortatus est seruos suos ut
non timeant eos qui corpus oc
cidunt. animam autem non possunt oc
cidere. Propter quod dicit apostolus.
ut suppleam que desunt pres
surarum christi in carne mea. Et ad
exemplum resurrectionis exterio
ris hominis nostri pertinere inuenitur

resurrectio corporis domini. quia discipu
lis ait. Palpate et videte. quia spiritus
carnem et ossa non habet sicut me
videtis habere. Et unus ex discipu
lis eius etiam cicatrices eius con
trectans exclamauit dicens:
Dominus meus et deus meus. Et cum
illius carnis tota integritas
appareret. demonstratum est in ea
quod suos exhortans dixerat.
capillus capitis vestri non peribit.
Unde enim primo. noli me tangere
nondum enim ascendi ad patrem meum:
et unde antequam ascendat ad patrem
a discipulis tangitur? nisi quia illic
insinuabatur interioris hominis sacra
mentum. hic prebebatur exterioris
exemplum? An forte quisquam ita est
absurdus atque auersus a vero.
ut audeat dicere a viris eum
tactum antequam ascenderet. a mu
lieribus autem cum ascendisset? Propter
hoc exemplum future nostre resur
rectionis in corpore quod precessit in
domino. dicit apostolus. Initium
christus: deinde qui sunt christi. De cor
poris enim resurrectione illo loco
agebatur. Propter quam etiam dicit.
Transfigurabit corpus humilita
tis nostre conforme corpori glorie
sue. Una ergo mors nostri salua
toris duabus mortibus nostris saluti
fuit. Et una eius resurrectio
duas nobis resurrectiones pres
titit: cum corpus eius in utraque
re id est et in morte et in resurrec

tione. et sacramento interioris ho
minis uni et exemplo exterioris
medicinali quadam convenientia
ministratum est. Capitulum iiii.

Haec autem ratio simpli ad
duplum oritur quidem a
ternario numero. Unum quippe et
duo tria sunt. Sed hoc totum quod
dixi ad senarium numerum pervenit:
unum et duo et tria sex fiunt. Qui
numerus propterea perfectus dicitur: quia partibus
suis completur. Habet enim eas
tres. sextam. tertiam. dimidiam:
nec ulla pars alia que dicatur
possit quota sit invenitur in eo.
Sexta ergo eius unum est: tertia
duo. dimidia tria. Unum autem
et duo et tria consummant eundem
senarium. Cuius perfectionem nobis
sancta scriptura commendat in eo
maxime quod deus sex diebus per
fecit opera sua. et sexto die factus
est homo ad ymaginem dei:
et sexta etate generis humani fi
lius dei venit et factus est filius
hominis ut nos reformaret ad y
maginem dei. Ea quippe nunc
etas agitur sive milleni anni
singulis distribuantur etatibus.
sive in divinis litteris memora
biles atque insignes quosdam articulos
temporum vestigemus: ut prima etas
inveniatur ab adam usque ad
noe. inde secunda usque ad abraham:
et deinceps sicut matheus evan
gelista distinxit. ab abraham

usque ad david. a david usque ad trans
migrationem babilonie: atque inde
usque ad virginis partum. Que tres
etates coniuncte illis duabus quinque
faciunt. Proinde sextam inchoavit
nativitas domini: que nunc agitur
usque ad occultum temporis finem. Hunc
senarium numerum quandam temporis gerere
figuram. etiam in illa ratione tripertite
distributionis agnoscimus: qua
unum tempus computamus ante legem.
alterum sub lege. tertium sub gratia.
In quo tempore sacramentum renovati
onis accipimus: ut in fine temporis etiam
resurrectione carnis ex omni parte re
novati. ab universa non solum ani
mi verum etiam corporis infirmitate
sanemur. Unde intelligitur illa
mulier in typo ecclesie a domino sa
nata et erecta: quam curvaverat
infirmitas alligante sathana.
De talibus enim hostibus occultis
plangit illa vox psalmi. curva
verunt animam meam. Hec autem
mulier decem et octo annos habe
bat in infirmitate. quod est ter seni.
Menses autem annorum decem et octo in
veniuntur in numero solidi quadrati
senarii. quod est sexies seni et hoc
sexies. Iuxta quippe est in eodem
evangelii loco arbor quoque illa
ficulnea cuius miseram sterilita
tem etiam tertius annus argue
bat: sed ita pro illa intercessum est
ut dimitteretur illo anno. ut si
fructum ferret bene. sin aliter ex

crederet. Nam et tres anni ad ean
dem distributionem tripartitam pertinent:
et menses trium annorum quadratum
senarium faciunt. quod est sexies seni.
Annus etiam unus si duodecim
menses integri considerentur quos
triceni dies complent. Talem quip
pe mensem veteres observave
runt quem circuitus lunaris osten
dit. senario numero pollet. Quod enim
valent sex in primo ordine numerorum.
qui constat ex unis ut perveniatur
ad decem: hoc valent sexaginta
in secundo ordine. qui constat ex
denis ut perveniatur ad centum.
Sexagenarius ergo numerus dierum. sex
ta pars est anni. Proinde per senarium
primi versus multiplicatur tamquam
senarius secundi versus: et fiunt sexies
sexageni. trecenti et sexaginta dies.
qui sunt integri duodecim menses.
Sed quoniam sicut mensem circuitus lune
ostendit hominibus. sic annus circuitu
solis animadversus est. restant
autem quinque dies et quadrans diei
ut sol impleat cursum suum annumque
claudat. quatuor enim quadrantes
faciunt unum diem. quem necesse est
intercalari excurso quadriennio
quod bissextum vocant. ne temporum
ordo turbaretur: etiam ipsos quinque
dies et quadrantem si consideremus
senarius numerus in eis plurimum va
let. Primo quia sicut fieri solet ut
a parte totum computetur. non sunt iam
dies quinque. sed potius sex. ut qua
drans ille accipiatur pro die: deinde
quia in ipsis quinque diebus sexta pars
mensis est. ipse autem quadrans. sex
horas habet. totus enim dies id est
cum sua nocte. viginti quatuor hore
sunt. quarum pars quarta qui est qua
drans diei. sex hore inveniuntur: ita
in anni cursu senarius numerus plurimum
valet. Capitulum quintum.

Nec inmerito in edificatione
corporis domini in cuius figura
templum a iudeis destructum tri
duo se resuscitaturum esse dicebat.
numerus ipse senarius pro anno positus
intelligitur. Dixerunt enim quadra
ginta et sex annis edificatum est templum.
Et quadragies sexies seni. fiunt
ducenta septuaginta sex. Qui numerus
dierum complet novem menses et sex
dies. qui tamquam decem menses pa
rientibus feminis imputantur: non
quia omnes ad sextum diem post nonum
mensem perveniunt. sed quia ipsa perfectio
corporis domini tot diebus ad partum per
ducta comperitur. sicut a maioribus
traditum suscipiens ecclesie custodit
auctoritas. Octavo enim kalendas
aprilis conceptus creditur quo et pas
sus: ita monumento novo quo se
pultus est. ubi nullus erat positus
mortuorum nec ante nec postea. con
gruit uterus virginis quo concep
tus est: ubi nullus seminatus est
mortalium. natus autem traditur oc
tavo kalendas ianuarii. Ab illo
ergo die usque ad istum computati ducenti

septuaginta et sex reperiuntur dies:
qui senarium numerum quadragies sex
ies habent. Quo numero annorum tem
plum edificatum est: quia eo numero senari
orum corpus domini perfectum est. quod mortis
passione destructum. triduo resus
citavit. Dicebat enim hoc de tem
plo corporis sui. sicut evidentissimo
et robustissimo evangelii testimo
nio declaratur. quod ait. Sicut fuit
ionas in ventre ceti tribus diebus
et tribus noctibus: ita erit filius hominis
in corde terre tribus diebus et tribus
noctibus. Ipsum autem triduum non to
tum et plenum fuisse scriptura testis
est. Sed primus dies a parte extrema
totus annumeratus est. dies vero
tercius a parte prima et ipse totus:
medius autem inter eos id est secundus
dies absolute totus viginti qua
tuor horis suis. duodecim noctur
nis et duodecim diurnis. Crucifix
us est enim primo iudeorum vocibus
hora tercia cum esset dies sexta sab
bati: deinde in ipsa cruce suspensus
hora sexta. et spiritum tradidit hora
nona: sepultus est autem cum iam se
ro factum esset. sicut sese habent
verba evangelii quod intelligitur
in fine diei. Undelibet ergo incipias
etiam si alia ratio reddi potest quomodo
non sit contra evangelium iohannis
ut hora tercia ligno suspensus
intelligatur. totum diem primum non
comprehendit. Ergo a parte extre
ma totus computabitur. sicut tercius

a parte prima. Nox enim usque ad dilu
culum quo domini resurrectio declara
ta est ad tercium diem pertinet: quia
deus qui dixit de tenebris lumen
clarescere. ut per gratiam novi testa
menti et participationem resurrectio
nis christi audiremus. fuistis enim a
liquando tenebre. nunc autem lux in domino.
insinuat nobis quodammodo quod a noc
te dies sumat exordium. Sicut enim
primi dies propter futurum hominis
lapsum a luce in noctem: ita isti propter
hominis reparationem a tenebris ad
lucem computantur. Ab hora ergo mor
tis usque ad diluculum resurrectio
nis hore quadraginta. ut et ipsa
nona connumeretur. Cui numero con
gruit etiam vita eius super terram
post resurrectionem in quadraginta
diebus: et est iste numerus in scripturis
frequentissimus ad insinuandum
misterium perfectionis in quadripartito
mundo. Habent enim quandam perfectionem
decem: et ea quater multiplicata
faciunt quadraginta. A vespere
autem sepulture usque ad dilucu
lum resurrectionis triginta sex
hore sunt: qui est quadratus sena
rius. Refertur autem ad illam rationem
simpli ad duplum. ubi est coapta
tionis maxima consonantia.
Duodecim enim ad viginti quatuor
simplo ad duplum conveniunt. et
fiunt triginta sex. nox tota cum
die toto et nocte tota: neque hoc
sine illo sacramento quod supra

memoravi. Non absurde quippe spiritum diei comparavimus, corpus autem nocti. Dominicum enim corpus in morte ac resurrectione, et spiritus nostri figuram et corporis gerebat exemplum. Etiam sic ergo apparet illa ratio simpli ad duplum in horis triginta sex, cum duodecim ad viginti quatuor conferuntur. Et horum quidem numerorum causas cur in scripturis sanctis positi sint, potest alius alias indagare, vel quibus iste quas ego reddidi preponende sint, vel eque probabiles, vel istis etiam probabiliores. Frustra tamen eos esse in scripturis positos, et nullas causas esse misticas cur illic isti numeri commemorentur, nemo tam stultus ineptusque contenderit. Ego tamen quas reddidi vel ex ecclesie auctoritate a maioribus traditas, que vel ex divinarum scripturarum testimonio, vel ex ratione numerorum similitudinumque collegi: contra rationem nemo sobrius, contra scripturas nemo christianus, contra ecclesiam nemo pacificus contenderit. Capitulum septimum.

Hoc sacramentum, hoc sacrificium, hic sacerdos, hic deus antequam missus veniret factus ex femina, omnia que sacrate atque mistice patribus nostris per angelica miracula apparuerunt, sive que per ipsos facta sunt, similitudines huius fuerunt: ut omnis creatura factis quodammodo loqueretur unum futurum in quo esset salus universorum a morte reparandorum. Quia enim ab uno vero deo et summo per impietatis iniquitatem resilientes et dissonantes defluxeramus et evanueramus in multa, discissi per multa et inherentes in multis: oportebat nutu et imperio dei miserantis ut ipsa multa venturum conclamarent unum, et a multis conclamatus veniret unus, et multa contestarentur venisse unum, et a multis exonerati veniremus ad unum, et multis peccatis in anima mortui et propter peccatum in carne morituri amaremus sine peccato mortuum in carne pro nobis unum: et in resuscitatum credentes et cum illo per fidem spiritu resurgentes iustificaremur in uno iusto facti unum: nec in ipsa carne nos resurrecturos desperaremus, cum multa membra intueremur precessisse nos caput unum, in quo nunc per fidem mundati et tunc per speciem redintegrati, et per mediatorem deo reconciliati hereamus uni, fruamur uno, permaneamus unum. Capitulum viii.

Sic ipse filius dei, verbum dei, et idem ipse mediator dei et hominum filius hominis, equalis patri per divinitatis unitatem, et particeps noster per humanitatis susceptionem, patrem interpellans pro nobis per id quod

homo erat nec tantum tacens quod
deus cum patre unum erat. inter cetera
ita loquitur. Non pro hijs autem
rogo inquit tantum. sed et pro eis
qui credituri sunt per verbum eorum
in me. ut omnes unum sint. sicut
tu pater in me. et ego in te: ut et ipsi
in nobis unum sint. ut mundus cre-
dat quia tu me misisti. Et ego
claritatem quam dedisti michi dedi
illis: ut sint unum. sicut et nos u-
num sumus. Non dixit ego et ipsi
unum. quamvis per id quod ecclesie caput est.
et corpus eius ecclesia posset dicere
ego et ipsi non unum sed unus. quia ca-
put et corpus unus est christus: sed
divinitatem suam consubstancialem
patri ostendens. propterea et alio loco
dicit. ego et pater unum sumus. Capitulum ix.

In suo genere. hoc est in eiusdem
nature consubstanciali pari-
litate vult esse suos unum. sed in ipso
quia in seipsis non possent. dissocia-
ti ab invicem per diversas volupta-
tes et cupiditates et inmundicias
peccatorum: unde mundantur per media-
torem ut sint in illo unum. non tantum
per eandem naturam qua homines ex ho-
minibus mortalibus equales angelis
fiunt. sed eciam per eandem in eandem beati-
tudinem conspirantem concordissimam
voluntatem. in unum spiritum quodammodo
caritatis igne conflatam. Ad hoc
enim valet quod ait. ut sint unum
sicut et nos unum sumus: ut quem-
admodum pater et filius non tantum equa-
litate substancie sed eciam volunta-
te unum sunt: ita et hij inter quos et
deum mediator est filius. non tantum
per id quod eiusdem nature sunt. sed eciam
per eandem dilectionis societatem
unum sint. Capitulum decimum.

Deinde idipsum quod mediator
est per quem reconciliamur
deo. sic indicat. Ego inquit in
eis et tu in me: ut sint consumma-
ti in unum. Hec est vera pax et
cum creatore nostro nobis firma con-
nectio. purgatis et reconcilia-
tis per mediatorem vite. sicut ma-
culati et alienati ab eo recesse-
ramus per mediatorem mortis. Si-
cut enim dyabolus superbus ho-
minem superbientem perduxit ad mor-
tem. ita cristus humilis hominem
obedientem reduxit ad vitam:
quia sicut ille elatus cecidit
et deiecit consentientem. sic iste
humiliatus surrexit et erexit
credentem. Capitulum xi.

Quia enim non pervenerat
dyabolus quo ipse perdux-
erat. mortem quippe spiritus in
impietate gestabat. sed mor-
tem carnis non subierat. quia
nec indumentum susceperat: mag-
nus homini videbatur princeps
in legionibus demonum per quos
fallaciarum regnum exercet. Sic
hominem per elationis typum potentie
quam iusticie cupidiorem. aut
per falsam philosophiam magis

instans aut per sacra sacrilega
irretiens. in quibus etiam magice
fallacie curiosiores superbioresque
animas deceptas illusasque precipi
tant subditum tenet: pollicens
etiam purgationem anime per eas quas
teletas appellant. transfiguran
do se in angelum lucis per multifor
mem machinationem in signis et
prodigiis mendacii. Capitulum xi.

Facile est enim spiritibus neq
uissimis per aerea corpora
facere multa. que mirentur
anime terrenis corporibus aggrauate
etiam melioris affectus. Si enim cor
pora ipsa terrena nonnullis arti
bus et exercitationibus modifica
ta in spectaculis theatricis tan
ta miracula hominibus exhibent
ut hii qui numquam talia viderunt
narrata vix credant? quid
magnum est dyabolo et angelis
eius de corporeis elementis per
aerea corpora facere que caro mire
tur. aut etiam occultis inspirationi
bus ad illudendos humanos sen
sus phantasmata ymaginum
machinari. quibus vigilantes dor
mientesve decipiat. vel furen
tes exagitet? Sed sicut fieri
potest ut homo vita ac moribus
melior spectet nequissimos ho
mines vel in fune ambulantes.
vel multimodis motibus corporum
multa incredibilia facientes. et
nullo modo facere talia concupiscat.
nec eos propterea sibi preponendos
existimet: sic anima fidelis et pia
non solum si videat verum etiam si
propter fragilitatem carnis exhor
reat miracula demonum. non
ideo tamen aut se non posse talia
dolebit. aut ob hoc illos meli
ores esse iudicabit: cum sit pre
sertim in societate sanctorum qui per
virtutem dei cui cuncta subiecta
sunt et minime fallacia et mul
ta maiora fecerunt sive homines
sive angeli boni. Capitulum xii.

Nequaquam igitur per sacrilegas
similitudines et impias
curiositates et magicas conse
crationes anime purgantur et reco
ciliantur deo: quia falsus medi
ator non traicit ad superiora. sed
potius obsidens intercludit
viam per affectus quos tanto
maligniores quanto superbiores
sue societatis inspirat. qui non
possunt ad evolandum pennas
nutrire virtutum. sed potius ad
demergendum pondera exagge
rare viciorum: tanto gravius
anima ruitura. quanto sibi videtur
evecta sublimius. Proinde sicut
magi fecerunt divinitus moniti
quos ad humilitatem domini adoran
dam stella perduxit: ita et nos
non qua venimus. sed per aliam
viam in patriam redire debemus.
quam rex humilis docuit. et quam
rex superbus humili regi adversarius

obsidere nō possit. Et nobis enī
ut adorarem⁹ humilem xpm̄ celi
enarrauerūt glām dei: cū in
om̄em trām exiit sonus eorū. et
ī fines orbis terre verba eorū.
Via nobis fuit ad mortē p pec
catū adam. P vnū quippe homi
nē pctm̄ intrauit in huc mūdū
ꝛ p pctm̄ mors: ꝛ ita in om̄es
homines ptransiit. ī quo omnes
peccauerūt. Hui⁹ vie mediator
dyabolus fuit psuasor pcti. ꝛ
pcipitator ī mortē. Nam ꝛ ipe
ad opandā duplā mortē nos
tram. simplā attulit suā. P
impietatem naqȝ mortuus ē
ī spū: carne vtiqȝ mortuus
non ē. Nobis autē ꝛ impieta
tem psuasit: ꝛ ppter hanc ut
ī mortē carnis venire merere
mur effecit. Vnū ḡo appetiui
mus iniqua suasione: alterū
nos secutū ē iusta dāpnatōe.
Propterea quippe scptū ē. deus
mortē non fecit: qꝛ causa mor
tis ipe nō fuit. Sȝ tm̄ p eius re
tributionē iustissimā mors ir
rogata est pctori: sicut suppli
cium iudex irrogat reo. causa
tm̄ supplicij nō est iusticia iu
dicis. sȝ meritū criminis. Quo
ḡo nos mediator mortis trans
misit ꝛ ipe nō venit. id ē ad
mortē carnis: ibi nobis dn̄s
deus nr̄ medicinā emendatio
nis inseruit. quā ille nō me

ruit occulta nimis ꝛ archana
ordinatione diuine alteqȝ iusti
cie. Vt ḡo sicut p vnū hominē
mors. ita p vnū hoīem fieret re
surrectio mortuorꝝ. qꝛ magis vi
tabant hoīes quod euitare nō
poterant mortē carnis qͣ mortē
spūs. id ē magis penā qͣ meritū
pene. nam nō peccare aut nō
curatur aut parū curatᷣ. non
mori aūt qͣuis nō optineatur
vehementer satagitur: vite me
diator ostendens qͣ nō sit mors
timenda que p humanā condi
tionē iam euadi nō potest. sed
potius impietas que p fidem
caueri potest: occurrit nobis
ad fidē quo venim⁹. sȝ nō qua
venim⁹. Nos cū ad mortē p
pctm̄ venim⁹: ille p iusticiam.
Et ideo cū sit mors nr̄a pena
pcti: mors illi⁹ fc̄a ē hostia pro

Quapropter cū Ca. xiiij. pctō.
spūs corpi pponatur. mors
qȝ sit spūs a deo deseri. mors āt
corpis a spū deseri. eaqȝ sit pena
ī morte corpis. ut qꝛ spūs volēs
deseruit deum. deserat corpus
inuitus. ut cū spūs deū deseruit
qꝛ voluit. deserat corpus etiā
si noluerit. nec deserat cū volu
erit nisi aliquā sibi vim qua
ipm̄ corpus perimatᷣ intulerit:
demōstrauit spūs mediatoris
qͣ nulla pena pcti usqȝ ad mor
tem carnis accesserit. qꝛ nō eā

deseruit īuitus. sꝫ q̃ voluit q̃n voluit. quomō voluit: quippe dei verbo ad vnitatē cōmixtus. Hic ait. potestatē habeo ponendi aīam meam: ⁊ ꝑtatem habeo iterū sumendi eā. Nemo tollet eam a me: sꝫ ego pono eā. ⁊ iterū sumo eam. Et hoc maxime mirati sūt sicut euāgeliū loquit̄ qui p̄ntes erant. cū post illam vocem ī qua figuram pcī nrī edidit cōtinuo tradidit spm̄. Longa enī morte cruciabant̄ tur ligno suspensi. Vnde latronibus ut iam morerent̄ ⁊ de ligno ante sabbatū deponerentur crura fracta sūt. Ille autē quia mortuus īuentus ē miraculo fuit. Hoc etiā pylatū legim⁹ fuisse miratū. cū ab illo sepeliendū corpus dn̄i peteret. Ille itaqꝫ deceptor qui fuit homini mediator ad mortē. falsoqꝫ se opponit ad vitā nōie purgationis ꝑ sacra ⁊ sacrificia sacrilega quibꝫ reprobi seducūt̄. quia nec ꝑticipationē mortis nrē hr̄e potuit nec resurrectionē sue: simplā quidē suā mortē ad duplam nrām potuit afferre. simplā v̄o resurrectionē in qua ⁊ sacramentū eēt renouationis nrē. ⁊ eius que ī fine ventura ē euigilationis exemplū. nō utiqꝫ potuit ille. Proinde qui spū viuus carnē suā mortuā resuscitauit verus vite mediator. illū spū mortuū et mortis mediatorē ab spiritibus in se credentiū foras misit: ut nō regnaret intus sed foris secus oppugnaret. nec tn̄ expugnaret. Cui se ip̄e quoqꝫ temptandū p̄buit: ut ad superandas etiam temptationes ei⁹ mediator esset nō solū ꝑ adiutoriū. verū etiam ꝑ exemplū. At ille primit⁹ ubi ꝑ omnes aditus ad interiora moliens irrepere expulsus ē. post baptismū in heremo cōpleta oī temptatione illecebrosa q̃ viuū spiritū mortuus spū nō īuasit quoquomō auidus mortis humane cōuertit se ad faciendā mortē quā potuit: ⁊ ꝑmissus ē ī illud qđ ex nobis mortale viuus mediator acceperat. ⁊ ubi potuit aliquid facere. ibi ex oī pte deuictus ē: ⁊ unde accepit exterius ꝑtatem dominice carnis occidende. inde interior qua nos tenebat potestas eius occisa ē. Factū est enī ut vincula pcōꝝ multoꝝ ī multis mortibus ꝑ vni⁹ vnā mortē quam pcīn nullū p̄cesserat soluerentur. Quā ꝓpterea dn̄s ꝓ nobis indebitam reddidit. ut nobis debita nō noceret. Neqꝫ enim

cuiusque iure potestatis exutus est
carne. sed ipse se exuit. Nam qui
posset non mori si nollet. pro
culdubio quia voluit mortuus
est: et ideo principatus et po
testates exemplavit fiducia
liter triumphans eas in semet
ipso. Morte sua quippe uno ve
rissimo sacrificio pro nobis ob
lato. quidquid culparum erat un
de nos principatus et potestates ad
luenda supplicia iure detinebant
purgavit. abolevit. extinxit. et
sua resurrectione in novam vitam
nos praedestinatos vocavit. voca
tos iustificavit: iustificatos glo
rificavit. Ita dyabolus hominem
quem per consensionem seductum tamquam
iure integro possidebat. et ipse
nulla corruptione carnis et san
guinis septus. per istam corporis mor
talis fragilitatem nimis egeno
et infirmo tanto superbior quanto
velut ditior et fortior. quasi panno
so et erumpnoso dominabatur in ipsa
morte carnis amisit. Quo enim
cadentem non secutus impulit
peccatorem: illuc descendentem per
secutus compulit redemptorem. Sic
in mortis consortio filius dei nobis
fieri dignatus est amicus: quo non
perveniendo meliorem se nobis
atque maiorem putabat inimicus.
Dicit enim redemptor noster. Maio
rem dilectionem nemo habet quam ut
animam suam ponat pro amicis suis.

Quo circa etiam ipso domino se cre
debat dyabolus superiorem. in
quantum illi dominus in passionibus
cessit: quia et de ipso intellectum est
quod in psalmis legitur. minuisti
eum paulominus ab angelis. ut
ab iniquo velut equo iure ad
versus nos agente. ipse occisus
innocens eum iure equissimo su
peraret: atque ita captivitatem
factam propter peccatum captivaret.
nosque liberaret a captivitate
propter peccatum iusta. suo iusto san
guine iniuste fuso mortis cyro
graphum delens. et iustificandos
redimens peccatores. Hinc etiam
dyabolus adhuc suos illudit. qui
bus se per sua sacra velut pur
gandis et potius implicandis
atque mergendis falsus media
tor opponit. quod superbis facilli
me persuadet irridere atque con
tempnere mortem Christi: a qua ipse
quanto est alienior. tanto ab
eis creditur sanctior atque divi
nior. Qui tamen apud eum paucissi
mi remanserunt agnoscentibus
gentibus et pia humilitate biben
tibus precium suum: eiusque fiducia
deserentibus hostem suum. et concur
rentibus ad redemptorem suum.
Nescit enim dyabolus quomodo
illo et insidiante et furente uta
tur ad salutem fidelium suorum excel
lentissima sapientia dei. a fine su
periore quod est initium spiritualis crea

ture usque ad finem inferiorem quod est
mors corporis pertingens fortiter.
et disponens omnia suaviter. Atti
git enim ubique propter suam mundici
am: et nichil inquinatum in eam
incurrit. A morte autem carnis
alieno dyabolo unde nimium
superbus incedit. mors alterius
generis preparatur in eterno tarta
ri igne. quo non solum cum terrenis
sed etiam cum aereis corporibus excru
ciari spiritus possint. Superbi autem
homines quibus Christus quia mortuus
est viluit ubi nos tam magno
emit. et istam mortem reddunt
cum hominibus conditioni erumpno
se nature que trahitur a primo
peccato: et in illam cum illo precipitabuntur
quem propterea Christo preposuerunt quia
eos in istam deiecit quo per distan
tem naturam ipse non cecidit: et
quo propter eos per ingentem miseri
cordiam ille descendit. Et tamen se
demonibus esse meliorem non dubitant
credere. eosque maledictis omnibus
insectari detestarique non cessant.
quos certe alienos ab huius
mortis passione noverunt propter
quam Christum contempserunt: nec sic
volunt considerare quam fieri po
tuerit ut in se manens nec per
seipsum ex ulla parte mutabile ver
bum dei per inferioris tamen nature
susceptionem aliquid inferius
pati posset. quod immundus demon
quia terrenum corpus non habet

pati non possit: sic cum sint ipsi
demonibus meliores. tamen quia car
nem portant mori sic possint.
quemadmodum demones mo
ri qui eam non portant non
utique possunt. Et cum de morti
bus sacrificiorum suorum multum
presumant que se fallacibus
superbisque spiritibus immolare non
sentiunt. aut si etiam sentiunt
aliquid sibi prodesse arbitran
tur perfidorum et invidorum amicici
am. quorum intentionis nullum
negotium est nisi impeditio re
ditus nostri: non intelligunt nec
ipsos quidem superbissimos spiritus
honoribus sacrificiorum gaudere
potuisse. nisi uni vero deo pro
quo coli volunt verum sacrifici
um deberetur: neque id posse ri
te offerri nisi per sacerdotem
magnum sanctum et iustum. nec nisi
ab eis accipiatur quod offertur
pro quibus offertur: atque id
sine vicio sit. ut pro viciosis
mundandis possit offerri.
Hoc certe omnes cupiunt. qui
pro se offerri deo sacrificium
volunt. Capitulum. xv.

Quis ergo tam iustus et sanctus
sacerdos quam unicus dei
filius? non qui opus haberet
per sacrificium sua purgare pec
cata. nec originalia. nec ex
humana vita que adduntur?
Et quid tam congruenter ab

hominibus sumeretur quod pro eis offerretur quam humana caro? Et quid tam aptum huic immolationi quam caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis vicijs mortalium quam sine ulla contagione carnalis concupiscentie caro nata in utero et ex utero virginali? Et quid tam grate offerri et suscipi posset quam caro sacrificij nostri corpus effectum sacerdotis nostri? Ut quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse unus verusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos deo unum cum illo maneret cui offerebat, unum in se faceret pro quibus offerebat, unus ipse esset qui offerebat et quod offerebat.

Sunt autem quidam qui se putant ad contemplandum deum et inherendum deo propria virtute posse purgari, quos ipsa superbia maxime maculat. Nullum enim vicium est cui magis divina lege resistitur, et in quod maius accipiat dominandi ius ille superbissimus spiritus ad yma mediator, ad summa interclusor, nisi occulte insidians alia via devitetur, aut per populum deficientem quod interpretatur amalech aperte seviens et ad terram promissionis repugnando transitum negans, per crucem domini que moysi manibus extensis prefigurata est superetur. Hinc enim sibi purgationem isti propria virtute pollicentur, quia nonnulli eorum potuerunt aciem mentis ultra omnem creaturam transmittere et lucem incommutabilis veritatis quantulacumque ex parte contingere: quod christianos multos ex fide interim sola viventes nondum potuisse derident. Sed quid prodest superbienti et ob hoc erubescenti lignum conscendere, de longinquo conspicere patriam transmarinam? Aut quid obest humili de tanto intervallo non eam videre, in illo ligno ad eam venienti quo dedignatur ille portari? Hij eciam resurrectionem carnis nos credere reprehendunt: sibique potius eciam de istis rebus credi volunt.

Ca. xvi.

Quasi vero quia precelsam incommutabilemque substanciam per illa que facta sunt intelligere potuerunt: propterea de conversione rerum mutabilium aut de contexto seculorum ordine consulendi sunt. Numquid enim quia verissime disputant et documentis certissimis persuadent eternis rationibus omnia temporalia fieri: propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere vel ex ipsis colligere quot sint animalium genera, que semina singulorum in exordijs, qui

modus in incrementis, qui numeri per conceptus, per ortus, per etates, per occasus, qui modus in appetendis que secundum naturam sunt, fugiendisque contrariis? Nonne ista omnia non per illam incommutabilem sapientiam, sed per locorum ac temporum historiam quesierunt: et ab aliis experta atque conscripta crediderunt? Quo minus mirandum est nullo modo eos potuisse prolixiorum seculorum seriem vestigare, et quandam metam huius excursus quo tamquam fluvio genus decurrit humanum, atque inde conversionem ad suum cuique debitum terminum. Ista enim nec historici scribere potuerunt longe futura et a nullo experta atque narrata: nec isti philosophi ceteris meliores in illis summis eternisque rationibus intellectu talia contemplati sunt. Alioquin non eiusdem generis preterita que potuerunt historici inquirerent: sed potius et futura prenoscerent. Ca. xvij

Quod qui potuerunt, ab eis vates, a nostris prophete appellati sunt: quamquam et prophetarum nomen non omnino alienum est a litteris eorum. Sed plurimum interest utrum experimento preteritorum futura coniciantur, sicut medici multa providendo etiam litteris mandaverunt que ipsi experta notaverunt, sicut denique agricole vel etiam naute multa prenuntiant. Talia enim si ex longis intervallis temporum fiant, divinationes putantur: an vero iam ventura processerint, et longe visa venientia nuntientur pro acuto sensu videntium. Quod cum faciunt aeree potestates divinare creduntur: tamquam si quisquam de montis vertice aliquem longe videat venientem, et proxime in campo habitantibus ante nuntiet: an ab angelis sanctis quibus ea Deus per verbum sapientiamque suam indicat, ubi et futura et preterita stant, vel quibusdam prenuntient hominibus, vel ab eis audita rursus ad alios homines transmittant: an ipsorum hominum quorundam mentes in tantum evehantur spiritu sancto, ut non per angelos, sed per seipsas futurorum stantes causas in ipsa summa rerum arce conspiciant. Audiunt autem ista et aeree potestates, sive angelis ea nuntiantibus sive hominibus: et tantum audiunt quantum opus esse ille iudicat cui subiecta sunt omnia. Multa etiam predicuntur instinctu quodam et impulsu spiritus nescientium: sicut Cayphas nesciuit quid dixit, sed cum esset pontifex prophetavit. Ergo de successionibus seculorum et de resurrectione mortuorum philosophos nec illos consulere debemus qui creatoris eternitatem in quo vivi

invisibiliumque eius quantum potuerunt intellexerunt: quia per ea que facta sunt cognoscentes deum. non sicut deum glorificaverunt aut gratias egerunt: sed dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Et cum idonei non essent in eternitatem spiritualis incommutabilisque nature aciem mentis tam constanter infigere. ut in ipsa sapientia creatoris atque rectoris universitatis viderent volumina seculorum que ibi iam essent et semper essent. hic autem futura essent ut non essent. atque ut ibi viderent conversionis in melius non solum animorum sed etiam corporum humanorum usque ad sui modi perfectionem: cum ergo ad hec ibi videnda nullo modo essent idonei. ne ad illud quidem digni habiti sunt ut eis ista per sanctos angelos nunciarentur. sive forinsecus per sensus corporis. sive interioribus revelationibus in spiritu expressis. sicut patribus nostris vera pietate preditis hec demonstrata sunt: qui ea predicentes vel de presentibus signis vel de proximis rebus ita ut predixerant factis fidem facientes. auctoritatem cui de longe futuris usque in seculi finem crederetur habere meruerunt. Potestates autem aeree superbe atque fallaces etiam si quedam de societate et civitate sanctorum et de vero mediatore a sanctis prophetis vel angelis audita per suos vates dixisse reperiuntur: id egerunt ut per hec aliena vera etiam fideles dei si possent ad sua falsa traducerent. Deus autem per nescientes id egit ut veritas undique personaret fidelibus in adiutorium. impiis in testimonium.

Cap. xviii.

Quia igitur ad eterna capessenda idonei non eramus. sordesque peccatorum nos pregravabant temporalium rerum amore contracte et de propagine mortalitatis tamquam naturaliter inolite purgandi eramus. purgari autem ut contemperaremur eternis non nisi per temporalia possemus. qualibus iam contemperati tenebamur. Sanitas enim a morbo pluribus distat: sed media curatio nisi morbo congruat non perducit ad sanitatem. Inutilia temporalia decipiunt egrotos: utilia temporalia suscipiunt sanandos et traiciunt ad eterna sanatos. Mens autem rationalis sicut purgata contemplationem debet rebus eternis: sic purganda temporalibus fidem. Dixit quidam et illorum qui quondam apud grecos sapientes habiti sunt. Quantum ad id quod ortum est eternitas valet: tantum ad fidem veritas. Et profecto est vera sententia. Quod nos ei

teporale dicam⁹: hoc ille quod ortu͞ e͞ appellauit. Ex quo q͞ue etia͞ nos sum⁹ no͞ tantu͞ secu͞du͞ corpus. sed etia͞ secu͞du͞ animi mutabilitate͞. Non enim ꝓprie uocatur eternu͞. qd͞ aliqua ex ꝑte mutatur. In q͞ntu͞ ig͞ mutabiles sumus. i͞ tantu͞ ab eternitate distam⁹. Pmittit͞ au͞t nob͞ uita eterna ꝑ ueritate͞: a cui⁹ ꝑspicuitate rursus tantu͞ distat fides n͞ra q͞ntu͞ ab eternitate mortalitas. Nu͞c g͞o adhibem⁹ fidem rebus t͞paliter gestis ꝓpter nos ⁊ per ipsam mu͞damur: ut cu͞ ad speciem uenerim⁹. quemadmodu͞ succedit fidei ueritas. ita mortalitati succedat eternitas. Qua ꝓpter qm͞ fides n͞ra fiet ueritas. cu͞ ad id qd͞ nobis credentib⁹ ꝓmittitur ꝑuenerim⁹. ꝓmittitur au͞t nobis uita eterna. ⁊ dixit ueritas no͞ que fiet sicut futura e͞ fides n͞ra. sed que sp͞ est ueritas quia ibi est eternitas. dixit ei͞ ueritas. Hec est au͞t uita eterna ut cognoscant te unu͞ ueru͞ deu͞. ⁊ que͞ misisti ih͞m xp͞m: cu͞ fides n͞ra uidendo fiet ueritas. tu͞c mortalitate͞ n͞ram co͞mutata͞ tenebit eternitas. Quod donec fiat et ut fiat q͞ꝫ rebus ortis accomodam⁹ fidem credulitatis. sicut i͞ eternis sp͞am ueritate͞ ꝯteplatomus: ne fides mortalis uite dissonaret a ueritate eterne uite. ipsa ueritas p͞ri coeterna de terra orta est. cu͞ filius dei sic uenit ut fieret filius ho͞is. ⁊ ipse in se exciperet fide͞ n͞ram qua nos ꝑduceret ad ueritate͞ suam: qui sic suscepit mortalitate͞ n͞ram. ut no͞ amitteret eternitate͞ sua͞. Q͞ntu͞ enim ad id qd͞ ortu͞ est eternitas ualet: tantu͞ ad fidem ueritas. Ita g͞o nos purgari optebat. ut ille nobis fieret ortus qui maneret eternus. ne alter nobis esset in fide. alter i͞ ueritate: nec ab eo qd͞ orti sum⁹ ad eterna t͞nsire possemus. nisi eterno ꝑ ortu͞ n͞rm nobis sociato ad eternitate͞ ipsius traiceremur. Nu͞c itaq͞ꝫ illuc quodam͞mo secuta e͞ fides n͞ra. quo ascendit i͞ que͞ credim⁹ ortus. mortuus. resuscitatus. assu͞ptus. Horu͞ quatuor duo priora noueram⁹ i͞ nobis. scimus enim ho͞ies et oriri ⁊ mori: duo au͞t reliqua id ē resuscitari et assumi iuste in nobis futura speram⁹. q͞ꝫ i͞ illo f͞c͞a credidim⁹. Itaq͞ꝫ i͞ illo q͞ꝫ ⁊ id quod ortu͞ erat transijt ad eternitate͞: t͞nsituru͞ erit ⁊ n͞rm cu͞ fides ꝑuenerit ad ueritate͞. Iam ei͞ credentib͞ꝫ ut i͞ uerbo fidei manerent ⁊ inde ad ueritate͞. ac ꝑ hoc ad eternitate͞ ꝑducti a morte liberarentur

ita loquitur. Si manseritis in
verbo meo: vere discipuli
mei eritis. Et quasi quere
rent quo fructu: secutus ait.
et cognoscetis veritatem. Rursus
quasi dicerent. quid prodest
mortalibus veritas: et veritas
inquit liberabit vos. Unde
nisi a morte. a corruptione.
a mutabilitate? Veritas
quippe immortalis. incorrupta.
incommutabilis permanet. Vera
autem immortalitas. vera incorrup
tibilitas. vera incommutabilitas.
ipsa est eternitas. Cap. xix.

Ecce ad quod missus est filius
dei: immo vero ecce quod est
missum esse filium dei. Quecumque pro
pter faciendam fidem qua munda
remur ad contemplandam verita
tem in rebus ortis ab eternitate
prolatis. et ad eternitatem rela
tis temporaliter gesta sunt: aut tes
timonia huius missionis fuerunt.
aut ipsa missio filii dei. Sed tes
timonia quedam venturum pre
nunciaverunt: quedam venisse
testata sunt. Factam quippe
creaturam per quem facta est omnis crea
tura. omnem creaturam testem
habere oportebat. Nisi enim multis
missis predicaretur unus. non mul
tis dimissis teneretur unus: et nisi
talia essent testimonia que par
vis magna esse viderentur. non
crederetur ille ita magnus ut
magnos faceret magnus: quia
ad parvos missus est parvus. Incompa
rabiliter enim maiora filii dei facta
sunt celi et terra et omnia que in eis
sunt. quia omnia per ipsum facta sunt: quam
signa atque portenta que in eius
testimonium proruperunt. Sed tamen ho
mines ut hec magna per eum facta
parvi crederent. illa parva tamquam
magna tremuerunt. Cum ergo venit
plenitudo temporis. misit deus filium
suum factum ex muliere. factum sub le
ge. Usque adeo parvum ut factum.
Eo itaque missum. quo factum. Si ergo
maior mittit minorem. fatemur
et nos factum minorem: et in tantum
minorem in quantum factum. et in tantum
factum. in quantum missum. Misit enim fi
lium suum factum ex muliere. Per quem
tamen quia facta sunt omnia non solum prius
usquam factus mitteretur. sed priusquam essent
omnia. eundem mittenti confitemur
equalem: quem dicimus missum mi
norem. Quomodo ergo ante istam plenitu
dinem temporis qua eum mitti oportebat
priusquam missus esset videri a
patribus potuit. cum eis angelica
quedam visa demonstrarentur? quomodo
nec missus iam sicut equalis
est patri videbatur? Unde enim dicit
philippo. a quo utique sicut a ce
teris et ab ipsis a quibus crucifix
us est in carne videbatur. tanto
tempore vobiscum sum et non cognovis
tis me. philippe qui videt me.
videt et patrem? nisi quia videbat

et non videbatur. Videbatur sicut
missus factus erat: non videbatur
sicut per eum omnia facta erant. Aut
vide etiam illud dicit. qui habet
mandata mea et servat ea ip
se est qui me diligit. et qui me
diligit diligetur a patre meo.
et ego diligam eum et manifesta
bo ei meipsum. cum esset mani
festus ante oculos hominum? nisi
quia carnem quod verbum in plení
tudine temporis factum erat. sus
cipiende nostre fidei porrige
bat. ipsum autem verbum per quod omnia
facta erant purgate per fidem menti
contemplandum in eternitate serv
abat. Si autem se Capitulum xx. cundum hoc missus a patre
filius dicitur. quia ille pater
est et ille filius: nullo modo im
pedit ut credamus equalem patri
esse filium. et consubstantialem et
coeternum. et tamen a patre missum filium:
non quia ille maior est et ille mi
nor. sed quia ille pater ille filius.
ille genitor ille genitus. ille a
quo est qui mittitur. ille qui est
ab eo qui mittit. Filius enim a
patre est. non pater a filio. Secun
dum hoc iam potest intelligi
non tantum ideo dici missus filius
quia verbum caro factum est: sed
ideo missus ut verbum caro fieret
et per presentiam corporalem illa que
scripta sunt operaretur. id est ut
non tantum homo missus intelligatur

quod verbum caro factum est. sed et verbum
missum ut homo fieret: quia non secundum
imparem potestatem vel substantiam.
vel aliquid quod in eo patri non sit
equale missus est. sed secundum id quod
filius a patre est. non pater a filio.
Verbum enim patris est filius: quod et
sapientia eius dicitur. Quid ergo mirum
si mittitur. non quia inequalis est patri:
sed quia est manatio quedam claritatis
omnipotentis dei sinceris? Ibi autem
quod manat. et de quo manat.
unius eiusdemque substantie est. Neque
enim sicut aqua de foramine terre
aut lapidis manat: sed sicut lux
de luce. Nam quod dictum est. can
dor est enim lucis eterne. quid aliud
dictum est quam lux est lucis eterne?
Candor quippe lucis quid nisi
lux est? Et ideo coeterna luci de
qua lux est. Maluit autem
dicere candor lucis. quam lux lucis:
ne obscurior putaretur ista que
manat. quam illa de qua manat.
Cum enim auditur candor eius
esse ista: facilius est ut per hanc
lucere illa quam hec minus lucere cre
datur. Sed quia cavendum erat
ne minor lux illa putaretur
que istam genuit. hoc enim nul
lus umquam hereticus ausus est
dicere. nec credendum est aliquem
ausurum: illi cogitationi occur
rit scriptura qua possit videri
obscurior lux ista que manat.
quam illa de qua manat. Quam

suspitionem tulit cum ait. candor est illius id est lucis eterne: atque ita ostendit equalem. Si enim hec minor est: obscuritas illius est: non candor illius. Si autem maior est: non ex ea manat. Non enim vinceret de qua genita est. Quia ergo ex illa manat: non est maior quam illa. Quia vero non obscuritas. sed candor illius est. non est minor. Equalis est ergo. Neque hoc movere debet quia dicta est manatio quedam claritatis omnipotentis dei sincera. tamquam ipsa non sit omnipotens. sed omnipotentis manatio. Mox enim de illa dicitur. Et cum sit una omnia potest. Quis est autem omnipotens. nisi qui omnia potest? Ab illo utique mittitur a quo manat. Sic enim petitur ab illo qui amabat eam et desiderabat. Emitte inquit illam de sanctis celis tuis. Emitte illam a sede magnitudinis tue. ut mecum sit et mecum laboret. id est doceat me laborare ne laborem. Labores enim eius virtutes sunt de quibus iam dictum est. Sed aliter mittitur ut sit cum homine: aliter missa est ut ipsa sit homo. In animas enim sanctas se transfert atque amicos dei et prophetas constituit: sicut etiam implet sanctos angelos. et omnia talibus ministeriis congrua per eos operatur. Cum autem venit plenitudo temporis missa est non ut impleret angelos. nec ut esset angelus nisi in quantum consilium patris annunciabat quod et ipsius erat. nec ut esset cum hominibus aut in hominibus. hoc enim et antea in patribus et in prophetis: sed ut ipsum verbum caro fieret id est ut homo fieret. et in quo futuro revelato sacramento etiam eorum sapientium atque sanctorum salus esset. qui priusquam ipse de virgine nasceretur de mulieribus nati sunt: et in quo facto atque predicato salus sit omnium credentium. sperantium. diligentium. Hoc est enim magnum pietatis sacramentum. quod manifestatum est in carne. iustificatum est in spiritu: apparuit angelis. predicatum est gentibus. creditum est mundo. assumptum est in gloria. Ab illo ergo mittitur dei verbum cuius est verbum. Ab illo mittitur de quo natum est. Mittit qui genuit: mittitur quod genitum est. Et tunc unicuique mittitur cum a quoquam cognoscitur atque percipitur. quantum cognosci et percipi potest pro captu vel proficientis in deum. vel perfecte in deo anime rationalis. Non ergo eo ipso quo de patre natus est. missus dicitur filius: sed vel eo quod apparuit huic mundo verbum caro factum. unde dicit. A patre exivi et veni in hunc mundum. vel eo quod ex tempore cuiusquam mente percipitur. sicut dictum est. mitte illam ut mecum sit et mecum laboret. Quod ergo natum est ab eterno in eternum est: candor est enim lucis eterne. Quod autem

mittitur ex tempore. a quoquam cognoscitur. Sed cum in carne manifestatus est. filius dei in mundum missus est in plenitudine temporis factus ex femina. Quia enim in sapientia dei non poterat mundus cognoscere per sapientiam deum. quoniam lux lucet in tenebris et tenebre eam non comprehenderunt: placuit deo per stultitiam predicationis salvos facere credentes. ut verbum caro fieret. et habitaret in nobis. Cum autem ex tempore cuiusque profectus mente percipitur: mitti quidem dicitur sed non in hunc mundum. Neque enim sensibiliter apparet. id est corporeis sensibus presto est: quia et nos secundum quod mente aliquid eternum quantum possumus capimus. non in hoc mundo sumus. Et omnium iustorum spiritus etiam adhuc in hac carne viventium in quantum divina sapiunt non sunt in hoc mundo. Sed pater cum ex tempore a quoquam cognoscitur non dicitur missus: non enim habet de quo sit. aut ex quo procedat. Sapientia quippe dicit. ego ex ore altissimi prodii. Et de spiritu sancto. a patre procedit: pater vero a nullo. Sicut ergo pater genuit. filius genitus est: ita pater misit. filius missus est. Sed quemadmodum qui genuit. et qui genitus est. ita et qui misit et qui missus est unum sunt. quia pater et filius unum sunt: ita etiam spiritus sanctus unum cum eis est. quia hec tria unum sunt. Sicut enim natum esse est filio a patre esse: ita mitti est filio cognosci quod ab illo sit. Et sicut spiritui sancto donum dei esse est a patre procedere: ita mitti est cognosci quod ab illo procedat. Nec possumus dicere quod spiritus sanctus et a filio non procedat. Neque enim frustra idem spiritus et patris et filii spiritus dicitur. Nec video quid aliud significare voluerit. cum sufflans in faciem discipulorum ait. accipite spiritum sanctum. Neque enim flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore substantia spiritus sancti fuit: sed demonstratio per congruam significationem non tantum a patre. sed et a filio procedere spiritum sanctum. Quis enim dementissimus dixerit alium fuisse spiritum quem sufflans dedit: et alium quem post ascensionem suam misit? Unus enim spiritus est spiritus dei. spiritus patris et filii spiritus sanctus qui operatur omnia in omnibus. Sed quod bis datus est dispensatio certe significationis fuit: de qua suo loco quantum dominus dederit disseremus. Quod ergo ait dominus. quem ego mittam vobis a patre: ostendit spiritum et patris et filii. Qui etiam cum dixisset. quem mittet pater addidit in nomine meo. non tamen dixit. quem pater mittit a me. quemadmodum dixit quem ego mittam vobis a patre: videlicet apte osten

deus q totius diuinitatis. uel
si melius dicit deitatis principiu
pr est. Qui g ex pre procedit et
filio: ad eu refertur a quo nat9
est r filius. Et qd dicit euange
lista. spus nondu erat datus qr
ihs nondu erat glorificatus.
quomo intelligatur. nisi quia
certa illa spus sci datio uel mis
sio post clarificatione xpi fu
tura erat qualis nuq antea
fuerat. Neq eni antea nulla
erat. s talis no fuerat. Si eni
antea spus scs no dabatur q
impleti prophete locuti sut. cu a
pte scriptura dicat r multis locis
ostendat spu sco eos locutos fu
isse. cu r de iohanne baptista dic
tu sit. spu sco replebitur ia inde
ab utero mris sue. r spu sco re
pletus zacharias iuenit pr ei9
ut de illo talia diceret. spu sco
maria. ut talia de dno nro que
gestabat utero predicaret. spu
sco symeon r anna. ut magnitu
dine xpi puuli agnoscerent: q
modo g nondu spus erat datus
quia ihs nondu erat clarifica
tus. nisi quia illa datio ul dona
tio ul missio spus sci habitura
erat quanda proprietatem sua in
ipso aduentu. qualis antea nu
q fuit: Nusq eni legim9 lin
guis quas non nouerat hoies
locutos uenięte in se spu sco. si
cut tuc factu est cu oporteret eius
aduentu signis sensibilib9 demo
strare: ut ostenderet totu orbe
terraru atq omes gentes i lin
guis variis constitutas credituras
in xpm p donu spus sci. ut imple
retur quod i psalmo canit. non
sut loquele. r cetera usq uba eo.
Verbo itaq dei ad unitate psone
copulatus r quodamo commixtus
est homo: cu veniente plenitudi
ne tpis missus e in huc mundu
factus ex femina filius dei. ut esset
r filius hois propter filios hoim.
Hanc psonam angelica natu
ra figurare antea potuit ut p
nuciaret. no expprimere. ut ipsa
esset.

Cap. xxi.

De sensibili
aut demonstratione spus
sci siue p columbe speciem. siue per
linguas igneas. cu ei9 substan
tiam patri r filio coeterna. pariterq
incommutabile subdita r seruiens
creatura tpalib9 motib9 r formis
ostenderet: cu ad eius psone uni
tate sicut caro qd verbu factu e
no copularetur. no audeo dicere
nichil tale factu ee antea. Sz tn
fidenter dixerim patrem r filiu et
spm scm uni9 eiusdemq substan
tie deu creatore. trinitate omnipo
tente inseparabilit operari: s ita
no posse p longe imparem max
imeq corpoream creatura in
separabiliter demonstrari. sicut p

voces nr̃as que utiq; corpalit̃
sonant nõ possũt p̃r ⁊ filius ⁊
sp̃us scũs nisi suis ⁊ ppriis int̃
uallis tp̃m certa separatione
distinctis. que sue cuiq; vocabu
li sillabe occupant nominari.
In sua quippe substancia qua
sũt tria vnũ sũt p̃r ⁊ fili⁹ ⁊ sp̃us
scũs. nullo tp̃ali motu sup oẽm
creaturã. idipsũ sine vllis inter
uallis tempoꝝ ul' locoꝝ. ⁊ simul
vnũ atq; idem ab eternitate in
eternitatẽ. tamq̃ ipsa eternitas
que sine veritate ⁊ caritate non
est. In meis aũt vocibus sepa
rati sũt p̃r ⁊ fili⁹ ⁊ sp̃us scũs.
nec simul dici potuerũt: ⁊ ĩ lit
teris visibilib⁹ sua sepati locoꝝ
spacia tenuerũt. Et queadmo
dũ cũ meõriã meã ⁊ intellectũ
⁊ volũtatẽ nomino. singula q̃dẽ
nõia ad res singulas referũtur
s; tñ ab oĩb⁹ tribus singula
f̃ca sũt. nullũ eñi hoꝝ triũ no
minũ ẽ q̃d nõ ⁊ memoria ⁊ in
tellcũs ⁊ volũtas mea simul o
perata sint: ita trinitas simul
opata est ⁊ vocẽ p̃ris ⁊ carnẽ
filij ⁊ colũbã sp̃us sc̃i. cũ ad p̃so
nas singulas hec singula refe
rũtur. Qua similitudine utcũq;
cognoscatur ĩseparabilẽ in seip
sa trinitatem p visibilis creatu
re speciẽ separabilit̃ demõstrai:
et insepabilẽ trinitatis opatio

nẽ etiã in singulis esse rebus q̃
uel ad p̃rem ul' ad filiũ uel ad
sp̃m sanctũ demonstrandũ ppie
ptinẽ dicitur. Si g° a me querit̃
quõ f̃te sint ul' voces ul' sensibi
les forme atq; species ante ĩcar
nationẽ verbi dei que hoc futu
rũ p̃figurarent. p angelos ea
deũ opatũ ẽẽ respondeo: quod
etiam sc̃pturaꝝ sc̃aꝝ testimoni
is quãtũ existimo satis ostendi.
Si aũt querit̃ ipsa ĩcarnatio q̃
mõ f̃ta sit ipm dei verbũ dei di
co carnẽ factũ id ẽ hominẽ f̃tm:
nõ tñ in hoc q̃d f̃tm est cõuersũ
atq; mutatũ. Ita sane factũ ut
ibi sit nõ tãtũ verbũ dei ⁊ hoĩs
caro. s; etiã rationalis hoĩs
aĩa: atq; hoc totũ ⁊ deus dicat̃
pp̃ter deũ. et homo pp̃ter hoĩem.
Quod si difficile intelligitur.
mens fide purgetur magis ma
gisq; abstinẽdo a pc̃is ⁊ bene
opando ⁊ orando cũ gemitu de
siderioꝝ sc̃oꝝ. ut p diuinũ ad
iutoriũ pficiendo ⁊ intelligat
⁊ amet. Si aũt querit̃ post ĩ
carnationẽ verbi quomõ f̃ta
sit ul' vox p̃ris ul' species corpa
lis qua sp̃us scũs demõstrat⁹
ẽ: p creaturã quidẽ f̃ta ista nõ
dubito. s; utrũ tantũ corpalem
atq; sensibilẽ. an adhibito sp̃u
etiam rõnali ul' ĩtellcũali. hoc
eñ quibusdã placuit appellaẽ

quod grece dicitur λογον. non quidem ad unitatem persone. Cum enim hoc dixit ut quicquid illud est creature per quod sonuit vox patris ita sit deus pater aut quicquid illud est creature in quo per columbe speciem vel per igneas linguas spiritus sanctus demonstratus est ita sit spiritus sanctus sicut est dei filius homo ille qui ex virgine factus est. Sed tantummodo ad misterium peragende significationis sicut oportuisse deus iudicavit. an aliquid aliud intelligendum sit invenire difficile est et temere affirmare non expedit. Quomodo tamen ista sine rationali vel intellectuali creatura potuerunt fieri non video: neque adhuc explicare locus est cur ita sentiam quantum vires dominus dederit. Prius enim sunt discutienda et refellenda hereticorum argumenta. que non ex divinis libris sed ex rationibus suis proferunt quibus se vehementer cogere arbitrantur testimonia scripturarum que de patre et filio et spiritu sancto sunt ita esse intelligenda ut ipsi volunt. Nunc autem non ideo minorem filium quia missus est a patre. nec ideo minorem spiritum sanctum quia et pater eum misit et filius. sufficienter quantum arbitror demonstratum est. Sive enim propter visibilem creaturam. sive potius propter principii commendationem. non propter inequalitatem vel imparilitatem vel dissimilitudinem substantie in scripturis hec posita intelliguntur: quia etiam si voluisset deus pater per subiectam creaturam visibiliter apparere. absurdissime tamen aut a filio quem genuit. aut ab spiritu sancto qui de illo procedit missus diceretur. Iste igitur sit huius voluminis modus. Deinceps in ceteris adiuvante domino illa hereticorum versutissima argumenta qualia sint et quemadmodum redarguantur videbimus. Explicit liber quartus.

Incipiunt capitula libri quinti. I. Quam modeste ac sobrie debeat homo qui etiam sue mentis natura inexplicabilis est de dei substantia cogitare. II. De incommutabili essentia quod est deus. III. Contra arrianorum argumentationem an in deo ingenito et geniti appellatio substantiarum indicet diversitatem. IIII. De accidentibus sive separabilibus que in deo quia immutabilis est esse non possunt. V. Que in deo ad aliquid dicitur non secundum substanciam dici. nec tamen esse accidentia sed relativa incommutabilia. VI. An genitus quod pater possit inter illa accipi que ad seipsum et substancialiter dicuntur. VII. Quid in quibusque locutionibus valeat negativa particula qua aliquid non quid sit. sed quid non sit ostendit. VIII. Quod in trinitate deitatis quicquid ad se

cuiqz psone indifferens atqz cō
mune est sit. ⁊ unā significet
eandēqz substanciā. ix. Qua ne
cessitate tres psone ī trinitate di
cant. x. De vera magnitudīe
cui⁹ pticipatione quecūqz sunt
magna. xi. Relatiue nō substā
cialiter dici quidqd aut pr̄ aut fi
lius aut spūs scūs. scūs pprie no
minat. xij. De relatiuis que īfer
ri ad īuicem nequeūt cū tn̄ rela
tiua sint. xiij. Trinitatē deū non
tria principia. sz unū esse pn̄cipiū
qr pr̄ ⁊ filius ⁊ spūs scūs creator ē
unus sicut ⁊ unus dn̄s. xiiij. Quo
mō in trinitate ⁊ pr̄ ⁊ ad filiū prin
cipiū sit ⁊ pr̄ ⁊ filius ⁊ spūs scūs.
xv. Quō in spū scō eciā anteqm̄
daretur possit nomē doni ītelli
gi. ut ei semp nō aliud fuerit
donū ēē qm̄ ipsū ēē. xvi. De ap
pellationib; relatiuis que nō
ad deū sz ad creaturā referēda
sūt. qm̄ deo nichil accidit.

Incipit liber quītus bti au

Hinc iam ex- g[us]tini
ordiens ea dicere
que dici ut cogi
tari ul' ab hoīe
aliquo ul' certe a
nobis nō omīodo possūt. qm̄uis
⁊ ipa nr̄a cogitatio cū de deo tri
nitate cogitam⁹ longe se illi de
quo cogitat imparem sentiat
neqz ut est capiat eū. sz ut scptū
ē eciā a tantis quātus paulus
aplūs hic erat p speculū ⁊ in e
nigmate videatur: pmū ab ipo
dn̄o deo nr̄o de quo semp cogita
re debem⁹. ⁊ de quo digne cogita
re nō possum⁹. cui laudando red
denda est oī tpe bn̄dictio. ⁊ cui e
nūciando nulla cōpetit dictio. ⁊
adiutoriū ad ītelligenda atqz ex
plicanda que intendo. ⁊ veniam
precor sicubi offendo. Memor eī
sū nō solū volūtatis. verū eciam
īfirmitatis mee. Ab hiis eciam
qui ista lecturi sūt ut ignoscant
peto ubi magis me voluisse qm̄
potuisse dicere aduerterint. qd
ul' ipi meli⁹ intelligūt. ul' pter
mei eloquij difficultatē non in
telligūt: sicut eis ego ignosco
ubi pter suā tarditatē intelli
gere nō possūt. Facilius autē
nobis īuicem ignoscim⁹ si noue
rim⁹ aut certe credendo firmū
tenuerim⁹ ea que de natura in
cōmutabili ⁊ īuisibili sūmeqz
viuente ac sibi sufficiente dici
tur. nō ex cōsuetudine visibiliū
atqz mutabiliū ⁊ mortaliū ul'
egenarū rerū ēē metienda. Sz
cū in hiis eciā que nr̄is corpali
bus adiacent sensib⁹ ul' quod
nos ipi ī īteriore hoīe sum⁹ scīa
cōprehendendis elaborem⁹ nec
sufficiam⁹. nō tn̄ impudenter
ī illa que supra sūt diuina et

et ineffabilia pietas fidelis ar
delat: nõ quã suarũ viriũ in
flat arrogancia. s; quã gracia
ipi⁹ creatoris ⁊ saluatoris īflã
mat. Nam quo intellectũ homo
deũ capit⁊? qui ipm intellectũ
suũ quo eũ uult cape nondũ ca
pit? Si aũt hũc iam capit. at
tendat diligent᷑ nichil eo esse ī
sua natura melius: ⁊ videat v
trũ ibi videat ulla liniamenta
formarũ. nitores coloꝝ. spaciosã
granditatẽ. partiũ distanciã.
molis distinctionẽ. aliquas per
locoꝝ interualla motiones. uel
quid eiusmõi. Nichil certe il
loꝝ īuenim⁹ ī eo quo ī natura
nr̃a nichil melius īuenim⁹ id
ē ī nr̃o ītellcũ quo sapienciã
capim⁹. qñtũ capaces sum⁹.
Quod ergo nõ īuenim⁹ ī me
liore nr̃o. nõ debem⁹ ī illo querẽ
qd̉ longe meli⁹ ē meliore nr̃o:
ut sic intelligam⁹ deũ si pos
sum⁹. qñtũ possum⁹ sine qua
litate bonũ. sine quantitate
magnũ. sine indigencia crea
torem. sine situ presentẽ. sine
habitu oĩa cõtinentẽ. sine loco
ubiq; totũ. sine tpe sempitnũ.
sine vlla sui mutatione muta
bilia facientẽ. nichilq; pacien
tem. Quisq̃s deũ ita cogitat.
⁊ si nondũ potest oĩmodo īue
nire quid sit: pie tñ cauet qñ
tũ potest aliquid de illo sentire
quod non sit. Caplm scdm.

Est tñ sine dubitatione sub
stancia ul' si melius hoc
appellat᷑ essencia. quã greci y
siaꝫ vocant. Sicut enĩ ab eo
qd̉ est sape dicta est sapiã. ⁊ ab
eo qd̉ est scire sciencia: ita ab
eo qd̉ ē. dicta est essencia. Et
quis magis ē qͣ ille qui dixit
famulo suo. ego sũ qui sũ. ⁊ dices
filijs isrl'. qui ē misit me ad vos.
S; alie que dicũt᷑ eẽncie siue
substancie capiũt accidencias:
quib⁹ ī eis fiat ul' magna uel
quãtacũq; mutatio. Deo autẽ
aliquid eiusmodi accidere nõ
potest: et ideo sola ē īcõmuta
bilis substancia ul' eẽncia que
deus est. cui pfecto ipm esse
unde essencia noĩata ē maxĩe
ac verissime cõpetit. Quod enĩ
mutat᷑ nõ seruat ipm eẽ. ⁊ qd̉
mutari potest etiã si nõ mutet᷑
potest qd̉ fuerat nõ eẽ: ac p hoc
illud solũ qd̉ nõ tñ nõ mutatur.
verũ etiã mutari oĩno nõ potest
sine scrupulo occurrit qͣ veris
sime dicatur esse. Caplm iij.

Quãobrem ut iã etiam de
hijs que nec dicũt᷑ ut
cogitant᷑ nec cogitant᷑ ut sũt
respondere īcipiam⁹ fidei nr̃e
aduersarijs. Int᷑ multa que ar
riani aduersus catholicã fidẽ

solent disputare. hoc sibi uidentur callidissimum machinamentum proponere cum dicunt. Quicquid de deo dicitur uel intelligitur non secundum accidens sed secundum substanciam dicitur. Quapropter ingenitum esse patri secundum substanciam est: et genitum esse filio secundum substanciam est. Diuersum est autem ingenitum esse et genitum esse. Diuersa est ergo substancia patris et filii. Quibus respondemus. Si quicquid de deo dicitur secundum substanciam dicitur: ergo quod dictum est. ego et pater unum sumus. secundum substanciam dictum est. Una est igitur substancia patris et filii. Aut si hoc non secundum substanciam dictum est: dicitur ergo aliquid de deo non secundum substanciam. Et ideo iam non cogimur secundum substanciam intelligere ingenitum et genitum. Item dictum est de filio. non rapinam arbitratus est esse equalis deo. Querimus secundum quid equalis. Si enim secundum substanciam dicitur equalis: admittant ut dicatur aliquid de deo non secundum substanciam. Admittant ergo non secundum substanciam dici ingenitum et genitum. Quod si propterea non admittunt quia omnia de deo secundum substanciam dici uolunt: secundum substanciam filius equalis est patri.

Capitulum quartum.

Accidens autem non dici solet nisi quod aliqua mutatione eius rei cui accidit admitti potest. Nam et si quedam dicuntur accidencia inseparabilia que appellantur grece achorista. sicuti est plume corui color niger: amittit eum tamen non quidem quamdiu pluma est. sed quia non semper est pluma. Quapropter ipsa materies mutabilis est: et ex eo quod desinit esse illud animal uel illa pluma. totumque illud corpus in terram mutatur et uertitur. amittit utique etiam illum colorem. Quamuis et accidens quod separabile dicitur non separatione sed mutatione amittatur. sicuti est capillis hominum nigredo. quoniam dum capilli sunt possunt albescere. separabile accidens dicitur. Sed diligenter intuentibus satis apparet non separatione quasi emigrare aliquid a capite dum canescit ut nigritudo inde candore succedente discedat et aliquo eat: sed illam qualitatem coloris ibi uerti atque mutari. Nichil itaque accidens in deo: quia nichil mutabile atque amissibile. Quod et si illud dici accidens placet quod licet non amittatur. minuitur tamen uel augetur sicuti est anime uita. nam et quamdiu est tam diu uiuit: et quia semper anima est semper uiuit. sed quia magis uiuit cum sapit. minus cum desipit: fit etiam hic aliqua mutatio. non ut desit uita sicuti deest insipienti sapientia. sed ut minus sit. nec tale aliquid in deo fit: quia omnino incommutabilis manet. Quamobrem nichil

in eo secundum accidens dicatur: quia nichil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam dicitur. In rebus enim creatis atque mutabilibus quod non secundum substantiam dicitur restat ut secundum accidens dicatur. Omnia enim accidunt eis que vel amitti possunt vel minui. et magnitudines et qualitates et quod dicitur ad aliquid. sicut amicicie. propinquitates. servitutes. similitudines. equalitates. et si qua huiusmodi et situs et habitus. et loca et tempora. et opera atque passiones.

In deo autem nichil quidem Capitulum V. secundum accidens dicitur: quia nichil in eo mutabile est. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium et filius ad patrem. quod non est accidens: quia et ille semper pater. et ille semper filius. Et non ita semper quasi ex quo natus est filius. aut ex eo quod numquam desinat esse filius. esse pater non desinat pater: sed ex eo quod semper natus est filius. nec cepit umquam esse filius. Quod si aliquando esse cepisset aut aliquando esse desineret filius. secundum accidens diceretur. Si vero quod dicitur pater ad seipsum diceretur non ad filium. et quod dicitur filius ad seipsum diceretur non ad patrem: secundum substantiam diceretur et ille pater et ille filius. Sed quia et pater non dicitur pater nisi ex eo quod est ei filius. et filius non dicitur nisi ex eo quod habet patrem: non secundum substantiam hec dicuntur. quia non quisque eorum ad seipsum sed ad invicem atque ad alterutrum ista dicuntur: neque secundum accidens. quia et quod dicitur pater et quod dicitur filius. eternum atque incommutabile est eis. Quamobrem quamvis diversum sit patrem esse et filium esse. non est tamen diversa substantia: quia hec non secundum substantiam dicuntur sed secundum relativum. Quod tamen relativum non est accidens. quia non est mutabile. Sic autem huic putant resistendum esse sermoni. quia pater quidem ad filium dicitur et filius ad patrem: ingenitus tamen et genitus ad seipsos dicitur non ad alterutrum. Non enim hoc est dicere ingenitum quod est patrem dicere: quia et si filium non genuisset. nichil prohiberet eum dicere ingenitum. Et si gignat quisque filium. non ex eo ipse est ingenitus: quia geniti homines ex aliis hominibus gignunt et ipsi alios. Inquiunt ergo pater ad filium dicitur. et filius ad patrem. Ingenitus autem ad seipsum. et genitus ad seipsum dicitur: et ideo si quid ad seipsum dicitur. secundum substantiam dicitur. Diversum est autem genitum esse et ingenitum esse. Diversa igitur substantia est.

Capitulum sextum.

Hec si dicunt. non intelligunt de ingenito quidem aliquid se dicere quod diligentius per

tractandum sit: quia nec ideo quisque
pater quia ingenitus. nec ingenitus
ideo quia pater: et propterea non ad aliquid
sed ad se dici putatur ingenitus.
Genitum vero mira cecitate non ad-
vertunt dici non posse nisi ad aliquid.
Ideo quippe filius quia genitus: et
quia filius utique genitus. Sicut
autem filius ad patrem. sic genitus
ad genitorem refertur: et sicut pater
ad filium. ita genitor ad genitum.
Ideoque alia notio est qua intelligitur
genitor. alia qua ingenitus. Nam
quamvis de patre deo utrumque dicatur: il-
lud tamen ad genitum id est ad filium di-
citur. quod nec illi negant. Hoc autem
quod ingenitus dicitur. ad seipsum dici
perhibent. Dicunt ergo. Si aliquid ad se
ipsum dicitur pater. quod ad seipsum dici non po-
test filius. et quicquid ad seipsum di-
citur secundum substantiam dicitur: inge-
nitus quod filius quia dici non potest.
non est eiusdem substantie. Cui ver-
sutie respondetur ita. ut ipsi cogantur
dicere secundum quid sit equalis filius
patri: utrum secundum id quod ad se dicitur
an secundum id quod ad patrem dicitur.
Non enim secundum id quod ad patrem
dicitur: quoniam ad patrem filius dicitur.
Ille autem non filius sed pater est: quia
non sic ad se dicuntur pater et filius
quomodo amici aut vicini. Relative
quippe amicus dicitur ad amicum:
et si equaliter se diligunt. eadem in
utroque amicitia est. Et relative
vicinus dicitur ad vicinum. Et quia
equaliter sibi vicini sunt. quantum
enim iste illi. tantum et ille huic
vicinatur: eadem in utroque vicini-
tas. Quia vero filius non ad filium
relative dicitur sed ad patrem. non
secundum hoc quod ad patrem dicitur
equalis filius est patri: restat ut se-
cundum id equalis sit quod ad se dici-
tur. Quicquid autem ad se dicitur.
secundum substantiam dicitur. Restat ergo
ut secundum substantiam sit equalis.
Eadem est igitur utriusque substantia.
Cum vero ingenitus dicitur pater: non
quid sit. sed quid non sit dicitur. Cum
autem relativum negatur: non secundum
substantiam negatur: quia ipsum re-
lativum non secundum substantiam dicitur.

Hoc exemplis Capitulum vii
explanandum faciendum est: ac pri-
mum videndum est hoc significari
cum dicitur genitus. quod significatur
cum dicitur filius. Ideo enim filius
quia genitus: et quia filius utique
genitus. Quod dicitur ingenitus.
hoc ostenditur quod non sit filius.
Sed genitus et ingenitus commode
dicuntur: filius autem latine dicitur.
sed infilius ut dicatur non admit-
tit loquendi consuetudo. Nichil
tamen intellectui demitur si dicatur non
filius: quemadmodum etiam si dica-
tur non genitus. pro eo quod dicitur
ingenitus nichil aliud dicitur.
Sic enim vicinus et amicus rela-

et ad seipsum dicitur ingenitus quod dici
non potest filius: ergo secundum substantiam dicitur

tiue dicit᷑: nec tñ potest īuitin⁹
dici. quō dicit᷑ īuiniqus. Quāob
rem nō est ī rebus cōsiderandū
quid uł siuat uł nō siuat dici
vsus sermonis nrī: ꝫ quis rerū
ꝑarū intellcūs elucreat. Non gͦ
iam dicam⁹ ingenitū q̄uis dici
latine possit: ꝫ pro eo dicamus
nō genitū qđ tantū valet. Nū
gͦ aliud dicim⁹ q̄ nō filiū? Nega
tiua porro ista pticula. nō id ef
ficit ut qđ sine illa relatiue dica
tur. eadem ꝑposita substancialit᷑
dicat᷑: ꝫ id tantū negat qđ sine
illa agebatur. sicut ī ceteris pre
dicametis: velut cū dicim⁹ hō ē.
substanciā designam⁹. Qui gͦ di
cat nō homo est: nō aliud gen⁹
ꝑdicameti enūciat. ꝫ tantū il
lud negat. Sicut gͦ scđm substā
ciam aio hō est: sic scđm substā
ciā nego cū dico nō homo ē. Et
cū querit᷑ q̄ntus sit. et aio qua
drupedalis est id ꝫ quatuor pedū:
qui dicat nō quadrupedalis est
secūdū q̄ntitatē negat. Candi
dus ē scđm qualitatē aio: non
candidus ē scđm qualitatē ne
go. Pinquus ē secūdū relatiuū
aio: nō ꝑpinquus ē scđm relati
uū nego. Secūdū situ aio cū di
co iacet: scđm situ nego cū dico
nō iacet. Secūdū habitū aio cū
dico armatus ē: scđm habitū
nego cū dico nō armatus est.

Tantūdē autē valet si dicam ī
armis est. Scđm tpus aio cū di
co hesternus est: secūdū tpus ne
go cū dico nō hestern⁹ est. Et cū
dico rome est. scđm locū aio: et
scđm locū nego cū dico. nō rome
ē. Scđm id quod ē facē aio cum
dico cedit: si aūt dicā nō cedit.
scđm id qđ est facē nego ut osten
dā nō hoc facere. Et cū dico va
pulat. scđm ꝑdicamentū aio qđ
pati vocatur: et scđm id nego
cū dico nō vapulat. Et ōino
nullū ꝑdicameti genus ē scđm
qđ aliquid agere volum⁹: nisi
ut secūdū idipm ꝑdicamentū
negare cōuincam᷑. si ꝑponere ne
gatiuā particulā voluerim⁹. Que
cū ita sint: si substancialit᷑ agere
dicendo filius. substancialit᷑ ne
garem dicendo nō filius. Quia
vero relatiue aio cū dico filius
ē. ad prēm enī refero: relatiue
nego si dico nō filius ē. ad prēm
enī eandē negationē volens os
tendere q̄ ei parens nō sit. At si
q̄ntū valet qđ dicit᷑ filius. tan
tūdē valet qđ dicit᷑ genitus si
cut ꝓlocuti sum⁹: tantūdē gͦ
valet qđ dicit᷑ nō genitus. quā
tū valet qđ dicit᷑ nō filius. Re
latiue igitur negam⁹ dicendo
nō filius: relatiue negamus
dicendo nō genitus. Ingenitus
porro quid est. nisi nō genitus?

Non ergo recedit a relativo predicamento cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad seipsum dicitur sed quod ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus. non ad seipsum dicitur. sed quod ex genitore non sit ostenditur. In eodem tamen predicamento quod relativum vocatur. utraque significatio vertitur. Quod autem relative pronunciatur non indicat substanciam. Itaque quamvis diversum sit genitus et ingenitus. non ita indicat diversam substanciam: quia sicut filius ad patrem. et non filius ad non patrem refertur. ita genitus ad genitorem. et non genitus ad non genitorem referri necesse est. Capitulum viii

Quapropter illud precipue teneamus. quidquid ad se dicitur prestantissima illa et divina sublimitas substancialiter dici. quod autem ad aliquid non substancialiter sed relative: tantamque vim esse eiusdem substancie in patre et filio et spiritu sancto. ut quidquid de singulis ad seipsos dicitur. non pluraliter in summa. sed singulariter accipiatur. Quemadmodum enim deus est pater. et filius deus est. et spiritus sanctus deus est. quod secundum substanciam dici nemo dubitat. non tamen tres deos sed unum deum dicimus eandem ipsam prestantissimam trinitatem: ita magnus pater. magnus filius. magnus et spiritus sanctus. nec tamen tres magni. sed unus magnus. Non enim de patre solo sicut illi perverse senciunt. sed de patre et filio et spiritu sancto scriptum est. tu es deus solus magnus. Et bonus pater. bonus filius. bonus et spiritus sanctus. non tres boni sed unus bonus de quo dictum est: nemo bonus nisi unus deus. Etenim dominus ihesus ne ab illo qui dixerat magister bone. tamquam hominem compellans se cundum hominem tantummodo intelligeretur: ideo non ait. nemo bonus nisi solus pater. sed nemo bonus nisi unus deus. In patris enim nomine. ipse per se pater pronunciatur. in dei vero et ipse et filius et spiritus sanctus: quia trinitas unus deus. Situs vero et habitus et loca et tempora. non proprie sed translate et per similitudines dicuntur in deo. Nam et sedere super cherubin dicitur. quod ad situm dicitur: et abyssus sicut vestimentum amictus eius. quod ad habitum: et anni tui non deficient. quod ad tempus: et si ascendero in celum tu ibi es. quod ad locum. Quod autem ad faciendum attinet. fortassis de solo deo verissime dicitur. Solus enim deus facit. et ipse non fit neque patitur. quantum ad eius substanciam pertinet quod deus est. Itaque omnipotens pater. omnipotens

filius omnipotens spiritus sanctus: nec tamen tres omnipotentes sed unus omnipotens. ex quo omnia. per quem omnia. in quo omnia. ipsi gloria in secula seculorum. Quidquid ergo ad seipsum dicitur deus. et de singulis personis dicitur: similiter de patre et filio et spiritu sancto. et simul de ipsa trinitate non pluraliter sed singulariter dicitur. Quoniam quippe non aliud est deo esse. et aliud magnum esse. sed hoc idem illi est et esse et magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essencias. sic non dicimus tres magnitudines: sed unam essenciam et unam magnitudinem. Essenciam dico que usia grece dicitur: quam usitatius substanciam vocamus. Dicunt quidem et illi ypostasin. sed nescio quid volunt interesse inter usiam. et ypostasin: ita ut plerique nostri qui hec greco tractant eloquio dicere consueverint. mian usian tris ypostasis. quod est latine unam essenciam tres substancias. Sed quia nostra loquendi consuetudo iam obtinuit. ut hoc intelligatur cum dicimus essenciam quod intelligitur cum dicimus substanciam: non audemus dicere unam essenciam tres substancias. sed unam essenciam vel substanciam.

Capitulum ix.

Tres autem personas multi latini ista tractantes et digni auctoritate dixerunt. cum alium modum aptiorem non invenirent quo enunciarent verbis quod sine verbis intelligebant. Revera enim quia pater non sit filius. et filius non sit pater. et spiritus sanctus ille qui etiam donum dei vocatur nec pater sit nec filius. tres utique sunt: ideoque pluraliter dictum est ego et pater unum sumus. Non enim dixit unum est quod sabelliani dicunt. sed unum sumus. Tamen cum queritur quid tres. magna prorsus inopia humanum laborat eloquium. Dictum est tamen tres persone: non ut illud diceretur. sed ne taceretur.

Capitulum x.

Sicut ergo non dicimus tres essencias. ita non dicimus tres magnitudines neque tres magnos. In rebus enim que magnitudinis participatione magne sunt. quibus aliud est esse aliud magnas esse. sicut magna domus et magnus mons et magnus animus. in hijs ergo rebus aliud est magnitudo. aliud quod ab ea magnitudine magnum est: et prorsus non hoc est magnitudo quod est magna domus. sed illa est vera magnitudo qua non solum magna est domus que magna est. et qua magnus est mons quisquis magnus est. sed etiam qua magnum est quidquid

aliud magnum dicitur: ut aliud sit ipsa magnitudo. aliud ea que ab illa magna dicuntur. Que magnitudo utique primitus magna est: multoque excellentius quam ea que participatione eius magna sunt. Deus autem quia non ea magnitudine magnus est que non est quod ipse. ut quasi particeps eius sit deus cum magnus est. alioquin erit illa maior magnitudo quam deus. deo autem non est aliquid maius: ea igitur magnitudine magnus est que ipse est eadem magnitudo: et ideo sicut non dicimus tres essentias. sic nec tres magnitudines. Hoc enim est deo esse. quod est magnum esse. Eadem causa nec magnos tres dicimus sed unum magnum: quia non participatione magnitudinis deus magnus est. sed seipso magno magnus est. quia ipse sua est magnitudo. Hoc et de bonitate et de eternitate et de omnipotencia dei dictum sit: omnibusque omnino predicamentis que de deo possunt pronunciari quod ad seipsum dicitur non translate ac per similitudinem sed proprie. si tamen de illo proprie aliquid dici ore hominis potest.

Quod autem Capitulum xi proprie singula in eadem trinitate dicuntur. nullo modo ad seipsa. sed ad invicem aut ad creaturam dicuntur: et ideo relative non substantialiter ea dici manifestum est. Sicut enim trinitas unus deus dicitur magnus. bonus. eternus. omnipotens. idemque ipse sua dici potest deitas. ipse sua magnitudo. ipse sua bonitas. ipse sua eternitas. ipse sua omnipotencia: non sic dici potest trinitas pater. nisi forte translate ad creaturam propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est. audi israhel dominus deus tuus deus unus est: non utique excepto filio. aut excepto spiritu sancto oportet intelligi. quem unum dominum deum nostrum recte dicimus etiam patrem nostrum per gratiam suam nos regenerantem. Trinitas autem filius nullo modo dici potest. Spiritus vero sanctus secundum id quod scriptum est. quoniam deus spiritus est: potest quidem universaliter dici. quia et pater spiritus et filius spiritus. et pater sanctus et filius sanctus. Itaque pater et filius et spiritus sanctus quoniam unus deus. et utique deus sanctus est. et deus spiritus est: potest appellari trinitas et spiritus sanctus. sed tamen ille spiritus sanctus qui non trinitas sed in trinitate intelligitur in eo quod proprie dicitur spiritus sanctus. relative dicitur cum et ad patrem et ad filium refertur. quia spiritus sanctus et patris et filii spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. apparet autem cum donum dei dicitur. Donum enim est patris et filii. quia a patre pro

cedit sicut dominus dicit. Et quod apostolus ait. qui spiritum christi non habet hic non est eius: de ipso utique spiritu sancto ait. Donum ergo donatoris et donator doni cum dicimus relative utrumque ad invicem dicimus. Ergo spiritus sanctus ineffabilis quedam patris filiique communio est: et ideo fortasse sic appellatur. quia patri et filio potest eadem appellatio convenire. Nam hoc ipse proprie dicitur quod illi communiter: quia et pater spiritus. et filius spiritus. et pater sanctus et filius sanctus. Ut ergo ex nomine quod utrique convenit utriusque communio significetur. vocatur donum amborum spiritus sanctus. Et hec trinitas unus deus. solus magnus. bonus. eternus. omnipotens: ipse sibi unitas. deitas. magnitudo. bonitas. omnipotentia.

Cap. xv.

Nec moveri debet quoniam dicimus relative dici spiritum sanctum. non ipsam trinitatem. sed eum qui est in trinitate: quia non ei videtur vicissim respondere vocabulum eius ad quem refertur. Non enim sicut dicimus servum domini. et dominum servi. filium patris et patrem filii. quoniam ista relative dicuntur. ita etiam hic possumus dicere. Dicimus enim spiritum sanctum patris: sed non vicissim dicimus patrem spiritus sancti. ne filius eius intelligatur spiritus sanctus. Item dicimus spiritum sanctum filii: sed non dicimus filium spiritus sancti. ne pater eius intelligatur spiritus sanctus. In multis enim relativis hoc contingit. ut non inveniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant que ad se referuntur. Quid enim tam manifeste relative dicitur quam pignus: Ad id quippe refertur cuius pignus est. Et semper pignus alicuius rei pignus est. Numquid ergo cum dicimus pignus patris et filii. possumus vicissim dicere patrem pignoris aut filium pignoris: At vero cum dicimus donum patris et filii. non quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni. Sed ut hec vicissim respondeant. dicimus donum donatoris et donatorem doni: quia hic potuit inveniri usitatum vocabulum. illic non potuit.

Cap. xvi.

Dicitur ergo relative pater. itemque relative dicitur principium. et si quid forte aliud: sed pater ad filium dicitur. principium vero ad omnia que ab ipso sunt. Item dicitur relative filius. relative dicitur et verbum et ymago: et in omnibus hiis vocabulis ad patrem refertur. Nichil autem horum pater dicitur. Et principium dicitur filius. Cum enim diceretur ei. tu quis es. respondit. principium qui et loquor vobis. Sed nunquid patris principium: Creatorem quippe se ostendere voluit cum se dixit esse principium: sicut et pater principium est creature. quod ab ipso sunt omnia. Nam et creator relative dicitur ad crea

tura. sicut dominus ad servum. Et ideo cum dicimus et patrem principium et filium principium: non duo principia creature dicimus. quia pater et filius simul ad creaturam unum principium est sicut unus creator. sicut unus deus. Si autem quidquid in se manet et gignit aliquid vel operatur, principium est ei rei quam gignit vel ei quam operatur: non possumus negare etiam spiritum sanctum recte dici principium. quia non eum separamus ab appellatione creatoris. Et scriptum est de illo quod operetur. Et utique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum que operatur ipse mutatur et vertitur. Et que operatur vide. Unicuique autem inquit datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alii quidem datur per spiritum sermo sapientie. alii sermo scientie secundum eundem spiritum. alteri autem fides in eodem spiritu: alii donatio curationum in uno spiritu. alii operationes virtutum. alii prophetia. alii diiudicatio spirituum. alteri genera linguarum. Omnia autem hec operatur unus atque idem spiritus: dividens propria unicuique prout vult. utique sicut deus. Quis enim tanta illa operari potest nisi deus? Idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Nam et singillatim si interrogemur de spiritu sancto verissime respondemus quod deus sit: et cum patre et filio simul unus deus est. Unum ergo principium ad creaturam dicitur deus. non duo vel tria principia. Ad se autem invicem in trinitate si gignens ad id quod gignit principium est: pater ad filium principium est quia genuit eum. Cap. xiiii.

Utrum autem et ad spiritum sanctum principium sit pater. quoniam dictum est de patre procedit. non parva questio est: quia si ita est. non iam principium ei tantum rei erit quam gignit aut facit. sed etiam quam dat. Ubi et illud elucescit utpote quod solet multos movere. cur non sit filius etiam spiritus sanctus: cum et ipse a patre exeat sicut in evangelio legitur. Exit enim non quomodo natus sed quomodo datus: et ideo non dicitur filius. quia neque natus est sicut unigenitus. neque factus ut per gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos. Quod enim de patre natum est. ad patrem solum refertur cum dicitur filius: et ideo filius patris est non et noster. Spiritus vero sanctus patris et filii est. nec non et noster. Quod autem datum est. et ad eum qui dedit refertur. et ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris et filii qui dederunt. sed etiam noster dicitur qui accepimus: sicut dicitur domini salus quia salutem dat. eadem etiam nostra salus est qui accepimus. Spiritus ergo et dei qui dedit. et noster qui accepimus. Non ille spiritus noster quo sumus. quia ipse est spiritus hominis qui in ipso est: sed alio modo iste noster. quo dicimus

et panem uitam da nobis. quomodo et illum spiritum qui hominis dicitur utique accepimus? Quid enim habes inquit quod non accepisti? Sed aliud est quod accepimus ut essemus: et aliud quod accepimus ut sancti essemus. Unde scriptum est et de iohanne. quod in spiritu et uirtute helye ueniret. Dictus est non helye spiritus. sed spiritus sanctus. quem accepit helyas. Hoc et de moyse intelligendum est cum ait ei dominus. Tollam de spiritu tuo et dabo eis: hoc est dabo illis de spiritu sancto: quem iam tibi dedi. Si ergo et quod datur principium habet eum a quo datur. quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit: fatendum est patrem et filium principium esse spiritus sancti. non duo principia. Sed sicut pater et filius unus deus. et ad creaturam relatiue unus creator et unus dominus: sic relatiue ad spiritum sanctum unum principium. Ad creaturam uero pater et filius et spiritus sanctus unum principium. sicut unus creator et unus deus. Capitulum .xv.

Ulterius autem queritur utrum quemadmodum filius non hoc tantum habet nascendo ut filius sit. sed ut omnino sit. sic et spiritus sanctus eo quod datur habeat non tantum ut donum sit. sed omnino ut sit. Utrum ergo erat antequam daretur. sed nondum erat donum: an eo ipso quod daturus eum erat deus. iam donum erat et antequam daretur? Sed si non procedit nisi cum datur. nec procederet utique priusquam esset cui daretur: quomodo iam erat ipsa substantia si non est nisi quia datur. sicut filius non tantum ut sit filius quod relatiue dicitur. sed omnino ut sit ipsa substantia quam nascendo habet? An semper procedit spiritus sanctus. et non ex tempore sed ab eternitate procedit? Sed quia sic procedebat ut esset donabile. iam donum erat et antequam esset cui daretur? Aliter enim intelligitur cum dicitur donum: aliter cum dicitur donatum. Nam donum potest esse antequam detur: donatum autem nisi datum fuerit nullo modo dici potest. Capitulum .xvi.

Nec moueat quod spiritus sanctus cum sit coeternus patri et filio. dicitur tamen aliquid ex tempore: uelut hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiterne spiritus donum. temporaliter autem donatum. Nam et si dominus non dicitur nisi cum habere incipit seruum: etiam ista appellatio relatiua ex tempore est deo. Non enim sempiterna creatura est. cuius ille est dominus. Quomodo ergo obtinebimus nec ipsa relatiua esse accidentia. quia nichil accidit deo temporaliter: quia non est mutabilis sicut in exordio huius disputationis tractauimus? Ecce dominum esse. non sempiternum habet. ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiterne non dominaretur. nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habet dominum: sic nec dominus qui non habet seruum. Et quisquis extiterit qui eternum quidem deum solum

dicat. Tempora autem non esse etiam propter varietatem et mutabilitatem. Sed tamen tempora non in tempore esse cepisse. Non enim erat tempus antequam inciperent tempora. Et ideo non in tempore accidit deo ut dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat que utique non in tempore esse ceperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est, cuius utique dominus non erat antequam esset cui esset? Certe ut dominus hominis esset, ex tempore accidit deo. Et ut omnis auferri controversia videatur: certe ut tuus dominus esset aut meus qui modo esse cepimus, ex tempore accidit deo. Aut si et hoc propter obscuram questionem anime videtur incertum, quid ut esset dominus populi israel? quia et si iam erat anime natura quam ille populus habebat, quod modo non querimus, tamen ille populus nondum erat, et quando esse cepit apparet. Postremo ut dominus esset huius arboris et huius segetis, ex tempore accidit que modo esse ceperunt: quia et si materies iam ipsa erat, aliud est tamen dominum esse materie, aliud esse dominum iam facte nature. Alio enim tempore est etiam homo dominus ligni, et alio tempore est dominus arche, quamvis ex ipso ligno fabricate: quod utique non erat cum ligni dominus iam esset. Quomodo igitur obtinebimus nichil secundum accidens dici dominum? nisi quia ipsi nature nichil accidit quo mutetur, ut ea sint accidencia relativa que cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur accidunt. sicut amicus relative dicitur. Neque enim esse incipit nisi cum amare ceperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis ut amicus dicatur. Nummus autem cum dicitur precium relative dicitur: nec tamen mutatus est cum esse cepit precium, neque cum dicitur pignus et si qua sunt similia. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione multociens dici relative, ut neque cum incipit dici neque cum desinit aliquid in eius natura vel forma qua nummus est mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili dei substantia debemus accipere, ut ita dicatur relative aliquid ad creaturam, ut quamvis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantie dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creature ad quam dicitur. Domine inquit refugium factus es nobis. Refugium ergo nostrum deus relative dicitur. Ad nos enim refertur: et tunc refugium nostrum fit cum ad eum refugimus. Numquid tunc fit in aliquid in eius natura quod antequam ad eum refugeremus non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio. deteriores enim fuimus antequam ad eum refugeremus et efficimur ad eum refugiendo meliores: in illo autem nulla. Sic et pater noster esse incipit cum per eius gratiam regeneramur: quoniam dedit

nobis ꝑtate filios dei fieri. Sub
stancia itaq; nra mutatur in me
lius. cum filii eius efficimur: simul
et ille pr nr esse incipit. s; nulla
sue commutatione substancie.
Quod g temporaliter dici incipit deus.
qd antea non dicebatur: mani
festum est relatiue dici. non tamen secun
dum accidens dei quod ei aliquid ac
ciderit: s; plane secundum accidens
eius ad qd dici aliquid deus in
cipit relatiue. Et quod amicus dei
iustus esse incipit. ipse mutatur:
deus autem absit ut temporaliter aliquem
diligat quasi noua dilectione que
in ipso ante non erat. apud quem
nec preterita transierunt. et futura
iam facta sunt. Itaq; omnes sanctos
suos ante mundi constitutionem
dilexit sicut predestinauit. sed
cum conuertuntur et inueniunt illum
tunc incipere ab eo diligi dicitur:
ut eo modo dicatur quo potest
humano affectu capi quod dicitur.
Sic etiam cum iratus malis dici
tur et placidus bonis. illi mu
tantur non ipse: sicut lux infir
mis oculis aspera. firmis lenis
est: ipsorum scilicet non sua muta
tione. Explicit liber quintus. In
cipiunt capitula libri sexti. Cam .i.
De eo quod apostolus ait xpm dei
uirtutem et dei sapientiam. ii. De
patre et filio hoc solum non dici il
lud de illo quod non simul ambo
sunt. deus est de deo. bonus de bono.
uirtus de uirtute quod simul sunt
recte dicitur. pater autem de patre. aut filius
de filio quod non ambo simul sunt
non potest dici. iii. De unitate
filii cum patre. et nunc inuicem nobiscum.
iiii. Patet in quacumq; uirtute
non posse in ceteris esse dissimiles
ac si equalitas in animis reperia
tur humanis. multo incomparabili
us eam manere incommutabili et
itaq; substantia quod est deus trini
tas. v. De spiritus sancti unitate cum
patre et filio. vi. De natura cor
porali et creatura spirituali quod sim
plices non sunt. quia nec incommuta
biles. vii. De simplici et incom
mutabili essencia dei quamuis mul
tipliciter secundum substanciam nomi
netur. viii. Trinitatem deitatis
nullo modo triplicem esse dicendam
quia nec tria plus ibi sunt quam unum
nec unum minus quam tria. ix. De
solo uero deo patre et filio et spiritu
sancto. x. De essencia sancti hilarii
qui in trinitate personarum proprie
tatem intelligitur demonstrasse.

Incipit liber sextus. Capitulum .i.

Equalitatem primum
patris et filii et spiritus
sancti putant nonnulli
ex hoc impediri
quo minus intelligatur. quia
scriptum est xpm dei uirtutem et
dei sapienciam: ut ideo non ui

deatur equalitas. qz nō est pater ipse virtus ⁊ sapiā. sz genitor virtutis ⁊ sapiencie. Et revera nō mediocri intentione queri solet. quoniā dicatur deus virtutis ⁊ sapiencie pr̄. Ait namqz aplūs xp̄m dei virtutē ⁊ dei sapienciā. Et hinc nōnulli nostrū aduersus arrianos hoc modo ratiocinati sūt eos dumtaxat qui prius se aduersus catholicam fidē extulerunt. Nam ipse arrius dixisse fertur. Si filius ē. natus est: si natus ē. erat tpus qn̄ non erat filius: non intelligens eciā natū esse. deo sempiternū esse. ut sit coeternus pr̄i filius. sicut splendor qui gignitur ab igne atqz diffunditur. coeuus ē illi ⁊ esset coeternus si esset ignis eternus. Unde quidā posteriores arriani abiecerūt istā sentēciā: fassiqz sūt nō ex tempore cepisse filiū dei. Sz int̄ disputationes quas habebāt nr̄i aduersus eos qui dicebant. erat tpus quādo nō erat filius: hanc eciā nonnulli ratiocinationē inserebant. Si dei filius virtus et sapiā dei est. nec unqm̄ deus sine virtute ⁊ sine sapiencia fuit: coeternus est deo pr̄i filius. Dicit aūt aplūs xp̄m dei virtutē ⁊ dei sapiām. Et deū aliqn̄ nō habuisse virtutē aut sapienciā. dementis est dicere. Nō igr̄ erat tēpus qn̄ nō erat filius. Que ratiocinatio ad id cogit. ut dicamus deū pr̄em nō ēē sapientē. nisi habendo sapienciā quā genuit: nō existendo p se pater ipsa sapiencia. Deinde si ita est: filius quoqz ipse sicut dicatur deus de deo. lumen de lumīe. videndū utrū possit sapiā de sapiencia dici: si non ē deus pater ipsa sapiā. sz tantū genitor sapiencie. Quod si tenemus. cur nō ⁊ magnitudinis sue. ⁊ bonitatis. ⁊ eternitatis. ⁊ oīpotencie sue generator sit: ut nō ipse sit sua magnitudo. ⁊ sua bonitas. ⁊ sua eternitas. ⁊ sua oīpotencia. sz ea magnitudīe magnus sit quā genuit. ⁊ ea bonitate bonus. ⁊ eternitate eternus. ⁊ ea oīpotencia omps que de illo nata est: sicut nec ipse sua sapiā ē. sz ea sapiā sapiens est que de illo nata est. Nā illud nō est formidandū ne cogamur multos filios dei dicē. preter adoptionē creature

coeternos patri: si magnitudinis sue genitor est. et bonitatis. et eternitatis. et omnipotencie. Huic enim calumpnie facile respondetur. sic non effici. quia multa nominata sunt ut ille multorum filiorum coeternorum sit pater: quemadmodum non efficitur ut duorum sit cum dicitur christus dei virtus et dei sapiencia. Eadem quippe virtus que sapiencia: et eadem sapiencia que virtus. Itane igitur etiam de ceteris ut eadem sit magnitudo que virtus: et si qua alia vel supra commemorata sunt. vel commemorari adhuc possunt: Capitulum secundum.

Sed si non dicitur in seipso. nisi quod ad filium dicitur. id est pater vel genitor. vel principium eius. si etiam gignens ei quod de se gignit consequenter principium est. quidquid autem aliud dicitur cum filio dicitur vel potius in filio. sive magnus ea magnitudine quam genuit. sive iustus ea iusticia quam genuit. sive bonus ea bonitate quam genuit. sive sapiens ea sapiencia quam genuit. sive potens ea potencia vel virtute quam genuit. Magnitudo autem ipsa non dicitur pater. sed magnitudinis generator. Filius vero sicut in semetipso dicitur filius quod non cum patre dicitur sed ad patrem. non sic et in seipso magnus. sed cum patre cuius ipse magnitudo est: sic et sapiens cum patre dicitur cuius ipse sapiencia est: sicut ille sapiens cum filio. quia ea sapiencia sapiens est quam genuit. Quidquid ergo ad se dicitur non dicitur alter sine altero: id est quidquid dicitur quod substanciam eorum ostendat. ambo simul dicuntur. Si hec ita sunt. iam ergo nec deus est pater sine filio. nec filius deus sine patre: sed ambo simul deus. Et quod dictum est. in principio erat verbum: in patre erat verbum intelligitur. Aut si in principio sic dictum est ac si diceretur ante omnia quod sequitur. et verbum erat apud deum: verbum quidem solus filius accipitur. non simul pater et filius tamquam ambo unum verbum. Si enim verbum quomodo ymago: Non autem pater et filius simul ambo ymago. sed filius solus ymago patris: quemadmodum et filius. non enim ambo simul filius. Quod vero adiungit. et verbum erat apud deum: multum est ut sic intelligatur. verbum quod solus est filius erat apud deum. quod non solus est pater: sed pater et filius unus deus. Sed quid mirum si in duabus quibusdam rebus longe inter se diversis potest hoc dici. Quid enim tam diversum quam animus et cor

pus: Potest tamen dici animus erat apud hominem id est in homine cum animus non sit corpus. homo autem animus simul et corpus sit: ut etiam quod consequenter scriptum est et deus erat verbum. sic intelligatur verbum quod non est pater deus erat simul cum patre. Itane ergo dicimus ut pater sit generator magnitudinis. hoc est generator virtutis. vel generator sapientie sue. filius autem magnitudo virtus et sapientia: deus vero magnus. omnipotens. sapiens ambo simul? Quomodo ergo deus de deo. lumen de lumine? Non enim simul ambo deus de deo lumen de lumine. sed solus filius de deo scilicet de patre: nec ambo simul lumen de lumine. sed solus filius de lumine patre: nisi forte ad insinuandum et breuissime inculcandum quod coeternus est patri filius ita dictum est. deus de deo lumen de lumine. et si quid hoc modo dicitur. ac si diceretur. hoc quod non est filius sine patre. de hoc quod non est pater sine filio. id est hoc lumen quod lumen non est sine patre. de hoc lumine patre quod lumen non est sine filio: ut cum dicitur deus quod non est filius sine patre. et de deo quod non est pater sine filio. perfecte intelligatur quod non precessit genitor illud quod genuit. Quod si ita est: hoc solum de eis dici non potest quod non simul ambo verbum. sed solus filius: nec ymago de ymagine.

Illud de illo quod simul ambo non sunt: sicut verbum de verbo dici non potest.

quia non simul ambo ymago: nec filius de filio. quia non simul ambo filius. secundum quod dicitur ego et pater unum sumus. Capitulum tertium.

Unum sumus enim dictum est: quod ille hoc et ego secundum essentiam. non secundum relativum. Et nescio utrum inveniatur in scripturis dictum unum sunt. quorum est diversa natura. Si autem et aliqua plura eiusdem nature sint et diversa sentiant: non sunt unum et quantum diversa sentiunt. Nam si iam unum essent ex eo quod homines erant: non diceret ut sint unum sicut et nos unum. cum suos discipulos patri commendaret. At vero paulus et apollo quia et ambo homines et idem sentiebant: qui plantat autem inquit et qui rigat unum sunt. Cum ergo sic dicitur unum ut non addatur quid unum. et plura unum dicantur: eadem natura atque essencia non dissidens neque dissentiens significatur. Cum vero additur quid unum. potest aliquid significari ex pluribus unum factum quamvis diversis naturis: sicut anima et corpus non sunt utique unum. Quid enim tam diversum? Nisi addatur aut subintelligatur quid unum. id est unus homo aut unum animal. Inde apostolus. qui adheret meretrici inquit unum corpus est. Non dixit unum sunt. aut unum

ē: sȝ addidit corpus. tāq̄ ex duo
bus diuisis masculino ꝛ femi
nino vnū corpus adiunctione
cōpositū. Et qui adheret īq̄t
dn̄o vn⁹ sp̄us est. Non dixit
qui adheret dn̄o vn⁹ ē aut v
nū sūt: sȝ addidit sp̄us. Diu
sū enī natura sp̄us hoīs ꝛ sp̄s
dei: sȝ adherendo fit vn⁹ sp̄us
ex diuisis duob⁹ ita ut sine hu
mano sp̄u btūs sit dei sp̄us
atq̄ pfc̄us: btūs aūt hoīs
sp̄us nō nisi cū deo. Nec frus
tra ut existimo cū tanta in e
wangelio scd̄m iohēm ꝛ quo
tiens dicēt dn̄s de ipa vnitate
ul' sua cū p̄re. ul' nr̄a īuicē no
biscū. nusq̄ dixit ut nos ꝛ ipi
vnū. sȝ ut sint vnū sicut ꝛ nos
vnū. Pater ḡ ꝛ filius vnū sūt
utiq̄ scd̄m vnitatē substancie:
ꝛ vnus deus est. ꝛ vn⁹ magnus.
sapiēs ꝛ vn⁹ bonus. sicut tractatū ē.
Vnde ḡ maior pater? Si enī
maior. magnitudīe maior. Cū
aūt magnitudo eius fili⁹ sit:
nec ille utiq̄ maior ē eo qui se
genuit. nec ille maior ē ea mag
nitudīe qua magn⁹ ē: ergo eq̄
lis. Nā unde equalis? si nō eo
qd̄ est? Cui nō est aliud esse. ꝛ
aliud magnū esse. Aut si eter
nitate pater maior ē: nō est
equalis filius quacūq̄ re. Vn̄
enī equalis? Si magnitudīe
dixeris: nō est par magnitudo que
min⁹ eterna ē. atq̄ ita cetera. An
forte ī virtute equalis ē. in sapiā
vō nō ē equalis? Sȝ quō equalis
ē virtus que minus sapit? An
in sapiā equalis ē. ī virtute aūt
nō est equalis? Sȝ quō equalis
sapiā. que min⁹ potens est? Res
tat itaq̄ ut si nulla re īequalis
est: ī omnibus sit equalis. At scrip
tura clamat. nō rapinā arbitra
tus ē esse equalis deo. Cogitur
ḡ quiuis aduersarius veritatis
quō tenet' auctoritate aplica ī
qualib3 ul' vna re equalē deo
filiū confiteri: eligat quā volu
erit. Hinc ei ostendit' in omīb⁹
eē equalē que de substancia ei⁹
dicuntur.

Caplm̄ quartum.

Sicut enī virtutes que sūt ī ani
mo hūano q̄uis alio atq̄
alio modo singule ītelligantur.
nullo mō tn̄ separant' ab īuicem.
ut quicūq̄ fuerint equales. vbi
grā in fortitudīe. equales sint
ꝛ prudencia ꝛ iusticia ꝛ tempe
rancia. Si enī dixeris equales
esse istos fortitudīe. sȝ illū p̄s
tare prudencia. sequit' ut huī⁹
fortitudo min⁹ prudens sit: ac
p hoc nec fortitudīe equales
sūt qn̄ est istius fortitudo pru
dentior. Atq̄ ita de ceteris virtu
tibus īuenies si omēs eadem
consideratione perras. Non

enim de viribus corporis agitur, sed de anime fortitudine. Quanto ergo magis in illa incommutabili eternaque substancia incomparabiliter simpliciore quam est animus humanus hec ita se habent? Humano quippe animo non hoc est esse quod est fortem esse aut prudentem aut iustum aut temperantem. Potest enim esse animus et nullam istarum habere virtutem. Deo autem hoc est esse quod est fortem esse aut iustum esse aut sapientem esse, et si quid de illa simplici multiplicitate vel multiplici simplicitate dixeris quo substancia eius significetur. Quamobrem sive ita dicatur deus de deo ut et singulis hoc nomen conveniat, non tamen ut ambo simul duo dii, sed unus deus sit. Ita enim sibi coherent, quod etiam in distantibus divisisque substanciis fieri apostolus testis est. Nam et solus dominus spiritus est, et solus hominis spiritus utique spiritus est; tamen si hereat domino unus spiritus est. Quanto magis ibi, ubi est omnino inseparabilis atque eterna connexio? Ne absurde dici videatur quasi filius amborum, cum dicitur filius dei, si id quod dicitur deus non nisi de ambobus simul dicatur; sive quidquid de deo dicitur quod substanciam eius indicet non nisi de ambobus simul, immo de ipsa simul trinitate dicatur. Sive ergo hoc sive illud sit quod diligencius discuciendum est, nunc unde agitur satis est videre nullo modo filium equalem esse patri, si in aliquo scilicet quod pertineat ad significandam eius substanciam inequalis invenitur, sicut iam ostendimus. Apostolus autem dixit equalem in omnibus. Ergo equalis est patri filius, et est unius eiusdemque substancie. Cap. v.

Quapropter etiam spiritus sanctus in eadem unitate substancie et in ea equalitate consistit. Sive enim sit unitas amborum sive sanctitas sive caritas, sive ideo unitas quia caritas, et ideo caritas quia sanctitas, manifestum est quod non aliquis duorum est quo uterque coniungitur, quo genitus a gignente diligatur generatoremque suum diligat, sintque non participatione sed essencia sua neque dono superioris alicuius sed suo proprio servantes unitatem spiritus in vinculo pacis. Quod imitari per graciam et ad deum et ad nosipsos iubemur: in quibus duobus preceptis tota lex pendet et prophete. Ita sunt illa tria deus unus solus magnus sapiens sanctus beatus. Nos autem ex ipso et per ipsum et in ipso beati, quia ipsius munere inter nos unum, cum illo autem unus spiritus, quia glutinatur anima nostra post eum. Et nobis herere

deo bonū ē. qꝛ ꝑdet omne qui
fornicatur ab eo. Spūs g° scūs cō
mune aliqd ē pris ꝛ filij. qdqd
illud ē: aut ipa cōmunio con
substancialis ꝛ coetna: que si
amicicia conuenient dici potest
dicatur. ƺ aptius dr caritas. Et hec
quoqꝫ substancia. qꝛ ꝛ deus sub
stancia: ꝛ deus caritas sicut scrip
tū ē. Sicut aūt simul substācia
cū prē ꝛ filio. ita simul magna.
ꝛ simul bona. ꝛ simul sancta. ꝛ
quidquid aliud ad se dicitur: qm
nō aliud ē deo ēē. ꝛ aliud magnū
ēē ul' bonū esse: ꝛ cetera sicut su
pra ostendimus. Si enī minus
magna ē ibi caritas q̄ sapiā: mi
nus q̄ est diligitur sapiā. Equal'
ē igitur: ut quāta est sapiencia
tantū diligatur. Est aūt sapien
cia equalis prī. sicut supra dis
putauimus. Equalis ē igr̄ eciam
spūs scūs. Et si equalis ī omībus:
equalis ꝑpt summā simplicitatē
que ī illa substancia est. Et ideo
nō amplius q̄ tria sūt: unus
diligens eū qui de illo ē. ꝛ unus
diligens eū de quo ē: ꝛ ipa dilcō.
Que si nichil est. quō deus dilec
tio ē? Si nō ē substancia? quō
deus substancia ē? Caplm. vi.

Si queritur aūt quō simplex
et multiplex sit illa sub
stancia: animaduertendū ē ꝑmo
creatura quare sit multiplex.

nullo aūt modo uere simplex.
Et prius corpus uniuisū utiqꝫ
ꝑtibus constat: ita ut sit ibi a
lia ꝑs maior alia minor. ꝛ ma
ius sit uniuisū q̄ ꝑs quelibet a
q̄ntalibet. Nam ꝛ celū ꝛ terra
ꝑtes sūt uniuise mūdane molis.
Sꝫ ꝛ sola terra ul' solū celū īnuā
bilibus ꝑtibus constat. ꝛ ī tercia
sui ꝑte minor ē q̄ in ceteris. ꝛ in
dimidia minor q̄ in tota: ꝛ totū
mūdi corpus qd duabus pleruqꝫ
ꝑtibus appellari solet id ē celū
ꝛ terra. utiqꝫ maius ē q̄ solū celū
aut sola terra: ꝛ ī unoquoqꝫ cor
pore aliud ē magnitudo. aliud
color. aliud figura. Potest enī
ꝛ diminuta magnitudine manē
idem color ꝛ eadem figura. ꝛ colo
re mutato manē eadem figura
ꝛ eadem magnitudo: ꝛ figura ea
dem nō manente. tam magnū
ēē ꝛ eodem mō coloratū. ꝛ quecūqꝫ
alia simul dicūtur de corꝑe. possūt
ꝛ simul ꝛ plura sine ceteris com
mutari. Ac ꝑ hoc multiplex esse
conuincitur natura corꝑis. simplex
aūt nullo modo: creatura quoqꝫ
spūalis sicuti ē aīa. Est quidē
ī corꝑis cōparacione simplicior:
sine cōꝑacione aūt corꝑis mul
tiplex. Est eciā ipa nō simplex.
Nam ideo simplicior ē corꝑe. qꝛ
nō mole diffunditur ꝑ spaciū loci:
ƺ ī unoquoqꝫ corꝑe. ꝛ ī toto tota

est: et in qualibet parte eius tota est.
Et ideo dum fit aliquid in quamvis
exigua particula corporis quod sentiat
anima: quamvis non fiat in toto cor
pore. illa tamen tota sentit. quia totam
non latet. Sed tamen etiam in anima cum a
liud sit artificiosum esse. aliud iner
tem. aliud acutum. aliud memorem.
aliud cupiditas. aliud timor. a
liud leticia. aliud tristicia. possint
que et alia sine aliis. et alia magis
alia minus innumerabilia. et innumerabili
ter in anime natura inveniri: mani
festum est non simplicem sed multipli
cem esse naturam. Nichil enim sim
plex mutabile est. Omnis autem
creatura mutabilis. Cap. vii.

Deus vero multipliciter quidem
dicitur magnus. bonus. sapi
ens. beatus. verus. et quidquid ali
ud non indigne dici videtur: sed
eadem magnitudo eius est que
sapientia. non enim mole magnus est
sed virtute: et eadem bonitas que
sapientia. et magnitudo. et eadem ve
ritas que illa omnia: et non est ibi
aliud beatum esse. et aliud magnum aut
sapientem aut verum aut bonum esse. sed
unum ipsum esse. Nec quoniam trinitas est deus
ideo triplex putandus est: alioquin
minor erit pater solus. aut filius
solus. cum semper atque inseparabiliter
et ille cum filio sit. et ille cum patre: ut
non ambo sint pater. aut ambo fi
lius. sed quia semper invicem. neuter solus.

quam simul pater et filius. quamquam non inveniatur quo
dici possit aut pater solus aut filius solus.

Quia vero dicimus et deum solum ipsam
trinitatem quamvis semper sit cum spiritibus
et animabus sanctis. sed solum dicimus quod
deus est. quia non et illi cum illo deus sunt:
ita solum patrem dicimus patrem. non
quia separatur a filio. sed quia non si
mul ambo pater est. Capitulum octavum.

Cum itaque tantus est solus
pater vel solus filius vel so
lus spiritus sanctus. quantus et simul
pater et filius et spiritus sanctus: nullo modo
triplex dicendus est. Corpora quip
pe adiunctione sua crescunt. Nam et
qui adheret uxori sue
unum corpus sit: maius tamen corpus
fit quam si solius viri esset. aut so
lius uxoris. In rebus autem spiritua
libus cum minor maiori adheret
sicut creatura creatori: illa fit
maior quam erat non ille. In hiis
enim que non mole magna sunt:
hoc est maius esse quod est melius esse.
Melior autem fit spiritus alicuius
creature cum adheret creatori
quam si non adhereat: et ideo etiam
maior quia melior. Qui ergo adhe
ret domino unus spiritus est. Sed tamen
dominus non ideo fit maior. quamvis fi
at ille qui domino adheret. In ipso
igitur deo cum adhereat equali patri
filius equalis. aut spiritus sanctus
patri et filio equalis: non fit ma
ior deus quam singuli eorum. quia non
est quo crescat illa perfectio.
Perfectus autem sive pater sive filius

sine spiritu sancto. et pariter deus pater et filius et spiritus sanctus: et ideo trinitas pocius quam triplex. Capitulum nonum

Et quoniam ostendimus quomodo possit dici solus pater. quia non ipse sibi pater: consideranda est illa sentencia qua dicitur deum verum solum non esse patrem solum: sed patrem et filium et spiritum sanctum. Si quis enim interroget pater solus utrum sit deus. quomodo respondebitur non esse? nisi forte ita dicamus esse quidem patrem deum. sed non esse eum solum deum: esse autem solum deum patrem et filium et spiritum sanctum? Sed quid agimus de illo testimonio domini? Patri enim dicebat et patrem nominauerat ad quem loquebatur cum ait. Hec est autem vita eterna: ut cognoscant te vnum verum deum. Quod quidem arriani sic solent accipere. quasi non sit filius verus deus. Quibus exclusis videndum est an intelligere cogamur cum dictum est patri. ut cognoscant te vnum verum deum. tamquam hoc insinuare voluerit quod et solus pater verus deus est: ne non intelligeremus deum nisi illa tria simul patrem et filium et spiritum sanctum. Numquid ergo ex domini testimonio et patrem vnum verum deum dicimus et filium vnum verum deum et spiritum sanctum vnum verum deum: et simul patrem et filium et spiritum sanctum. id est simul ipsam trinitatem non tres veros deos. sed vnum verum deum. An quoniam addidit et quem misisti ihesum christum. subaudiendum est vnum verum deum: Et ordo verborum est. ut te et quem misisti ihesum christum cognoscant vnum verum deum. Cur ergo tacuit de spiritu sancto? An quoniam consequens est ut vbicumque nominatur vnum tanta pace vni adherens ut per hanc utrumque vnum sit: iam ex hoc intelligatur etiam ipsa pax quamuis non commemoretur? Nam et illo loco apostolus videtur quasi preterire spiritum sanctum: et tamen ibi intelligitur vbi ait. omnia vestra. vos autem christi. christus autem dei. Et iterum. Caput mulieris vir. caput viri christus: caput autem christi deus. Sed rursus si deus non nisi omnia simul tria? quomodo caput christi deus. id est caput christi trinitas. cum in trinitate sit christus ut sit trinitas? An quod est pater cum filio caput est ei quod est solus filius? Cum filio enim pater deus. solus autem filius christus est: maxime quia iam verbum caro factum loquitur. Secundum quam humilitatem eius etiam maior est pater sicut dicit. quoniam pater maior me est: ut hoc ipsum deum esse quod est illi cum patre vnum. caput sit hominis mediatoris quod ipse solus est. Si enim mentem recte dicimus principale hominis. id est tamquam caput humane substancie cum ipse homo cum mente sit homo? cur non multo

congruentius multoque magis unum cum patre quod simul deus est caput est christi. quamvis christus homo non cum verbo quod caro factum est intelligi non possit. Sed hoc ut iam diximus aliquanto diligentius postea considerabimus. Nunc autem equalitas trinitatis et una eademque substantia quantum breviter potuimus demonstrata est: ut quoquomodo se habeat illa questio quam discutiendam acriori intentione distulimus. nichil impediat quo minus fateamur summam equalitatem patris et filii et spiritus sancti. Ca. x.

Quidam cum vellet brevissime singularum in trinitate personarum insinuare propria: eternitas inquit in patre. species in ymagine. usus in munere. Et quia non mediocris auctoritatis in tractatione scripturarum et assertione fidei vir extitit. hylarius enim hoc in libris suis posuit: horum verborum id est patris et ymaginis et muneris. eternitatis et speciei et usus abditam scrutatus intelligentiam. quantum valeo non eum secutum arbitror in eternitatis vocabulo. nisi quod pater non habet patrem de quo sit: filius autem de patre est ut sit. atque ut illi coeternus sit. Ymago enim si perfecte implet illud cuius ymago est: ipsa coequatur ei. non illud ymagini sue. In qua ymagine speciem nominavit. credo propter pulchritudinem. ubi iam tanta est congruentia. et prima equalitas et prima similitudo. nulla in re dissidens. et nullo modo inequalis. et nulla ex parte dissimilis. sed ad idem tidem respondens ei cuius ymago est: ubi est prima et summa vita. cui non est aliud vivere et aliud esse. sed idem et esse et vivere: et primus ac summus intellectus cui non est aliud vivere et aliud intelligere. sed id quod est intelligere hoc vivere. hoc est esse unum omnia tamquam verbum perfectum cui non desit aliquid: et ars quedam omnipotentis atque sapientis dei plena omnium rationum viventium incommutabilium. et omnes unum in ea. sicut ipsa unum de uno. cum quo unum. Ibi novit omnia deus que fecit per ipsam: et ideo cum decedant et succedant tempora. non decedit aliquid vel succedit scientie dei. Non enim hec que creata sunt ideo sciuntur a deo quia facta sunt: ac non potius ideo facta sunt vel mutabilia. quia immutabiliter ab eo sciuntur. Ille igitur ineffabilis quidam complexus patris et ymaginis non est sine perfruitione. sine caritate. sine gaudio. Illa igitur dilectio. delectatio. felicitas. vel beatitudo. si tamen aliqua humana voce

digne dicat᷑ vsus ab illo appel
latus ē breuit᷑ ⁊ est ī tͥnitate
sp̄us scīs nō genitus. ſʒ geni
toris genitiq; suauitas īgenti
largitate atq; vbertate pfūn
dens omēs creaturas p captu
earū. ut ordinē suū teneant
⁊ locis suis acquiescant. Hec
ig᷑ oīa que arte diuina fcā
sūt. ⁊ vnitatē quādā in se os
tendūt ⁊ speciem ⁊ ordinē.
Quidquid enī hoꝝ est ⁊ vnū
aliquid ē sicut sūt nature cor
poꝝ ingenia aīarū ⁊ aliqua
specie formatur. sicut sūt figure
ul' qualitates corpm ac doct
ne. ul' artes aīaꝝ ⁊ ordinē ali
quē petit aut tenet. sicut sūt
pondera ul' collocatiōes corpm.
atq; amores aut dilcōnes aīa
rū: optet ig᷑ ut ⁊ creatorem p
ea que fcā sūt ītellcā cōspicien
tes tͥnitatē intelligam᷒. cuius
ī creatura quomō dignū est
apparet vestigiū. In illa enī
trinitate sūma origo ē rerū
oīm. ⁊ pfectissima pulchritudo
⁊ beatissima delectatio. Itaq;
illa tria ⁊ a se īuicem determi
nari videntur ⁊ ī se īfinita sūt.
Sʒ hic ī rebʒ corporeis nō tm̄ ē vna
q̄ntū tres simul. et pl᷒ aliqd st
due q̄ vna res. Ceterū ī sūma t
nitate tm̄ ē vna q̄ntū tres sil.
tm̄ vna q̄ntū due. Ita ⁊ sigula
sunt in singulis

⁊ omīa in singulis. ⁊ singula ī
omībus: ⁊ oīa in omībus. ⁊ vnū
oīa. Qui videt hoc ul' ex pte ul'
p speculū ⁊ ī enigmate. gaudeat
cognoscens deū: et sicut deum
honoret ⁊ gracias agat. Qui
aūt nō videt. tendat p pietatē
ad videndū. nō p cecitatē ad ca
lupniandū: qm̄ vn᷒ ē deus sed
tm̄ tͥnitas. Nec cōfuse accipien
dū ē. ex quo oīa. p quē oīa. ī quo
oīa: nec dijs multis. ſʒ ipi glīa
ī scl̄a sclōꝝ Amen. Explicit lib.
sextus. Incipiūt capl'a li. vij.

Utrū quidqd de deo nō rela
tiue ſʒ ad seipm recte dicit᷑
cuilibet psone ī trinitate cōue
niat. ij. Ea que pris ⁊ filij esse
cā significant nō ēē relatiua.
q; quid ad se nō ad aliqd dicit᷑
simul ambo sūt. iij. De sapiā
a deo genita ul' creata. iiij. Qd
ul' a grecis ul' a latinis necesse
fuerit dici de īeffabili tͥnitate. v.
De substancia ⁊ essencia. vi.
De tribus psonis vni᷒ ēēncie.
Incipit liber septim᷒ bti au.

Iam nūc Ca. pmū.
queram᷒ diligenci᷒
quātū dat deus qd
paulo ante distuli
mus. vtrū ⁊ singula queq; in
tͥnitate psona possit ⁊ p seip
sam nō cū ceteris duab᷒ dici
deus. aut magn᷒. aut sapiens.

aut verus. aut omps. aut iustus.
et si quid aliud de deo nr̄o dici po
test nō relatiue. sz ad seipm̄: an
vō non dicant̄ ista ñ cū trinitas
intelligitur. Hoc enī questionē
facit. qr scptū est xp̄m dei virtutē
et dei sapienciā. vtrū ita sit pater
sapie atqȝ virtutis sue. ut hac sa
piencia sapiens sit quā genuit.
et hac virtute potens quā genu
it: et qr sp potens et sapiens. sem
p genuit virtutē et sapienciā.
Dixeram9 enī. si ita est: cur nō
et magnitudinis sue pr̄ sit qua
magnus ē. et bonitatis qua bo
nus. et iusticie qua iustus. et alia
si qua sūt: aut si hec oīa pluri
bus vocabulis in eadem sapiā
et virtute intelligūt. ut ea sit
magnitudo que virtus. ea bo
nitas que sapiā. et ea rursus sa
piencia que virtus sicut iam
tractauim9: meminerim9 cū
aliquid hoz nomino sic accipi
endū ee. ac si omīa cōmemorem.
Querit̄ ergo an pr̄ etiā singulis
sit sapiens atqȝ ipa sibi ipe sa
piencia: an ita sit sapiens quo
dicens. Verbo enī quod genuit
dicens ē. nō verbo qd̄ pfertur et
sonat et transit: sz verbo quod
erat aput deū et deus erat vbū.
et omīa p ipm̄ fcā sūt. verbo
equali sibi quo sp atqȝ incomu
tabilit̄ dicat seipsū. Nō est enī
ipe verbū. sicut nec filius nec
ymago. Dicens aūt exceptis
illis tpalib9 vocibus dei que in
creatura fiūt. q̄ sonant et tran
seūt. Dicens ergo illo coeterno vbo
nō singulus intelligit̄: sz cū ipo
vbo sine quo nō est utiqȝ dicens.
Itane et sapiens sicut dicens:
ut ita sit sapiā sicut verbū. et
hoc sit vbū esse qd̄ ē ee sapiam.
hoc etiā ee virtutē. ut virtus
et sapiā et verbū idem sit et rela
tiue dicat̄ sicut filius et ymago:
atqȝ ille nō singulus potens vl'
sapiens. sz cū ipa virtute atqȝ
sapiā quā genuit. sicut nō sin
gulus dicens. sz eo verbo et cū eo
verbo qd̄ genuit: atqȝ ita mag
nus ea et cū ea magnitudīe quā
genuit: Et si nō alio magnus.
alio deus. sz eo magn9 quo deus.
qr nō aliud illi ē magnū esse.
aliud deū esse: cōsequēs est ut
nec deus singulus. sz ea et cū ea
deitate quā genuit. ut sic sit
filius deitas pr̄is. sicut sapiā et
virtus pr̄is: et sicuti ē vbū et y
mago pr̄is. Et qr nō aliud illi
est ee. aliud deū ee. ita sit etiā
essencia pr̄is filius. sicuti ē vbū
et ymago eius: ac p hoc etiam
excepto eo qd̄ pr̄ est. nō sit aliqd
pr̄ nisi qr est ei filius. ut nō tm̄
id qd̄ dicat̄ pr̄ qd̄ manifestū est
eū nō ad seipm̄. sz ad filiū rela

tiue dici. et ideo pater quia est ei
filius: sed omnino ut sit quod ad
seipsum est. ideo sit quia genuit
essenciam suam. Sicut enim mag
nus est non nisi ea qua genuit
magnitudine. ita et est non nisi
ea qua genuit essencia: quia non
aliud illi est esse. aliud magnum
esse. Itane ergo pater est essencie sue. si
cut pater est magnitudinis sue? si
cut pater est virtutis et sapiencie sue?
Eadem quippe eius magnitudo
que virtus: et eadem essencia
que et magnitudo. Hec dispu
tatio nata est ex eo quod scriptum est
xpistum esse dei virtutem et dei sapien
ciam. Quapropter in eas angustias
sermo coartatur cum ineffabilia
fari cupimus: ut aut dicamus
xpistum non esse dei virtutem et dei sa
pienciam. atque ita impudenter et
impie resistamus apostolo: aut xpistum
quidem dei virtutem et dei sapien
ciam esse fateamur. sed eius patrem non
esse patrem virtutis et sapiencie sue.
quod non minus impium est. sic
enim nec xpisti erit pater quia xpistus dei
virtus et dei sapiencia est: aut non
esse patrem virtute sua potentem
neque sapiencia sua sapientem. quod quis
audeat dicere? aut aliud in patre
intelligi esse. aliud sapientem esse.
ut non hoc ipso sit quo sapiens
est quod de anima intelligi solet que
alias insipiens. alias sapiens

est. velut natura mutabilis. et
non summe perfecteque simplex: aut
patrem non esse aliquid ad seipsum
et non solum quod pater est. sed omnino quod
est ad filium relative dici. Quomodo ergo
eiusdem essencie filius cuius pater?
quandoquidem ad seipsum nec essencia
est. nec omnino est ad seipsum. sed e
ciam esse ad filium illi est? At enim
multomagis unius eiusdemque
essencie. quia una eademque essencia
pater et filius: quandoquidem patri non ad
seipsum est ipsum esse sed ad filium. quam
essenciam genuit. et qua essencia
est quicquid est. Neuter ergo ad se
est: et uterque ad invicem relative
dicitur. An pater solus non solum quod
pater dicitur. sed omnino quicquid dicitur
relative ad filium dicitur. ille autem
dicitur et ad se? Et ita si est: quid
dicitur et ad se? An ipsa essencia?
Sed patris essencia est filius. sicut
patris virtus et sapiencia: sicut verbum
patris et ymago patris. Aut si essen
cia dicitur ad se filius. pater autem non
est essencia sed genitor essencie.
non est autem ad seipsum. sed hac ipsa
essencia qua genuit sicut hac
ipsa magnitudine magnus quam
genuit: ergo et magnitudo dici
tur ad se filius. ergo et virtus et
sapiencia. et verbum et ymago. Quid
autem absurdius quam ymaginem
ad se dici? At si non idipsum
est ymago et verbum quod est virtus

et sapiencia. sed illa relatiue dicitur.
hec autem ad se non ad aliud: incipit
non ea sapiencia qua genuit sapiens
esse pater. quia non potest ipse ad eam rela
tiue dici. et ille ad eum non relatiue
dici. Omnia enim que relatiue di
cuntur. ad inuicem dicuntur. Restat
etiam itaque ut etiam essencia filius re
latiue dicatur ad patrem. Ex quo con
ficitur inopinatissimus sensus. ut
ipsa essencia non sit essencia: vel certe
cum dicitur essencia. non essencia sed relatiuum
indicetur: quomodo cum dicitur dominus. non essencia
indicatur sed relatiuum quo refertur
ad seruum. Cum autem homo dicitur vel aliquid
tale quod ad se non ad aliud dicitur: tunc
indicatur essencia. Homo ergo cum dicitur dominus. ipse
homo essencia est: dominus vero relatiue dicitur.
Homo enim ad se dicitur. dominus ad seruum.
Hoc autem unde agimus: Si esse
ncia ipsa relatiue dicitur: essencia ipsa
essencia non est. Huc accedit quia
omnis essencia que relatiue dicitur.
est etiam aliquid excepto relati
uo: sicut homo dominus. et homo seruus. et
equus iumentum. et nummus arra.
Homo et equus et nummus ad se dicuntur
et substancie sunt vel essencie: dominus
vero et seruus et iumentum et arra.
ad aliquid relatiue dicuntur. Sed si
non esset homo id est aliqua substan
cia: non esset qui relatiue dominus
diceretur. Et si non esset equus
quedam essencia: non esset quod
iumentum relatiue diceretur.

Ita si nummus non esset aliqua sub
stancia: nec arra posset rela
tiue dici. Quapropter si et pater non
est aliquid ad seipsum: non est
omnino qui relatiue dicatur ad
aliquid. Non enim sicut ad aliquid
coloratum refertur color eius.
nec omnino ad se dicitur color. sed sem
per alicuius colorati est: illud autem
cuius color est etiam si eo quod colora
tum dicitur ad colorem refertur. tamen id
quod corpus dicitur ad se dicitur: nullo modo
ita putandum est patrem non dici
aliquid ad seipsum. sed quicquid dicitur
ad filium dici. eundem vero filium
et ad seipsum dici et ad patrem cum
dicitur magnitudo magna. et
virtus: potens utique ad seipsum.
et magnitudo atque virtus mag
ni et potentis patris qua pater mag
nus et potens est. Non ergo ita: sed
utrumque substancia. et utrumque una
substancia. Sicut autem absurdum
est dicere candidum non esse candorem:
sic absurdum est dicere sapien
tem non esse sapienciam. Et sicut can
dor ad seipsum candidus dicitur. ita et
sapiencia ad seipsam dicitur sapiens: sed
candor corporis non est essencia.
quoniam ipsum corpus essencia est. et illa
eius qualitas. Unde et ab eo
dicitur candidum corpus cui non est
hoc esse quod candidum esse. Aliud
enim ibi forma et aliud color: et
utrumque non in seipso sed in aliqua

mole: que moles nec color n
forma est. s; formata atq; co
lorata. Sapia vo ꝛ sapiens
e. ꝛ seipsa sapiens e. Et qcu
qꝫ aia pticipatioe sapie
fit sapiens. si rursus desipiat
manet tn in se sapia. nec cu
aia fuerit i stulticiam comutata.
illa mutat: no ita e i eo qui
ex ea fit sapiens quemadmodu
candor i corpe qd ex illo candi
du e. Cu enim corpus i aliu
colorem fuerit comutatu. no
manebit candor ille: atqꝫ oi
no esse desinit. Qd si ꝛ pater
qui genuit sapiam ex ea fit
sapiens. neqꝫ hoc e illi ee qd
sape: qualitas eius e filius
non ples eius. ꝛ no ibi ia suma
erit simplicitas. S; absit ut
ita sit. Quia vo est ibi sume
simplex eencia: hoc g ibi est
ee qd sape. Qd si hoc est illi
esse qd sape. no p illa sapiam
qua genuit sapiens est pr: a
lioqn no ipe illa s; illa eu ge
nuit. Quid enim aliud dicim9
cu dicim9 hoc e illi ee qd sape:
nisi eo e quo sapiens e: Qua
ppter que causa illi e ut sapi
ens sit: ipa illi causa e ut sit.
Pinde si sapia qua genuit
causa illi est ut sapiens sit:
etia ut sit ipa illi causa est.
Qd fieri no potest n gignendo

eu aut faciendo. S; neqꝫ genitri
ce neqꝫ conditrice pris ullo mo
quisqꝫ dixerit sapiam. Quid
enim est insanius: Ergo ꝛ pr ip
se sapia e. Et ita dr filius sapi
encia pris quo dr lumen pris:
id e ut quemadmodu lume de lu
mine ꝛ utruqꝫ lumen unu. sic i
telligat sapiencia de sapia. ꝛ
utruqꝫ una sapia. Ergo ꝛ una
eencia: qr hoc est ibi esse qd sa
pere. Quod enim e sapie sapere.
ꝛ potencie posse. ꝛ eternitati
eterna ee. iusticie iusta ee. mag
nitudini magna ee: hoc est
essencie ipm esse. Et qr in illa
simplicitate no e aliud sape qz
ee: eadem ibi sapia q essencia.

Pater igr ꝛ filius Cap. ij.
simul una essencia. ꝛ una
magnitudo. ꝛ una veritas. et
una sapia. S; no pr ꝛ filius si
mul ambo unu verbu: qr no
simul ambo un9 filius. Sicut
enim filius ad prem refertur. no
ad seipm dr: ita ꝛ verbu ad eu
cu9 est verbu refert cu dicit
verbu. Eo quippe filius quo
vbu: ꝛ eo verbu quo filius.
Quonia igr pr ꝛ filius simul
no utiqꝫ unus filius: coseques
e ut pr ꝛ filius simul no am
bo unu verbu. Et ptea non
eo verbu quo sapiencia: quia
verbu no ad se dr. s; tm rela

tiue ad eum: autem verbum est sicut filius ad patrem. Sapientia vero eo quo essencia: et ideo quia una essencia et una sapientia. Quoniam vero et verbum sapientia est sed non eo verbum quo sapiencia. verbum enim relatiue. sapiencia essencialiter intelligitur: id dici accipiamus cum dicitur verbum ac si dicatur nata sapientia. ut sit et filius et ymago: et hec duo cum dicuntur id est nata sapientia in uno eorum eo quod est nata et verbum et ymago et filius intelligatur: et in hijs omnibus nominibus non ostendatur essencia quia relatiue dicitur: at in altero quod est sapientia quoniam et ad se dicitur. seipsa enim sapiens est etiam essencia demonstretur: et hoc eius esse quod sapere. Unde pater et filius simul una sapiencia et una essencia: et singillatim sapientia de sapientia. sicut essencia de essencia. Quapropter non quia pater non est filius et filius non est pater. aut ille ingenitus ille autem genitus: ideo non una essencia. quia hijs nominibus relatiua eorum ostenduntur. Uterque autem simul una sapientia et una essencia: ubi hoc est esse quod sapere. Non autem simul uterque verbum aut filius: quia non est hoc esse quod verbum esse aut filium esse. sicut iam satis ostendimus ista relatiue dici. Capitulum tercium.

Cur ergo in scripturis nusquam fere de sapientia quidquam dicitur. nisi ut ostendatur a deo genita vel creata: Genita scilicet per quam facta sunt omnia: creata vero vel facta sicut in hominibus. cum ad eam que non creata et facta sed genita est conuertuntur et illustrantur. In ipsis enim fit aliquid quod vocetur eorum sapientia: vel illud scripturis pronunciantibus aut narrantibus quod verbum caro factum est et habitauit in nobis. Hoc modo enim christus facta sapientia est. quia factus est homo. An propterea non loquitur in illis libris sapiencia. uel de illa dicitur aliquid nisi quod eam de deo natam ostendat aut factam quamuis sit et pater ipsa sapientia: quia illa nobis sapientia commendanda erat et imitanda. cuius imitatione formamur. Pater enim dicit eam ut verbum eius sit. non quomodo profertur ex ore verbum sonans aut ante pronunciationem cogitatur. spacijs enim temporum hoc completur. illud autem eternum est: et illuminando dicit nobis et de se et de patre quod dicendum est hominibus. ideoque ait. nemo nouit filium nisi pater. et nemo nouit patrem nisi filius. et cui voluerit filius reuelare: quia per filium reuelat pater. id est per verbum suum. Si enim hoc verbum quod nos proferimus temporale et transitorium. et seipsum ostendit et illud de quo loquimur: quanto magis verbum dei per quod facta sunt omnia. quod ita ostendit patrem sicuti est pater. quia et ipsum ita est et hoc est quod pater.

secundum quod sapientia est et essentia. Nam
secundum quod verbum non hoc est quod
pater. quia verbum non est pater. et verbum
relative dicitur sicut filius quod utique
non pater. et ideo christus virtus et sa-
piencia dei. quia de patre virtute et
sapientia etiam ipse virtus et sapientia
est. sicut lumen de patre lumine
et fons vite apud deum patrem u-
tique fonte vite. quoniam apud te in-
quit fons vite. et in lumine tuo
videbimus lumen. quia sicut pater
habet vitam in semetipso. sic de-
dit filio vitam habere in semetipso.
et erat lumen verum quod illuminat
omnem hominem venientem in hunc
mundum. et lumen hoc verbum
erat apud deum. sed et deus erat
verbum. deus autem lumen est. et tene-
bre in eo non sunt ulle. lumen vero
non corporale sed spirituale. neque ita
spirituale ut illuminatione factum sit
quemadmodum dictum est apostolis. vos
estis lumen mundi. sed lumen
quod illuminat omnem hominem: ea ipsa
et summa sapientia dicitur unde nunc
agimus. Sapientia ergo filius de sapientia
patre. sicut lumen de lumine et de-
us de deo: ut et singulus pater lumen.
et singulus filius lumen. et singu-
lus pater deus. et singulus filius deus.
Ergo et singulus pater sapientia. et singu-
lus filius sapientia: et sicut utrumque
simul unum lumen et unus deus.
sic utrumque una sapientia. Sed filius fac-
tus est nobis sapientia a deo et iusticia

et sanctificatio: quia temporaliter nos ad illum
convertimur id est ex aliquo tempore ut cum il-
lo maneamus in eternum: et ipse ex quo-
dam tempore verbum caro factum est et habitavit
in nobis. Propterea igitur cum pronunciatur
in scripturis aut narratur aliquid de sa-
pientia. sive dicente ipsa. sive cum de il-
la dicitur. filius nobis potissimum in-
sinuatur: cuius ymaginis exem-
plo nos non discedamus a deo. quia
et nos ymago dei sumus. non qui-
dem equalis. facta quippe a patre
per filium. non nata de patre sicut illa
et nos quia illuminamur lumine. illa
vero quia lumen illuminans: et ideo
illa sine exemplo nobis exem-
plum est. Neque enim imitatur preceden-
tem aliquem ad patrem. a quo nunquam
est omnino separabilis: quia idipsum est
quod ille de quo est. Nos autem nite-
tes imitamur manentem et sequimur
stantem. et in ipso ambulantes ten-
dimus ad ipsum: quia factus est nobis
via temporalis per humilitatem. que
mansio nobis eterna est per divi-
nitatem. Quoniam quippe spiritibus
mundis intellectualibus qui superbia
non lapsi sunt in forma dei et deo
equalis et deus prebet exemplum:
ut se idem exemplum redeundi
etiam lapso preberet homini. qui propter
inmundiciam peccatorum penamque mor-
talitatis deum videre non poterat
semetipsum exinanivit non mu-
tando divinitatem suam sed nostram
mutabilitatem assumendo. et

forma servi accipiens venit ad nos in hunc mundum. qui in hoc mundo erat quia mundus per eum factus est: ut exemplum sursum videntibus deum. exemplum deorsum mirantibus hominem. exemplum sanis ad permanendum. exemplum infirmis ad convalescendum. exemplum morituris ad non timendum. exemplum mortuis ad resurgendum esset. in omnibus ipse primatum tenens. Quia enim homo ad beatitudinem sequi non debebat nisi deum. et sentire non poterat deum: sequendo deum hominem factum sequeretur simul et quem sentire poterat. et quem sequi debebat. Amemus ergo eum et inhereamus illi caritate diffusa in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Non igitur mirum si propter exemplum quod nobis ut reformaremur ad ymaginem dei prebet ymago equalis patri. Cum de sapientia scriptura loquitur. de filio loquitur quem sequimur vivendo sapienter. Quamvis et pater sit sapientia sicut lumen et deus. Spiritusque sanctus sive sit summa caritas utrumque coniungens nosque subiungens. quod ideo non indigne dicitur quia scriptum est. deus caritas est: quo modo etiam ipse non est sapientia cum sit lumen. quoniam deus lumen est: Sive alio modo essentia spiritus sancti singillatim ac proprie nominanda est. quoniam deus est. utique lumen est: et quoniam lumen est. utique sapientia est. Deum autem esse spiritum sanctum scriptura clamat apud apostolum qui dicit. Nescitis quia templum dei estis? Statimque subiecit. et spiritus dei habitat in vobis. Deus autem habitat in templo suo. Non enim tamquam minister habitat spiritus dei in templo dei: cum alio loco evidentius dicat. Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est spiritus sancti quem habetis a deo et non estis vestri: Empti enim estis precio magno: glorificate ergo deum in corpore vestro. Quid est ergo sapientia nisi lumen spirituale et incommutabile: Est enim et sol ille lumen sed corporale: est et spiritualis creatura lumen. sed non incommutabile lumen. Ergo pater lumen. filius lumen. spiritus sanctus lumen. Simul autem non tria lumina. sed unum lumen: et ideo sapientia pater. sapientia filius. sapientia spiritus sanctus: et simul non tres sapientie. sed una sapientia. Et quia hoc est ibi esse quod sapere. una essentia pater et filius et spiritus sanctus: nec aliud ibi est esse quam deum esse. Unus ergo deus pater et filius et spiritus sanctus.

Cap. quartum.

Ita et loquendi causa de ineffabilibus: ut fari aliquo modo possimus quod effari nullo modo possumus. dictum est a nostris grecis una essentia tres

substancie. a latinis autem una essentia vel substantia tres persone: quia sicut iam diximus non aliter in sermone nostro id est latino essentia quam substantia solet intelligi. Sed dum intelligatur saltem in enigmate quod dicitur placuit ita dici ut diceretur aliquid cum quereretur quid tria sint: que tria esse fides vera pronunciat. cum et patrem non dicit esse filium. nec filium esse patrem. et spiritum sanctum quod est donum dei nec patrem dicit esse nec filium. Cum ergo queritur quid tria vel quid tres: conferimus nos ad inveniendum aliquid speciale vel generale nomen quo complectamur hec tria: neque occurrit animo. quia excedit supereminentia divinitatis usitati eloquii facultatem. Verius enim cogitatur deus quam dicitur: et verius est quam cogitatur. Cum enim dicimus non eundem esse iacob qui est abraham. ysaac autem nec abraham esse nec iacob. tres esse utique fatemur abraham ysaac et iacob: sed cum queritur quid tres. respondemus tres homines. nomine speciali eos pluraliter appellantes: generali autem si dicamus tria animalia. Homo enim sicut veteres definierunt animal est rationale mortale: aut sicut scripture nostre loqui solent tres animas cum a parte meliore totum appellare placet id est ab anima et corpus et animam quod est totus homo. Ita quippe dictum est in egiptum descendisse cum iacob animas septuaginta quinque pro tot hominibus. Item cum dicimus equum tuum non eum esse qui meus est. et tertium alicuius alterius nec meum esse nec tuum. fatemur tres esse: et interroganti quid tres. respondemus tres equos nomine speciali. generali autem animalia tria. Itemque cum dicimus bovem non esse equum. canem vero nec bovem esse nec equum. tria quedam dicimus: et percunctantibus quid tria. non iam speciali nomine dicimus tres equos aut tres boves. aut tres canes. quia non eadem specie continentur: sed generali tria animalia. sive superiori genere tres substancias vel tres creaturas vel tres naturas. Quecumque autem plurali numero enunciantur specialiter uno nomine etiam generaliter enunciari possunt: non autem omnia que generaliter nomine uno appellantur. etiam specialiter appellare uno nomine possumus. Nam tres equos quod est nomen speciale. etiam animalia tria dicimus: equum vero et bovem et canem animalia tantum tria vel substancias dicimus que sunt generalia nomina. et si quid aliud de hiis generaliter dici potest. Tres vero equos aut boves aut canes que specialia vocabula

sunt. nō ea possumus dicere. Ea quippe uno nōīe cōpⁱus plura lit enunciamus. que cōiter habēt illud qđ eo nōīe significantur. Abrahā quippe ⁊ ysaac ⁊ iacob cōmune habent id qđ est hō. Itaq; dicunt tres hōīes. Equus quoq; ⁊ bos ⁊ canis cōe habent id qđ ē animal. Dicitur igⁱ tria aīalia. Ita tres aliquas lauros etiā tres arbores dicimus: laurū uō ⁊ mirtū ⁊ oleam tm̄ tres arbores ul' tres substancias aut naturas. Atq; ita tres lapides etiā tria corpa: lapidē vero ⁊ lignū ⁊ ferrū tantū tria corpa. ul' si quo etiā supiore gnāli nōīe dici possūt. Pater gᵒ ⁊ filius ⁊ sps scūs qm̄ tres sūt. qui tres sint queramus. quid cōmune habeant. Non enī cōmune illis est id qđ pr̄ ē. ut īuicē sibi sint pr̄es: sicuti amici cū relatiue ad alterutrū dicantur possūt dici tres amici qđ īuicē sibi sūt. Non aūt hoc ibi. qr̄ tm̄ pr̄ ibi pr̄: nec duoꝝ pr̄ s; unici filij. Nec tres filij: cū pr̄ ibi non sit filius nec spūs scūs. Nec tres spūs scī: qr̄ ⁊ sps scs ꝓpria significatiōe qua etiā donū dei dicitur nec pater nec filius. Quid igⁱ tres? Si enī tres psone: cōmune ē eis id qđ psona ē. Ergo speciale hᵒ

aut gnāle nomen est eis. si cōsuetudinē loquendi conspicias. Sz ubi ē nature ulla diuersitas. ibi gnālit enūciātur aliqua plura: ut etiā spālit enūciari possint. Nature eī differēcia facit ut laurus ⁊ mirtus et olea. aut equus ⁊ bos ⁊ canis nō dicantur spāli nōīe iste tres lauri aut illi tres boues: sed gnāli. ⁊ iste tres arbores ⁊ illa tria aīalia. Hic uō ubi nulla est eēncie diuersitas: optet ut spāle nomen habeant hᵉ tria. Qđ tm̄ nō īuenitur. Nā psona gnāle nomē ē: ī tantū ut etiā hō possit hoc dici. cū tantū intsit in hōīem ⁊ deū. Deinde in ipso generali vocabulo si ꝓpterea dicimus tres psonas qr̄ cōmune ē eis id qđ psona est. alioqn̄ nullo modo possūt ita dici quēadmodū nō dicuntur tres filij qr̄ nō cōmune ē eis id qđ ē filius: cur nō etiā tres deos dicimus? Certe enī quia pr̄ psona. ⁊ filius psona. ⁊ spūs scūs psona. ideo tres psone. Quia gᵒ pr̄ deus ⁊ filius deus. ⁊ spūs sanctus deus: cur nō tres dij? Aut qm̄ ꝓpter ineffabilem cōiunctionē hᵉ tria simul unus deus: cur nō etiam una psona. ut ita nō possimus dicere tres psonas cōpⁱus singulam quāq; appellemus psonam. quēadmodū nō possumus dicere

tres deos. quamvis singulum quemque
appellemus deum sive patrem. sive
filium sive spiritum sanctum. An quia scriptu
ra non dicit tres deos. Sed nec
tres personas alicubi scripturam com
memorare invenimus. An quia nec
tres nec unam personam scriptura di
cat hec tria. legimus enim personam
domini non personam deum vel dominum.
Propterea licuit loquendi et dispu
tandi necessitate tres personas
dicere: non quia scriptura dicat. sed quia
scriptura non contradicat. Si
autem diceremus tres deos: contra
diceret scriptura dicens. Audi
israhel: dominus deus tuus deus
unus est. Cur ergo et tres essenti
as non licet dicere: quod similiter
scriptura sicut non dicit. ita nec
contradicit. Nam essentia si
speciale nomen est commune tribus.
cur non dicuntur tres essentie sicut
abraham ysaac et iacob tres ho
mines: quia homo speciale nomen est
commune omnibus hominibus. Si autem
speciale nomen non est essentie
sed generale. quia homo et pecus et arbor
et sydus et angelus dicitur essentia:
cur non dicuntur iste tres essentie
sicut tres equi dicuntur tria anima
lia. et tres lauri dicuntur tres ar
bores. et tres lapides tria corpora.
Aut si propter unitatem trinitatis
non dicuntur tres essentie sed una
essentia: cur non propter eandem
unitatem non dicuntur tres substan
tie vel tres persone. sed una sub
stantia et una persona. Quia
enim est illis commune nomen
essentie. ita ut singulus quisque
dicatur essentia: quemadmodum illis com
mune est vel substantie vel per
sone vocabulum. Quod enim de
personis secundum nostram. hoc de
substantiis secundum grecorum con
suetudinem ea que diximus
oportet intelligi. Sic enim di
cunt illi tres substantias
unam essentiam: quemadmodum
nos dicimus tres personas
unam essentiam vel substantiam.
Quid igitur restat. An ut
fateamur loquendi necessita
te parta hec vocabula. cum
opus esset copiosa disputa
tione adversus insidias vel
errores hereticorum. Cum enim
conaretur humana inopia
loquendo proferre ad homi
num sensus. quod in secretario
mentis pro captu tenet de do
mino deo creatore suo. sive
per piam fidem sive per qualem
cumque intelligentiam: timu
it dicere tres essentias. ne in
telligeretur in illa summa eq
litate ulla diversitas. Rur
sus non esse tria quedam non
poterat dicere: quod sabellius
quia dixit in heresim lapsus
est. Certissime quippe et de
scripturis cognoscitur quod

pie credendum est. et aspectu mentis indubitata perceptione perstringitur: et patrem esse et filium et spiritum sanctum: nec eundem filium esse qui pater est. nec spiritum sanctum eundem patrem esse vel filium. Quesivit quid tria diceret: et dixit substancias sive personas. Quibus nominibus non diversitatem intelligi voluit. sed singularitatem noluit: ut non solum ibi unitas intelligatur ex eo quod dicitur una essencia. sed et trinitas ex eo quod dicuntur tres substancie. vel persone. Nam si hoc est deo esse quod subsistere. ita non erant dicende tres substancie. ut non dicuntur tres essencie: quemadmodum quia hoc est deo esse quod sapere. sicut non tres essencias. ita nec tres sapiencias dicimus. Sic enim quia hoc illi est deum esse quod est esse: tamen tres essencias quam tres deos dici non est fas. S.

Si autem aliud est deo esse. aliud subsistere. sicut aliud deo esse. aliud patrem esse vel dominum esse. quod enim est ad se dicitur. pater autem ad filium et dominus ad servientem creaturam dicitur: relative ergo subsistit sicut relative gignit et relative dominatur: ita iam substancia iam non erit substancia. quia relativum erit. Sicut enim ab eo quod est esse appellatur essencia: ita ab eo quod est subsistere substanciam dicimus. Absurdum est autem ut substancia relative dicatur. Omnis enim res ad seipsam subsistit: quanto magis deus. si tamen dignum est ut deus dicatur subsistere.

Cap. v.

De hys enim rebus recte intelligitur in quibus subiectis sunt ea que in aliquo subiecto esse dicuntur. sicut color aut forma in corpore. Corpus enim subsistit. et ideo substancia est: illa vero in subsistente atque in subiecto corpore. que non substancie sunt sed in substancia: et ideo si esse desinat vel ille color vel illa forma. non adimunt corpori corpus esse. quia non hoc est ei esse quod illam vel illam formam colorem vel retinere. Res ergo mutabiles neque simplices. proprie dicuntur substancie. Deus autem si subsistit ut substancia proprie dici possit. inest in eo aliquid tamquam in subiecto: et non est simplex cui hoc sit esse quod illi est quidquid aliud de illo ad illum dicitur. sicut magnus omnipotens bonus: et si quid huiusmodi de deo non incongrue dicitur. Nefas est autem dicere ut subsistat et subsit deus

bonitati sue: atq3 illa bonitas
nō substancia sit ul' pocius
essencia. neq3 ipse sit deus boni
tas sua. s3 in illo sit tanq3 ī sub
iecto. Unde manifestū est deū
abusiue substanciā vocari,
ut noie usitatiore ītelligatur
essencia qd vere ac ꝓprie dici
tur: ita ut fortasse solū deū
dici oporteat essenciā. Est eī vere
solus qr īcōmutabilis ē: idq3
nomen suū famulo suo moysi
enūciauit cū ait. ego sū qui
sū. Et dices ad eos. qui ē misit
me ad vos. Sed tamē siue es
sencia dicatur qd ꝓprie dicit̄.
siue substancia quod abusi
ue: vtrūq3 ad se dicit̄. nō re
latiue ad aliquid. Unde hoc
ē deo esse qd subsistere: et ideo
si vna essencia trinitas. vna
vi etiam substancia. Cap. vi.
Fortassis igr̄ cōmodius
dicit̄ tres psone. q̄3
tres substancie. Sed ne nobi
videat̄ suffragari. hoc quo
q3 requiramus: quāq3 et illi si
vellent sicut dicunt tres
substancias treis ypostasis
possent dicere. et tria prosopa.
Illud aūt maluerūt quod
forte scdm lingue sue con
suetudinē aptius diceret̄.
Nam et in psonis eadem
racio est. Non enī aliud ē
deū esse. aliud psonam esse:
s3 oīno idem. Nā si esse ad se
dicitur. psona vero relatiue:
sic dicamus tres psonas patrem
et filiū et spm sanctū. quadmo
dū dicuntur aliqui tres amici
aut tres ꝓpinqui. aut tres
vicini. q̄ sint ad inuicē. nō q̄
vnusquisq3 eorū sit ad seipm.
Quapropter quilibet ex eis ami
cus ē duorū ceterorū aut ꝓpin
quus aut vicinus: quia hec
noīa relatiuā significatio
nē habent. Quidquid ergo
nūc placet dicamus patrem p
sonā esse filij et spūs sancti. aut
filiū psonā esse pris et sps scī:
aut spiritū scm̄ esse psonam
pris et filij. Sed neq3 psona
ita dici alicubi solet: neq3 ī
hac trinitate cū dicimus psona
pris. nō aliud dicimus q̄3
substanciā pris. Quo circa
ut substancia pris ipe pr ē.
nō quo pr ē s3 qd ē: ita et pso
na pris nō aliud q̄3 ipe pater
est. Ad se quippe dicit̄ psona
nō ad filiū uel spm sanctū:
sicut ad se dicitur deus et
magnus et bonus et iustus. et si
quid aliud huiusmodi. Et quem
admodū hoc illi ē esse qd deū
esse. qd magnū. qd bonū esse:
ita hoc illi est esse qd psonā
esse. Cur ergo nō hec tria simul
vnā psonā dicamus sicut vnā
essenciam et vnū deū. s3 dicimus

tres ꝑsonas cū tres deos aut tres
eēntias nō dicim⁹: nisi qȝ volu
mus uł vnū aliqđ vocabulū ser
uire huic significatiōi qua in
telligit̄ t̄initas. ne ōino tacere
mus interogati quid tres. cum
tres ēē faterem̄: Nā si genus
ē eēntia. spēs aūt substancia
siue ꝑsona ut nō nulli sentiūt:
omitto illud quod iā dixi. opor
tere appellari tres eēntias ut
appellent̄ tres substancie uel
tres ꝑsone. sicut appellantur
tres equi eadēqȝ aīalia tria. cū
sit species equus. animal gen⁹.
Neqȝ enī species ibi pluralit̄
dicta ē. genus singularit̄. tāqȝ
diceretur tres equi vnū ani
mal: sȝ sicut tres equi specia
li nōie. ita tria aīalia nomīe
gñali. Qđ si dicūt substācie
uł ꝑsone nōie nō spēm signi
ficari sȝ aliquid singulare atqȝ
indiuiduū. ut substancia uł
ꝑsona nō ita dicat̄ sicut dicit̄
homo qđ cōmune ē oībus
hoībus. sȝ quō dicit̄ hic homo
velut abrahā velut ysaac ve
lut iacob. uł si quis alius qui
etiā digito presens demōstra
ri possit: sic quoqȝ illos eadē
ratio consequet̄. Sicut enī di
cūtur abrahā ysaac ⁊ iacob
tria īdiuidua: ita tres hoīes
⁊ tres anime. Cur g° et pr̄ et
filius ⁊ spūs sāis si sc̄dm gen⁹

et spēm et īdiuiduū etiā is
ta disserim⁹. nō ita dicitur
tres eēntie ut tres substan
tie uł ꝑsone: Sȝ hoc ut dixi
omitto. Illud dico. si eēntia
genus est. vna eēntia iā nō
habet species: sicut quia
genus est animal vnū iā
nō habet species. Nō sūt g°
tres species vni⁹ eēntie pr̄ ⁊
filius ⁊ spūs sāis. Si aūt spēs
ē eēntia sicut spēs ē hō: tres
vero ille quas appellam⁹ sub
stancias siue ꝑsonas sicut ea
dem speciē cōmunit̄ habent.
Quemadmodū abrahā ysaac et
iacob speciē que hō dr̄ cōiter
habent. Non sicut homo sub
diuiditur ī abrahā ysaac et
iacob: ita nō vn⁹ hō ⁊ ī aliqs
singulos hoīes subdiuidi pt̄.
Omino enī nō potest: qȝ vnus
hō iā singulus hō est. Cur g°
vna eēntia in tres substan
cias uł ꝑsonas subdiuidit̄:
Nā si essencia spēs ē sicut hō:
sic ē vna eēntia sicut vn⁹
hō. An sicut dixim⁹ aliquos
tres hoīes eiusdē sexus. eius
dē temperatiōis corꝑis. ei⁹
demqȝ animi vnā ēē naturā.
tres enī sūt hoīes sȝ vna na
tura: sic etiā ibi dicim⁹ tres
substancias vnā eēntiā. aᵗ
tres ꝑsonas vnā substāciā
uł essenciā: Hoc vō utrūqȝ

simule est: qr et veteres qui latine locuti sut anq habe rent ista noia que no diu est qd in usu venerut id est eenciam ul substanciam p hys naturam dicebant. No itaqz scdm genus et species ista dicim9. sz qi scdm comune eandemqz materie: sicut ex eodem auro si fierent tres statue. diceremus tres statu as unu auru. nec tn genus diceremus auru. species aut statuas. nec auru species statuas vo individuas. Nul la quippe species individua sua transgreditur. ut aliqd extra coprehendat. Cu eni diffiniero quid sit ho qd e nome speciale. singuli quiqz hoies qui sut idividui eadem diffinitione continentur: nec aliquid ad ea ptinet qd ho non sit. Cu vero auru defi niero. no sole statue si auree fuerint sz et anuli et si quid aliud de auro fuerit ad au ru ptinebit: et si nichil inde fiat auru dicitur. qr etiam no sut auree. no ideo no erut statue. Ite nulla spes exce dit definitione generis sui. Cu eni definiero animal qm generis huius spes est e quus: ois equus animal est. no aut statua ois auru est. Ideo qmvis i tribus statuis aureis recte dicam9 tres statu as: unu auru no tn ita dicim9 ut genus auru. statuas vo species intelligam9. Nec sic g trinitate dicim9 tres pso nas ul substancias unam essenciam et unu deu tamqa ex una materia tria quedam subsistant: etiam si quid quid illud e in tribus explicatu sit. Non eni aliud aliquid eius eencie e pter ista trini tate. Tamen tres psonas e iusde eencie ul tres psonas una eenciam dicim9: tres aut psonas ex eadem eencia no dicim9 quasi aliud ibi sit qd eencia est. aliud qd psona. Si cut tres statuas ex eode auro possim9 dicere. Aliud eni e illic ee auru. aliud ee statu as. Et cu dicit tres homines una natura. ul tres homies eiusde nature: possut etiam dici tres hoies ex eade na. spe ciale na. et alij tres hoies put eisde. In illa vo essencia trinitatis nullo mo alia quelibz psona ex eadem eencia pt existere. Deinde i hys rebus no tan tu e un9 homo qntu tres ho mines simul: et plus aliquid sut hoies duo q un9 homo. Et in statuis equalibz plus auri e tres simul q singule:

et minus auri est una quam due. At in deo non ita est. Non enim maior essentia est pater et filius simul quam solus pater aut solus filius: sed tres simul ille substancie sive persone si ita dicende sunt equales sunt singulis quod animalis homo non percipit. Non enim potest cogitare nisi moles et spacia vel minuta vel grandia volitantibus in animo eius fantasmatis tamquam ymaginibus corporum. Et quo ab immundicia donec purgetur credat in patrem et filium et spiritum sanctum unum deum solum magnum omnipotentem bonum iustum misericordem omnium visibilium et invisibilium conditorem. et quicquid de illo pro humana facultate digne vereque dici potest: nec cum audierit patrem solum deum separet inde filium aut spiritum sanctum. cum eo quippe solus deus cum quo et unus deus est. quia et filium cum audierimus solum deum sine ulla separatione patris aut spiritus sancti oportet accipere. atque ita dicat unam essentiam ut non existimet aliud alio vel maius vel melius vel ex aliqua parte diversum: non tamen ut pater ipse sit et filius et spiritus sanctus. et quicquid aliud ad alterutrum singula dicuntur sicut verbum quod non dicitur nisi spiritus sanctus. propter quod etiam pluralem numerum admittunt. sicut in evangelio scriptum est. Ego et pater unum sumus. Et unum dixit et sumus. Unum secundum essentiam quod idem deus: sumus secundum relativum quia ille pater hic filius. Aliquando tacetur unitas essentie: et sola pluraliter relativa commemorantur. Veniemus ad eum ego et pater et habitabimus apud eum. Veniemus et habitabimus pluralis est numerus: quia predictum est ego et pater id est filius et pater que relative ad invicem dicuntur. Aliquando latenter omnino sicut in genesi: Faciamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram. Et faciamus et nostram pluraliter dictum est: et nisi ex relativis accipi non oportet. Non enim ut facerent dii ad ymaginem et similitudinem deorum: sed ut facerent pater et filius et spiritus sanctus. Ad ymaginem ergo patris et filii et spiritus sancti: ut subsisteret homo ymago dei. Deus autem trinitas. Sed quia non omnino equalis fiebat illa ymago dei tamquam non ab illo nata sed ab eo creata: huius rei significande causa ita ymago est ut ad ymaginem sit. id est non equatur parilitate sed quadam similitudine accedit. Non enim locorum intervallis sed similitudine acceditur ad deum: et dissimilitudine receditur ab eo. Sunt enim qui ita distinguunt ut ymaginem volunt esse filium: hominem vero non ymaginem sed ad ymaginem. Refellit autem eos apostolus dicens. Vir autem non debet velare caput: cum sit ymago et gloria dei. Non dixit ad ymaginem sed ymago. Que tamen ymago cum alibi dicitur ad ymaginem non quasi ad filium dicitur qui ymago equalis est patri: alioquin non diceret

quod non dicitur nisi filius. aut donum

ad ymaginem nostram. Quomodo enim nostram: cum filius solus ymago sit patris? Sed propter imparem ut diximus similitudinem dictus est homo ad ymaginem. Et ideo nostram: ut ymago trinitatis esset homo. non trinitati equalis sicut filius patri sed accedens ut dictum est quadam similitudine. sicut in distantibus significatur quedam vicinitas non loci sed cuiusdam imitationis. Ad hoc enim et dicitur. Reformamini in novitate mentis vestre. Quibus item dicit. Estote itaque imitatores dei sicut filii karissimi. Novo enim homini dicitur: qui renovatur in agnitionem dei secundum ymaginem eius qui creavit eum. Aut si iam placet propter disputandi necessitatem etiam exceptis nominibus relativis pluralem numerum admittere. ut uno nomine respondeatur cum queritur quid tria. et dicere tres substantias sive personas: nulle moles aut intervalla cogitentur. nulla distantia quantulecumque dissimilitudinis aut ibi intelligatur aliud alio vel paulo minus. Quocumque modo minus esse aliud ab alio potest. ut neque personarum sit confusio. nec talis distinctio qua sit impar aliquid. Quod si intellectu capi non potest: fide teneatur. donec illucescat in cordibus ille qui ait per prophetam. Nisi credideritis. non intelligetis. Explicit liber septimus.

Incipit liber viij.

Diximus alibi ea dici proprie in illa trinitate distincte ad singulas personas pertinentia que relative dicuntur ad invicem: sicut pater et filius et utriusque donum spiritus sanctus. Non enim pater trinitas aut filius trinitas. aut trinitas donum. Quod vero ad se dicuntur singuli non dici pluraliter tres sed unam ipsam trinitatem: sicut deus pater deus filius deus spiritus sanctus. et bonus pater bonus filius bonus et spiritus sanctus. et omnipotens pater omnipotens filius omnipotens et spiritus sanctus: nec tamen tres dii. aut tres boni aut tres omnipotentes sed unus deus bonus omnipotens ipsa trinitas. et quicquid aliud non ad invicem relative sed ad se singuli dicuntur. Hoc enim secundum essentiam dicuntur: quia hoc est ibi esse quod magnum esse quod bonum quod sapientem esse. et quicquid aliud ad se unaquaeque ibi persona vel ipsa trinitas dicitur. Ideoque dicimus tres personas vel tres substantias. non ut aliqua intelligatur diversitas essentie. sed ut velut uno aliquo vocabulo responderi possit. cum dicitur quid tres vel quid tria: tantamque esse equalitatem in ea trinitate ut non solum pater non sit maior quam filius quod attinet ad divinitatem. sed nec pater et filius simul maius aliquid sint quam spiritus sanctus. aut singula quaeque persona quelibet trium minus aliquid sit quam ipsa trinitas. Dicta sunt hec: et si sepius versando repetantur. familiarius quidem innotescunt. Sed et hic modus aliquis adhibendus est: deoque supplicandum devotissima pietate ut intellectum aperiat et

explicit lib. vij; incipit lib. viij

studium contentionis absumat. quo
possit mente cernere essentiam veritatis sine ulla mole. sine ulla mutabilitate. Nunc itaque quantum ipse
adiuvat creator mire misericors
attendamus hec que modo interiore quam superiore tractabimus: cum sint eadem
servata illa regula ut quod intellectui
nostro nondum eluxerit. a firmitate
fidei non dimittatur. Cap. primum.

Dicimus enim non esse in hac
trinitate maius aliquid duas
aut tres personas quam unam earum: quod
non capit consuetudo carnalis. non
ob aliud nisi quia vera que creata sunt sentit ut potest. veritatem autem ipsam qua creata sunt non potest intueri. Nam si posset:
nullo modo esset lux ista corporea
manifestior quam hoc quod diximus. In
substantia quippe veritatis quoniam sola
vere est. non est maior aliquid nisi quod verius
est. Quidquid autem intelligibile atque incommutabile est non aliud alio verius est.
quia eque incommutabiliter eternum est:
nec quod ibi magnum dicitur aliunde
magnum est quam eo quo vere est. Quapropter
ubi magnitudo ipsa veritas est.
quidquid plus habet magnitudinis. necesse est plus habeat veritatis: quidquid
ergo plus veritatis non habet. non habet
etiam plus magnitudinis. Porro
quidquid habet plus veritatis profecto verius est: sicut maius est quod plus
habet magnitudinis. Hoc ergo ibi
est maius quod verius: non autem verius est pater et filius simul. quam singulus
pater aut singulus filius. Non igitur maius aliquid utrumque simul quam singulum
eorum. Et quoniam eque vere est etiam spiritus sanctus:
nec pater et filius simul maius aliquid
est quam ipse. quia nec verius. Pater quoque et spiritus
sanctus simul quoniam veritate non superant filium non enim verius sunt: nec
magnitudine superant. Atque ita
filius et spiritus sanctus simul tam magnum aliquid sunt quam pater solus: quia tam vere sunt.
Sic et ipsa trinitas tam magnum est quam
unaquaeque ibi persona. Non enim ibi maior est que verior non est ubi est ipsa
veritas magnitudo: quia in essentia
veritatis hoc est verum esse quod est esse.
et hoc est esse quod est magnum esse: hoc est
magnum esse quod est verum esse. Quod igitur
ibi eque verum est: etiam eque magnum
sit necesse est. In corporibus autem fieri potest
ut eque verum sit hoc aurum atque
illud sed maius hoc sit quam illud: quia
tunc non eadem ibi est magnitudo que
veritas. aliudque illi est aurum esse aliud magnum esse. Cap. secundum.

Sic et in animi natura. secundum quod
dicitur magnus animus non
secundum hoc dicitur verus animus. Animum enim verum habet etiam qui non est
magnanimus: quoniam quidem corporis
et animi essentia non est ipsius
veritatis essentia. sicuti est trinitas deus unus solus magnus
verus verax veritas. Quem si
cogitare conamur quantum sinit et
donat: nullus cogitetur per locorum
spacia contractus aut complexus

quasi trium corporum nulla compago uiuit, sicut tricorporem gerionem fabule ferunt. Et quicquid animo tale occurrerit ut maius sit in tribus quam in singulis, minus quam in uno quam in duobus: sine ulla dubitatione respuatur. Ita enim respuitur omne corporeum. In spiritualibus autem omne mutabile quod occurrerit non putet deus. Non enim parue notitie pars est cum de profundo isto in illam summitatem respiramus: si antequam scire possimus quid sit deus, possumus iam scire quid non sit. Non est enim certe nec terra nec celum nec quasi terra et celum nec tale aliquid quale uidemus in celo, nec quicquid tale non uidemus et est fortassis in celo. Nec si augeas ymaginatione cogitationis lucem solis quantum potes sine quo sit maior sine quo sit clarior milies tantum aut innumerabiliter: neque hoc est deus: nec cogitentur angeli mundi spiritus celestia corpora inspirantes atque ad arbitrium quo seruiunt deo mutantes atque uersantes, neque si omnes cum sint milia milium in unum collati unus fiant, nec tale aliquid deus est: nec si eosdem spiritus sine corporibus cogites, quod quidem carnali cogitationi difficillimum est. Ecce uide si potes o anima pregrauata corpore quod corrumpitur et onusta terrenis cogitationibus multis et uariis: ecce uide si potes. Deus ueritas est. Hoc enim scriptum est: quoniam deus lux est. Non quo isti oculi uident sed quo uidet cor cum audit ueritas est: noli querere quid sit ueritas. Statim enim se opponunt caligines ymaginum corporalium et nubila fantasmatum: et perturbabunt serenitatem que primo ictu diluxit tibi cum dicerem ueritas. Ecce in ipso primo ictu quo uelut choruscatione perstringeris cum dicitur ueritas mane si potes. Sed non potes: relaberis in ista solita atque terrena. Quo tandem pondere, queso, relaberis nisi sordium contractarum cupiditatis uisco et peregrinationis erroribus? Cap. tertium.

Ecce iterum uide si potes. Non amas certe nisi bonum quia bona est terra altitudine montium et temperamento collium et planitie camporum, et bonum predium amenum ac fertile, et bona domus paribus membris disposita et ampla et lucida, et bona animalia animata corpora, et bonus aer modestus et salubris, et bonus cibus suauis atque aptus ualitudini, et bona ualitudo sine doloribus et lassitudine, et bona facies hominis dimensa pariliter et affecta hylariter et luculenter colorata, et bonus animus amici consensionis dulcedine et amoris fide, et bonus uir iustus, et bone diuitie quia facile expediunt, et bonum celum cum sole et luna et stellis suis, et boni angeli sancta obedientia, et bona locutio suauiter docens et congruenter monens audientem: et bo

verum carmen canorum numeris et sententiis grave. Quid plura et plura? Bonum hoc et bonum illud. Tolle hoc et illud: et vide ipsum bonum si potes. Ita deum videbis non alio bono bonum sed bonum omnis boni. Neque enim in his omnibus bonis vel que commemoravi vel que alia cernuntur sive cogitantur diceremus aliud alio melius cum vere iudicamus: nisi esset nobis impressa notio ipsius boni secundum quod et probaremus aliquid et aliud alio preponeremus. Sic amandus deus non hoc et illud bonum sed summum bonum. Querendum enim bonum anime non cui supervolitet iudicando: sed cui hereat amando. Et quid hoc nisi deus? Non bonus animus aut bonus angelus aut bonum celum: sed bonum bonum. Sic enim forte facilius advertitur quod velim dicere. Cum enim audio verbi gratia quod dicitur animus bonus: sicut duo verba sunt ita ex eis verbis duo quedam intelligo. aliud quo animus est aliud quo bonus. Et quidem ut animus esset non egit ipse aliquid: non enim iam erat qui ageret ut esset. Ut autem sit bonus animus video agendum esse voluntate: non quia id ipsum quod animus est non est aliquid boni. nam unde iam dicitur et verissime dicitur corpore melior: sed ideo nondum dicitur bonus animus: quia restat ei actio voluntatis qua sit prestantior. Quam si neglexerit culpatur iure: recteque dicitur non bonus animus. Distat enim ab eo qui hoc agit. Et quia ille laudabilis: profecto iste qui hoc non agit vituperabilis est. Cum vero hoc agit studiose et fit bonus animus: nisi se ad aliquid convertat quod ipse non est non potest hoc assequi. Quo se autem convertit ut fiat bonus animus nisi ad bonum: cum hoc amat et appetit et adipiscitur?

Unde se si rursus avertat fiatque non bonus: hoc ipso quo se avertit a bono nisi maneat in se illud bonum unde se avertit non est quo se iterum si voluerit emendare convertat. Quapropter nulla essent mutabilia bona: nisi esset incommutabile bonum. Cum itaque audis bonum hoc et bonum illud que possunt alias dici etiam non bona: si potueris sine illis que participatione boni bona sunt perspicere ipsum bonum cuius participatione bona sunt. Simul enim et ipsum intelligis cum audis hoc aut illud bonum. Si ergo potueris illis detractis per seipsum perspicere bonum perspexeris deum: et si amore inheseris continuo beatificaberis. Pudeat autem cum talia non amentur nisi quia bona sunt eis inherendo non amare bonum ipsum unde bona sunt. Illud etiam quod animus tantum quia est animus etiam nondum eo modo bonus quo se convertit ad incommutabile bonum sed ut dixi tantum animus cum ita nobis placet ut eum etiam omni luci corporee cum bene intelligimus preferamus: non in seipso nobis placet sed in illa arte qua factus est. Inde enim approbatur factus: ubi videtur fuisse faciendus. Hec est veritas et simplex bonum.

Non est enim aliud aliquid quam ipsum bonum: ac per hoc etiam summum bonum. Non enim minui vel augeri bonum potest nisi quod ex alio bono bonum est. Ad hoc se igitur animus convertit ut bonus sit: a quo hoc habet ut animus sit. Tunc ergo voluntas naturae congruit ut perficiatur in bono animus: cum illud bonum diligitur conversione voluntatis. Unde est et illud quod non amittitur nec aversione voluntatis. Avertendo enim se a summo bono amittit animus ut sit bonus animus. Non autem amittit ut sit animus: cum et hoc iam bonum sit corpore melius. Hoc ergo amittit voluntas quod voluntas adipiscitur. Iam enim erat animus qui converti ad id vellet a quo erat. Qui autem vellet esse antequam esset: nondum erat. Et hoc est bonum nostrum. Ibi videmus utrum esse debuerit aut debeat quicquid esse debuisse aut debere comprehendimus: et ibi videmus esse non potuisse nisi esse debuisset quicquid etiam quomodo esse debuerit non comprehendimus. Hoc ergo bonum non longe positum est ab unoquoque nostrum. In illo enim vivimus et movemur et sumus. Capitulum quartum.

Sed dilectione standum est ad illud et inhaerendum illi: ut praesente perfruamur a quo sumus. quo absente nec esse possemus. Cum enim per fidem adhuc ambulamus non per speciem: nondum utique videmus deum sicut idem ait facie ad faciem. Quem tamen nisi iam nunc diligamus nunquam videbimus. Sed quis diligit quod ignorat? Sciri enim aliquid et non diligi potest. diligi autem quod nescitur quaero utrum possit: quia si non potest. nemo diligit deum antequam sciat. Et quid est deum scire: nisi eum mente conspicere firmeque percipere? Non enim corpus est ut carneis oculis inquiratur. Sed et priusquam valeamus conspicere atque percipere deum sicut conspici et percipi potest. quod mundis cordibus licet. beati enim mundicordes quia ipsi deum videbunt: nisi per fidem diligatur non poterit cor mundari quo ad eum videndum sit aptum et idoneum. Ubi enim sunt illa tria propter quae in animo aedificanda omnium divinorum librorum machinamenta consurgunt fides spes caritas: nisi in animo credente quod nondum videt. et sperante atque amante quod credit? Amatur ergo et quod ignoratur. sed tamen creditur. Nimirum autem cavendum est ne credens animus id quod non videt. fingat sibi aliquid quod non est: et speret diligatque quod falsum est. Quod si fit: non erit caritas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta. quod finis praecepti est. sicut idem apostolus ait. Necesse est autem cum aliqua corporalia lecta vel audita quae non vidimus credimus: fingat sibi animus aliquid in lineamentis formisque corporum sicut occurrerit cogitanti. quod aut verum non sit. aut etiam si verum est quod rarissime potest accidere. non hoc tamen fide ut teneamus quicquam prodest. sed ad aliud aliquid utile quod per hoc insinuatur. Quis enim

legentium vel audientium quod scripsit apostolus paulus vel que de illo scripta sunt, non fingat animo et ipsius apostoli faciem, et omnium quorum ibi nomina commemorantur? Et cum in tanta hominum multitudine quibus ille littere note sunt, alius aliter lineamenta figurasque illorum corporum cogitet: quis propinquius et similius cogitet, utique incertum est. Neque ibi occupatur fides nostra qua facie corporis fuerint illi homines: sed tantum quia per dei gratiam ita vixerunt et ea gesserunt, que scriptura illa testatur. Hoc utile est credere: et non desperandum sed appetendum. Nam et ipsius dominice facies carnis innumerabilium cogitationum diversitate variatur et fingitur. Que tamen una erat quecumque erat: neque in fide nostra quam de domino nostro ihesu christo habemus illud salubre est quod sibi animus fingit longe fortasse aliter quam se res habet: sed illud quod secundum speciem de homine cogitamus. Habemus enim quasi regulariter infixam nature humane noticiam: secundum quam quicquid tale aspicimus, statim hominem esse cognoscimus vel hominis formam.

Secundum **Capitulum quintum.** noticiam hanc cogitatio nostra informatur: cum credimus pro nobis deum hominem factum ad humilitatis exemplum et ad demonstrandum erga nos dilectionem dei. Hoc enim nobis prodest credere et firmum atque inconcussum corde retinere. humilitatem qua natus est deus ex femina, et a mortalibus per tantas contumelias perductus ad mortem, summum esse medicamentum quo superbie nostre sanaretur tumor: et altum sacramentum quo peccati vinculum solveretur. Sic et virtutem miraculorum et ipsius resurrectionis eius quoniam novimus quid sit omnipotentia de omnipotente deo credimus: et secundum species et genera rerum vel natura insita vel experientia collecta de factis huiusmodi cogitamus, ut non sit ficta fides nostra. Neque enim novimus faciem virginis marie ex qua ille a viro intacta neque in ipso partu corrupta mirabiliter natus est: nec quibus membrorum lineamentis fuerit lazarus, nec bethaniam nec sepulchrum lapidemque illum quem removeri iussit cum eum resuscitaret vidimus: nec monumentum novum excisum in petra unde ipse resurrexit, nec montem oliveti unde ascendit in celum: neque omnino scimus quicumque ista non vidimus an ita sit ut ea cogitamus: immo vero probabilius existimamus ita non esse. Namque cum alicuius facies vel loci vel hominis vel cuiuslibet corporis eadem occurrerit oculis nostris que occurrebat animo cum ea prius quam videremus cogitabamus, non parvo miraculo movemur: ita raro et pene numquam accidit. et tamen ea firmissime

credimus quae secundum speciem generalem
notitiam quae certa nobis est cogita
mus. Credimus enim dominum ihesum christum
natum de virgine quae maria voca
batur: quid sit autem virgo et quid sit
nasci et quid sit nomen proprium non
credimus sed prorsus novimus. Utrum
autem illa facies marie fuerit quae oc
currit animo cum ista loquimur aut recor
damur: nec novimus omnino nec cre
dimus. Itaque hic salva fide licet
dicere forte talem habebat faciem
forte non talem: forte autem de virgine
natus est christus nemo salva fide
christiana dixerit. Quamobrem quoniam tri
nitatis eternitatem et equalitatem et
unitatem quantum datur intelligere cu
pimus. prius autem quam intelligamus
credere debemus: vigilandumque no
bis est ne ficta sit fides nostra: eadem
quippe trinitate fruendum est ut beate
vivamus. Si autem falsum de illa cre
diderimus: inanis erit spes. et non
casta caritas. Quomodo igitur eam tri
nitatem quam non novimus creden
do diligimus? An secundum specialem
generalemve notitiam secundum quam di
ligimus apostolum paulum? Qui etiam
si non ea facie fuit quae nobis occur
rit de illo cogitantibus. et hoc pe
nitus ignoramus: novimus tamen quid
sit homo. Ut enim longe non eamus hoc
sumus: et illum hoc fuisse et animam
eius corpori copulatam mortaliter
vixisse manifestum est. Hoc ergo de illo
credimus: quod invenimus in nobis iuxta
speciem vel genus quo humana omnis
natura pariter continetur. Quid igitur de
illa excellentia trinitatis sive spe
cialiter sive generaliter novimus. quasi
multe sint tales trinitates quarum ali
quas experti sumus. ut per regulam similitu
dinis impressam. vel specialem vel genera
lem notitiam. illam quoque talem esse cre
damus: atque ita rem quam credimus
et nondum novimus ex parilitate rei
quam novimus diligamus? Quod u
tique non ita est. An quemadmodum dili
gimus in christo ihesu quod resurrexit
a mortuis. quamvis inde neminem
umquam resurrexisse viderimus: ita
trinitatem quam non videmus et qualem
nullam umquam vidimus possumus credendo
diligere? Sed quid sit vivere et quid sit mori
~~et quid~~ utique scimus: quia et vivimus et
mortuos ac morientes aliquando
vidimus atque experti sumus. Quid est
autem resurgere nisi revivescere: id est
ex morte ad vitam redire? Cum ergo
dicimus et credimus esse trinitatem: no
vimus quid sit trinitas quia novimus
quid sint tria. Sed non hoc dili
gimus. Nam vel ubi volumus fa
ale volumus facile habemus: ut
alia omittam vel micando tribus
digitis. An vero diligimus non quod
omnis trinitas. sed quod trinitas deus?
Hoc ergo diligimus in trinitate quod de
us est. Sed deum nullum alium vidi
mus aut novimus. quia unus est deus ille
solus quem nondum vidimus et cre
dendo diligimus: sed ex qua rerum no

ceterarum similitudine vel comparatione credamus, quod etiam nondum notum deum diligamus. hoc quaeritur. Capitulum sextum.

Redi ergo mecum et consideremus cur diligamus apostolum. Numquid propter humanam speciem quam notissimam habemus, eo quod credimus eum hominem fuisse? Non utique. Alioquin nunc non est quem diligamus, quandoquidem homo ille iam non est: anima enim eius a corpore separata est. Sed id quod in illo amamus etiam nunc vivere credimus. Amamus enim animum iustum. Ex qua ergo generali aut speciali regula, nisi quia scimus et quid sit animus, et quid sit iustus? Et animus quidem quid sit non incongrue nos dicimus ideo nosse: quia et nos habemus animum. Neque enim umquam oculis vidimus, et ex similitudine visorum plurimorum notionem generalem specialemve percepimus: sed potius ut dixi quia et nos habemus. Quid enim tam intime scitur seque ipsum esse sentit, quam id quo etiam cetera sentiuntur, id est ipse animus? Nam et motus corporum quibus praeter nos alios vivere sentimus, ex nostra similitudine agnoscimus: quia et nos ita movemus corpus vivendo sicut illa corpora moveri advertimus. Neque enim cum corpus vivum movetur aperitur ulla via oculis nostris ad videndum animum, rem quae oculis videri non potest: sed illi moli aliquid inesse sentimus, quale nobis inest ad movendam similiter molem nostram, quod est vita et anima. Neque quasi humanae prudentiae rationisque proprium est. Et bestiae quippe sentiunt vivere non tantum se ipsas, sed etiam invicem atque alterutrum et nos ipsos: nec animas nostras vident, sed ex motibus corporis, idque statim et facillime quadam conspiratione naturali. Animum igitur cuiuslibet ex nostro novimus: et ex nostro credimus quem non novimus. Non enim tantum sentimus animum: sed etiam scire possumus quid sit animus consideratione nostri. Habemus enim animum. Sed quid sit iustus unde novimus? Dixeramus enim apostolum nos non alia causa diligere: nisi quod sit iustus animus. Novimus ergo et quid sit iustus sicut quid sit animus. Sed quid sit animus ut dictum est novimus ex nobis. Inest enim animus nobis. Quid autem sit iustus unde novimus, si iusti non sumus? Quod si nemo novit quid sit iustus nisi qui iustus est: nemo diligit iustum nisi iustus. Non enim potest diligere quem iustum esse credit ob hoc ipsum quod iustum esse credit, si quid sit iustus ignorat: secundum quod superius demonstravimus neminem diligere quod credit et non videt, nisi ex aliqua regula notitiae generalis sive specialis. Ac per hoc si non diligit iustum nisi iustus: quomodo volet quisque iustus esse quod non est? Non enim vult quisque esse quod non diligit. Ut autem sit iustus qui nondum est: volet utique iustus esse. Ut autem velit diligit iustum.

Diligit ergo iustū ⁊ qui nōdū
ē iustus. Diligere aūt iustū non
pt: si qd sit iustus ignorat. Pīn
novit qd sit iustus etiā qui non
dū ē. Ubi ergo novit? Nū oculis
vidit a' ullū corpus iustū. velut
albū aut nigrū aut quadratū
aut rotūdū? Quis hoc dixerit?
At oculis nō vidit nisi corpa. Ius
tus aūt ī hoīe nō ē nisi anim⁹:
et cū hō iustus dicit' ex aīo dici
t' nō ex corpe. Est eīn quedā pul
chritudo animi iusticia: q pul
chri sūt hoīes plerīqꝫ etiā qui
distorti corpe atqꝫ deformes sūt.
Sicut aūt anim⁹ nō videt' oculis:
ita nec pulchritudo eius. Ubi ergo
novit qd sit iustus. qui nōdū ē.
atqꝫ ut sit diligit iustū? An
signa quedā p motū corpis e
micāt? quibꝫ ille aut ille hō
iustus apparet? Sꝫ vn̄ novit
illa signa ee animi iusti? nes
ciens oīno qd sit iustus? No
vit ergo. Sꝫ ubi novim⁹ qd
sit iustus? etiā cū iusti nondū
sum⁹? Si ext' nos novim⁹:
in corpe aliquo novim⁹. Sꝫ nō
ē ista res corpis. In nob' ergo no
vim⁹ qd sit iustus. Nō eīn alibi
hoc īvenio cū q̄ro ut hoc eloq̄r.
n̄ apud meipm̄. Et si introge
aliū qd sit iustus: apud seipm̄
q̄rit qd r̄ndeat. Et qsqs hīc ve
rū respondere potuit: apud seip
sū qd r̄nderet īvenit. Et carta
ginē quidē cū eloqui volo apud
meipm̄ q̄ro ut eloq̄r ⁊ aput me
ipm̄ īvenio fantasiā cartagis.
Sꝫ eā p corpus accepi, id ē p corpis
sensū. qm̄ p̄ns ī ea corpe fui: et
eā vidi atqꝫ sensi memoriaqꝫ
retinui ut aput me īvenirē de
illa verbū cū eā vellē dicere. Ipsa
eīn fantasia ei⁹ ī meoria mea
verbū eius. nō sonus iste tris
sillabus cū cartago noiatur.
vl' etiā tacite nomē ipm̄ p spa
cia tp̄m cogitat': Sꝫ illud qd in
animo meo cerno cū h' trissilla
bū voce pfero. vl' anq̄ pferā. Sic
⁊ alexandriā cū eloqui volo quā
nūq̄ vidi: p̄sto ē aput me fātas
ma eius. Cū eīn a multis audis
sē et credidissē magnā ee illā
urbē sicut m̄ narrari potuit.
finxi animo ymaginē ei⁹ quā
potui: ⁊ hoc ē apud me verbū
eius cū eā volo dicere anq̄ voce
qnqꝫ sillabas pferā. Qd nomē
eius fere oībus notū ē: quā tn̄
ymaginē si ex animo meo pfer
re possem ad oclos hoīm q alex
andriā noverūt. pfcō aut oēs
dicerent nō ē ipa. aūt si dicerent
ipa ē multū mirarer? atqꝫ ip
sā intuēs ī animo meo id ē ym
aginē q' picturā eius ipsā
tn̄ ee nescirē: Sꝫ eis crederē q vi
sā tenerēt. Nō aūt ita q̄ro qd sit
iustus. nec ita īvenio nec ita ī
tueor cū id loquor: nec ita pbor

cum audio, nec ita probo cum audio. Qui tale aliquid oculis videri a nullo corporis sensu didicerim aut ab eis qui ita didicissent audierim. Cum enim dico et sciens dico: Iustus est animus qui scientia atque ratione in vita ac moribus sua cuique distribuit: non aliquam rem absentem cogito sicut Cartaginem, aut fingo ut possum sicut Alexandriam, sive ita sit sive non ita: sed presens quiddam cerno et cerno apud me, et si non sum ipse quod cerno. Et multi si audiant approbabunt: et quisquis me audit atque scienter approbat apud se et ipse hoc idem cernit, etiam si non sit et ipse quod cernit. Iustus vero cum id dicit: id quod ipse est cernit et dicit. Et ubi etiam ipse cernit nisi apud seipsum? Sed hoc mirum non est. Ubi enim seipsum cerneret nisi apud seipsum? Illud mirabile est ut apud se animus videat quod alibi nusquam vidit et verum videat: et ipsum verum iustum animum videat, et sit ipse animus et non sit iustus animus quem apud seipsum videt. Numquid est alius animus iustus in animo nondum iusto? Aut si non est quem ibi videt cum videt et dicit quid sit animus iustus, nec alibi quam in se videt cum ipse non sit animus iustus? An illud quod videt veritas est interior presens animo qui eam valet intueri? Neque omnes valent, et qui intueri valent hoc etiam quod intuentur non omnes sunt: hoc est non sunt etiam ipsi iusti animi sicut possunt videre ac dicere quid sit iustus animus. Quod unde esse poterunt nisi inherendo eidem ipsi forme quam intuentur ut inde formentur et sint iusti animi, non tantum cernentes et dicentes iustum esse animum qui scientia atque ratione in vita ac moribus sua cuique distribuit. Sed etiam ut ipsi iuste vivant iusteque morati sint sua cuique distribuendo, ut nemini quicquam debeant nisi ut invicem diligant. Et unde inheret illi forme nisi amando? Cur ergo alium amamus quem credimus iustum, et non diligimus ipsam formam ubi videmus quid sit iustus animus, ut et nos iusti esse possimus? An vero nisi et istam diligeremus, nullo modo eum diligeremus quem ex ista diligimus? Sed dum iusti non sumus: minus eam diligimus quam ut iusti esse valeamus. Homo ergo qui creditur iustus, ex ea forma et veritate diligitur quam cernit et intelligit apud se ille qui diligit: ipsa vero forma et veritas non est quomodo aliunde diligatur. Neque enim invenimus aliquid tale preter ipsam: ut eam cum incognita est credendo diligamus, ex eo quod iam tale aliquid novimus. Quicquid enim tale aspexeris ipsa est, et non est quicquam tale: quoniam sola talis est qualis ipsa est. Quisquis ergo amat homines: aut quia iusti sunt aut ut iusti sint amare debet. Sic enim et seipsum amare debet: aut quia iustus est aut ut

iustus sit. Sic enim diligit proximum tamquam seipsum sine ullo periculo. Qui enim aliter se diligit iniuste se diligit: quoniam se ad hoc diligit ut sit iniustus. Ad hoc ergo ut sit malus: ac per hoc iam non se diligit. Qui enim diligit iniquitatem: odit animam suam.

Cap. septimum.

Quapropter non est precipue videndum in hac questione que de trinitate nobis est et de cognoscendo deo: nisi quid sit vera dilectio. Immo vero quid sit dilectio. Ea quippe dilectio dicenda est que vera est: alioquin cupiditas est. Atque ita cupidi abusive dicuntur diligere: quemadmodum cupere abusive dicuntur qui diligunt. Hec est autem vera dilectio. ut inherentes veritati iuste vivamus: et ideo contempnamus omnia mortalia pre amore hominum quo eos volumus iuste vivere. Ita enim et mori pro fratribus utiliter parati esse poterimus: quod nos dominus Ihesus Christus exemplo suo docuit. Cum enim duo precepta sint in quibus tota lex pendet et prophete. dilectio dei et dilectio proximi: non inmerito plerumque scriptura pro utroque unum ponit. sive tantum dei sicut est illud. Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. et iterum. Quisquis autem diligit deum hic cognitus est ab illo. et illud. Quoniam caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. et alia multa: quia qui diligit deum consequens est ut faciat quod precepit deus. et in tantum diligit in quantum facit. Consequens ergo est ut et proximum diligat: quia hoc precepit deus. Sive tantum proximi dilectionem scriptura commemorat. sicut est illud. Invicem onera vestra portate. et sic adimplebitis legem Christi. et illud. Omnis enim lex in uno sermone completur in eo quod scriptum est. Diliges proximum tuum tamquam teipsum. et in evangelio. Omnia quecumque vultis ut faciant vobis homines. et vos facite illis. hec est enim lex et prophete: et pleraque alia reperimus in litteris sanctis in quibus sola dilectio proximi ad perfectionem precipi videtur et taceri de dilectione dei. cum in utroque precepto lex pendeat et prophete. Sed et hoc ideo: quia et qui proximum diligit. consequens est ut etiam precipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: et qui manet in dilectione in deo manet. Consequens ergo est. ut precipue deum diligat. Quapropter qui querunt deum per istas potestates que mundo presunt vel partibus mundi: auferuntur ab eo longeque iactantur. non intervallis locorum sed diversitate affectuum. Exterius enim conantur ire: et interiora sua deserunt quibus interior est deus. Itaque etiam si aliquam sanctam celestem potestatem vel audierint vel utcumque cogitaverint: facta magis eius appetunt que humana miratur infirmitas. non imitantur pietatem qua divina requies comparatur. Malunt enim

superbe hoc posse quod angelus: quam deuote hoc esse quod angelus. Non enim sanctus quisque sua potestate gaudet. sed ei a quo habet posse quicquid congruenter potest: et nouit potencius esse coniungi omnipotenti pia uoluntate: quam propria uoluntate posse quod contremiscant qui talia non possunt. Itaque dominus ihesus christus talia faciens ut miracres doceret ampliora et temporalibus insolitis intentos atque suspensos ad eterna atque interiora conuerteret: venite inquit ad me qui laboratis et onerati estis et ego vos reficiam. tollite iugum meum super vos: et non ait. discite a me quia quatriduanos mortuos suscitaui. sed ait. discite a me quia mitis sum et humilis corde. Potencior enim est et tucior solidissima humilitas: quam uentosissima celsitudo. Et ideo sequitur dicens. Et inuenietis requiem animabus vestris. Dilectio enim non inflatur. et deus dilectio est: et fideles in dilectione acquiescunt ei. reuocati ab strepitu qui foris est ad gaudia silencia. Ecce deus dilectio est. Ut quid imus et currimus in sublimia celorum et ima terrarum. querentes eum qui est aput nos si nos esse velimus apud eum. Capitulum octauum.

Nemo dicat. non noui quod diligam. Diligat fratrem: et diliget eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit: quam fratrem quem diligit. Ecce iam potest notiorem deum habere quam fratrem. plane notiorem. quia presenciorem. notiorem quia interiorem: notiorem. quia certiorem. Amplectere dilectionem deum: et dilectione amplectere deum. Ipsa est dilectio que omnes bonos angelos et omnes dei seruos consociat vinculo sanctitatis: nosque et illos coniungit inuicem nobis et subiungit sibi. Quanto igitur saniores sumus a tumore superbie: tanto sumus dilectione pleniores. Et quo nisi deo plenus est. qui dilectione plenus est. At enim caritatem video. et quantum possum eam mente conspicio: et credo scripture dicenti. quoniam deus caritas est: et qui manet in caritate in deo manet. Sed cum illam video: non in ea video trinitatem. Immo vero vides trinitatem si caritatem vides. Sed commonebo si potero ut videre te videas: assit tantum ipsa ut moueamur caritate ad aliquid bonum: quia cum diligimus caritatem aliquid diligentem diligimus propter hoc ipsum quia diligit aliquid. Ergo quid diligit caritas: ut etiam possit ipsa caritas diligi. Caritas enim non est. que nichil diligit. Si autem se ipsam diligit: diligat aliquid oportet ut caritate se diligat. Sicut enim verbum indicat aliquid. indicat et se ipsum sed non se verbum indicat nisi se aliquid indicare indicet: sic et caritas diligit quidem se. sed nisi se aliquid diligentem diligat. non caritate se diligit. Quid ergo diligit caritas.

nisi quod caritate diligimus? Id autem
ut a primo pueham[us] superest. In
dilectione autem fraternam quantum com-
mendet iohannes apostolus attendamus. Qui
diligit inquit fratrem suum in lumine ma-
net: et scandalum in eo non est. Mani-
festum est quod iusticie perfectionem in fratris
dilectione posuerit. Nam in quo scan-
dalum non est. utique perfectus est. Et tamen
videtur de dilectione dei tacuisse:
quod numquam faceret. nisi quia in ipsa fraterna
dilectione vult intelligi deum. Ap-
tissime namque in eadem epistola paulo post
ita dicit. Dilectissimi diligamus
invicem quia dilectio ex deo est: et omnis qui
diligit ex deo natus est et cogno-
uit deum? qui non diligit non cogno-
uit deum: quia deus dilectio est. Ista con-
textio satis aperteque declarat eam-
dem ipsam fraternam dilectionem. Nam fra-
terna dilectio est qua diligimus invicem:
et quam non solum ex deo sed etiam esse
deum tanta videmus auctoritate
predicari. Cum ergo de dilectione dili-
gimus fratrem. de deo diligimus fra-
trem: nec fieri potest ut eamdem dilectio-
nem non precipue diligamus qua fratrem
diligimus. Unde colligitur duo illa
precepta non posse esse sine invicem.
Quoniam quippe deus dilectio est: deum cer-
te diligit qui diligit dilectionem.
Dilectionem autem necesse est diligat
qui diligit fratrem. Et ideo paulo post
ait. non potest deum diligere quem non vi-
det qui fratrem quem videt non dili-
git: quia hec illi causa est non viden-
di deum quia non diligit fratrem. Qui enim
non diligit fratrem non est in dilectione:
et qui non est in dilectione non est in deo.
quia deus dilectio est. Porro qui non est
in deo. non est in lumine: quia deus lumen
est. et tenebre in eo non sunt ulle. Qui ergo
non est in lumine? quid mirum si non vi-
det lumen id est non videt deum. quia in
tenebris est? Fratrem vero videt huma-
no visu quo videri deus non potest.
Sed si eum quem videt humano visu
spirituali caritate diligeret: videret
deum qui est ipsa caritas visu interiore
quo videri potest. Itaque qui fratrem quem
videt non diligit? deum quem propterea
non videt quia deus dilectio est qua caret
qui fratrem non diligit quomodo potest diligere?
Nec illa iam questio moueat quan-
tum caritatis fratri debeamus impendere.
quantum deo? quia deo incomparabiliter plus
quam nobis. fratri enim quantum nobis ipsis:
nos autem ipsos tanto magis diligimus.
quanto magis diligimus deum. Ca. ix.

Ex una igitur eademque caritate
deum proximumque diligimus: sed
deum propter deum. nos autem et proximum pro-
pter deum. Quid enim est quod exardes-
cimus cum audimus et legimus? Ecce
nunc tempus acceptabile. ecce nunc
dies salutis. nullam in quoquam dan-
tes offensionem. ut non reprehendatur
ministerium nostrum. sed in omnibus commen-
dantes nosmetipsos ut dei ministros
in multa patientia in tribulationibus in ne-
cessitatibus in angustiis in plagis in
carceribus in seditionibus in laboribus

in vigiliis in ieiuniis in castitate
in scientia in longanimitate in bonitate in spiritu
sancto in caritate non ficta in verbo verita
tis in virtute dei per arma iusticie
a dextris et sinistris per gloriam et
ignobilitatem per infamiam et bonam
famam ut seductores et veraces
ut qui ignoramur et cognoscimur quasi
morientes et ecce vivimus ut co
herciti et non mortificati ut tris
tes semper autem gaudentes sicut egeni
multos autem ditantes tamquam nichil
habentes et omnia possidentes.
Quid est quod accendimur in dilectione pau
li apostoli cum ista legimus nisi quod eum
ita vixisse credimus? Vivendum
tamen sic esse dei ministris non de auditu
aliquorum credimus sed intus apud
nos vel potius super nos in ipsa veri
tate conspicimus. Illum ergo quem sic
vixisse credimus ex hoc quod vide
mus diligimus. Et nisi hanc formam
quam semper stabilem atque incommu
tabilem cernimus precipue diligere
mus non ideo diligeremus illum quia eius
vitam cum in carne viveret huic for
me coaptatam et congruentem fuisse
fide retinemus. Sed nescio quo modo am
plius et in ipsius forme caritatem
excitamur per fidem qua credimus vixisse
sic aliquem et spem qua nos quoque
ita posse vivere qui homines sumus et eo
quod aliqui homines ita vixerunt mi
nime desperamus ut hoc et deside
remus ardentius et fidentius depreca
mur. Ita et ipsorum vitam facit a nobis
diligi forma illa dilectio secundum
quam vixisse creduntur et illorum vita
credita in eandem formam flagran
tiorem excitat caritatem ut quanto
flagrantius diligimus deum tanto
certius sereniusque videamus quia
in deo conspicimus incommutabilem for
mam iusticie secundum quam hominem
vivere oportere iudicamus. Valet
ergo fides ad cognitionem et ad
dilectionem dei non tamquam omnino incog
niti aut omnino non dilecti sed quo cog
noscatur manifestius et quo fir
mius diligatur. Cap. decimum.

Quid est autem dilectio vel cari
tas quam tantopere scriptura
divina laudat et predicat nisi amor
boni? Amor autem alicuius amantis
est et amore aliquid amatur. Ecce tri
a sunt amans et quod amatur et a
mor. Quid est ergo amor nisi quedam vi
ta duo aliqua copulans vel copu
lari appetens amantem scilicet et
quod amatur? Et hoc etiam in externis
carnalibusque amoribus ita est. Sed
ut aliquid purius et liquidius
hauriamus calcata carne ascen
damus ad animum. Quid amat animus
in amico nisi animum? Et illic igitur tria
sunt amans et quod amatur et amor.
Restat etiam hinc ascendere et sup
erius ista querere quantum homini datur.
Sed hinc paululum requiescat inten
tio non ut se iam existimet invenisse
quod querit sed sicut solet inveniri locus
ubi querendum est aliquid. Nondum inven

tum est illud sicut iam inventum est ubi quaeratur: ita hoc dixisse sufficerit ut tamquam ab articulo alio exordii cetera contexamus. Explicit liber viii. Incipit liber nonus.

Trinitatem certe quaerimus non quamlibet; sed illam trinitatem que deus est. verusque ac summus et solus deus. Expecta ergo quisquis hec audis. adhuc enim querimus: et talia querentem nemo iuste reprehendat: si tamen in fide firmissimus querat. quod aut nosse aut eloqui difficillimum est. Affirmantem vero cito iuste reprehendit: quisquis melius vel videt vel docet. Querite inquit deum et vivet anima vestra. Et ne quisquam se tamquam apprehendisse temere gaudeat: querite inquit faciem eius semper. Et apostolus. si quis se inquit putat aliquid scire: nondum scit quemadmodum scire oporteat. Quisquis autem diligit deum: hic cognitus est ab illo. Nec sic quidem dixit. cognovit illum que periculosa presumptio est: sed cognitus est ab illo. Sic et alibi cum dixisset. nunc autem cognoscentes deum. statim corrigens ymmo cogniti inquit a deo: maximeque illo loco. fratres inquit ego me ipsum non arbitror apprehendisse. Unum autem. que retro oblitus. in ea que ante sunt extentus: secundum intentionem sequor ad palmam superne vocationis dei in christo ihesu. Quotquot ergo perfecti sumus: hoc sapiamus. Perfectionem in hac vita dicit non aliud quam ea que retro sunt oblivisci: et in ea que ante sunt extendi secundum intentionem. Tutissima est enim querentis intentio: donec apprehendatur illud quo tendimus et quo extendimur. Sed ea intentio recta est: que proficiscitur a fide. Certa enim fides utcumque inchoat cognitionem. Cognitio enim certa non perficietur nisi post hanc vitam: cum viderimus facie ad faciem. Hoc ergo sapiamus: ut noverimus tutiorem esse affectum vera querendi. quam incognita pro cognitis presumendi. Sic ergo queramus tamquam inventuri: sic et inveniamus tamquam quesituri. Cum enim consummaverit homo tunc incipit. De credendis nulla infidelitate dubitemus: de intelligendis nulla temeritate affirmemus. In illis auctoritas tenenda est: in hiis veritas exquirenda est. Quod ergo ad istam questionem attinet: credamus patrem et filium et spiritum sanctum esse unum deum universe creature conditorem atque rectorem: non patrem esse filium. nec filium esse patrem. nec spiritum sanctum vel patrem vel filium. sed trinitatem relatarum ad invicem personarum et unitatem equalis essentie. Queramus autem hoc intelligere ab eo ipso quem intelligere volumus auxilium precantes: et quantum tribuit quod intelligimus explicare tanta cura et sollicitudine pietatis. ut etiam si aliquid aliud pro alio dicimus. nichil tamen dicamus indignum. ut si quid verbi gratia de patre dicimus

quod proprie non conveniat aut filio conveniat aut spiritui sancto aut ipsi trinitati. et si quid de filio quod filio proprie non congruat saltem congruat patri aut spiritui sancto aut trinitati: item si quid de spiritu sancto quod proprietatem spiritus sancti non decet non tamen alienum sit a patre aut a filio aut ab uno deo ipsa trinitate. veluti nunc cupimus videre utrum illa excellentissima caritas proprie spiritus sanctus sit. Quod si non est aut pater est caritas aut filius aut ipsa trinitas: quia resistere non possumus certissime fidei et validissime auctoritati scripture dicentis. deus caritas est. Non tamen debemus deviare sacrilego errore: ut aliquid de trinitate dicamus non quod creatori sed creature potius conveniat. aut inani cogitatione fingatur. Que cum ita sint: attendamus ipsa tria que invenisse nobis videmur. Nondum de supernis loquimur nondum de deo patre et filio et spiritu sancto: sed de hac impari ymagine attamen ymagine id est homine. Familiarius enim eam et facilius fortassis intuetur nostre mentis infirmitas. Cap. secundum.

Ecce ego qui hoc quero cum aliquid amo tria sunt: ego et quod amo et ipse amor. Non enim amo amorem nisi amantem amem. Nam non est amor ubi nichil amatur. Tria ergo sunt: amans et quod amatur et amor. Quid si non amem nisi meipsum? nonne duo erunt. quod amo et amor? Amans enim et quod amatur hoc idem est quando seipse amat: sicut amare et amari eodem modo idipsum est cum se quisque amat. Eadem quippe res bis dicitur cum dicitur amat se et amatur a se. Tunc non est aliud atque aliud amare et amari: sicut non est alius atque alius amans et amatus. At vero amor et quod amatur etiam sic duo sunt. Non enim quisquis se amat amor est: nisi cum amatur ipse amor. Aliud est autem amare se: aliud amare amorem suum. Non enim amatur amor nisi iam aliquid amans: quia ubi nichil amatur nullus est amor. Duo ergo sunt cum se quisque amat: amor et quod amatur. Tunc enim amans et quod amatur unum est. Unde videtur non esse consequens. ut ubicumque amor fuerit iam tria intelligantur. Auferamus enim ab hac consideratione cetera que multa sunt quibus homo constat. Atque ut hec que nunc requirimus quantum in hiis rebus possumus liquido reperiamus: de sola mente tractemus. Mens igitur cum amat seipsam. duo quedam ostendit: mentem et amorem. Quid est autem amare se. nisi presto sibi esse velle ad fruendum se? Et cum tantum se vult esse quantum est: par menti voluntas est et amanti amor equalis. Et si aliqua substantia est amor non est utique corpus sed spiritus: nec mens corpus sed spiritus est. Neque tamen amor et mens duo spiritus sed unus spiritus. nec essentie due sed una: et tamen duo quedam unum sunt. amans et amor sive sic dicas quod amatur et amor. Et hec quidem duo relative ad invicem dicuntur.

amans quippe ad amorem refertur: et amor ad amantem. Amans enim aliquo amore amat: et amor alicuius amantis est. Mens vero et spiritus non relative dicuntur: sed essentiam demonstrant. Non enim quia mens et spiritus alicuius hominis est, ideo mens et spiritus est. Retracto enim eo quod homo est quod adiuncto corpore dicitur: retracto ergo corpore, mens et spiritus manet. Retracto autem amante nullus est amor: et retracto amore nullus est amans. Ideoque quantum ad invicem referuntur duo sunt. Quod autem ad se ipsa dicuntur: et singula spiritus et simul utrumque unus spiritus: et singula mens et simul utrumque una mens: ubi ergo trinitas. Attendamus quantum possumus et invocemus lucem sempiternam ut illuminet tenebras nostras: et videamus in nobis quantum sinimur ymaginem dei. Mens enim amare seipsam non potest: nisi etiam noverit se. Nam quomodo amat quod nescit?

Capitulum tercium.

Aut si quisquam dicit ex notitia generali vel speciali mentem credere se esse talem quales alias experta est: et ideo amare semetipsam: insipientissime loquitur. Unde enim mens aliquam mentem novit: si se non novit? Neque enim ut oculus corporis videt alios oculos et se non videt: ita mens novit alias mentes et ignorat semetipsam. Per oculos enim corporis corpora videmus: quia radios qui per eos emicant et quicquid cernimus tangunt. Refringere ac retorquere in ipsos non possumus: nisi cum in speculo intuemur. Quod subtilissime obscurissimeque disseritur: donec apertissime demonstretur vel ita se rem habere vel non ita. Sed quoquo modo se habeat vis qua per oculos cernimus: ipsam certe vim sive sint radii sive aliud aliquid oculis cernere non valemus: sed mente querimus: et si fieri potest etiam hoc mente comprehendimus. Mens ergo ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit: sic incorporearum per semetipsam novit. Ergo et se ipsam per se ipsam novit: quoniam est incorporea. Nam si non se novit: non se amat.

Capitulum quartum.

Sicut autem duo quedam sunt mens et amor eius cum se amat: ita duo quedam sunt mens et notitia eius cum se novit. Ipsa igitur mens et amor et notitia eius tria quedam sunt: et hec tria unum sunt: et cum perfecta sunt equalia sunt. Si enim minus se amat quam est: ut verbi gratia tantum se amet hominis mens quantum amandum est corpus hominis cum plus sit ipsa quam corpus: peccat et non est perfectus amor eius. Item si amplius se amat quam est: velut si tantum se amet quantum amandus est deus, cum incomparabiliter minus sit ipsa quam deus: etiam sic nimium peccat: et non perfectum habet amorem sui. Maiore autem perversitate et iniquitate peccat: cum corpus tantum amat quantum amandus est deus. Item notitia si minor est quam

est illud quod non scit et plene non sa
pit: perfecta non est. Si autem maior
est. iam superior est natura quam novit
quam illa quae nota est: sicut maior est no
titia corporis quam ipsum corpus quod ea
notitia notum est. Illa enim vita quaedam
est in ratione cognoscentis: corpus
autem non est vita. Et vita quelibet quo
libet corpore maior est: non mole sed
vi. Mens vero cum seipsam cognos
cit non se superat notitia sua: quia
ipsa cognoscit ipsa cognoscitur.
Cum ergo se totam cognoscit. neque
secum quicquam aliud. par illi est cogni
tio sua: quia neque ex alia natura
est eius cognitio cum se ipsa cognos
cit. Et cum se totam nichil amplius
percipit: nec minor nec maior est.
Recte ergo dicimus hec tria cum perfecta
sunt esse consequenter equalia. Simul etiam
admonemur si utcumque videre possumus
hec in anima existere. et tamquam involuta
evolvi ut sentiantur et dinume
rentur substantialiter vel ut ita dicam
essentialiter: non tamquam in subiecto.
ut color aut figura in corpore aut ul
la alia qualitas aut quantitas. Quic
quid enim tale est: non excedit subiectum in
quo est. Non enim color iste aut figura
huius corporis: potest esse alterius corporis.
Mens autem amore quo se amat
potest amare et aliud preter se. Item non
se solam cognoscit mens: sed et alia
multa. Quamobrem non amor et cog
nitio tamquam in subiecto insunt men
ti. sed substantialiter etiam ista sunt sicut
ipsa mens: quia et si relative dicuntur
ad invicem. in sua tamen sunt singula quaeque
substantia. Non sicut color et
coloratum relative ita dicuntur ad
invicem ut color in subiecto colora
to sit. non habens in seipso propriam
substantiam. quoniam coloratum corpus
substantia est ille autem in substantia:
sed sicut duo amici etiam duo sunt
homines quae sunt substantiae cum homines non
relative dicantur. amici autem relative.
Sed item quamvis substantia sit a
mans vel sciens. substantia sit sa
entia substantia sit amor: sed
amans et amor aut sciens et
scientia relative ad se dicuntur sicut
amici. mens vero aut spiritus non
sunt relativa sicut nec homines rela
tivi sunt: non tamen sicut amici homines
possunt seorsum esse ab invicem. sic
amans et amor aut sciens et scientia.
Quamquam et amici corpore videantur se
parari posse non animo in quantum amici
sunt. Verumptamen fieri potest ut amicus
amicum etiam odisse incipiat. et
eo ipso amicus esse desinat nes
ciente illo et adhuc amante: a
mor autem quo se mens amat
si esse desinat. simul et illa desi
nat esse amans. Item notitia qua se
mens novit si esse desinat. simul et
illa nosse se desinet: sicut ca
put capitati alicuius utique ca
put est: et relative ad se dicuntur.
quamvis etiam substantie sint. Nam et
caput corpus est. et capitatum.

Et si non sit corpus nec capitatum erit: sed hec passione ab invicem separari possunt. illa non possunt. Quod si sunt aliqua corpora que secari omnino et dividi nequeunt: tamen nisi partibus suis constarent corpora non essent. Pars ergo ad totum relative dicitur: quia omnis pars alicuius totius pars est. et totum omnibus partibus totum est. Sed quoniam et pars corpus est et totum: non tantum ista relative dicuntur. sed etiam substantialiter sunt. Fortassis ergo mens totum est. et eius quasi partes amor quo se amat et scientia qua se novit: quibus duabus partibus illud totum constat. An tres sunt equales partes: quibus totum unum completur? Sed nulla pars totum cuius pars est complectitur. Mens vero cum se totam novit hoc est perfecte novit: per totum eius notitia eius est. Et cum se perfecte amat. totam se amat: et per totum eius est amor eius. Non ergo sicut ex vino et aqua et melle una fit potio et singula per totum sunt et tamen tria sunt. nulla enim pars est potionis que non habeat hec tria. non enim iuncta velut si aqua et oleum essent sed omnino commixta sunt. et substantie sunt omnes. et totus ille liquor una quedam est ex tribus confecta substantia: tale aliquid arbitrandum est esse simul hec tria. mentem amorem notitiam. Sed non unius substantie sunt aqua vinum et mel: quamvis ex eorum commixtione fiat una substantia potionis. Quomodo autem illa tria non sint eiusdem essentie non video: cum mens ipsa se amet. atque ipsa se noverit. atque ita sint hec tria ut non alteri alicui rerum mens vel amata vel nota sit. Unius ergo eiusdemque essentie necesse est hec tria sint. Et ideo si tamquam commixtione confusa essent. nullo modo essent tria nec referri ad invicem possent: quemadmodum si ex uno eodemque auro tres anulos similes facias quamvis connexos sibi referuntur ad invicem quod similes sunt. Omnis enim similis alicui similis est. Et trinitas anulorum est: et unum aurum. At si misceantur sibi et per totam singuli massam suam conspergantur: intercidit illa trinitas. et omnino non erit. At non solum unum aurum dicetur sicut in illis tribus anulis dicebatur: sed iam nulla aurea tria.

Cap. quintum.

At in illis tribus cum se novit mens et amat se manet trinitas. mens amor notitia. et nulla commixtione confunditur. quamvis et singula sint in se ipsis et invicem tota in totis sive singula in binis sive bina in singulis. itaque omnia in omnibus. Nam et mens est utique in semetipsa. quoniam ad seipsam mens dicitur. quamvis noscens vel nota vel noscibilis ad suam notitiam relative dicatur: amans quoque et amata vel amabilis ad amorem referatur quo se amat. Et notitia quamvis referatur ad mentem cognoscentem vel cognitam: tamen et ad seipsam nota et noscens dicitur. Non enim sibi est incognita notitia: qua se mens

ipsa cognoscit. Et amor quamvis referatur ad mentem et amantem cuius amor est: tamen et ad seipsum est amor ut sit etiam in seipso. quia et amor amatur. nec alio nisi amore amari potest. id est seipso. Ita sunt hec singula in seipsis. In alternis autem ita sunt. quia et mens amans in amore est. et amor in amantis notitia: et notitia in mente noscente. Singula in binis ita sunt: quia mens que se novit et amat in amore et notitia sua est. Et amor amantis mentis seseque scientis in mente notitiaque eius est: et notitia mentis se scientis et amantis in mente atque in amore eius est. quia scientem se amat et amantem se novit. Ac per hoc et bina in singulis. quia mens que se novit et amat. cum sua notitia est in amore et cum suo amore in notitia: amorque ipse et notitia simul sunt in mente que se amat et novit. Tota vero in totis quemadmodum sint iam supra ostendimus. cum se totam mens amat et totam novit: et totum amorem suum novit. totamque amat notitiam suam. quando tria ista ad seipsa perfecta sunt. Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt a semetipsis: et tamen eorum singulum quodque substantia est. et simul omnia una substantia vel essentia. cum et relative dicantur ad invicem. Capitulum tertium.

Sed cum seipsam novit humana mens et amat seipsam: non aliquid incommutabile novit et amat. Aliterque unusquisque homo loquendo enuntiat mentem suam quid in seipso agatur attendens: aliter autem humanam mentem speciali aut generali cognitione definit. Itaque cum mihi de sua propria loquitur utrum intelligat hoc aut illud an non intelligat. et utrum velit an nolit hoc aut illud. credo: cum vero de humana specialiter aut generaliter verum dicit. agnosco et approbo. Unde manifestum est aliud unumquemque videre in se quod sibi alius dicenti credat. non tamen videat. aliud autem in ipsa veritate quod alius quoque possit intueri: quorum alterum mutari per tempora. alterum incommutabili eternitate consistere. Neque enim oculis corporeis multas mentes videndo per similitudinem colligimus generalem vel specialem mentis humane notitiam: sed intuemur inviolabilem veritatem ex qua perfecte quantum possumus definiamus non qualis sit uniuscuiusque hominis mens. sed qualis esse sempiternis rationibus debeat. Unde etiam fantasias rerum corporalium per corporis sensum haustas et quodammodo infusas memorie ex quibus etiam ea que non visa sunt ficto fantasmate cogitantur. sive aliter quam sunt sive fortuito sicuti sunt: aliis omnino regulis supra mentem nostram incommutabiliter manentibus vel approbare apud nosmetipsos vel improbare convincimur: cum recte aliquid vel approbamus vel improbamus. Nam et cum recolo carthaginis menia que vidi. et cum fingo alexandriam

dixi que non vidi easdemque ymagina-
rias formas quasdam quibusdam prefe-
rens rationabiliter prefero: viget
et claret desuper iudicium veritatis
ac sui iuris incorruptissimis regu-
lis firmum est. et si corporalium yma-
ginum quodam nubilo contexitur
non tamen involvitur atque confunditur?
Sed interest utrum ego sub illa vel in
illa caligine tamquam a celo perspicuo
secludar: an sicut in altissimis mon-
tibus accidere solet. inter utrumque aere
libero fruens et serenissimam lucem
supra et densissimas nebulas sub-
ter aspiciam. Nam unde in me fraterni
amoris inflammatur ardor. cum au-
dio virum aliquem pro fidei pulchri-
tudine et firmitate acriora tor-
menta tolerasse? et si mihi digito
ostendatur ipse homo studeo mihi con-
iungere notum facere amicicia colliga-
re? Itaque si facultas datur accedo
alloquor sermonem confero: affec-
tum meum in illum quibus verbis pos-
sum exprimo. vicissimque in eo fieri quem
in me habeat utique exprimi volo?
spiritualemque complexum credendo mo-
lior: quia pervestigare tam cito et cerne-
re penitus eius interiora non possum.
Amo itaque fidelem virum ac fortem:
amore casto atque germano.
Quod si mihi inter nostras loquelas fate-
atur. aut incautus aliquo modo se indi-
cet. quod vel de deo credat incongrua
atque in illo quoque aliquid carnale desi-
deret. et pro tali errore illa pertulerit
vel sperate pecunie cupiditate
vel inani aviditate laudis humane:
statim amor ille quo in eum ferebar
offensus et quasi repercussus atque ab
indigno homine ablatus in ea forma
permanet ex qua eum talem credens ama-
veram. nisi forte ad hoc amo iam ut
talis sit: cum talem esse non comperero.
At in illo homine nichil mutatum est:
mutari tamen potest ut fiat quod eum iam
esse credideram. In mente autem mea mu-
tata est utique ipsa existimatio. que
de illo aliter se habebat et aliter
habet: idemque amor ab intentio-
ne perfruendi ad intentionem consulen-
di incommutabili desuper iusticia
iubente deflexus est. Ipsa vero forma
inconcusse ac stabilis veritatis et in
qua fruerer homine bonum eum esse cre-
dens et in qua consulo ut bonus sit
eadem luce incorruptibilis sinceris-
simeque rationis et mee mentis aspec-
tum et illam fantasie nubem quam de-
super cerno cum eundem hominem quem vi-
deram cogito. imperturbabili eternitate
perfundit. Item cum arcum pulchre et e-
qualiter intortum quem vidi verbi gratia
carthagini animo revolvo: res quedam
menti nunciata per oculos memorieque
transfusa ymaginarium conspectum
facit: sed aliud mente conspicio secundum
quod mihi opus illud placet. unde etiam
si displiceret corrigerem. Itaque de istis
secundum illam iudicamus. et illam cerni-
mus rationalis mentis intuitu. Is-
ta vero aut presentia sensu corporis

tangimus. aut per imagines absenti
um fixas in memoria recordamur.
aut ex earum similitudine talia fin
gimus qualia nos ipsi si vellemus
atque possemus etiam opere molire
mur: aliter figurantes animo ymagines
corporum aut per corpus cor
pora videntes. aliter autem rationes
artemque ineffabiliter pulchram tali
um figurarum super aciem mentis sim
plici intelligentia capientes. Capitulum

In illa igitur eterna veritate vij.
ex qua temporalia facta sunt omnia for
mam secundum quam sumus et secundum
quam vel in nobis vel in corporibus
vera et recta ratione aliquid opera
mur visu mentis aspicimus: atque
inde conceptam rerum veracem no
ticiam tamquam verbum apud nos ha
bemus. et dicendo intus gigni
mus. nec a nobis nascendo rece
dit. Cum autem ad alios loquimur.
verbo intus manenti ministerium
vocis adhibemus aut alicuius
signi corporalis: ut per quandam
commemorationem sensibilem tale
aliquid fiat etiam in animo audien
tis quale de loquentis animo non rece
dit. Nichil itaque agimus per
membra corporis in factis dictis
que nostris quibus vel approbantur vel
improbantur mores hominum: quod non
verbo apud nos intus edito
prevenimus. Nemo enim aliquid vo
lens facit quod non in corde suo
prius dixerit. quod verbum amore con
cipitur sive creature sive creatoris.
id est aut nature mutabilis aut incommu
tabilis veritatis. ergo aut cupidi
tate aut caritate. non quo non sit aman
da creatura: sed si ad creatorem refertur
ille amor non iam cupiditas sed caritas
erit. Tunc enim est cupiditas cum propter se
amatur creatura: tunc non utentem ad
iuvat sed corrumpit fruentem. Capitulum

Cum ergo aut par nobis octavum.
aut inferior creatura sit: inferiore
utendum est ad deum. pari autem fruendum
sed in deo. Sicut enim te ipso non in te ipso frui
debes sed in eo qui fecit te: sic etiam illo
quem diligis tamquam te ipsum. Et nobis
ergo et fratribus in domino fruamur: et inde
nos nec ad nosmetipsos remittere et
quasi relaxare deorsum versus audeamus.
Nascitur autem verbum: cum excogitatum pla
cet aut ad peccandum. aut ad recte
faciendum. Verbum ergo nostrum et men
tem de qua gignitur quasi medius amor
coniungit: seque cum eis tercium complexu
incorporeo sine ulla confusione constringit.

Conceptum Capitulum nonum. Igitur
autem verbum et natum idipsum est cum
voluntas in ipsa noticia conquiescit:
quod fit in amore spiritualium. Qui enim verbi
gratia perfecte novit perfecteque amat iusti
ciam. iam iustus est: etiam si nulla exis
tat secundum eam forinsecus per membra cor
poris operandi necessitas. In amore
autem carnalium temporaliumque rerum sicut in
ipsis animalium fetibus alius est conceptus

verbi aliud prius. Illic enim quod capiendo concipitur adipiscendo nascitur: quoniam non sufficit avaritiae nosse et amare aurum nisi etiam habeat; neque nosse et amare vesci aut concumbere nisi etiam id agat: neque nosse et amare honores et imperia nisi proveniant. Que tamen omnia nec adepta sufficiunt. Qui enim biberit inquit ex hac aqua sitiet iterum. Ideoque et in psalmis. Concepit inquit dolorem et peperit iniquitatem. Dolorem vel laborem dicit concipi cum ea concipiuntur que nosse ac velle non sufficit: et inardescat atque egrotat animus indigentia donec ad ea perveniat et quasi pariat ea. Unde eleganter in latina lingua parta dicuntur et reperta atque comperta. Que verba quasi a partu ducta resonant: quia concupiscentia cum conceperit parit peccatum. Unde dominus clamat: venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis. Et alio loco: ve pregnantibus et mamantibus in illis diebus. Cum itaque ad partum verbi referret omnia vel recte facta vel peccata. ex ore inquit tuo iustificaberis et ex ore tuo condempnaberis: os volens intelligi non hoc visibile sed interius invisibile cogitationis et cordis. Capitulum decimum.

Recte ergo queritur utrum omnis notitia verbum: an tantum amata notitia. Novimus enim et ea que odimus: sed nec concepta nec parta dicenda sunt animo que nobis displicent. Non enim omnia que quoquo modo tangunt concipiuntur: sed alia ut tantum nota sint non tamen verba dicantur. sicut ista de quibus nunc agimus. Aliter enim dicuntur verba que spatia temporum sillabis tenent sive pronuntientur sive cogitentur: aliter omne quod notum est verbum dicitur animo impressum quamdiu de memoria proferri et definiri potest quamvis res ipsa displiceat: aliter cum placet quod mente concipitur. Secundum quod genus verbi accipiendum est quod ait apostolus. nemo dicit dominus Ihesus nisi in spiritu sancto: cum secundum aliam verbi notionem dicant hoc et illi de quibus ipse dominus ait. Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum celorum. Verumptamen cum et illa que odimus recte displicent recteque improbantur: approbatur eorum improbatio et placet et verbum est. Neque vitiorum notitia nobis displicet: sed ipsa vitia. Nam placet mihi quod novi et definio quid sit intemperantia et hoc est verbum eius: sicut sunt in arte nota vitia et recte approbatur eorum notitia cum discernit cognitor speciem privationemque virtutis. sicut aiere et negare et esse et non esse. Attamen virtute privari atque in vitium deficere dampnabile est: et definire intemperantiam et verbum eius dicere pertinet ad artem morum. esse autem intemperantem ad id pertinet quod illa arte culpatur: sicut nosse ac definire quid sit soloecismus pertinet ad artem loquendi: facere autem vitium est quod eadem arte reprehenditur

hendit. Verbum est igitur quod nunc discernere et insinuare volumus cum amore notitia. Cum itaque se mens novit et amat: iungitur ei amore verbum eius. Et quoniam amat notitiam et novit amorem: et verbum in amore est et amor in verbo. et utrumque in amante atque dicente. Sed omnis secundum speciem notitia similis est rei quam novit. Est enim alia notitia secundum privationem. quam cum improbamus loquimur: et hec privationis improbatio speciem laudat. ideoque approbatur. Ca. undecimum

Habet ergo animus nonnullam speciei note similitudinem: sive cum ea placet sive cum eius privatio displicet. Quocirca in quantum deum novimus similes sumus. sed non ad equalitatem similes: quia nec tantum eum novimus quantum ipse se. Et quemadmodum cum per sensum corporis discimus corpora fit aliqua eorum similitudo in animo nostro. que fantasia in memoria est. non enim omnino ipsa corpora in animo sunt cum ea cogitamus. sed eorum similitudines: itaque cum eas pro illis approbamus erramus. Error est namque pro alio alterius approbatio. Melior est tamen ymaginatio corporis in animo. quam illa species corporis: in quantum hec in meliore natura est. id est in substantia vitali sicut est animus. Ita cum deum novimus. quamvis meliores efficiamur quam eramus antequam nossemus. maximeque cum eadem notitia etiam placita digneque amata verbum est fitque aliqua dei similitudo: illa notitia tamen inferior est quia in inferiore natura est. Creatura quippe animus: creator est deus. Ex quo colligitur. quia cum se mens ipsa novit atque approbat: sic est eadem notitia verbum eius ut ei sit par omnino et equale atque identidem. quia neque inferioris essentie notitia est sicut corporis. neque superioris sicut dei. Et cum habeat notitia similitudinem ad eam rem quam novit. hoc est cuius notitia est hec. habet perfectam et equalem qua mens ipsa que novit est nota: ideoque et ymago et verbum est quia de illa exprimitur cum cognoscendo eidem coequatur. et est gignenti equale quod genitum est.

Ca. duodecimum

Quid ergo amor? non erit ymago. non verbum. non genitus? Cur enim mens notitiam suam gignit cum se novit? et amorem suum non gignit cum se amat? Nam si propterea est notionis sue causa quia noscibilis est: amoris etiam sui causa est quia est amabilis. Cur itaque non utrumque genuerit difficile est dicere. Hec enim questio etiam de ipsa summa trinitate omnipotentissimo creatore deo ad cuius ymaginem homo factus est solet movere homines quos veritas dei per humanam locutionem invitat ad fidem: cur non spiritus quoque sanctus a patre deo genitus vel creditur vel intelligitur ut filius etiam predicetur. Quod nunc in mente

humana utcumque investigare conamur: ut ex inferiore ymagine in qua nobis familiarius natura ipsa nostra quasi interrogata respondet, exercitatiorem mentis aciem ab illuminata creatura ad lumen incommutabile dirigamus: si tamen veritas ipsa persuaserit, sicut dei verbum filium esse nullus christianorum dubitat, ita caritatem esse spiritum sanctum. Ergo ad illam ymaginem que creatura est hoc est ad rationabilem mentem diligentius de hac re interrogandam considerandamque redeamus: ubi temporaliter existens non nullarum rerum notitia que antea non erant, et aliquarum rerum amor que antea non amabantur distinctius nobis aperit quod dicamus: quia et ipsi locutioni temporaliter dirigende facilior est ad explicandum res que in ordine temporum comprehenditur. Primo itaque manifestum sit posse fieri ut sit aliquid scibile id est quod sciri possit et tamen nesciatur: illud autem fieri non posse ut sciatur quod scibile non fuit. Unde liquido tenendum est quod omnis res quamcumque cognoscimus congenerat in nobis notitiam sui. Ab utroque enim notitia paritur a cognoscente et cognito. Itaque mens cum seipsam cognoscit sola parens est notitie sue. Et cognitum enim et cognitor ipsa est. Erat autem sibi ipsa noscibilis et antequam se nosset: sed notitia sui non erat in ea cum se ipsa non noverat. Quod ergo se cognoscit parem sibi notitiam sui gignit: quia non minus se novit quam est: nec alterius essentie est notitia eius non solum quia ipsa novit sed etiam quia seipsam sicut supra diximus. Sicut erat sibi noscibilis et antequam se nosset. Quid igitur de amore dicendum est: cur non etiam cum se amat ipsum quoque amorem sui genuisse videatur? Erat enim amabilis sibi et antequam se amaret: quia poterat se amare: sicut erat sibi noscibilis et antequam se nosset: quia poterat se nosse. Nam si non sibi esset noscibilis: numquam se nosse potuisset. Ita si non sibi esset amabilis: numquam se amare potuisset. Cur itaque amando se non genuisse dicatur amorem suum: sicut cognoscendo se genuit notitiam suam? An eo quidem manifeste ostenditur hoc amoris esse principium unde procedit? Ab ipsa quippe mente procedit que sibi est amabilis antequam se amet: atque ita principium est amoris sui quo se amat. Sed ideo non recte dicitur genitus ab ea sicut notitia sui qua se novit: quia notitia iam inventum est quod partum vel repertum dicitur, quod sepe precedit inquisitio eo fine quietura. Nam inquisitio est appetitus inveniendi: quod idem valet si dicas reperiendi. Que autem reperiuntur quasi pariuntur: unde proli similia sunt. Ubi nisi in ipsa notitia? Ibi enim quasi expressa formantur. Nam et si iam erant res quas querendo invenimus: notitia tamen ipsa non erat: quam sicut prolem nascentem deputamus. Porro appetitus ille

qui est in querendo procedit a querente, et pendet quodammodo: neque requiescit fine quo intenditur nisi id quod queritur inventum querenti copuletur. Qui appetitus id est inquisitio quamvis amor esse non videatur quo id quod notum est amatur, hoc enim adhuc ut cognoscatur agitur: tamen ex eodem genere quiddam est. Nam voluntas iam dici potest, quia omnis qui querit invenire vult: et si id queritur quod ad noticiam pertineat, omnis qui querit nosse vult. Quod si ardenter atque instanter vult studere dicitur: quod maxime in assequendis atque adipiscendis quibusque doctrinis dici solet. Partum ergo mentis antecedit appetitus quidam, quo id quod nosse volumus querendo et inveniendo nascitur proles ipsa noticia. Ac per hoc appetitus ille quo concipitur pariturque noticia partus et proles non recte dici potest: idemque appetitus quo inhiatur rei cognoscende fit amor cognite, dum tenet atque amplectitur placitam prolem id est noticiam gignentique coniungit. Et est quedam ymago trinitatis ipsa mens et noticia eius quod est proles eius ac de se ipsa verbum eius, et amor tercius: et hec tria unum atque una substancia. Nec minor proles dum tantam se novit mens quanta est: nec minor est amor dum tantum se diligit quantum novit et quanta est.

Explicit liber nonus. Incipit liber decimus beati Augustini episcopi.

In hoc libro decimo hoc ipsum diligentius subtiliusque tractatum est: atque ad id perductum ut inveniatur in mente evidentior trinitas eius, in memoria scilicet et intelligencia et voluntate. Sed quia et in hoc compertum ut mens nunquam esse ita potuerit ut non sui meminisset, non se intelligeret et diligeret, quamvis non semper se cogitaret, cum autem se cogitaret non se a corporalibus rebus eadem cogitatione discerneret: dilata est de trinitate cuius hec ymago est disputatio, ut in ipsis etiam corporalibus visis inveniretur trinitas et distinctio ubi lectoris exerceretur intencio.

Nunc ad Capitulum primum. ea ipsa consequenter enodatius explicanda limatior accedat intencio. Ac primum quia rem prorsus ignotam amare omnino nullus potest: diligenter intuendum est cuiusmodi sit amor studentium, id est non iam scientium sed adhuc scire cupientium quamque doctrinam. Et in hiis quippe rebus in quibus non usitate dicitur studium solent existere amores ex auditu, dum cuiusque pulchritudinis fama ad videndum et fruendum animus attenditur: quia generaliter novit corporum pulchritudines ex eo quod plurimas vidit: et inest intus unde approbetur cui forinsecus inhiatur. Quod cum fit non rei penitus incognite amor excitatur, cuius genus

ita notū ē. Cū aūt virū bonū a
mam⁹ cui⁹ faciē nō vidim⁹: ex
noticia v̓tutū amam⁹ q̄s noui
mus ī ip̄a v̓itate. Ad doctrīas
aūt cognoscendas plerūq̧ nos
laudantiū atq̧ p̄dicantiū acce
dit auctoritas? ⁊ tū n̄ breuiter
īp̄essā cuiusq̧ doctrīe habem⁹
ī aīo notionē: nullo ad eā discen
dā studio flagrarem⁹. Q̄s eī sa
cu̓de n̄ ubi gr̄a rethorice ullā cu
rā ⁊ operā īpenderet? n̄ ante
sciret eā discendi ēē sciam. Ali
qñ etiā ip̄aꝝ doctrinarū fines au
ditos ceptos demiram̄ ⁊ ex
hoc īardescim⁹ facultatē cōp̄a
re discendo. qua ad eos p̄uenire
possim⁹: tāq̄ si lr̄as nesciēti
dicat̄ quādā ēē doctrinā q̄ q̄sq̧
valeat q̄uis longe absenti ūba
mittē manu f̄cā in silentio. q̄
rursus ille cui mittūt̄ nō au
rib; ħ oc̄lis colligat. idq̧ fieri
videat? nōne dū cōcupiscat nos
se. q̄ id possit oī studio circa il
lū finē mouet̄ quē iā notū te
net? Sic accendūt̄ studia dis
centiū. Nā qd̓ q̄sq̧ p̄rsus ignorat:
amaē nullo pacto p̄t. Ita eī sig
nū si q̄s audiat īcognitū velu
ti ūbi alicui⁹ sonū quo q̄d signi
ficet̄ ignorat. cupit scire q̄d nā
sit idē sonus ille cui rei cōmē
rande īstitutus sit: veluti au
diat cū dicat̄ temetū ⁊ ignorās
qd̓ sit requirat. Iā itaq̧ oportet ut
nouerit signū ēē: id; nō esse īanē
illā vocē. ħ aliq̄d ea significari.
Alioq̄n iā notū ē hoc trisillabū:
⁊ articulatā sp̄ēm suā īp̄essit
aīo p sensū auriū. Q̄d āplius
ī eo requirat̄ qd̓ magis īnotes
cat. cui⁹ oēs litte oīaq̧ soni spa
cia nota sīt. n̄ q̄ simul īnotuit sig
nū ēē? mouitq̧ sciendi cupidi
tatē cui⁹ rei signū sit? Q̄° igit̄
amplius notū ē ħ nō plene no
tū ē: eo cupit anim⁹ de illo nos
se qd̓ reliquū ē. Si eī tantūmō
ēē istā vocē nosset. eāq̧ alicui⁹
rei signū ēē nō nosset: nichil
iā q̄reret. sensibili re q̄ntū po
terat sentiēda p̄cepta. Q̄a v̓o
nō solū ēē vocem ħ ⁊ signū esse
iā nouit: p̄fcē id nosse wlt. Ne
q̧ ullū p̄fcē signū noscat̄: nisi
cui⁹ rei signū sit cognoscat. H°
ergo q̄ ardenti cura q̄rit ut no
uerit studioq̧ accensus īsistit:
nō p̄t dici ēē sine amoē. Q̄d i
gitur amat? Certe eī amari a
liq̄d n̄ notū nō p̄t. Neq̧ eī ille
istas tres sillabas amat: q̄s
iā notas habet. Q̄d si iā hoc ī
eis amat. q̄ sciat eas significaē
aliq̄d: nō inde nūc agit̄. Nō eī
hoc nosse q̄rit? ħ ī eo qd̓ scire stu
det q̄d amet requirim⁹. qd̓ pro
fecto nō dū nouit: ⁊ p̄pterea mi
ram̄ cur amet. q̄m firmissime

nouimus amari non nota non posse. Quod ergo amat non quod nouit atque intuetur in rationibus rerum quid sit pulchritudo doctrine qua continentur notitie signorum omnium et quid sit utilitas in ea peritia qua inter se humana societas sensa communicat ne sibi hominum cetus deteriores sint quam ulla solitudine si cogitationes suas colloquendo non misceant. Hanc ergo speciem decoram et utilem cernit anima et nouit et amat eamque in se perfici studet quantum potest quisquis uocum significantium quodcumque ignorat inquirit. Aliud est enim quod eam in ueritatis luce conspicit aliud quod in sua facultate concupiscit. Conspicit namque in luce ueritatis quam magnum et quam bonum sit omnes omnium gentium linguas intelligere ac loqui nullamque ut alienigenam audire et a nullo ita audiri. Cuius notitie decus cogitatione iam cernitur amaturque res nota que ita conspicitur atque inflammat studia discentium ut circa eam moueantur eique inhient in omni opera quam impendunt consequende tali facultati ut eam usu amplectantur quod ratione pernoscunt atque ita quisque cui facultati spe propinquat ei feruentius amore inardescit. Eis doctrinis quippe studetur uehementius que capi posse non desperantur. Nam cuius rei adipiscende spem quisque non gerit aut tepide amat aut omnino non amat quamuis quam pulchra sit uideat. Quocirca quia omnium linguarum scientia fere ab omnibus desperatur sue gentis quisque maxime studet ut nouerit. Quod si et illi ad perfectum percipiende non sufficere sentit nemo tamen tam desidiosus est huius notitie qui non cum audierit incognitum uerbum uelit nosse quid illud sit et si potest querat ac discat. Quod dum querit utique in studio discendi est et uidetur amare rem incognitam quod non ita est. Species namque illa tangit animum quam nouit et cogitat in qua elucet decus consociandorum animorum in uocibus notis audiendis atque reddendis eaque accendit studio querentem quidem quod ignorat sed notam formam quo id pertineat intuentem et amantem. Itaque si querenti uerbi gratia quid sit temetum hoc enim exempli causa posueram dicatur quid ad te pertinet. Respondebit ne forte audiam loquentem et non intelligam aut uspiam forte id legam et quid scriptor senserit nesciam. Quis tandem huic dicat noli intelligere quod audis noli nosse quod legis? Omnibus enim fere animis rationabilibus in promptu est ad uidendum huius peritie pulchritudo qua hominum inter se cogitata significantium uocum enuntiatione noscuntur propter hoc notum decus et ob hoc amatum quia notum studiose queritur uerbum illud ignotum. Itaque cum audierit atque cognouerit temetum a ueteribus uinum appellatum sed iam ex usu loquendi

que nunc habemus hoc vocabulum esse mortuum: propter nonnullos fortasse veterum libros sibi necessarium deputavit. Si autem et illos supervacaneos habet: forte iam nec dignum quod memorie commendet existimat. quia videt ad illam speciem doctrine quam notam mente intuetur atque amat minime pertinere. Quamobrem omnis amor studentis animi hoc est volentis scire quod nescit non est amor eius rei quam nescit sed eius quam scit: propter quam vult scire quod nescit. Aut si tam curiosus est ut non propter aliquam notam causam sed solo amore rapiatur incognita sciendi: discernendus quidem est ab studiosi nomine iste curiosus. Sed nec ipse amat incognita. immo congruentius dicitur odit incognita: que nulla esse vult. dum vult omnia cognita. Sed ne quisquam nobis difficiliorem referat questionem asserens tam non posse quemquam odisse quod nescit quam non potest amare quod nescit: non resistimus veris verbis. sed intelligendum est non hoc idem dici cum dicitur amat scire incognita: ac si diceretur amat incognita. Illud enim fieri potest ut amet quisque scire incognita: ut autem amet incognita non potest. Non enim frustra ibi est positum scire: quoniam qui scire amat incognita non ipsa incognita sed ipsum scire amat. Quod nisi haberet cognitum: neque scire se quisquam posset fidenter dicere neque nescire. Non solum enim qui dicit scio et verum dicit necesse est ut quid sit scire sciat: sed etiam qui dicit nescio id que fidenter et verum dicit et scit verum se dicere. scit utique quid sit nescire: quia et discernit ab sciente nescientem. cum veraciter dicit se intuens nescio: et cum id se scit verum dicere. unde sciret nisi quid sit scire nesciret?

Quilibet igitur Capitulum secundum. studiosus. quilibet curiosus non amat incognita: etiam cum ardentissimo appetitu instat scire quod nescit. Aut enim iam genere notum habet quod amat. idque nosse expetit etiam in aliqua re singula vel in singulis rebus que illi nondum note forte laudantur: fingitque animo ymaginariam formam qua excitetur in amorem. Unde autem fingit nisi ex hiis que iam noverat? Cuius tamen forme animo figurate atque in cogitatione notissime si eam que laudatur dissimilem invenerit: fortasse non amabit. Quod si amaverit: ex illo amore incipiet ex quo didicit. Paulo ante quippe alia erat quam amabat: quam sibi animus formans exhibere consueverat. Si autem illi forme similem invenerit quam fama predicaverat. cui vere possit dicere iam te amabam: nec tunc utique amabat incognitam quam in illa similitudine noverat. Aut in specie sempiterne rationis videmus aliquid et ibi amamus: quod cum expressum in aliqua rei temporalis effigie illis qui experti sunt laudantibus credimus et

amamus? non aliquid amamus incognitum: unde iam supra satis disseruimus. Aut aliquid notum amamus propter quod ignotum aliquid querimus. cuius ignoti amor nequaquam nos tenet sed illius cogniti quo pertinere novimus. ut illud etiam quod adhuc ignotum querimus noverimus: sicut de incognito verbo paulo ante locuti sumus. Aut ipsum scire quisque amat: quod nulli scire aliquid cupienti esse incognitum potest. Hiis causis videtur amare incognita qui scire aliquid volunt quod nesciunt: et propter ardentiorem querendi appetitum sine amore esse dici non possunt. Sed cum res se aliter habeat. neque omnino quisquam amet incognitum: arbitror me persuasisse verum diligenter intuentibus. Sed quia exempla que dedimus eo spectant qui aliquid quod ipsi non sunt nosse cupiunt: videndum est ne forte aliquod novum genus appareat cum se ipsa mens nosse desiderat. Cap. tercium.

Quid ergo amat mens cum ardenter seipsam querit ut noverit. dum incognita sibi est? Ecce enim mens semetipsam querit ut noverit: et inflammatur hoc studio. Amat igitur. Sed quid amat. si seipsam. quomodo? cum se nondum noverit. nec quisquam possit amare quod nescit? An ei fama predicavit speciem suam? sicut de absentibus solemus audire? Forte ergo non se amat: sed quod de se fingit hoc amat. longe fortasse aliud quam ipsa est. Aut si se mens sui similem fingit. et ideo cum hoc figmentum amat se amat antequam noverit quia quod sui simile est intuetur: novit ergo alias mentes ex quibus se fingat. et genere ipso sibi nota est. Cur ergo cum alias mentes novit se non novit? cum se ipsa nichil sibi possit esse presentius? Quod si ut oculis corporis magis alii oculi noti sunt quam ipsi sibi: non se ergo querat numquam inventura. Nunquam enim se oculi preter specula videbunt: nec ullo modo putandum est etiam rebus incorporeis contemplandis tale aliquid adhiberi. ut mens tamquam in speculo se noverit. An in ratione veritatis eterne videt quam speciosum sit nosse semetipsam: et hoc amat quod videt studetque in se fieri? quia quamvis sibi nota non sit. notum ei tamen est quam bonum sit ut sibi nota sit? Et hoc quidem permirabile est nondum se nosse: et quam sit pulchrum se nosse iam nosse. An aliquem finem optimum id est securitatem et beatitudinem suam videt per quandam occultam memoriam. que in longinqua eam progressam non deseruit? et credit ad eundem finem nisi seipsam cognoverit se pervenire non posse? Ita dum illud amat. hoc querit: et notum amat illud propter quod querit ignotum. Sed cur memoria beatitudinis sue potuit. et memoria sui cum ea perdurare non potuit? ut tam se nosset que vult pervenire quam novit illud quo vult.

peruenire? An cum se nosse amat non se quam nondum nouit sed ipsum nosse amat? acerbiusque tolerat seipsam deesse sciencie sue qua vult cuncta comprehendere? Nouit autem quid sit nosse: et dum hoc amat quod nouit. etiam se cupit nosse. Ubi ergo suum nosse nouit. si se non nouit? Nam nouit quod alia nouerit. se autem non nouerit. Hinc enim nouit et quid sit nosse. Quo pacto igitur se aliquid scientem scit. que seipsam nescit? Neque enim alteram mentem scientem scit: sed seipsam. Scit igitur seipsam. Deinde cum se querit ut nouerit: querentem se iam nouit. Iam se ergo nouit. Quapropter non potest omnino nescire se: que dum se nescientem scit. se utique scit. Si autem se nescientem nesciat: non se querit ut sciat. Quapropter eo ipso quo se querit. magis se sibi notam quam ignotam esse conuincit. Nouit enim se querentem atque nescientem: dum se querit ut nouerit. Quid ergo dicemus? An quod ex parte se nouit. et ex parte non nouit? Sed absurdum est dicere non eam totam scire quod scit: non dico totum scit. sed quod scit tota scit. Cum itaque aliquid de se scit. quod nisi tota non potest: totam se scit. Scit autem se aliquid scientem: nec potest quicquam scire nisi tota. Scit igitur se totam.

Cap. quartum.

Deinde quid eius ei tam notum est quam se viuere? Non potest autem et mens esse et non viuere: quando habet etiam amplius ut intelligat. Nam et anime bestiarum viuunt. sed non intelligunt. Sicut ergo mens tota mens est: sic tota viuit. Nouit autem se viuere totam. Se igitur nouit. Postremo cum se nosse mens querit: mentem se esse iam nouit. Alioquin utrum se querat ignorat: et aliud pro alio forsitan querat. Fieri enim non potest ut ipsa non sit mens: atque ita dum mentem nosse querit. non seipsam querat. Quapropter quoniam cum querit mens quid sit mens nouit quod se querat: profecto nouit quod ipsa sit mens. Porro si hoc in se nouit quod mens est et tota mens est: tota se nouit. Sed ecce non se nouit esse mentem: cum autem se querit. hoc tantummodo nouerit quod se querat. Potest enim etiam sic aliud pro alio querere. si hoc nesciat. Ut autem non querat aliud pro alio: procul dubio nouit quid querat. At si nouit quid querat. et seipsam querat: seipsam utique nouit. Quid ergo adhuc querit? Quod si ex parte se nouit. ex parte autem adhuc querit: non seipsam sed partem suam querit. Cum enim ea ipsa dicitur. tota dicitur. Deinde quia nouit nondum se a se inuentam totam. nouit quanta sit tota? atque ita querit quod deest: quemadmodum solemus querere ut ueniat in mentem quod excidit. Nec tamen penitus excidit: quia potest recognosci cum uenerit hoc esse quod querebatur. Sed quomodo mens ueniat in mentem? quasi possit mens in mente non esse? Huc accedit quod si parte inuenta non se totam querit: tamen tota se querit: tota

ergo sibi psto e. et adhuc qd grat
no est. Hoc eni deest qd grit: non
illa q querit. Cu itaque tota se q
rit: nichil eius deest. Aut si non
tota se grit. s ps q iuenta e grit
pte que no du iuenta e: no se er
go mens grit cui9 se nulla ps q
rit. Pars eni q iuenta e no se q
rit: ps aut que no du iuenta est
nec ipa se querit. qm ab ea q ia
iuenta e pte grit. Quo circa q n
tota se querit mens. nec ps ei9
ulla se querit: se mens omni

Uno no grit. Ca. quintu

Ut qd ergo ei pceptu est.
ut seipam cognoscat? Credo ut
se cogitet et scdm natura sua vi
uat. id e ut scdm sua natura ordi
nari appetat: sub eo scilicet cui sub
denda e. supra ea quib9 pponeda
e. sub illo a quo regi debet. supra
ea q rege debet. Multa eni p cupidi
tate praua tanqua sui sit oblita
sic agit. Videt eni queda intrise
cus pulchra i pstantiori natura
q deus e: et cu stare debeat ut eis
fruatur. volens ea sibi tribue. et
no ex illo similis illi9 s ex seipa
e qd ille e. auertit ab eo moue
turque et labit i minus et min9
qd putat amplius et amplius.
qr nec ipa sibi nec ei qcq suffi
cit recedenti ab illo q solus suf
ficit. Ideoque p egestate ac diffi
cultate fit nimis intenta i acti
ones suas et inquietas delecta

tioes quas p eas colligit. atque
ita cupiditate acqrendi noticias
ex hys q foris sut quoru cognitu
genus amat et sentit amitti pos
se ni ipensa cura teneat. pdit se
curitate: tantoque seipam min9
cogitat qto magis secura e q
se no possit amitte. Ita cu aliud
sit no se nosse aliud no se cogi
tare. neque eni multaru doctrinaru
peritu ignorare gramatica dici
m9 cu ea no cogitat q de medi
cine arte tuc cogitat. cu g ali
ud sit no se nosse aliud no se
cogitare: tanta vis e amoris. ut
ea q cu amore diu cogitauerit
eisque cure glutino inheserit. attra
hat secu etia cu ad se cogitanda
quodamodo redit. Et q illa cor
pora st q foris p sensus carnis
adamauit. eoru q diuturna qda
familiaritate implicata e. nec secu
pt introrsus. tanqua i regione corpo
ree nature ipa corpora inferre: y
magies eoru conuoluit et rapit
factas i semetipa de semetipsa.
Dat ei eis formandis qdam
substantie sue. seruat aut aliqd q
libere de specie taliu ymaginu iu
dicet: et hoc e magis mens id e
rationalis intelligentia q seruat
ut iudicet. Na illas aie ptes
q corpm similitudib9 iformat. e
ciam cum bestys nos coes habe

Ere sentim9. Cap. sextu.

Errat aut mens cu se istis

imaginibus tanto amore coniungitur, ut etiam se aliquid esse huiusmodi existimet. Ita enim conformatur eis quodam modo non id existendo, sed putando: non quo se imaginem putet, sed omnino illud ipsum cuius imaginem secum habet. Viget quippe in ea iudicium discernendi corpus quod foris relinquit ab imagine quam de illo secum gerit: nisi cum ita exprimuntur eedem imagines tamquam foris sentiantur non intus cogitentur, sicut dormientibus aut furentibus aut in aliqua extasi accidere solet. Cum itaque se tale aliquid putat, corpus esse se putat. Et quia sibi bene conscia est principatus sui in quo corpus regit. Capitulum septimum.

Hinc factum est ut quidam quererent quid corporis amplius valeat in corpore: et hoc esse mentem vel omnino totam animam existimarent. Itaque alii sanguinem, alii cerebrum, alii cor: non sicut scriptura dicit: confitebor tibi domine in toto corde meo. et diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Hoc enim abutendo vel transferendo vocabulo dicitur a corpore ad animam: sed ipsam omnino particulam corporis quam in visceribus dilaniatis videmus, eam esse putaverunt. Alii ex minutissimis individuisque corpusculis quas athomos dicunt concurrentibus in se atque coherentibus eam confici crediderunt. Alii aerem, alii ignem substantiam eius esse dixerunt. Alii eam nullam esse substantiam, quia nisi corpus nullam substantiam poterant cogitare, et eam corpus esse non inveniebant, sed ipsam temperationem corporis nostri vel compagem primordiorum quibus ista caro tamquam connectitur esse opinati sunt. Eoque omnes eam mortalem esse senserunt, quia sive corpus esset sive aliqua compositio corporis non posset utique immortaliter permanere. Qui vero eius substantiam vitam quandam nequaquam corpoream, quandoquidem vitam omne vivum corpus animantem ac vivificantem esse reperierunt: consequenter et immortalem, quia vita carere vita non potest, ut quisque potuit probare conati sunt. Nam de quinto illo nescio quo corpore quod notissimis quatuor huius mundi elementis quidam coniungentes hinc animam esse dixerunt, hoc loco diu disserendum non puto. Aut enim hoc vocant corpus quod nos, cuius in loci spatio pars toto minor est, et in illis annumerandi sunt qui mentem corpoream esse crediderunt: aut si vel omnem substantiam vel omnem mutabilem substantiam corpus appellant, cum sciant non omnem locorum spatiis aliqua longitudine et latitudine et altitudine contineri, non cum eis de vocabuli questione pugnandum est. In his omnibus sententiis quisquis videt mentis naturam et esse substantiam et non esse corpoream, id est non minore sui parte minus occupare loci spatium maiusque maiore: simul oportet videat eos qui opinantur esse corpoream non ob hoc

cerat quod mens desit eorum notitie. Sed quod adiungit ea sine quibus nullam potest cogitare naturam. Sine fantasys enim corporum quicquid nulli fuerit cogitare nichil omnino esse arbitratur: ideoque non se tamquam sibi desit ut mens requirat. Quid enim tam cognitioni adest quam id quod menti adest? aut quid tam menti adest quam ipsa mens? Unde et ipsa que appellatur inventio si ubi originem retractemus quid aliud resonat. nisi quia invenire est in id venire quod queritur? Propterea que quasi ultro in mentem veniunt non usitate dicuntur inventa quamvis cognita dici possint: quia non in ea querendo tendebamus ut in ea veniremus hoc est ea inveniremus. Quapropter sicut ea que oculis aut ullo alio corporis sensu requiruntur ipsa mens querit. ipsa enim etiam sensum carnis intendit. tunc autem invenit cum in ea que requiruntur idem sensus venit: sic alia que non corporeo sensu internuntio sed per seipsam nosse debet cum in ea venit invenit. aut in superiore substantia id est in deo. aut in ceteris anime partibus sicut de ipsis ymaginibus corporum cum iudicat. Intus enim in anima eas invenit per corpus impressas.

Capitulum octavum.

Ergo seipsam quemadmodum querat et inveniat mirabilis questio est: quo tendat ut querat aut quo veniat ut inveniat. Quid enim tam in mente quam mens est? Sed quia in hys est que cum amore cogitat. sensibilibus autem id est corporalibus cum amore assuefacta est: non valet sine ymaginibus eorum esse in semetipsa. Hinc ei oboritur erroris dedecus: dum rerum sensarum ymagines secernere a se non potest. ut se solam videat. Coheserunt enim mirabiliter glutine amoris. et hec est eius inmunditia: quia dum se solam nititur cogitare hoc se putat esse sine quo se non potest cogitare. Cum igitur ei precipitur ut seipsam cognoscat: non se tamquam sibi detracta sit querat. sed id quod sibi addidit detrahat. Interior est enim ipsa non solum quam ista sensibilia que manifeste foris sunt: sed etiam quam ymagines eorum que in parte quadam sunt anime quam habent et bestie. quamvis intelligentia careant que mentis est propria. Cum ergo sit mens interior: quodammodo exit a semetipsa: cum in hec quasi vestigia multarum intentionum exerit amoris affectum. Que vestigia tamquam imprimuntur memorie quando hec que foris sunt corporalia sentiuntur: ut etiam cum absunt ista presto sint tamen ymagines eorum cogitantibus. Cognoscat ergo semetipsam. nec quasi absentem se querat: sed intentionem voluntatis qua per alia vagabatur statuat in seipsa et se cogitet. Ita videbit quod numquam se non amaverit numquam se nescierit: sed aliud secum amando cum quo se confundit et concrevit quodammodo? atque ita dum sicut unum diversa complectitur: unum putavit esse que diversa sunt.

Coheserunt enim mirabiliter glutino amoris

Non itaque Capitulum nonum.
velut absentem se querat cer
nere sed presentem se curet discernere: nec
se quasi non nouit cognoscat. sed ab eo
quod alterum nouit dinoscat. Ipsum
enim quod audit cognosce te ipsam
quomodo agere curabit? si nescit aut
quid sit cognosce aut quid sit te ip
sam. Si autem utrumque nouit. nouit
et se ipsam? quia non ita dicitur menti
cognosce te ipsam sicut dicitur cog
nosce cherubin et seraphin de
absentibus enim illis credimus secundum
quod celestes quedam potestates esse predican
tur. neque sicut dicitur cognosce vo
luntatem illius hominis que nobis nec ad
sentiendum ullo modo nec ad intelligen
dum presto est. nisi corporalibus signis edi
tis. et hoc ita ut magis credamus
quam intelligamus. neque ita ut dicitur
homini vide faciem tuam quod nisi in specu
lo fieri non potest. nam et ipsa facies nostra
absens a conspectu nostro est. quia non ibi
est quo ille dirigi potest: sed cum dicitur
menti cognosce te ipsam. eo ictu
quo intelligit quod dictum est te ip
sam. cognoscat se ipsam. nec ob ali
ud quam eo quod sibi presens est. Si autem quod
dictum est non intelligit: non utique
facit. Hoc igitur ei precipitur ut fa
ciat: quod cum preceptum ipsum intelligit
facit. Non ergo adiungat aliud
ad id quod se ipsam cognoscat. cum
audit ut se ipsam cognoscat. Cer
te enim nouit sibi dici: sibi scilicet
que est et viuit et intelligit. Sed est

et cadauer. viuit et pecus: intelligit
autem nec cadauer nec pecus. Sic
ergo se esse et viuere scit: quomodo est et
viuit intelligentia. Capitulum decimum.
Cum ergo verbi gratia mens aerem
se putat. aerem intelligere
putat: se tamen intelligere scit. aerem autem
se esse non scit sed putat. Secernat quod
putat: cernat quod scit. Hoc ei rema
neat. unde ne illi quidem dubitaue
runt. qui aliud atque aliud corpus esse
mentem putauerunt. Neque enim mens
omnis aerem se esse existimat: sed alie ig
nem alie cerebrum alie atque aliud cor
pus et aliud alie. sicut supra com
memoraui. Omnes tamen se intelligere no
uerunt et esse et viuere: sed intelligere ad id
quod intelligunt referunt. Esse autem et
viuere ad se ipsas. et nulli dubium est.
nec quemquam intelligere qui non viuat: nec
quemquam viuere qui non sit. Ergo conse
quenter et esse et viuere id quod intelligit.
non sicut est cadauer quod non viuit.
nec sicut viuit anima que non intelli
git: sed proprio quodam eodemque prestantio
re modo. Item velle se sciunt. neque hoc
posse quemquam qui non sit et qui non
viuat: pariter sciunt. Itemque ipsam
voluntatem referunt ad aliquid. quod ea
voluntate volunt. Meminisse etiam
se sciunt: simulque sciunt quod nemo
meminisset nisi esset ac viueret. Sed ipsam
memoriam referimus ad aliquid quod ea
meminimus. Duobus igitur horum tri
um memoria et intelligentia multarum
rerum notitia atque scientia continetur.

Voluntas autem adest per quam fruamur eis vel utamur. Fruimur enim cognitis in quibus voluntas ipsa propter se ipsa delectata conquiescit; utimur vero eis que ad aliud referimus quo fruendum est: nec est alia vita hominis viciosa atque culpabilis quam male utens et male fruens. De qua re non est nunc disserendi locus. Sed quoniam de natura mentis agitur, removeamus a consideratione nostra omnes noticias que capiuntur extrinsecus per sensus corporis: et ea que posuimus omnes mentes de se ipsis nosse certasque esse diligencius attendamus. Utrum enim aeris sit vis vivendi reminiscendi intelligendi volendi cogitandi sciendi iudicandi an ignis an cerebri an sanguinis an athomorum an preter usitata quatuor elementa quinti nescio cuius corporis an ipsius carnis nostre compago vel temperamentum hec efficere valeat dubitaverunt homines: et alius hoc alius illud affirmare conatus est. Vivere se tamen et meminisse et intelligere et velle et cogitare et scire et iudicare quis dubitet? Et quandoquidem etiam si dubitat vivit. si dubitat unde dubitat meminit. si dubitat dubitare se intelligit. si dubitat certus esse vult. si dubitat cogitat. si dubitat scit se nescire: si dubitat iudicat se non temere consentire oportere. Quisquis igitur aliunde dubitat de hiis omnibus dubitare non debet: que si non essent de ulla re dubitare non posset. Hec omnia qui corpus vel compositionem seu temperationem corporis esse mentem putant, in subiecto esse volunt videri. ut substantia sit aer vel ignis sive aliud aliquod corpus quod mentem putant: intelligentia vero ita insit huic corpori sicut qualitas eius. ut illud subiectum sit hec in subiecto. Subiectum scilicet mens quam corpus esse arbitrantur. in subiecto autem intelligentia sive quid aliud eorum que certa nobis esse commemoravimus? Iuxta opinantur etiam illi qui mentem ipsam negant esse corpus: sed compaginem aut temperationem corporis. Hoc enim interest quod illi mentem ipsam dicunt esse substantiam in quo subiecto sit intelligentia: isti autem ipsam mentem in subiecto esse dicunt corpore scilicet cuius compositio sive temperatio est. Unde consequenter etiam intelligentiam quid aliud quam in eodem subiecto corpore existimant. Qui omnes non advertunt mentem nosse se etiam cum querit se: sicut iam ostendimus. Nullo modo autem recte dicitur sciri aliqua res. dum eius ignoratur substantia. Quapropter dum se mens novit substantiam suam novit: et dum de se certa est de substantia sua certa est. Certa est autem de se sicut convincunt ea que supra dicta sunt: nec omnino certa est utrum aer aut ignis sit. an aliquod corpus vel aliquid corporis. Nec est igitur aliquid eorum. Totumque illud quod se iubetur ut noverit ad hoc pertinet ut certa sit non

se ee aliqd eoru de qbus icerta e:
idqz solu ee se certa sit qd solu ee
se certa e. Sic eni cogitat igne aut
aere: et qtqd aliud corpis cogitat.
Neqz eni vllo modo fieri posset ut
ita cogitaret id qd ipa e: qmadmo
du cogitat id qd ipa no e. Per fan
tasia qppe ymaginaria cogitat
hec oia: siue igne siue aere siue
illud ul illud corpus pte ve vlla
siue copagine teperationeqz
corpis. Nec utiqz ista oia s; ali
qd hor ee dicit. Si qd aut hor eet
aliter id qz cetera cogitaret: non
scilicet p ymaginale figmentu
sicut cogitatur absentia q sensu
corpis tacta st. siue oino ipa si
ue eiusde generis aliq: s; quada
iteriore no simulata s; va psntia.
Non eni qcqz illi e seipa psentius:
sicut cogitat viue se et meminis
se se et itellige et uelle se. Nouit
eni hec i se: nec ymaginat qsi
extra se illa sensu tetigerit sicut
corpalia queqz tangunt. Ex quo
cogitationibz si nichil sibi affin
gat ut tale aliqd ee se putet:
qcqd ei de se remanet. h solu ipa e.

Remotis | Ca. undecimum.

Rigitur paulisper ceteris qru mens
de seipa certa e: tria hec potissi
mu considerata tractemus. memoria
itelligentia volutate. In hys ei
tribz ispici solent eciam igenia p
uulor: cuius modi pferat indole.
Quanto qppe tenacius et facilius
puer meminit. qnto qz acutius itelli
git et studet ardentius: tanto est
laudabilioris igenij. Cu vo de ali
cuiusqz doctrina querit: no qnta fir
mitate ac facilitate meminerit ul
qnto acumine itelligat. s; qd me
minerit et qd itelligat querit. et qz
no tm qntu doctus sit considerat
laudabilis animus. s; eciam qz bonus.
no tm qd meminerit et qd intelli
gat. uerum eciam qd velit attendit:
no qnta flagrantia velit. s; qd ve
lit prius. deinde qntu velit. Tunc
eni laudandus e animus vehementer
amans: cum id qd amat vehementer
amandu e. Cu ergo dicunt hec tria
igeniu doctrina usus: primu horu
considerat in illis tribz qd possit
qsqz memoria itelligentia volunta
te. Secundu eoru considerat. qd habe
at qsqz i memoria et i intelligentia:
quo studiosa volutate puenerit. Iam
vo usus tercius i volutate e. ptrac
tante illa q memoria et itelligentia
cotinentur: siue ad aliqd ea referat
siue eoru fine delectata coqescat.
Qd in vsu venerit. ad id qd amas
obtinendu referre si tamen ama
du e. Frui e eni amore iherere ali
cui rei pter ipam. Uti e eni assume
aliqd in facultate volutatis:
frui e aut uti cu gaudio non ad
huc spei s; eciam rei. Proinde ois qui
fruitur utit. Assumit ei aliqd i fa
cultate volutatis. cu fine delec
tationis. Non aut ois q utit fruit:

sed quod in facultate voluntatis as
sumit non propter illud ipsum sed propter
aliud appetivit. Hec igitur tria me
moria intelligentia voluntas quoniam
non sunt tres vite sed una vita. nec
tres mentes sed una mens: consequenter
utique nec tres substancie sunt sed una sub
stancia. Memoria quippe quod vita et mens
et substancia dicitur. ad seipsam dicitur.
Quod vero memoria dicitur. ad aliquid re
lative dicitur. Hoc et de intelligentia
et voluntate dixerim. Et intelligentia
quippe et voluntas ad aliquid dicitur.
Vita est autem unaquaeque ad seipsam et
mens et essentia. Quocirca tri
a hec eo sunt unum quo una vita u
na mens una essentia: et quidquid
aliud ad seipsa singula dicuntur
etiam simul non pluraliter sed singulariter
dicitur. Eo vero tria: quo ad se invicem
referuntur. Que si equalia non essent:
non solum singula singulis sed etiam
omnibus singula. non utique se invicem
caperent. Neque enim tantum a singulis
singula verum etiam a singulis omnia ca
piuntur. Memini enim me habere me
moriam et intelligentiam et volunta
tem: et intelligo me intelligere et velle
atque meminisse. et volo me velle et
meminisse et intelligere: totamque meam
memoriam et intelligentiam et volun
tatem simul memini. Quod enim memori
e mee non memini: non est in memoria
mea. Nichil enim tam in memoria quam
ipsa memoria est. Totam igitur memini.
Item quidquid intelligo intelligere me
scio: et scio me velle quidquid volo.
Quidquid autem scio memini. Totam
igitur intelligentiam totamque volunta
tem meam memini. Similiter cum hec
tria intelligo: tota simul intelligo.
Neque enim quidquam intelligibilium non in
telligo: nisi quod ignoro. Quod autem
ignoro. nec memini nec volo. Et
quod itaque intelligibilium non intelli
go: consequenter etiam nec memini
nec volo. Quidquid ergo intelligibi
lium memini et volo: consequenter in
telligo. Voluntas etiam mea totam
intelligentiam totamque memoriam meam
capit: dum toto utor quod intelligo et
memini. Quapropter quando invicem a sin
gulis et tota et omnia capiuntur. equalia
sunt tota singula totis singulis: et
tota singula simul omnibus totis: et hec
tria unum. una vita una mens
in una essencia. Capitulum xij.

Iamne igitur ascendendum est
qualibuscumque intentionis viribus
ad illam summam et altissimam esse
ntiam: cuius impar ymago est humana
mens: sed tamen ymago est. An ad
huc eadem tria distinctius declaran
da sunt in anima per illa que extrinsecus
sensu corporis capimus: ubi temporaliter
imprimitur rerum corporearum noti
tia? Mentem quippe ipsam in memori
a et intelligentia et voluntate
suimetipsius talem reperiebamus:
ut quoniam semper se nosse semperque se
ipsam velle comprehendebatur.
simul etiam semper sui meminisse.

semper quod se ipsa intelligere et amare comprehenditur. Quamvis non semper se cogitet discretam ab eis que non sunt quod ipsa est: atque hoc difficile in ea dinoscitur memoria sui et intelligentia sui. Quasi enim non sint hec duo sed unum duobus vocabulis appelletur sic apparet in ea re ubi valde ista coniuncta sunt et aliud alio nullo precedit tempore: amorque ipse non ita sentitur esse cum eum non prodit indigentia quoniam semper presto est quod amatur. Quapropter etiam tardioribus dilucescere hec possunt: dum ea tractantur que ad animum tempore accedunt et que illi temporaliter accidunt. cum meminit quod antea non meminerat. et cum videt quod antea non videbat. et cum amat quod antea non amabat. Sed aliud hec tractatio iam postulat exordium propter huius libri modum. Explicit liber x.

Incipit liber undecimus. Cap. primum.

Nemini dubium est sicut interiorem hominem intelligentia. sic exteriorem sensu corporis preditum. Nitamur igitur si possumus in hoc quoque exteriore indagare qualecumque vestigium trinitatis: non quia et ipse eodem modo sit ymago dei. Manifesta est quippe apostolica sententia. que interiorem hominem renovari in dei agnitione declarat secundum ymaginem eius qui creavit eum: cum et alio loco dicat. Et si exterior homo noster corrumpitur. sed interior renovatur de die in diem. In hoc ergo qui corrumpitur queramus quemadmodum possumus trinitatis quandam effigiem: et si non expressiorem tamen fortassis ad dinoscendum faciliorem. Neque enim frustra et iste homo dicitur: nisi quia inest ei nonnulla interioris similitudo. Et illo ipso ordine condicionis nostre quo mortales atque carnales effecti sumus. facilius et quasi familiarius visibilia quam intelligibilia pertractamus. Cum ista sint exterius illa interius. et ista sensu corporis sentiamus. illa mente intelligamus. nosque ipsi animi non sensibiles simus id est corpora. sed intelligibiles quoniam vita sumus: tamen ut dixi tanta facta est in corporibus consuetudo et ita in hec miro modo relabens foras se nostra porrigit intencio: ut cum ab incerto corporum ablata fuerit. ut in spiritu multo certiore ac stabiliore cognitione figatur. refugiat ad ista: et ibi appetat requiem unde traxit infirmitatem. Cuius egritudini congruendum est: ut si quando interiora spiritualia accommodatius distinguere atque facilius insinuare conamur. de corporalibus exterioribus similitudinum documenta capiamus. Sensu igitur corporis exterior homo preditus sentit corpora: et iste sensus quod facile advertitur quinquepertitus est. videndo audiendo olfaciendo gustando tangendo. Sed et multum est et non necessarium: ut omnes hos quinque sensus id

quod quaerimus introrsum agimus? Quod enim nobis visus corporis renunciat: etiam in ceteris valet. Itaque potissimum testimonio utamur oculorum. Is enim sensus corporis maxime excellit: et est visioni mentis pro sui generis diversitate vicinior.

Capitulum secundum.

Cum igitur aliquod corpus videmus: haec tria quod facillimum est consideranda sunt et dinoscenda. Primo ipsa res quam videmus sive lapidem sive aliquam flammam sive quid aliud quod videri oculis potest. quod utique iam poterat et antequam videretur: deinde visio quae non erat priusquam rem illam obiectam sensui sentiremus: tertio quod in ea re quae videtur quamdiu videtur sensum detinet oculorum. id est animi intentio. In hiis igitur tribus non solum est manifesta distinctio: sed etiam discreta natura. Primum quippe illud corpus visibile longe alterius naturae est quam sensus oculorum: quo sibimet incidente fit ipsaque visio. Quae visio quid aliud quam sensus ex ea re quae sentitur informatus apparet? quamvis re visibili detracta nulla sit. nec ulla omnino esse possit talis visio si corpus non sit quod videri queat: Nullo modo tamen eiusdem substantiae est corpus quo formatur sensus oculorum: cum idem corpus videtur et ipsa forma quae ab eodem imprimitur sensui quae visio vocatur. Corpus enim visu in sua natura separabile est. Sensus autem qui iam erat in animante etiam priusquam videret quod videre posset. cum in aliquod visibile incurreret. vel visio quae fit in sensu ex visibili corpore cum iam coniunctum est et videtur. Sensus ergo vel visio. id est sensus non formatus extrinsecus vel sensus formatus extrinsecus ad animantis naturam pertinet: omnino aliam quam est illud corpus quod videndo sentimus: quo sensus non ita formatur ut sensus sit sed ut visio sit. Nam sensus et ante obiectum rei sensibilis nisi esset in nobis non distaremus a caecis: dum nihil videmus sive in tenebris sive clausis oculis. Hoc autem distamus: quod nobis inest et non videntibus quo videre possumus qui sensus vocatur. Illis vero non inest: nec aliunde nisi quod eo carent: qui caeci appellantur. Itemque illa animi intentio quae in ea re quam videmus sensum tenet atque utrumque coniungit non tantum ab ea re visibili natura differt. quandoquidem iste animus illud corpus est: sed ab ipso quoque sensu atque visione quoniam solius animi est haec intentio. Sensus autem oculorum non ob aliud sensus corporis dicitur. nisi quia et ipsi oculi membra sunt corporis: et quamvis non sentiat corpus exanime. anima tamen commixta corpori per instrumentum sentit corporeum: et idem instrumentum corpus vocatur. Qui etiam passione corporis cum quisque excaecatur interceptus extinguitur: cum idem maneat animus et eius intentio luminibus amissis

non habeat quidem sensum corporis quo videndo extrinsecus corpori adiungatur atque in eo visu figat aspectum: visum tamen ipso indicet se adempto corporis sensu nec perire potuisse nec minui. Manet enim quidam videndi appetitus integer: sive id possit fieri sive non possit. Hec igitur tria corpus quod videtur et ipsa visio et que utrumque coniungit intencio manifesta sunt ad dinoscendum non solum propter propria singulorum verum etiam propter differentiam naturarum. Atque in hiis cum sensus non procedat ex corpore illo quod videtur sed ex corpore sentientis animantis cui anima suo quodam miro modo contemperatur: tamen ex corpore quod videtur gignitur visio id est sensus ipse formatur. ut iam non tantum sensus qui etiam in tenebris esse integer potest dum est incolumitas oculorum sed etiam sensus informatus sit que visio vocatur. Gignitur ergo ex re visibili visio: sed non ex sola nisi assit et videns. Quocirca ex visibili et vidente gignitur visio: ita sane ut ex vidente sit sensus oculorum et aspicientis atque intuentis intentio: illa tamen informatio sensus que visio dicitur a solo imprimatur corpore quod videtur. id est a re aliqua visibili. Qua detracta. nulla remanet forma que inerat sensui dum adesset illud quod videbatur: sensus tamen ipse remanet qui erat et prius quam aliquid sentiret. velut in aqua vestigium tamdiu est donec ipsum corpus quod imprimitur inest: quo ablato nullum erit cum remaneat aqua que erat antequam illam formam corporis caperet. Ideoque non possumus quidem dicere quod sensum gignat res visibilis: gignit tamen formam veluti similitudinem suam que fit in sensu cum aliquid videndo sentimus. Sed formam corporis quam videmus et formam que ab illa in sensu videntis fit per eundem sensum non discernimus. quoniam tanta coniunctio est ut non pateat discernendi locus: Sed ratione colligimus nequaquam nos potuisse sentire nisi fieret in sensu nostro aliqua similitudo conspecti corporis. Neque enim cum anulus cere imprimitur ideo nulla ymago facta est quia non discernitur nisi cum fuerit separata. Sed quoniam post ceram separatam manet quod factum est ut videri possit: propterea facile persuadetur quod inerat iam cere forma impressa ex anulo et antequam ab illa separaretur. Si autem liquido humori adiungeretur anulus: eo detracto nichil ymaginis appareret. Nec ideo tamen discernere ratio non deberet fuisse in illo humore antequam detraheretur anuli formam factam ex anulo. que distinguenda est ab ea forma que in anulo est unde ista facta est que detracto anulo non erit: quamvis illa in anulo maneat unde ista facta est. Sic sensus oculorum non ideo non habet ymaginem corporis quod videtur quamdiu videtur: quia eo detracto non remanet. Ac per hoc tardioribus ingeniis diffi

illi persuaderi potest formari in sensu nostro ab imagine rei visibilis cum eam videmus: et eandem formam esse visionem. Sed qui forte adverterunt quod commemorabo: non ita in hac inquisitione laborabunt. Plerumque cum diuscule attenderimus quaeque luminaria et deinde oculos clauserimus: quasi versantur in conspectu quidam lucidi colores varie sese commutantes et minus minusque fulgentes donec omnino desistant. Quas intelligendum est reliquias esse formae illius quae facta erat in sensu cum corpus lucidum videretur: paulatim quodammodo gradatimque deficiendo variari. Nam et insertarum fenestrarum cancelli si eos forte intuebamur saepe in illis apparuere coloribus: ut manifestum sit hanc affectionem nostro sensui ex ea re quae videbatur impressam. Erat ergo et cum videmus. et illa erat clarior et expressior. Sed multum coniuncta cum specie rei eius quae cernebatur ut discerni omnino non posset: et ipsa erat visio. Quin etiam cum lucernae flammula modo quodam divaricatis radiis oculorum quasi geminatur: duae visiones fiunt cum sit res una quae videtur. Singillatim quippe afficiuntur idem radii de suo quisque oculo emicantes. dum non sinuntur in illud corpus intuendum pariter coniuncteque concurrere ut unus fiat ex utroque contuitus: et ideo si unum oculum clauserimus non geminum ignem sed sicuti est unum videbimus. Cur autem sinistro clauso illa species videri desinit quae ad dextrum erat vicissimque dextro clauso illa interit quae ad sinistrum erat. et longum est et rei praesenti non necessarium modo quaerere atque disserere. Quod enim ad susceptam quaestionem satis est. nisi fieret in sensu nostro quaedam imago simillima rei eius quam cernimus: non secundum oculorum numerum flammae species geminaretur. cum quidam cernendi modus adhibitus fuit qui possit concursum separare radiorum. Ex uno quippe oculo quolibet modo deducto aut impresso aut intorto: si alter clausus est duplicater videri aliquid quod sit unum nullo pacto potest. Quae cum ita sint: tria haec quamvis diversa natura quemadmodum in quamdam unitatem contemperentur meminerimus. id est species corporis quae videtur. et imago eius impressa sensui quod est visio sensusve formatus: et voluntas animi quae rei sensibili sensum admovet in eaque ipsam visionem tenet. Horum primum id est res ipsa visibilis non pertinet ad animantis naturam. nisi cum corpus nostrum cernimus: alterum autem ita pertinet. ut et in corpore fiat et per corpus in anima. Fit enim in sensu: qui neque sine corpore est neque sine anima. Tertium vero solius animae est: quia voluntas est. Cum igitur horum trium tam diversae substantiae sint: tamen in tantam coeunt unitatem. ut duo

priora vix intercedente iudice ra
cione discerni valeat. spes videli
cet corporis q̄ videt᷑. ⁊ ymago eius
q̄ fit in sensu id ē visio. Voluntas
aūt tantā h̄t vim copulādi hec
duo: ut ⁊ sensū formādū admo
ueat ei rei q̄ cernit᷑. et ī ea forma
tū teneat. ⁊ si tā violēta ē ut
possit vocari amor aut cupidi
tas ꝉ libido. eciā ceterū corpus
aīantis vehemēter afficiat: et
ubi nō resistit pigrior durior
q̄ materies ī silē speciē co
loremq̄ cōmutat. Licet vidē cor
pusculū cameleontis ad colo
res q̄s videt facillīa cōūsione
variari: alioꝝ aūt aīaliū q̄
nō ē ad cōūsionē facilis corpu
lētia fetus plerūq̄ produt libi
dines matrū q̄d cū magna de
lectatiōe cōspexerit. Quā eī tene
riora atq̄ ut ita dixerī forma
biliora sūt primordia seminū:
tā efficaciter ⁊ capaciter sequūt᷑
ītentionē materne aīe ⁊ q̄ ī ea
facta ē fantasiā p̄ corpus q̄d cupi
de aspexit. Sunt exēpla q̄ copiose
cōmemorari possūt. Sꝫ vnū suffi
cit de fidelissimis libris q̄d iacob fe
cit. ut oues ⁊ capre varios colo
ribꝫ parerent: supponēdo eis vari
ata virgulta ī canalibꝫ aquarū
q̄ potantes ītuerent᷑ eo tp̄e quo
cōceperant. Sꝫ aīa rationalis de
formiter viuit. cū scd̄m trinitatē
exterioris hoīs viuit: id ē cū ad e

a q̄ forinsecus sensū corporis format.
nō laudabilē volūtatē qua hec
ad utile aliq̄d referat. sꝫ turpē cu
piditatē qua hijs inheresceat ac
cōmodat. q̄ ecīā detracta specie
corporis q̄ corporaliter sentiebat᷑. re
manet ī meōria silitudo ei⁹ quo
rursus volūtas cōuertat aciē:
ut īde formet᷑ intrinsecus. sicut ex
corpore obiecto sensibilis sēsus ex
trinsecus formabat᷑. Cap. terciū.

Atq̄ ita fit illa trinitas ex me
moria ⁊ īterna visiōe: et
q̄ utrūq̄ copulat volūtate. Que
tria cū in vnū coguntᷣ: ab ipo co
actu cogitatio dicit᷑. Nec iā ī hijs
tribꝫ diuisa sbstancia ē. Neq̄ eīm
aut corpus illud sensibile ibi ē
q̄d oīno discretū ē ab aīantis
natura. aut sensus corporis ibi for
mat᷑ ut fiat visio. aut ipa volū
tas id agit ut formandū sensū
sensibili corpori admoueat ī coq̄
formatū detineat: sꝫ p̄ illa spe
cie corporis q̄ sentiebatur extrinse
cus succedit meōria retinēs il
lā speciē quā p̄ corporis sensū cō
bibit aīa. proq̄ illa visiōe q̄
foris erat cū sensus ex corpore
sensibili formaret᷑ succedit in
tus silis visio: cū ex eo q̄d meō
ria tenet format᷑ acies animi
⁊ absentia corpa cogitāt᷑ volū
tas q̄ ipa quo foris corpori obiec
to formandū sensū admoue
bat formatūq̄ iūgebat. sic a

aciem recordantis animi conuertit ad memoriam ut ex eo quod illa retinuit ista formetur: et fit in cogitatione similis visio. Sicut autem ratione discernebatur species visibilis qua sensus corporis formabatur: et eius similitudo que fiebat in sensu formato ut esset visio. aliquin ita erant coniuncte ut omnino vna eademque putaretur: sic illa fantasia cum animus cogitat speciem visi corporis cum constet ex corporis similitudine quam memoria tenet. et ex ea que inde formatur in acie recordantis animi. tamen sic vna et singularis apparet ut duo quedam esse non inueniantur: nisi iudicante ratione qua intelligimus aliud esse illud quod in memoria manet etiam cum aliunde cogitamus et aliud fieri cum recordamur idest ad memoriam redimus et illic inuenimus eandem speciem: que si iam non ibi esset ita oblitos nos esse diceremus. ut omnino recolere non possemus. Si autem acies recordantis non formaretur ex ea re que erat in memoria. nullo modo fieret visio cogitantis: sed vtriusque coniunctio idest eius quam memoria tenet et eius que inde exprimitur ut formetur acies recordantis quia simillime sunt veluti vnam facit apparere. Cum autem cogitantis acies inde auersa fuerit. atque id quod in memoria cernebatur desierit intueri: nichil forme que impressa erat in eadem acie remanebit. atque inde formabitur que rursus conuersa fuerit ut alio cogitatio fiat. Manet tamen illud quod relinquitur in memoria. quo rursus cum id recordamur conuertatur et conuersa formetur: atque vnum cum eo fiat vnde formatur. Cap. quintum.

Voluntas uero illa que hac atque que illac fert et refert aciem formandam coniungitque formatam si ad interiorem fantasiam tota confluxerit atque a presentia corporum que circumiacent sensibus atque ab ipsis sensibus corporis animi aciem omnino auerterit. atque ad eam que intus cernitur ymaginem penitus conuerterit: tanta offunditur similitudo speciei corporalis expressa ex memoria. ut nec ipsa ratio discernere sinatur. vtrum foris corpus ipsum videatur. an tale intus aliquid cogitetur. Nam interdum homines nimia cogitatione rerum visibilium vel illecti vel territi. etiam eiusmodi repente voces ediderunt: quasi reuera in medijs talibus actionibus seu passionibus versarentur. Et memini me audisse a quodam quod tam expressam et quasi solidam speciem feminei corporis in cogitando cernere soleret: ut ei se quasi misceri sentiens etiam genitalibus flueret. Tantum habet virium anima in corpus suum. et tantum valet ad indumenti qualitatem vertendam atque mutandam: quomodo afficiatur indutus qui cohesit indumento suo. Ex eodem genere affectionis etiam illud est quod in sompnis per ymagines ludimur. Sed plurimum differt vtrum

sopitis sensibꝫ corporis secuti sūt
dormientiū. aut ab īteriore cōpa
ge turbatis sicuti sūt furentiū.
ā alio quodā mō alienatis si
cuti sᵗ diuinātiū vl' ꝓphetātiū
animi ītentio quadā nc̄itate
īcurrat ī eas q̄ occurrerēt ymaginꝫ
gines siue ex memoria siue alia
aliq̄ occulta vi ꝑ quasdā spūa
les mixturas silr̄ spūalis
substācie: an sicut sanis atqꝫ
vigilātibꝫ īterdū cōtigit ut co
gitacōe occupata se volūtas a
uertat a sensibꝫ. atqꝫ ita formet
animi aciem varijs ymagibꝰ
rerū sensibiliū. tāq̄ ipa sensi
bilia sentiant̄. Nōtm̄ autē cū
appetēdo ī talia volūtas ītendi
t̄ fiūt iste ipressiōes ymaginū:
ꝫ eciā cū deuitādi ꝫ cauēdi cau
sa rapit̄ animꝰ ī ea cōtuēda q̄
fugiat. Vnū nō solū cupiēdo sed
eciā metuēdo īfert̄ vl' sensꝰ ip
sis sensibilibꝫ: vl' acies animi
formāda ymaginibꝫ sēsibiliū.
Itaqꝫ ut metus aut cupiditas q̄
to vehemētior fuīt: tāto expres
sius formatꝫ acies siue sētiētis
ex corpe qd̄ ī loco adiacet. siue
cogitantis ex ymagīe corporis
q̄ memoria cōtinet̄. Qd̄ ergo ē ad
corporis sensū aliqd̄ corpus ī loco.
hoc ē ad aciē mētis silitudo cor
poris ī memoria: ꝫ qd̄ ē aspicietis
visio ad eā speciem corporis ex q̄ sē
sus formatꝫ hoc ē visio cogitā

tis ad ymaginē corporis ī memoria
cōstitutā ex qua formatꝫ acies a
nimi! et qd̄ est ītentio volūtatis
ad corpus visū visioneqꝫ copulā
dā. ut fiat ibi q̄dā vnitas triū. q̄
uis eorū sit diuīsa natā. hoc ē eadē
volūtatis ītentio ad copulandā
ymaginē corporis q̄ ē in memoria
ꝫ visionē cogitātis idꝫ formā q̄
cepit acies animi rediēs ad me
moriā. ut fiat ꝫ hic q̄dam vni
tas ex tribꝫ nō iā natē diuisitate
discretis ꝫ vniꝰ eiusdēqꝫ substan
cie: q̄ hoc totū ītus ē ꝫ totū vnꝰ
animꝰ. Sicut autē cū forma et
spēs corporis īterierit nō pt̄ ad eā
volūtas sensū reuocare cernētis:
ita cū ymago quā memoria ge
rit obliuione deleta ē nō erit q̄
aciē animi formādā voluntas
recordando retorqueat. Capitulum

Sed q̄ p̄ualet a quintum
nimꝰ nō solū oblita verū
nō sensa nec experta cōfingere ea
q̄ nō exciderūt augendo minuē
do cōmutando ꝫ ꝑ arbitrio cōpo
nēdo. sepe ymaginatꝫ q̄si ita sit
aliqd̄. qd̄ aut scit ita nō ee aut
nescit ita ee: ī quo genere cauen
dū ē ne aut mētiatꝫ ut decipiat.
aut opinetꝫ ut decipiatꝫ. Quibꝰ
duobꝫ malis euitatis. nichil ei
obsūt ymaginata fantasmata.
sicut nichil obsūt experta sensibi
lia ꝫ retenta memoriter: si neqꝫ cu
pide appetantꝫ si iuuāt. neqꝫ tur

piter fugiant̄ si offendūt. Cū aūt
ī hys volūtas relictis meliorib9
auida volutat̄. īmūda fit: atq3
ita ⁊ cū assūt pniciose ⁊ cū absūt
pniciosius cogitant̄. Male ita
q3 viuit̄ ⁊ deformit̄ scdm trinitatē
hōis exterioris: q2 ⁊ illā trinitatē
q̄ licet īterius ymaginet̄ exterio
ra tn̄ ymaginat̄ sensibiliū corpali
ū. q̄ vtendoꝝ causa pepit. Nullus
ēi eis vti posset eciā bene. nisi sensa
tarū rerū ymagies mēoria teneret
t̄: ⁊ nisi ps maxīa volūtatis ī supi
orib3 atq3 īteiorib3 habitet. eaq3
ipā q̄ cōmodat̄ siue foris corpib3
siue ītus ymagib3 eoꝝ. nisi q̄cqd in
eis capit ad meliorē veriorēq3 vi
tā referat. atq3 ī eo fine cui9 ītui
tu hec agenda iudicat acquies
cat: qd aliud facim9. nisi qd nos
apls facē phibet dicens. nolite
cōformari huic sclō: Quapropter
nō ē ista trinitas ymago dei. Ex
ultīa quippe idē corporea creatā
q̄ supior ē aīa. ī ipā aīa fit p sen
sū corpis: nec tn̄ ē oīmodo dissilis.
Qd enī: p suo gnē ac p suo mo
dulo nō habet silitudinē dei:
qm̄ quidē deus fecit oīa bona val
de. nō ob aliud. nisi q2 ipe sūme bo
nus ē: In q̄tū ergo bonū ē q̄cqd
ē: in tm̄ scilicet q̄uis longe dis
tantē habet tn̄ nōnullā silitu
dinē sūmi boni: ⁊ si naturalē. v
tiq3 rectā ⁊ ordinatā: si aūt vicio
sā. utiq3 turpē atq3 puersā. Nā ⁊
aīe ī ipis pctīs suis nō nisi quādam
silitudinē dei supba ⁊ ppostera et
ut ita dicā seruili libertate sectat̄.
Ita nec pmis parētib3 nrīs psua
deri pctm̄ posset: nisi diceret̄ eri
tis sicut dy. Nō sane oē qd ī creatis
aliquo mō simile ē deo. eciā yma
go eius dicenda ē: s3 illa sola qua
supior ipe solus ē. Ea quippe de illo
p̄ssus exprimit̄: int̄ quā ⁊ ipm̄
nulla īteriecta natā ē. Visiōis i
git illi9 idē forme q̄ fit ī sensu cer
nētis q̄i parens ē forma corpis
ex qua fit: s3 parens illa nō vera.
vn̄ nec ista vera ples ē. Neq3 enī
oīno inde gignit̄: qm̄ aliqd ali
ud adhibet̄ corpi ut ex illo for
met̄. idē sensus videntis. Quocir
ca id amare alienari ē. Itaq3 vo
lūtas q̄ vtrūq3 cōiungit q̄i paren
tē ⁊ q̄i plem. magis spūal' ē
q̄ vtrūlibet eorū. Nā corpus il
lud qd cernit̄ oīno spūale nō ē.
Visio vō q̄ fit ī sensu h3 admix
tū aliqd spūale: q2 sine aīa fieri
nō pt̄. Sz nō totū ita ē: qm̄ ille
qui format̄ corpis sensus ē. Vo
lūtas g° q̄ vtrūq3 cōiungit magis
ut dixi spūalis agnoscit̄: et i
deo tāq̄ psonā spūs īsinuare
īcipit in illa trinitate. Sz magis
ptinet ad sensū formatū: q̄ ad
illud corpus vn̄ format̄. Sensus
enī aīantis ⁊ volūtas aīe est:
nō lapidis aut alicui9 corpis
qd videt̄. Nō ergo ab illo quasi

parente procedit: sed nec ab ipsa quasi prole hoc est visione ac forma que in sensu est. Prius enim quam visio fieret iam erat voluntas que formandum sensum cernendo corpori admovit: sed nondum erat placitum. Quomodo enim placeret quod nondum erat visum? placitum autem quieta voluntas est. Ideoque nec quasi prolem visionis possumus dicere voluntatem quia erat ante visionem. nec quasi parentem quia non est ex voluntate: sed ex viso corpore formata atque expressa est. Finem fortasse voluntatis et requiem possumus recte dicere visionem: ad hoc duntaxat unum. Neque enim propterea nichil aliud volet: quia videt aliquid quod volebat. Cap. sextum.

Non ideo itaque ipsa voluntas hominis cuius finis non est nisi beatitudo. sed ad hoc unum iterum voluntas videndi finem non habet nisi visionem: sive id referat ad aliud. sive non referat. Si enim non refert ad aliud visionem sed tantum voluit ut videret: non est disputandum quomodo ostendatur finem voluntatis esse visionem. manifestum est enim. Si autem refert ad aliud. vult utique aliud. nec iam videndi voluntas erit: aut si videndi. non hoc videndi. tanquam si velit quisque videre cicatricem ut inde doceat vulnus fuisse. aut si velit videre fenestram ut per fenestram videat transeuntes. Omnes iste atque alie tales voluntates suos proprios fines habent. qui referuntur ad finem illius voluntatis qua volumus beate vivere: et ad eam pervenire vitam que non referatur ad aliud. sed amanti per se ipsa sufficiat. Voluntas ergo videndi finem habet visionem: et voluntas hanc rem videndi finem habet huius rei visionem. Voluntas itaque videndi cicatricem finem suum expetit. hoc est visionem cicatricis: et ad eam ultra non pertinet. Voluntas enim probandi vulnus fuisse alia voluntas est: quamvis ex illa religetur. cuius item finis est probatio vulneris: et voluntas videndi fenestram finem habet fenestre visionem. Altera est enim que ex ista nectitur voluntas per fenestram videndi transeuntes: cuius item finis est visio transeuntium. Recte autem sunt voluntates omnes sibimet religate: si bona est illa quo cuncte referuntur. Si autem prava est: prave sunt omnes. Et ideo rectarum voluntatum connexio iter est quoddam ascendentium ad beatitudinem: quod certis velut passibus agitur. Pravarum autem atque distortarum voluntatum implicatio vinculum est quo alligabitur qui hoc agit ut proiciatur in tenebras exteriores. Beati ergo qui factis et moribus cantant canticum graduum: et ve his qui trahunt peccata sicut restem longam. Sic est autem requies voluntatis quam dicimus finem si adhuc refertur ad aliud: quemadmodum possumus dicere requiem

pedis esse in ambulando cum ponitur unde alius innititur cum passibus pergitur. Si autem aliquid ita placet ut in eo cum aliqua delectatione voluntas acquiescat: non dum est tamen illud quo tenditur. Sed et hoc refertur ad aliud: ut deputetur non tamquam patria civis sed tamquam refectio vel etiam mansio viatoris.

Capitulum septimum.

Iam vero in alia trinitate interiore quidem quam est ista in sensibilibus et in sensibus sed tamen que inde concepta est. cum iam non ex corpore sensus corporis sed ex memoria formatur acies animi. cum in ipsa memoria species inheserit corporis quod foris sensu sensimus: illam speciem que in memoria est quasi parentem dicimus eius que fit in fantasia cogitantis. Erat enim in memoria et priusquam cogitaretur a nobis: sicut erat corpus in loco et priusquam sentiretur ut visio fieret. Sed cum cogitatur ex illa quam memoria tenet exprimitur in acie cogitantis: et reminiscendo formatur ea species: que quasi proles est eius quam memoria tenet. Sed neque illa vera parens. neque ista vera proles est. Acies quippe animi que formatur ex memoria cum recordando aliquid cogitamus ex ea specie procedit quam meminimus visam: quam quidem commeminisse non possemus nisi vidissemus. Acies autem animi que reminiscendo formatur erat etiam priusquam corpus quod meminimus videremus: quanto magis priusquam id memorie mandaremus.

Quamquam itaque forma que fit in acie recordantis ex ea fiat que inest memorie: ipsa tamen acies non inde existit. sed erat ante istam. Consequens est autem: ut si non est illa vera parens. nec ista vera sit proles. Sed et illa quasi parens et ista quasi proles aliquid insinuant: unde interiora atque veriora exercitatius certiusque videantur. Difficilius iam plane discernitur utrum voluntas que memorie copulat visionem non sit alicuius eorum sive parens sive proles: et hanc discretionis difficultatem facit eiusdem nature atque substantie parilitas et equalitas. Neque enim sicut foris facile discernebatur formatus sensus a sensibili corpore et voluntas ab utroque propter nature diversitatem que inest ab invicem omnibus tribus de qua satis supra disseruimus: ita et hic potest. Quamvis enim hec trinitas de qua nunc queritur forinsecus invecta est animo: intus tamen agitur. et non est quicquam eius preter ipsius animi naturam. Quo igitur pacto demonstrari potest voluntatem nec quasi parentem nec quasi prolem esse sive corporee similitudinis que memoria continetur. sive eius que inde cum recordamur exprimitur: quando utrumque in cogitando ita copulat ut tamquam unum singulariter appareat. et discerni nisi ratione non possit. Atque illud primo videndum est non esse posse voluntatem reminiscendi: nisi vel totum

ul' aliqd rei eius quā remissa vo
lum⁹ ipenetrabilibꝫ meōrie tene
am⁹. Qd enī mō ꝛ oī ex pte obliti
fuerim⁹. nec reminiscendi volūtas
exorit̄: qm̄ qcq̄d recordari volum⁹.
recordati iā sum⁹ ī meōria nr̄a
ēē ul' fuisse: ubi grā. si recordari
volo qd heri cenauerī: ā recorda
tus sū iā cenasse me. ā si ꝛ hoc
nōdū: certe circa ipm̄ tēpus ali
qd r̄cordatus sū. si nichil aliud
ipm̄ saltē hesternū diē. ꝛ eā ei⁹
ptem q̄ cenari solet. ꝛ qd sit cena
re. Nā si nichil tale r̄cordatus
essem: qd heri cenauerī recorda
ri velle nō possē. Vn̄ ītelligi pt̄
volūtatē reminiscendi ab hys
q̄dem rebꝫ q̄ meōria cōtinet̄ p
cedē: adiunctis simul' hys ul' eis
q̄ inde p recordationē cernēdo
exp̄munt̄. idꝫ ex copulatiōe rei
cuiusdā quā recordati sum⁹. ꝛ
visiōis q̄ inde fcā ē in acie cogi
tantis cū recordati sum⁹. Ipa
q̄ utrūqꝫ copulat volūtas req̄
rit ꝛ aliud: qd q̄i vicinū ē atqꝫ
cōtiguū recordanti. Tot igit̄
hui⁹ gn̄is trinitates quot r̄cor
dationes: qꝛ nulla ē earꝫ ubi nō
hec tria sint. illud qd ī meōri
a r̄conditū ē eciā anteq̄ cogi
tet̄. ꝛ illud qd fit ī cogitatiōe
cū cernit̄: ꝛ volūtas utrūqꝫ cō
iungens ex utroqꝫ ac tercia se
ipa vnū aliqd cōplens. An po
cius ita cognoscit̄ vna q̄dam

in hoc gn̄e trinitas. ut vnū aliqd
gn̄aliter dicam⁹ qcq̄d corpali
ū specierū ī meōria latet. et
rursus vnū aliqd gn̄alē visio
nē animi talia r̄cordātis atqꝫ
cogitātis: quorꝫ duorꝫ copula
tioni tercia cōiungit̄ copulatrix
volūtas. ut sit hoc totū vnū qd
dā ex q̄busdā tribus: Caplm
Sed qm̄ nō pt̄ a | octauū.
cies animi simul' oīa que
meōria tenet vno aspcū cōtueri:
alternāt vicissī cedendo ac succe
dendo trinitates cogitationū:
atqꝫ ita fit ista īnūabilit̄ nūo
sissiā trinitas: nec tn̄ īfinita si
nūs ī meōria r̄condita tn̄ rerꝫ
nō excedat̄. Ex quo cī cepit vn⁹
q̄sqꝫ sentire corpa quolibet cor
poris sensu: eciā si posset adnū
ge que oblitus ē. certus ac det
mīatus pfecto nūs foret q̄uis
īnūabilis. Dicim⁹ eī īnūabili
a nō solū īfinita: ꝫ eciā q̄ ita
finita sūt ut facultatē nūan
tis excedat. Sꝫ hinc aduti aliq̄
to manifestius pt̄. aliud ēē qd re
conditū meōria tenet. ꝛ aliud
qd inde ī cogitatōe recordātis ex
primit̄: q̄uis cū fit utriusqꝫ co
pulatio vnū idēqꝫ videat̄: qa me
minisse nō possum⁹ corporꝫ spēs
ū tot q̄t sensim⁹. ꝛ q̄ntas sensi
m⁹ ꝛ sicut sensim⁹. Ex corpis eī
sensu eas ī meōria cōbibit ani
mus. Visiōes tn̄ ille cogitātū

ex hijs q̄dem rebus q̄s h̄t in memoria
s; tm̄ innūabiliter atq; oīno īfini
te m̄ltiplicant̄ atq; variant̄.
Unū q̄ppe solē memini: q: sicu
ti ē unū vidi. Si aūt voluero. du
os cogito vl' tres vl' q̄tq̄t volo:
s; ex eadē memoria qua unū memi
ni format̄ acies m̄ltos cogitā
tis: & tm̄ memīi q̄ntū vidi. Si eū
maiorē vl' minorē memīi q̄ vi
di: iā nō memīi q̄d vidi. & ideo nec
memīi. Q̄a v° memīi: tātū me
mīi q̄ntū vidi. Vel maiorē tm̄ pro
volūtate cogito vl' minorē: et
ita memīi ut vidi. Cogito aūt si
cut volo currentē & ubi volo stā
tē: vñ volo & quo volo venientē.
Quadrū eciā in cogitac̄e ī p̄mp
tu ē cū rotūdū meminerī & cui
libet coloīs: cū solē viridē nūq̄
viderī & ideo nō meminerī. Atq;
ut solē. ita & cetera. Hec aūt rerū
forme q̄m corp̄ales atq; sensibi
les sūt. errat q̄dem anim' cū e
as opinat̄ eo m° foris ee q̄mo
īt' cogitat. vl' cū iā īterierūt
foris & adhuc ī memoria r̄tinent̄.
vl' cū alit̄ eciā q̄d meminim' nō
recordandi fide s; cogitādi va
rietate format̄: q̄ q̄ sepius ēē cre
dim' eciā vera narrantib' q̄ ip
si sensib; p̄ceperūt. Que cū in
ipo auditu q̄n narrant̄ cogi
tam': nō videtur ad memoriā re
torq̄ri acies ut fiāt visiōes co
gitantiū. Neq; enī ea nob' r̄cor
dātib; s; alio narrāte cogitam'.
atq; illa t'initas nō hic videtur
expleri q̄ fit cū species ī memoria
latens & visio recordātis tercia
volūtate copulant̄. Nō eī q̄d la
tebat ī memoria mea s; q̄d audio
cogito cū aliq̄d m̄ narrat̄. nō ip
sas voces loq̄ntis dico ne q̄sq̄m
putet ī illā me exisse t'initatē q̄
foris ī sensibilib; & ī sensib; a
git̄: s; eas cogito corp̄m sp̄es quas
narrās v'bis sonis q: significat
q̄s vtiq; nō reminiscens s; audiens
cogito. S; si diligencius considerem'
nec tūc excedit̄ memorie modus.
Neq; enī vl' itelligē posse narrā
tē: si ea q̄ dicit & si cōtexta tūc p̄i
mū audire. n̄ tn̄ g̃naliter sig'la
meminisse. Qui eī m̄ narrat ubi
gra aliquē montē silua exutū
& oleis īdutū ei narrat q̄ memi
nit sp̄es & montiū & siluarū et
olearū: q̄s si oblitus esse q̄d di
ceret oīno nesciret. & ideo narratio
nē illā cogitac̄e nō posset. Ita fit
ut oīs q̄ corp̄alia cogitat. siue
ip̄e aliq̄d fingat siue audiat
aut legat. vl' p̄terita narrantē vl'
futura p̄nūciantē. ad memoriā su
ā recurrat: & ibi reperiat modū
atq; mēsurā oīm formarū q̄s
cogitās ītuet̄. Nā neq; colorē
quē nūq̄ viderit neq; figuram
corp̄is nec sonū quē nūq̄ au
diuit nec saporē quē nūq̄ gus
tauit nec odorē quē nūq̄ olfe

at nec ullam contrectationem corporis quam numquam sensit pertinet quod omnino cogitatur. At si species nec aliquod corporale cogitat nisi quod sensit, quia nec meminit corporale aliquid nisi quod sensit: sicut in corporibus sentiendi, sic in memoria est cogitandi modus. Sensus enim accipit speciem ab eo corpore quod sentimus, et a sensu memoria: a memoria vero acies cogitantis. Voluntas porro sicut adiungit sensum corpori: sic memoriam sensui, sic cogitantis aciem memorie. Que autem conciliat ista atque coniungit: ipsa etiam disiungit ac separat, id est voluntas. Sed a sentiendis corporibus motu corporis separat corporis sensus ne aliquid sentiamus, aut sentire desinamus: veluti cum oculos ab eo quod videre nolumus avertimus vel claudimus, sic aures a sonis, sic nares ab odoribus. Ita etiam vel os claudendo vel aliquid ex ore respuendo a saporibus aversamur. In tactu quoque vel subtrahimus corpus ne tangamus quod nolumus, vel si iam tangebamus abicimus aut repellimus. Ita motu corporis agit voluntas ne sensus corporis rebus sensibilibus copuletur: et agit hoc quantum potest. Nam cum in hac actione propter conditionem servilis mortalitatis difficultatem patitur, cruciatus est consequens ut voluntati nichil reliquum fiat nisi tolerantia. Memoriam vero a sensu voluntas avertit: cum in aliud intenta non ei sinit inherere presentia. Quod animadvertere facile est: cum sepe coram loquentem nobis aliquem aliud cogitando non audisse nobis videmur. Falsum est autem. Audivimus enim: sed non meminimus, subinde per aurium sensum labentibus vocibus alienato nutu voluntatis per quem solent infigi memorie. Verius itaque dixerimus cum tale aliquid accidit, non meminimus, quam non audivimus. Nam et legentibus evenit et mihi sepissime: ut perlecta pagina vel epistola nesciam quid legerim et repetam. In aliud quippe intento nutu voluntatis, non sic est adhibita memoria sensui corporis: quomodo ipse sensus adhibitus est litteris. Ita et ambulantes intenta in aliud voluntate nesciunt qua transierunt. Quod si non vidissent non ambulassent: aut maiore intentione palpando ambulassent, presertim si per incognita pergerent. Sed quia facile ambulaverunt: utique viderunt. Quia vero non sicut sensus oculorum locis quacumque pergebant ita ipsi sensui memoria iungebatur: nullo modo id quod viderunt etiam recentissimum meminisse potuerunt. Iam porro ab eo quod in memoria est animi aciem velle avertere: nichil est aliud quam non inde cogitare. Cap. nonum.

In hac igitur distributione cum incipimus a specie corporis et pervenimus usque ad speciem que fit in contuitu cogitantis: quattuor species reperiuntur quasi gradatim nate altera ex altera.

secunda et prima, tertia et secunda, quarta et tertia. Ab specie quippe corporis quod cernitur exoritur ea que fit in sensu cernentis, et ab hac ea que fit in memoria, et ab hac ea que fit in acie cogitantis. Quapropter voluntas quasi parentem cum prole ter copulat. Primo speciem corporis cum ea quam gignit in corporis sensu, et ipsam rursus cum ea que ex illa fit in memoria, atque istam quoque tertio cum ea que ex illa parit in cogitantis intuitu. Sed media copula que secunda est, cum sit vicinior, non tam similis est prime quam tertie. Visiones enim due sunt: una sentientis, altera cogitantis. Ut autem possit esse visio cogitantis, ideo fit in memoria de visione sentientis simile aliquid, quo se ita convertat in cogitando acies animi sicut se in cernendo convertit ad corpus acies oculorum. Propterea duas in hoc genere trinitates volui commendare: unam cum visio sentientis formatur ex corpore, aliam cum visio cogitantis formatur ex memoria. Mediam vero nolui, quia non ibi solet dici visio cum memorie commendatur forma que fit in sensu cernentis. Ubique tamen voluntas non apparet nisi copulatrix quasi parentis et prolis, et ideo undecumque procedat, nec parens nec proles dici potest. Cap. decimum.

Etenim si non meminimus nisi quod sensimus, neque cogitamus nisi quod meminimus, cur plerumque falsa cogitamus, cum ea que sensimus non utique falso meminerimus, nisi quia voluntas illa quam coniunctricem ac separatricem huiusmodi rerum iam quantum potui demonstrare curavi, formandam cogitantis aciem per condita memorie ducit ut libitum est, et ad cogitanda ea que non meminimus, ex eis que meminimus aliud hinc aliud inde ut sumat appellat? al' ut sumat appellit. Que in unam visionem coeuntia faciunt aliquid quod ideo falsum dicatur, quia vel non est foris in rerum corporearum natura, vel non de memoria videtur expressum, cum tale nichil nos sensisse meminimus. Quis enim vidit cignum nigrum? Et propterea nemo meminit. Cogitare tamen quis non potest? Facile est enim illam figuram quam videndo cognovimus nigro colore perfundere, quem nichilominus in aliis corporibus vidimus; et quia utrumque sensimus, utrumque meminimus. Nec avem quadrupedem memini, quia non vidi. Sed phantasiam talem facillime intueor, dum alicui forme volatili qualem vidi adiungo alios duos pedes quales itidem vidi. Quapropter dum coniuncta cogitamus que singillatim sensa meminimus, videmur non id quod meminimus cogitare, cum id agamus moderante memoria, unde sumimus omnia que multipliciter ac varie pro nostra voluntate componimus. Nam neque ipsas et magnitudines corporum quas numquam vidimus sine ope memorie cogita

mus. Quantum enim solet spatii occupa-
re pro magnitudine mundi noster obtu-
tus: in tantum extendimus quaslibet cor-
porum moles cum eas maximas cogita-
mus. Et ratio quidem pergit in ampliora:
sed fantasia non sequitur. quippe cum infi-
nitatem quoque numeri ratio renuntiet: quam
nulla visio corporalia cogitantis
apprehendit. Eadem ratio docet mi-
nutissima etiam corpuscula infinite
dividi: cum tamen ad eas tenuitates
vel minutias perventum fuerit quas vi-
sas meminimus. exiliores minutio-
resque fantasias iam non possumus in-
tueri: quamvis ratio non desinat perse-
qui ac dividere. Ita nulla corporalia
nisi aut ea que meminimus aut ex hiis
que meminimus cogitamus. Capitulum un-
decimum.

Sed quia numerose co-
gitantur que singillatim sunt im-
pressa memorie: videtur ad memoriam
mensura ad visionem vero numerus perti-
nere. quia licet innumerabilis sit multi-
plicitas talium visionum: singulis
tamen in memoria prescriptus est intrans-
gressibilis modus. Mensura igitur
in memoria. in visionibus numerus apparet:
sicut in ipsis corporibus visibilibus men-
sura quedam est. cui numerosissime coap-
tatur sensus videntium. et ex uno vi-
sibili multorum cernentium formatur
aspectus: ita ut etiam unius propter duo-
rum oculorum numerum plerumque una res ge-
minata specie videatur. sicut supra
meminimus. In hiis ergo rebus unde vi-
siones exprimuntur quedam mensura est:
in ipsis autem visionibus numerus. Volun-
tas vero que ista coniungit et ordinat
et quadam unitate copulat: nec sen-
tiendi aut cogitandi appetitum nisi in
hiis rebus unde visiones formantur
acquiescens collocat. ponderi similis
est. Quapropter hec tria mensuram
numerum pondus etiam in ceteris omnibus
rebus animadvertenda prelibaverim.
Nunc interim voluntatem copulatricem
rei visibilis atque visionis quasi
parentis et prolis sive in sentiendo
sive in cogitando nec parentem
nec prolem dici posse: quo va-
lui et quibus valui demonstravi.
Unde tempus ammonet hanc eandem
trinitatem in interiore homine requirere:
atque ab isto de quo tam diu locu-
tus sum animali atque carnali qui ex-
terior dicitur introrsus tendere: ubi
speramus invenire nos posse secundum
trinitatem ymaginem dei: conatus
nostros illo ipso adiuvante: quem
omnia sicut res ipse indicant ita etiam
sancta scriptura in mensura et numero
et pondere disposuisse testatur.

Explicit liber undecimus. Incipit
liber duodecimus. Capitulum primum.

AGe nunc videa-
mus ubi sit quasi
quoddam hominis exte-
rioris et interioris confi-
nium. Quicquid enim ha-
bemus in animo com-
mune cum pecore: recte adhuc di-
citur ad exteriorem hominem pertinere.

Non enim solum corpus homo exterior deputabitur: sed adiuncta quadam vita sua qua compages corporis et omnes sensus vigent quibus instructus est ad exteriora sentienda. Quorum sensorum ymagines infixe in memoria cum recordando revisuntur: res adhuc agitur ad exteriorem hominem pertinens: atque in hiis omnibus non distamus a pecore, nisi quod figura corporis non proni sed erecti sumus. Qua in re admonemur ab eo qui nos fecit. ne in meliore nostri parte, id est animo similes pecoribus simus, a quibus corporis erectione distamus. non ut in ea que sublimia sunt in corporibus animum proiciamus. nam vel in talibus quietem voluntatis appetere, prosternere est animum: sed sicut corpus ad ea que sunt excelsa corporum id est ad celestia naturaliter erectum est. sic animus qui substancia spiritualis est ad ea que sunt in spiritualibus excelsa erigendus est. non elatione superbie sed pietate iusticie. Capitulum secundum.

Possunt autem et pecora et sentire per corporis sensus extrinsecus corporalia. et ea memorie fixa reminisci. atque in eis appetere conducibilia fugere incommoda: verum ea notare ac non solum naturaliter rapta sed etiam de industria memorie commendata retinere et in oblivionem iam iamque labencia recordando atque cogitando rursus imprimere: ut quemadmodum ex eo quod gerit memoria cogitatio formetur. sic et hoc ipsum quod in memoria est cogitatione firmetur. fictas etiam visiones hinc atque inde recordata quelibet sumendo et quasi assuendo componere: inspicere quemadmodum in hoc rerum genere que verisimilia sunt discernantur a veris non spiritualibus sed in ipsis corporalibus: Hec atque huiusmodi quamvis in sensibilia atque in eis que inde animus per sensum corporis traxerit agantur atque versentur. non sunt tamen rationis expercia nec hominibus pecoribusque communia: sed sublimioris rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales et sempiternas: que nisi supra mentem humanam essent incommutabiles profecto non essent: atque hiis nisi subiungeretur aliquid nostrum non secundum eas possemus de corporalibus iudicare. Iudicamus autem de corporalibus ex ratione dimensionum atque figurarum quam incommutabiliter manere mens novit.

Capitulum tercium.

Illud vero nostrum quod in actione corporalium atque temporalium tractandorum ita versatur ut non sit nobis commune cum pecore rationale est quidem: sed ex illa rationali nostre mentis substancia qua subheremus intelligibili atque incommutabili veritati. tamquam ductum et inferioribus tractandis gubernandisque deputatum est. Sicut enim in omnibus pecoribus non inventum est viro adiutorium simile illi nisi de illo detractum in coniugium formaretur: ita menti nostre qua supernam et internam consulimus veritatem nullum est ad usum rerum

corpore alium quantum naturae hominis sat est simile adiutorium ex animae partibus quas communes cum pecoribus habemus. Et ideo quiddam rationale nostrum non ab unitatis divorcio separatum sed in auxilium societatis quasi derivatum in sui operis dispertitur officium. Et sicut una caro est duorum in masculo et femina, sic intellectum nostrum et actionem vel consilium et executionem vel racionem et appetitum rationalem vel si quo alio modo significantius dici possit una mentis natura complectitur: ut quemadmodum de illis dictum est, erunt duo in carne una, sic de his dici possit, duo in mente una.

Capitulum quartum.

Cum igitur disserimus de natura mentis humane, de una quadam re disserimus: nec eam in hec duo que commemoravi nisi per officia geminamus. Itaque cum in ea querimus trinitatem, in tota querimus: non separantes actionem racionalem in temporalibus a contemplatione eternorum, ut tertium aliquid iam queramus quo trinitas impleatur. Sed in tota natura mentis ita trinitatem reperiri opus est, ut si desit actio temporalium, cui operi necessarium sit adiutorium, propter quod ad hec inferiora amministranda derivetur aliquid mentis, in una nusquam dispertita mente trinitas inveniatur: et facta iam ista distributione in eo solo quod ad contemplationem pertinet eternorum non solum trinitas sed etiam imago dei. In hoc autem quod derivatum est in actione temporalium etiamsi trinitas possit, non tamen imago dei possit inveniri.

Capitulum quintum.

Proinde non mihi videntur probabilem afferre sententiam, qui sic arbitrantur trinitatem imaginis dei in tribus personis quod attinet ad humanam naturam posse reperiri, ut in coniugio masculi et femine atque in eorum prole compleatur: quod quasi vir ipse patris personam intimet, filii vero quod de illo ita processit ut de illo nasceretur, atque ita terciam personam veluti spiritus dicunt esse mulierem, que ita de viro processit ut non ipsa esset filius aut filia, quamvis ea concipiente proles nasceretur. Dixit enim dominus de spiritu sancto quod a patre procedat: et tamen filius non est. In huius igitur opinionis errore hoc solum probabiliter affertur: quod in origine facte femine secundum sancte scripture fidem optimum documentum ad id quod in symbolo dicitur, quia natus est de spiritu sancto satis ostenditur, non omne quod de aliqua persona ita existit ut personam alteram faciat filium posse dici: quandoquidem de viri persona extitit persona mulieris: nec tamen eius filia dicta est. Cetera sane ita sunt absurda, immo vero ita falsa, ut facillime redarguantur. Omitto enim quale sit spiritum sanctum matrem filii dei putare et coniugem patris. Fortassis quippe respondeatur hec in carnalibus habere offensionem, dum corporei conceptus partus cogitantur: quamquam et hec ipsa castissime co

gnetur. quibus mundis omnia munda sunt. immundis autem et infidelibus quorum polluta sunt et mens et conscientia ita nichil est mundum: ut quosdam eorum etiam de virgine secundum carnem natus Christus offendat. Sed tamen in spiritualibus illis summis ubi non est aliquid violabile ac corruptibile nec natum ex tempore nec ex informi formatum. si que dicuntur talia ad quorum similitudinem etiam ista inferioris creature genera quamuis longe imortaliter facta sunt. non debet cuiusque sobriam perturbare prudentiam: ne cum vanum devitat horrorem in periculosum incurrat errorem. assuescat in corporibus ita spiritualium reperire vestigia: ut cum inde sursum versus duce ratione ascendere ceperit. ut ad ipsam incommutabilem veritatem per quam facta sunt ista perveniat. non secum ad summa pertrahat quod contempsit in infimis. Nec enim erubuit quidam uxorem sibi eligere sapientiam. quia nomen uxoris in prole gignenda corruptibilem concubitum ingerit cogitanti: aut vero ipsa sapientia sexus feminei est. quia feminini generis vocabulo et in greca et in latina lingua enunciatur.

Capitulum sextum.

Non ergo propterea respuimus istam sententiam. quia timemus sanctam et inviolabilem atque incommutabilem caritatem tamquam coniugem dei patris de illo existentem. sed non sicut prolem ad gignendum verbum per quod facta sunt omnia cogitare: sed quia eam falsam divina scriptura evidenter ostendit. Dixit enim deus. Faciamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram. Paulo post autem dictum est. Et fecit deus hominem ad ymaginem dei. Nostram certe quia pluralis est numerus non recte diceretur: si homo ad unius persone ymaginem fieret. sive patris sive filii sive spiritus sancti. Sed quia fiebat ad ymaginem trinitatis: propterea dictum est ad ymaginem nostram. Rursus autem ne in trinitate credendos arbitraremur tres deos cum sit eadem trinitas unus deus: Et fecit inquit deus hominem ad ymaginem dei. pro eo ut diceret ad ymaginem suam. Sunt enim tales in illis litteris usitate locutiones. quas nonnulli etiam si catholicam fidem asserunt non tamen diligenter advertunt. ut putent ita dictum fecit deus ad ymaginem dei. quasi diceretur. fecit pater ad ymaginem filii: sic volentes asserere in scripturis sanctis deum dictum etiam filium. quasi desint alia verissima et manifestissima documenta. ubi non solum deus sed etiam verus deus dictus est filius. In hoc enim testimonio dum aliud solvere intendunt: sic se implicant ut expedire non possint. Si enim pater fecit ad ymaginem filii. ita ut non sit homo ymago patris sed filii: dissimilis est patri filius. Si autem pia fides docet sicut docet filium esse ad equalitatem essentie similem patri: nullo modo dubitandum

de hoīe q̄ ad silitudinē p̄ris fc̄s
sit. Dein si hoīem p̄r nō ad suā
s; ad filij fecit ymaginē: cur nō a
it faciam⁹ hoīem ad ymaginē
⁊ silitudinē tuā. s; ait ad n̄rā m̄
n̄ q̄ trinitatis ymago fiebat in
hoīe. ut hoc mō esset hō ymago
unius veri dei. q̄ ipa trinitas vn⁹
verus deus ē: Locutiōes aūt sūt
īnūabiles tales ī scripturis. Sed
has ptulisse sufficerit. Est ī psal
mis ita dictū. dn̄i ē salus ⁊ sup
p̄plm tuū benedictio tua: quasi
alteri dcm̄ sit. nō ei de quo dixe
rat. dn̄i ē salus. Et iterū. a te in
q̄r eruar a tēptatiōe. ⁊ ī deo me
o trā sgrediar murū: q̄si alteri
dixerit. a te eruar a tēptatiōe.
⁊ iterū. p̄pli sub te cadet ī corde
īimicoꝝ regis: ac si diceret ī cor
de īimicoꝝ tuoꝝ. Ei q̄ppe regi
dicebat. id ē dn̄o ihū xp̄o. p̄pli sb̄
te cadet: quē regē ītelligi volu
it cū diceret. ī corde īimicorū re
gis. Rarius ista ī nouo testa
mēto īueniūtur. S; tn̄ ad rōnos
apl's. de filio suo īquit q̄ fcūs
ē ei ex semie dauid scd̄m carnē:
qui p̄destiatus ē fili⁹ dei ī vtu
te scd̄m spm̄ sctīficatiōis ex resur
rectiōe mortuoꝝ ihū xp̄i dn̄i
n̄ri: tanq̄ de alio supra diceret.
Q̄s ē enī fili⁹ dei p̄destinatus
ex resurrectiōe mortuoꝝ ihū xp̄i.
nisi idem ihs xp̄s q̄ p̄destiatus ē
filius dei. Ergo quō hic cū au

diuim⁹ filius dei ī vtute ihū xp̄i.
aut fili⁹ dei scd̄m spm̄ scīficatio
nis ihū xp̄i. aut filius dei ex resur
rectiōe mortuoꝝ ihū xp̄i. cū dici
potuisset vsitate ī vtute sua
aut scd̄m spm̄ scīficatiōis sue. aut
ex resurrectiōe mortuoꝝ eius uel
mortuoꝝ suoꝝ. nō cogimur ītel
ligere aliā psonā s; vnā eandēq;
scilicet filij dei dn̄i n̄ri ihū xp̄i:
ita cū audim⁹ fecit deus hoīem
ad ymaginē dei. q̄uis posset v
sitatius dici ad ymaginē suā.
nō tn̄ cogimur aliā psonā intelli
gere in trinitate: s; vnā eandēq; tri
nitatē q̄ est vnus deus ad cui⁹
ymaginē fcūs ē hō. Que cū ita
sint: si eandē trinitatis ymagi
nē nō in vno s; in trib; hoīb; ac
cepim⁹ p̄re m̄re filioq;: nō erit
ergo ad ymaginē dei fcūs hō.
anteq̄ vxor illi fieret ⁊ anteq̄ filiū
p̄pagaret. q̄r nōdū erat trinitas.
An dicat aliq̄s. iā trinitas erat.
q̄r ⁊ si nōdū forma p̄pria. iā tn̄
originali natura ⁊ mulier erat
in latere viri. ⁊ filius erat in lu
bis p̄ris. Cur ergo cū scriptura di
xisset fecit deus hoīem ad yma
ginē dei cōtexuit dicēs. fecit eū.
masculū ⁊ feīam fecit eos. et
bn̄dixit eos. uel si ita distingue
dū est. ⁊ fecit deus hoīem ut dein
de īferatur ad ymaginē dei fecit
eū. ⁊ tūc subiūctio fiat. mascu
lū ⁊ feīam fecit eos: Quidā ei

timuerunt dicere. Fecit eum masculum et feminam, ne quasi monstruosum aliquid intelligeretur, sicuti sunt quos hermofroditos vocant: cum etiam sic non mendaciter possit intelligi utrumque in numero singulari propter id quod dictum est: Erunt duo in carne una. Cur ergo, ut dicere ceperam, in natura hominis ad ymaginem dei facta preter masculum et feminam non commemorat scriptura? Ad implendum quippe ymaginem trinitatis debuit addere et filium, quamvis in patris lumbis constitutum, sicut mulier erat in latere. An forte iam facta erat mulier, et scriptura brevi complexione constrinxerat quod postea quemadmodum sit factum diligentius explicaret, et propterea filius commemorari non potuit quia non erat natus? Quasi et hoc non poterat ea brevitate complecti spiritus sanctus suo loco postea natum filium narraturus, sicut mulierem de viri latere assumptam suo postmodum loco narravit, et tamen hic eam nominare non pretermisit. Capitulum septimum.

Non itaque ita debemus intelligere hominem factum ad ymaginem summe trinitatis, hoc est ad ymaginem dei, ut eadem ymago in tribus intelligatur hominibus: presertim cum apostolus dicat virum esse ymaginem dei, et propterea velamentum ei capitis demat, quod mulieri adhibendum monet, ita loquens: Vir quidem non debet velare caput cum sit ymago et gloria dei: mulier autem gloria viri est. Quid ergo dicemus ad hec? Si pro sua persona mulier adimplet ymaginem trinitatis, cur ea detracta de latere viri adhuc ille ymago dicitur? Aut si et una persona hominis ex tribus potest dici ymago dei, sicut in ipsa summa trinitate et unaquaque persona deus est, cur non et mulier ymago dei? Nam propterea caput velare dicitur vel precipitur: quod ille quia ymago est prohibetur. Sed videndum est quomodo non sit contrarium quod dicit apostolus non mulierem sed virum esse ymaginem dei, huic quod scriptum est in genesi: Fecit deus hominem, ad ymaginem dei fecit eum, masculum et feminam fecit eos, et benedixit eos. Ad ymaginem quippe dei naturam ipsam humanam factam dicit, que sexu utroque completur, nec ab intelligenda ymagine dei separat feminam. Dicto enim quod fecit deus hominem ad ymaginem dei, fecit eum, inquit, masculum et feminam: vel certe alia distinctione masculum et feminam fecit eos. Quomodo ergo per apostolum audivimus virum esse ymaginem dei, unde caput velare prohibetur: mulierem autem non, et ipsa ideo hoc facere iubetur? Nisi credo illud esse quod iam dixi cum de natura humane mentis agerem, mulierem cum viro suo esse ymaginem dei, ut una ymago sit tota illa substantia: cum autem in adiutorium distribuitur, quod ad eam ipsam solam attinet non est ymago dei: quod autem ad virum solum attinet ymago dei est tam plena atque integra quam in unum coniuncta muliere. Sicut de natura

huāne mentis dixim⁹: qꝛ et si
tota cōtēplet̃ veritatē ymago
dei ē: et cū ex ea distribuit̃ aliqd
et quadā ītentione dirivat̃ ad
actionē rerū tpaliū. nichilo
min⁹ ex qua pte conspectā cō
sulit veritatē dei ymago ē. ex q
vo ītendit̃ ī agenda īferiora nō
ē ymago dei. Et qm̄ qn̄tūcūqꝫ
se extenderit ī id qd̄ eternū est. tāto
magis inde format̃ ad ymagi
nē dei. et ppterea nō est cohiben
da ut se inde cōtineat ac tēpe
ret: ideo vir nō debet velare ca
put. Quia vo illi rationali acti
oni q̄ in rebus corpalibꝫ tpali
bus qꝫ u͛sat̃ piculosa ē nimia
in īferiora pgressio: debet habe
ptatem sup caput qd̄ īdicat ve
lamētū qꝫ significat̃ ēē cohibē
da. Grata ē enī scīs angelis et
sacrata et pia significatio. Nā
deus nō ad tēpus videt. nec aliqd
novi fit ī eius visiōe atqꝫ scīa
cū aliqd tpalit̃ atqꝫ trāsitorie ge
ritur: sicut inde afficiunt̃ sensus
ul̃ carnales aīaliū et hoīm ul̃
etiā celestes angelorꝫ. In isto qp
pe manifesto sexu masculi et fe
mine aplus paulus occultioris
cuiusdā rei figasse misteriū vl̃
hīc ītelligi pt̄: qꝛ cū alio loco di
cat verā viduā ēē desolatā sine
filiis et nepotibꝫ et tn̄ eā spare
debē in dn̄o et psistē ī orōnib⁹
die ac nocte: hic dicat mlīrē

seductā in pvaricatiōe factam sal
vā fieri p gn̄ationē filiorꝫ: et ad
didit si pmāserit in fide et di
lcōne. et scīficatiōe cū sobrieta
te: q̄si vo possit obesse bone vi
due ul̃ si filios nō habuerit ul̃
hii q̄s habuerit ī bonis morib⁹
pmanē noluerit. Sed qꝛ ea que
dicunt̃ opa bona tāq̄ filii st̄ vi
te nr̄e scd̄m quā q̄rit̃ cui⁹ vite
sit q̄sqꝫ idꝫ quo agat hec tpali
a. quā vitā greci nō zoen sed
bion vocāt. et hec opa bona et
maxīe ī officiis mīe frequētari
solent. opa vo mīe nichil psūt
sive paganis sive iudeis q̄ xp̄o
nō credūt. sive q̄buscꝫ heticis
ul̃ scismaticis ubi fides et dilcō
et sobria scīficatio nō īvenit̃:
manifestū ē qd̄ apls significare
voluerit ideo figate ac mistice.
qꝛ de velando muliebri capite
loq̄bat̃. qd̄ n̄ ad aliqd secretū
sacramēti referatur. īane re
manebit. Sicut eīm nō solū vera
cissima ratio sed etiā ipsius apli de
clarat auctoritas nō scd̄m
formā corpis hō fc̄us ē ad yma
ginē dei. sed scd̄m rationalem
mentē. Cogitatio q̄ppe turpit̃
vana ē: que opinat̃ deū mēbro
rū corpaliū liniamētis circū
scribi atqꝫ definiri. Porro at
nōne idem btūs aplus paul⁹
dicit: renouamini spū mētis
vr̄e. et induite novū hoīem eū

qui secundum deum creatus est. Et alibi apertius. Exuentes vos inquit veterem hominem cum actibus suis: induite novum qui renovatur in agnitionem dei secundum ymaginem eius qui creavit eum. Si ergo spiritu mentis nostre renovamur. et ipse est novus homo qui renovatur in agnitionem dei secundum ymaginem eius qui creavit eum: nulli dubium est non secundum corpus neque secundum quamlibet animi partem sed secundum rationalem mentem ubi potest esse agnitio dei hominem factum ad ymaginem eius qui creavit eum. Secundum hanc autem renovationem efficimur etiam filii dei per baptismum Christi: et induentes novum hominem Christum utique induimus per fidem. Quis est ergo qui ab hoc consortio feminas alienet? cum sint nobiscum gratie coheredes: Et alio loco idem apostolus dicat. omnes enim filii dei estis per fidem in Christo Ihesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis: Christum induistis. Non est iudeus neque grecus. non est servus neque liber. non est masculus neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Ihesu. Numquidnam igitur fideles femine sexum corporis amiserunt? Sed quia ibi renovantur ad ymaginem dei ubi sexus nullus est: ibi factus est homo ad ymaginem dei ubi sexus nullus est. hoc est in spiritu mentis sue. Cur ergo vir propterea non debet velare caput. quia ymago est et gloria dei? mulier autem debet quia gloria viri est. quasi mulier non renovetur spiritu mentis sue. qui renovatur in agnitionem dei secundum ymaginem eius qui creavit eum: Sed quia sexu corporis distat a viro. rite potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis que ad temporalia gubernanda deflectitur: ut non maneat ymago dei nisi ex qua parte mens hominis eternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhereat. quam non solum masculos sed etiam feminas habere manifestum est. Ergo in eorum mentibus communis natura cognoscitur: in eorum vero corporibus ipsius unius mentis distributio figuratur.

Cap. octavum.

Ascendentibus itaque introrsus quibusdam gradibus considerationis per animae partes unde incipiat aliquid occurrere quod non sit nobis commune cum bestiis: inde incipit ratio ubi iam homo interior possit agnosci? Qui etiam ipse si per illam rationem cui temporalium rerum administratio delegata est immoderato progressu nimis in exteriora prolabitur consentiente sibi capite suo. id est non eam cohibente atque refrenante illa que in specula consilii presidet quasi virili portione. inveteratur inter inimicos suos virtutis invidos demones cum suo principe dyabolo? et visio illa eternorum ab ipso etiam capite cum coniuge vetitum manducante subtrahitur. ut lumen oculorum eius non sit cum illo? ac sic ab illa illustratione veritatis

ambo nudati atque aptis odiis
consciae ad videndū q̄ʒ ī honel
ti atque īdecori remāserit. tāq̄
folia dulciū fructuū seducti
sine ipīs fructib; ita sine fruc
boni opīs bona ūba cōterūt:
ut male viuētes q̄i bene loq̄
do cōtegāt t̄pitudinē suam.
Potestatē Cap. nonū.
q̄ppe suā diligēs aīa a
cōi vniūso ad priuatā ptē pla
bit̄ ⁊ apostatica illa supbia
q̄d iniciū p̄cti dicit̄ cū ī vniūsi
tate creature deū rectorē secu
ta legib; eius optime gubña
ri potuisset. plus aliq̄ vniūso
appetens. atque id sua lege guber
nare molita q̄ʒ nichil ē āpli9
vniūsitate ī curā ptilē trudit̄:
⁊ sic āplius aliq̄d cōcupiscēdo
minuit̄. vñ ⁊ auaricia dicit̄ ra
dix oīm maloꝝ. totūque illud
ubi aliq̄d ꝓpriū cōtra leges q̄b;
vniūsitas āmistrat̄ agē nitit̄
p corpus ꝓpriū gerit q̄d ptiliter
possidet: atque ita formis ⁊ mo
tib; corpalib; delectata. q̄ʒ intus
ea secū nō habet cū corꝝ yma
ginib; q̄s in eo imp̄ssit īuoluit̄.
⁊ fantastica fornicatiōe turpi
ter īquinat̄. oīa officia sua.
ad eos fines referens. q̄b; curi
ose corpalia ⁊ tpalia p corpis
sensus querit: aut tumido fas
tu alijs animis corporeis sen
sib; deditis eē affectat excelli
or. aut cenoso gurgite carnalis
voluptatis īmergit̄. Cū ergo bo
na volūtate ad iteriora ac su
piora pcipienda q̄ nō p̄uatim
s; cōiter ab oīb; q̄ talia diligūt.
sine vlla angustia ul' īuidia.
casto possident̄ aplexu. ul' sibi
ul' alijs cōsulit ⁊ si fallat̄ ī a
liq̄ p ignorātiā tpaliū. q̄ʒ et h̄
tēporaliter gerit ⁊ modū agen
di nō teneat quē debebat hūa
na tēptatio ē: ⁊ magnū ē hanc
vitā sic degē quā velut viā re
deūtes carpim9 ut tēptacō nos
nō apphendat n̄ hūana. Hoc ex
pctm extra corpus ē. nec forni
cationi deputat̄: et ꝓptea fa
cillie ignoscit̄. Cū vō ꝓpter ad
ipiscenda ea q̄ p corpus sentiū
tur ꝓpter experiendi ul' excellēdi
ul' cōtrectandi cupiditatē ut
ī hijs finē sui boni ponat ali
q̄d agat: q̄cq̄d agit t̄piter facit
⁊ fornicat̄ in corpus ꝓpriū pec
cās ⁊ corporearū rerū fallacia
simulachra itrorsus rapiens et
vana meditatiōe cōponēs. ut
ei nec diuinū aliq̄d n̄ tale vi
deat̄: priuati auara fetat̄ erro
rib; ⁊ priuati pdiga ianiter vi
rib; nec ad tā turpē ⁊ miserabi
lē fornicationē simul ab exor
dio psiliret. Sʒ scriptū est. qui
modica spnit paulati decidit.
Quo eni coluber nō aptis pas
sib; s; squamarū minutissimis

nsilibus repit. sic lubricus deficiendi motus negligentes minutatim occupat: et sapiens a puerso appetitu similitudinis dei peruenit ad similitudinem pecorum. Inde est quod nudati stola prima pellicias tunicas mortalitate meruerunt.

Honor enim hominis verus est ymago et similitudo dei: que non custoditur nisi ad ipsum a quo imprimitur. Tanto magis itaque inheretur deo: quanto minus diligitur proprium. Cupiditate vero experiende potestatis sue. quodam nutu suo ad seipsum tamquam ad medium proruit. Ita cum vult esse sicut ille sub nullo. et ab ipsa sui medietate penaliter ad yma propellitur id est ad ea quibus pecora letantur: atque ita cum sit honor eius similitudo dei. dedecus autem eius similitudo pecoris: homo cum in honore esset non intellexit. comparatus est iumentis insensatis et similis factus est eis. Qua igitur tam longe transiret a summis ad infima: nisi per medium sui? Cum enim neglecta caritate sapientie que semper eodem modo manet concupiscitur scientia que ex mutabilium temporaliumque experimento inflat non edificat: ita pregrauatus animus quasi pondere suo a beatitudine sua expellitur. et per illud sue medietatis experimentum pena sua discat quid intersit inter bonum desertum et malum commissum: nec redire possit effusis ac perditis viribus: nisi gratia conditoris sui ad penitenciam vocantis et peccata donantis. Quis enim infelicem animam liberabit a corpore mortis huius: nisi gratia dei per ihesum christum dominum nostrum: De qua gratia suo loco quantum ipse prestiterit disseremus: nunc de illa parte rationis ad quam pertinet scientia id est cognitio rerum temporalium atque mutabilium nauandis vite huius actionibus necessaria suscepta consideratione quantum dominus adiuuat peragamus. Sicut enim in illo manifesto coniugio duorum hominum qui primi facti sunt non manducauit serpens de arbore vetita sed tantummodo manducandum persuasit. mulier autem non manducauit sola sed viro suo dedit et simul manducauerunt. quamuis cum serpente sola locuta et ab eo sola seducta sit: ita et in hoc quod etiam in homine vno geritur et dinoscitur occulto quodam secretoque coniugio carnalis vel ut ita dicam qui in corporis sensus intenditur sensualis animi motus qui nobis pecoribusque communis est seclusus est a ratione sapientie: sensu quippe corporis corporalia sentiuntur: eterna vero et incommutabilia spiritualia ratione sapientie intelliguntur. Rationi autem scientie appetitus vicinus est: quandoquidem de ipsis corporalibus que sensu corporis sentiuntur ratiocinatur ea que scientia dicitur actionis: si bene ut eam notitiam referat ad finem summi boni: si autem male ut eis

fruatur tamquam bonis talibus in quibus falsa beatitudine conquiescat. Cum ergo huic intentioni mentis que in rebus temporalibus et corporalibus propter actionis officium ratiocinandi vivacitate versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quamdam illecebram fruendi se, id est tamquam bono quodam privato et proprio, non tamquam publico atque communi quod est incommutabile bonum: tunc velut serpens alloquitur feminam. Huic autem illecebre consentire, de ligno prohibito manducare est. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris vero auctoritate consilii ita membra retinentur ut non exhibeantur iniquitatis arma peccato: sic habendum existimo velut cibum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensione male utendi rebus que per sensum corporis sentiuntur ita decernitur quodcumque peccatum ut si potestas sit etiam corpore compleatur: intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solum cogitandum suaviter verum etiam efficaciter perpetrandum mente decerni: nisi et illa mentis intencio penes quam summa potestas est membra in opus movendi vel ab opere cohibendi male actioni cedat et serviat. Nec sane cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis non quidem decernens esse facienda, tenens tamen et volvens libenter que statim ut attigerunt animum respui debuerunt, negandum est esse peccatum: sed longe minus quam si et opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectusque percutiendum atque dicendum: Dimitte nobis debita nostra: faciendumque quod sequitur atque in oratione iungendum: Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, et ideo si sola mulier cibum edisset illicitum, sola utique mortis supplicio plecteretur: ita dici potest in homine uno si delectationibus illicitis a quibus se continuo deberet avertere cogitatio libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala sed tantum suaviter in recordatione teneantur: quasi mulierem sine viro posse dampnari. Absit hoc credere. Hec quippe una persona est, unus homo est: totusque dampnabitur, nisi hec que sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Hec ita disputatio qua in mente uniuscuiusque hominis quesivimus quoddam rationale coniugium contemplationis et actionis officiis per quedam singula distributis, tamen in utroque mentis unitate servata, salva illius veritatis

historia quam de duobus primis homi
bus viro scilicet eius que muliere
de quibus propagatum est genus humanum
diuina tradidit auctoritas.
ad hoc tantummodo audienda est: ut
intelligatur apostolus ymaginem dei vi
ro tantum tribuendo non etiam femine. quam
uis in diuerso sexu duorum hominum a
liquid tamen significare voluisset. quod
in vno homine quereretur. Capitu
lum decimum.

Nec me fugit
quosdam qui fuerunt ante
nos egregii defensores catholice
fidei et diuini eloquii tractato
res cum in homine vno cuius vniuersam
animam bonam quendam paradisum esse sen
serunt. duo ista requirerent virum
mentem mulierem vero dixisse cor
poris sensum: et secundum hanc autem
distributionem qua vir ponitur
mens sensus vero corporis mulier
videntur apte omnia conuenire si con
siderata tractentur: nisi quod in omnibus bes
tiis et volatilibus scriptum est non esse
viro inuentum adiutorium simile
sibi. et tunc est ei mulier facta de latere.

Propter quod ego non putaui pro muliere
sensum corporis esse ponendum quem vi
demus nobis et bestiis esse communem: sed
aliquid volui quod non bestie habe
rent. sensumque corporis magis pro ser
pente intelligendum existimaui.
qui legitur sapientior omnibus pecoribus ter
re. In hiis quippe naturalibus bonis
que nobis et irrationabilibus ani
mantibus videmus esse communia viuaci
tate quadam sensus excellit: non ille
de quo scriptum est in epistola que est ad hebre
os ubi legitur perfectorum esse solidum abum
qui per habitum excitatos habent sensus
ad separandum bonum a malo. illi
quippe sensus nature rationalis sunt
ad intelligentiam pertinentes: sed iste
sensus qui est quinquepertitus in corpore
per quem non solum a nobis verum etiam
a bestiis corporalis species motusque
sentitur. Sed siue isto siue illo si
ue aliquo alio modo accipiendum
sit quod apostolus virum dixit ymma
ginem et gloriam dei mulierem autem
gloriam viri: inde apparet tamen cum
secundum deum viuimus mentem nostram
in inuisibilibus eius intentam ex e
ius eternitate veritate caritate
proficienter debere formari: Quiddam
vero rationalis intentionis nostre hoc
est eiusdem mentis in vsum mutabi
lium corporaliumque rerum sine quo hec
vita non agitur dirigendum: non
ut conformemur huic seculo fine con
stituendo in bonis talibus et in ea
detorquendo beatitudinis appetitum:
sed ut quicquid in vsu temporalium ratio
nabiliter facimus eternorum adi
piscendorum contemplatione facia
mus: per ista transeuntes illis inherentes.

Habet enim Cap. vndecimum.
et scientia modum suum bonum:
et quod in ea inflat uel inflare as
solet eternorum caritate vincatur.
que non inflat sed ut scimus edificat.
Sine scientia quippe nec virtutes ipse

quibus recte vivitur putant haberi: per quas hec vita misera sic gubernetur, ut ad illam que vere beata est perveniatur eternam. Distat tamen ab eternorum contemplatione actio qua bene utimur temporalibus rebus: et illa sapientie, hec scientie deputatur. Quamvis enim et illa que sapientia est possit scientia nuncupari, sicut et apostolus loquitur ubi dicit: nunc scio ex parte, tunc cognoscam sicut et ego cognitus sum. quam scientiam profecto contemplationis dei voluit intelligi, quod sanctorum summum erit premium: tamen ubi dicit: alii quidem datur per spiritum sermo sapientie, alii sermo scientie secundum eundem spiritum. hec utique duo sine dubitatione distinguit: licet non ibi explicet quid intersit, et unde possit utrumque dinosci.

Verum scripturarum sanctarum multiplicem copiam scrutatus: invenio scriptum esse in libro Iob, eodem sancto viro loquente. Ecce pietas est sapientia: abstinere autem a malis scientia est. In hac differentia intelligendum est ad contemplationem sapientiam, ad actionem scientiam pertinere. Pietatem quippe hoc loco posuit dei cultum: quod grece dicitur theosebia. Nam hoc verbum habet ista sententia in codicibus grecis.

Et quid est in eternis excellentius quam deus? cuius solius incommutabilis est natura. Et quis cultus eius nisi amor eius? Quo nunc desideramus eum videre, credimusque et speramus nos esse visuros: et quantum proficimus videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem in manifestatione. Hoc est enim quod ait apostolus facie ad faciem. Hoc etiam quod ait Iohannes: dilectissimi nunc filii dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: de his atque huiusmodi sermonibus michi videtur esse sermo sapientie.

Abstinere autem a malis quam Iob scientiam dixit esse, rerum procul dubio temporalium est: quoniam secundum tempus in malis sumus, a quibus abstinere debemus, ut ad illa bona eterna veniamus.

Quamobrem quicquid prudenter fortiter temperanter et iuste agimus, ad eam pertinet scientiam sive disciplinam, qua in evitandis malis bonisque appetendis actio nostra versatur: et quicquid propter exempla vel cavenda vel imitanda, et propter quarumque rerum que nostris accommodata sunt usibus necessaria documenta historica cognitione colligimus. De his ergo sermo cum fit: eum scientie sermonem puto discernendum a sermone sapientie, ad quam pertinent ea que nec fuerunt nec futura sunt, sed sunt: et propter eternitatem in qua sunt, fuisse et esse et futura esse dicuntur sine ulla mutabilitate temporum.

Non enim sic fuerunt ut esse desinerent, aut sic futura sunt quasi nunc non sint: sed idipsum esse semper habuerunt, semper habitura sunt. Manent autem non tanquam in spaciis locorum fixa veluti corpora: sed in natura incorporali sic in

telligibilia posita sunt mentis aspectibus, sicut ista in locis visibilia vel contrectabilia corporis sensibus. Non autem solum rerum sensibilium in locis positarum sine spatiis localibus manent intelligibiles incorporalesque rationes: verum etiam motionum in temporibus transeuntium sine temporali transitu stant etiam ipse utique intelligibiles non sensibiles. Ad quas mentis acie pervenire paucorum est: et cum pervenitur quantum fieri potest, non in eis manet ipse pervenitor, sed veluti acies ipsa reverberata repellitur, et fit rei non transitorie transitoria cogitatio. Que tamen cogitatio transiens per disciplinas quibus eruditur animus memorie commendatur, ut sit quo redire possit que cogitur inde transire: quamvis si ad memoriam cogitatio non rediret, atque ibi quod commendaverat inveniret, velut rudis ad hoc sicut conducta fuerat duceretur: idque inveniret ubi primum invenerat in illa incorporea veritate, unde rursus quasi descriptum in memoria figeretur. Neque enim sicut manet verbi gratia quadrati corporis incorporalis et immutabilis ratio, sic in ea manet hominis cogitatio, si tamen ad eam sine fantasia spatii localis potuit pervenire: aut alicuius artificiosi et musici soni per moras temporis transeuntis numerositas comprehendatur sine tempore stans in quodam secreto altoque silentio, tamdiu saltem cogitari potest quamdiu potest ille cantus audiri: tamen quod inde rapuerit etsi transiens mentis aspectus et quasi glutiens in ventrem ita in memoria reposuerit: poterit recordando quodammodo ruminare, et in disciplinam quod sic didicerit traicere. Quod si fuerit omnimoda oblivione deletum: rursus doctrina duce ad id veniet quod penitus exciderat, et sic inveniet sicut erat.

Capitulum duodecimum

Unde plato ille philosophus nobilis persuadere conatus est vixisse hic animas hominum et antequam ista corpora gererent: et hinc esse quod ea que discuntur reminiscuntur potius cognita quam cognoscuntur nova. Retulit enim puerum quendam nescio quid de geometria interrogatum sic respondisse: tanquam esset illius peritissimus discipline. Gradatim quippe atque artificiose interrogatus videbat quod videndum erat: dicebatque quod viderat. Sed si recordatio hec esset rerum antea cognitarum: non utique omnes vel pene omnes cum illo modo interrogarentur hoc possent. Non omnes enim in priore vita geometrici fuerunt, cum tam rari sint in genere humano ut vix possit aliquis inveniri. Sed potius credendum est mentis intellectualis ita conditam esse naturam, ut rebus intelligibilibus naturali ordine disponente conditore subiuncta sic ista videat in quadam luce sui generis incorporea: quemadmodum oculus car-

nis videt que in hac corporea luce circumiacent. cuius lucis capax eique congruens est creatus. Non enim et ipse ideo sine magistro alba et nigra discernit: quia ista iam noverat antequam in hac carne crearetur. Denique cur de solis rebus intelligibilibus id fieri potest. ut bene interrogatus quisque respondeat quod ad quamque pertinet disciplinam. etiam si eius ignarus est? Cur hoc facere de rebus sensibilibus nullus potest? nisi quas isto vidit in corpore constitutus. aut eis qui noverant indicantibus credidit seu litteris cuiuscumque seu verbis? Non enim acquiescendum est eis qui samium pitagoram ferunt recordatum fuisse talia nonnulla que fuerat expertus cum hic alio iam fuisset in corpore: et alios nonnullos narrant alii eiusmodi aliquid in suis mentibus passos? quas falsas fuisse memorias quales plerumque experimur in somnis quando nobis videmur reminisci quasi egerimus aut viderimus quod nec egimus omnino nec vidimus. et eo modo affectas esse illorum mentes etiam vigilantium instinctu spirituum malignorum atque fallacium quibus cura est de revolutionibus animarum falsam opinionem ad decipiendos homines firmare vel serere. ex hoc conici potest: quia si vere illa recordarentur que hic in aliis antea positi corporibus viderant. multis ac pene omnibus hoc contingeret. quandoquidem ut de vivis mortuos. ita de mortuis vivos tamquam de vigilantibus dormientes. et de dormientibus vigilantes sine cessatione fieri suspicantur. Si ergo est hec sapientie et scientie recta distinctio. ut ad sapientiam pertineat eternarum rerum cognitio intellectualis ad scientiam vero temporalium rerum cognitio rationalis: quid cui preponendum sit sive postponendum. non est difficile iudicare. Si autem alia adhibenda est discretio qua dinoscantur hec duo que procul dubio distare apostolus docet dicens. alii quidem per spiritum datur sermo sapientie. alii sermo scientie secundum eundem spiritum: tamen etiam istorum duorum que nos posuimus evidentissima differentia est. quod alia sit intellectualis cognitio eternarum rerum alia rationalis temporalium: et huic illam preferendam esse ambigit nemo. Relinquentibus itaque nobis ea que exterioris sunt hominis. et ab eis que communia cum pecoribus habemus introrsum ascendere cupientibus antequam ad cognitionem rerum intelligibilium atque summarum que sempiterne sunt veniremus: temporalium rerum cognitio rationalis occurrit. Etiam in hac igitur inveniamus si possumus aliquam trinitatem: sicut inveniebamus in sensibus corporis et in hiis que per eos in animam vel spiritum nostrum ymaginaliter intraverunt: ut pro corporalibus rebus quas corporeo foris positas attingimus sensu intus corporum similitudines haberemus impressas memorie ex quibus cogitatio formaretur.

terna volūtate vtrūq; iūgente.
sicut formabat͛ foras acies ocu
lorū quā volūtas ut fieret visi
o adhibebat rei visibili. ⁊ vtrū
q; iūgebat. ecā illic ipa se ad
mouēs ternā. Sed nō ē hoc co
artandū in hūc librū: ut in eo
q̇ sequit͛ si deus adiuuerit cōue
niēter possit īquiri. et qd̓ īuen
tū fuit explicari. Expliat lib
er .xij. Incipit liber tredecimus.

IN libro | Cap. pmū.
superiore hui⁹ operis
duodecīo satis egim⁹
discernē rationalis
mētis officiū ī tpali
bus reb; ubi nō sola
cognitio verū ⁊ actio
nra versat͛: ab excellētiore eiusd̄
mētis officio. quo cōtēplādis
eternis rebus īpendit͛. ac sola cog
nitiōe finit͛. Cōmodius aūt fieri
puto ut de scripturis scīs aliqd īnt͛
serā: quo facilius utrūq; possit
dinosci. Euāgeliū suū iohēs e
uāgelista sic exorsus ē. In pric
pio erat verbū. ⁊ verbū erat ap⁹
deū: et deus erat verbū. Hoc erat
ī pricipio apud deū. Oīa p ipsum
fcā sūt: et sine ipō fcm̄ est nichil.
Qd̓ fcm̄ ē in ipō vita erat. ⁊ vi
ta erat lux hoīm: ⁊ lux ī tn̄bris
lucet. et tn̄bre eā nō cōprehende
rūt. Fuit hō missus a deo: cui no
men erat iohēs. Hic venit in tes
tioniū. ut testioniū phiberet de
lūīe: ut oēs crederent p illū. Nō
erat ille lux: s; ut testioniū phibe
ret de lūīe. Erat lux vera: q̄ illūiat
oēm hoīem venientē in hūc mun
dū. In mūdo erat. et mūdus per
ipm̄ fcūs ē: et mūdus eū nō cog
nouit. In ppria venit: ⁊ sui eū non
receperūt. Quot͛ aūt receperūt
eū. dedit eis ptātem filios dei fi.
hijs qui credūt in noīe eius: qui
nō ex sanguinib; neq; ex volūtate
carnis neq; ex volūtate viri. s;
ex deo nati sūt. Et vbū caro fcm̄
ē: et habitauit in nobis. Et vi
dim⁹ gloriā ei⁹. gloriā q̄si vni
geniti a pre: plenū grē et verita
tis. Hoc totū qd̓ ex euāgelio po
sui in p̄cedentib; suis ptib; ht
qd̓ īmutabile ac sēpiternū est:
cui⁹ cōtēplatio nos beatos fa
cit. In cōsequētib; vō p mixta cū
tpalib; cōmemorant͛ eterna: ac
p hoc aliq̈ ibi ad sciētiā perti
nēt aliq̈ ad sapientiā. sicut in
libro duodecīo nrā p̄cessit distic
tio. Nā in pricipio erat verbū.
et verbū erat apud deū et deus
erat verbū hoc erat in pricipio
apud deū. oīa p ipm̄ fcā sūt ⁊ si
ne ipō fcm̄ ē nichil. qd̓ fcm̄ ē in
ipō vita erat ⁊ vita erat lux ho
minū et lux in tn̄bris lucet. et
tenebre eā nō cōprehenderūt.
cōtēplatiuā vitā reqrit. ⁊ ītel
lectuali mēte cernendū ē: q̇ in re q̄
to magis q̇sq; pfecerit. tanto fi

et sine dubitatione sapientior. Sed
propter id quod ait. lux lucet in tenebris
et tenebre eam non comprehenderunt. fi
de utique opus erat: qua crederetur quod
non videretur. Tenebras quippe intelligi
voluit. aversa ab huiusmodi luce.
eaque minus ydonea contueri corda
mortalium. Propter quod adiungit et di
cit. Fuit homo missus a deo cui no
men erat iohannes: hic venit in
testimonium ut testimonium perhiberet
de lumine. ut omnes crederent per illum.
Hoc iam temporaliter gestum est: et ad
scientiam pertinet que cognitione
historica continetur. Hominem autem
iohannem in fantasia cogitamus. que de
humane nature noticia impressa est
nostre memorie: et hoc eodem modo cogi
tant sive qui ista non credunt sive
qui credunt. Utrisque enim notum est quid sit
homo. cuius exteriorem partem idest corpus
per corporis lumina didicerunt. interio
rem vero idest animam in seipsis. quia et
ipsi homines sunt: et per humanam conversa
tionem cognitam tenent ut possint
cogitare quod dicitur. fuit homo missus
a deo cui nomen erat iohannes. quia et
nomina sicut loquendo et audiendo.
Quod autem ibi est missus a deo fide
tenent qui tenent: et qui fide non te
nent. aut dubitatione ambigunt.
aut infidelitate derident. Utrique
tamen si non sunt ex nimio minus insipi
entium qui dixit in corde suo
non est deus: hec audientes verba
utrumque cogitant. et quid sit deus

et quid sit mitti a deo. et si non sicut
res se habent. aut certe sicut va
lent. Fidem porro ipsam quam vi
det quisque in corde suo esse si credit vel
non esse si non credit. aliter novimus:
non sicut corpora que videmus oculis
corporis et per ipsorum ymagines quas
memoria tenemus et etiam absen
tia cogitamus: nec sicut ea que non
vidimus et ex hiis que vidimus cogi
tatione utcumque formamus et memo
rie commendamus. quo recurramus cum
voluerimus. ut illic ea vel potius
qualescumque ymagines eorum quas i
bi fiximus. similiter recordatione cer
namus: nec sicut hominem vivum cu
ius animam etsi non videmus ex
nostra conicimus et ex motibus cor
poralibus hominem vivum sicut viden
do didicimus. intuemur cogitatione.
non sic videtur fides in corde in quo est
ab eo cuius est: sed eam tenet certissima
scientia clamatque conscientia. Cum itaque
propterea credere iubeamur. quia id quod
credere iubemur videre non possumus:
ipsam tamen fidem quando inest nobis
videmus in nobis: quia et rerum abse
ntium presens est fides. et rerum que foris
sunt intus est fides. et rerum que non vi
dentur videtur fides: et ipsa tamen temporaliter
fit in cordibus hominum. et si ex fideli
bus infideles fiunt perit ab eis. A
liquando autem et rebus falsis accommoda
tur fides. loquimur enim sicut dica
mus: habita est ei fides et decepit.
Qualis fides: Si tamen et ipsa di

cendā ē fides. nō culpabilit᷑ de cor
dibus perit. quādo eā īuenta ve
ritas pellit: optabiliter aūt re᷒
verarū in easdē res fides transit.
Nō enī dicendū est perit. qū ea
q̄ credebant᷑ vident᷑. Nūq̄d ei ad
huc fides dicenda ē. cū defiīita sit
in ep̄la ad hebreos fides: dictūq̄ʒ
(l' ꝯstitutionē)
sit eā ee cōuictionē rerū q̄ nō vi
dent᷑: Deinde q̄d sequit᷑ hic venit
ī testimoniū ut testimoniū phibet
de lūie. ut oēs credent p illā: actio
ut diximꝰ tpalis ē. Tpalit᷑ enī tes
timoniū phibet᷑ eā de re sēpitna.
q̄d ē itelligibile lumē: de quo ut
testimoniū phibet venit iohēs q̄
nō erat lux ſ ut testimoniū phibet
de lūie. Adiūgit enī. Erat lux vea
q̄ illūiat oēm hoīem veniēte in
hūc mūdū. In mūdo erat ⁊ mū
dus p ipm fcūs ē: et mūdus eū
nō cognouit. In ꝓpria venit: ⁊ sui
eū nō receperūt. Hec ūba oīa q̄
latinā linguā sciūt ex ūbis in
telligūt q̄s nouerūt: quaꝝ ali
q̄ nobis īnotuerūt p corpis sen
sus sicut homo sicut ipe mūdꝰ
cuius tā euidentē magnitudiēʒ
cernimꝰ sicut eorūdē verboꝝ so
ni nā et auditus sensus ē corpo
ris: aliq̄ aūt p animi ratione si
cut id q̄d dictū ē sui eū nō rece
perūt itelligit᷑ cū nō ī eū credi
derūt. Q̄d q̄d sit nullo corpis se
su ſ animi ratiōē cognouimꝰ:
ipoꝝ eā verboꝝ nō sonos ſ sig
nificatiōes ptim p corpis sensū
ptim p animi ratione didicimꝰ:
nec ea verba nūc pmū audiui
mꝰ ſ q̄ iā audieramꝰ. et nō solū
ipa verū eā q̄ significaret co
dita meōria tenebamꝰ et hic
agnouimꝰ. Hoc enī nomē dis
sillabū cū dicit᷑ mūdus qm̄ so
nus ē res vtiq̄ʒ corpalis p corpꝰ
īnotuit idʒ p aurē: ſ eā q̄d sig
nificat p corpus īnotuit. idʒ p
oclōs carnis. Mūdus q̄ppe ī qn̄
tū notus ē videntibʒ notus est.
At hoc ūbū q̄tuoꝛ sillabarū q̄d
ē crediderūt sono suo qm̄ corpꝰ
ē p aurē carnis illabit᷑. Q̄d aūt
significat. nullo corpis sensu ſ
animi ratiōē cognoscit᷑. Nisi
eñ q̄d sit crediderūt p animū
nossemꝰ: nō itelligeremꝰ q̄d nō
fecerūt illi de quibʒ dcm̄ ē. et sui
eū nō receperūt. Sonus ergo v
bi foris sonat et īstrepit auribus
corpis: et attingit sensū q̄ vocat᷑
auditus. Species q̄ʒ hoīs ⁊ ī no
bis ipis nota ē. et foris secus in a
liis adest corpis sensibʒ: oclis eū
videt᷑ auribʒ eū audit᷑ tactui eū
tenet᷑ ⁊ tangit᷑. Habet etiā in
meōria nr̄a ymaginē suā: in
corpalē quidē ſ corpi silem. Mū
di deniq̄ʒ ipius mirabil' pulchri
tudo foris secus p̄sto ē ⁊ aspectibʒ
nr̄is: et ei sensui q̄ dicit᷑ tactus
si q̄d eius attigimꝰ. Habet etiā
ipe ītus ī meōria nr̄a ymagi

nem suam: ad quam recurrimus cum cum vel septi parietibus vel etiam in tenebris cogitamus. Sed de hys per imaginibus rerum corporalium incorporalibus quidem habentibus tamen similitudines corporum et ad vitam exterioris hominis pertinentibus, iam satis in undecimo libro locuti sumus. Nunc autem agimus de homine interiore. et eius ea scientia: que rerum est temporalium et mutabilium. In cuius intentione cum assumitur aliquid etiam de rebus ad exteriorem hominem pertinentibus. ad hoc assumendum est ut aliquid inde doceatur quod rationalem adiuvet scientiam: ac per hoc rerum quas communes cum animantibus irrationabilibus habemus rationalis usus ad interiorem hominem pertinet. Nec recte dici potest cum irrationabilibus animantibus eum nobis esse communem.

Fides vero (Cap. secundum.) de qua in hoc libro aliquanto diutius disputare certa dispositionis nostre ratione compellimur. quam qui habent fideles vocantur et qui non habent infideles sicut hy qui venientem in propria dei filium non receperunt. quamvis ex auditu in nobis facta sit: non tamen ad eum sensum corporis pertinet qui appellatur auditus quoniam non est sonus. nec ad oculos huius carnis quoniam non est color aut corporis forma. nec ad eum qui dicitur tactus quoniam corpulentie nichil habet. nec ad ullum sensum omnino corporis: quoniam cordis est res ista non corporis. nec foris est a nobis sed in intimis nobis: nec eam quisquam hominum videt in alio. sed unusquisque in semetipso. Denique potest et simulatione confingi: et putari esse in quo non est. Suam quisque igitur fidem apud seipsum videt: in altero autem credit eam esse non videt: et tanto firmius credit quanto fructus eius magis novit quos operari solet fides per dilectionem. Quamobrem omnibus de quibus evangelista subiungit et dicit. quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri hys qui credunt in nomine eius. qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri sed ex deo nati sunt. fides ista communis est: et non sicut aliqua corporis forma communis est ad videndum omnium oculis quibus presto est. ex ipsa quippe una omnium cernentium quodammodo informantur aspectus: sed sicut dici potest omnibus hominibus esse facies humana communis. Nam hoc ita dicitur: ut tamen singuli suas habeant. Et una sane doctrina impressam fidem credentium cordibus singulorum qui hoc idem credunt verissime dicimus: sed aliud sunt ea que creduntur aliud fides qua creduntur. Illa quippe in rebus sunt: que vel esse vel fuisse vel futura esse dicuntur. Hec autem in animo credentis est ei tantum conspicua cuius est: quamvis sit et in alys non ipsa sed similis. Non enim numero est una sed genere. Propter similitudinem tamen et nullam diversi

tate magis una dicitur esse quam multas. Nam et duos homines simillimos cum videmus: una facie dicimus et mirandam amborum. Facilius itaque dicitur multas animas fuisse singulas utique singulorum, de quibus legimus in actibus apostolorum quod eis fuit anima una: quam ubi dicit apostolus una fides tot eas audet quisquam dicere quot fideles. Et tamen qui dicit o mulier magna est fides tua. et alteri modice fidei quare dubitasti: suam cuique esse significat. Sed ita dicitur eadem credentium fides una. quemadmodum eadem volentium voluntas una: cum et in ipsis qui hoc idem volunt voluntas sua sit cuique conspicua. alterius autem lateat quamvis idem velit. et si aliquibus signis sese indicet creditur potius quam videtur. Unusquisque autem sui animi conscius non credit utique hanc esse suam: sed plane pervidet voluntatem. Capitulum tercium.

Est quedam sane eiusdem nature vivacis et racionem utentis tanta conspiratio: ut cum lateat alterum quid alter velit. nonnulle sint tamen voluntates omnium etiam singulis note: et cum quisque homo nesciat quid homo alius unus velit in quibusdam rebus possit scire quid omnes velint. Unde illa cuiusdam mimi facetissima predicatur urbanitas: qui cum se promisisset in theatro quid in animo haberent. et quid vellent omnes aliis ludis esse dicturum. atque ad diem constitutum ingenti expectatione maior multitudo confluxeret. suspensis et silentibus omnibus dixisse fertur. Vili vultis emere: et caro vendere. In quo dicto levissimi scenici omnes tamen conscientias invenerunt suas: eique vera et tamen ante oculos omnium constituta ut tamen improvisa dicenti mirabili favore plauserunt. Cur autem tam magna expectatio facta est illo promittente omnium voluntatem se esse dicturum: nisi quia latent hominem aliorum hominum omnium voluntates? Sed numquid latuit ista istum? Numquid quemquam latet? Que tandem causa? nisi quia sunt quedam que non incongruenter in aliis de se quisque coniciat compaciente vel conspirante vicio seu natura? Sed aliud est videre voluntatem suam: aliud quamvis certissima coniectura conicere alienam. Nam conditam romam tam certum habeo in rebus humanis quam constantinopoli: cum romam viderim oculis meis. de illa vero nichil noverim nisi quod aliis testibus credidi. Et mimus quidem ille vel seipsum intuendo vel alios quoque experiendo vili velle emere et caro vendere omnibus id credidit esse commune. Sed quoniam revera vicium est: potest quisque adipisci eiusmodi iusticiam. vel alterius alicuius vicii quod huic contrarium est incurrere pestilenciam: qua et huic resistat et vincat. Nam scio ipse hominem cum venalis codex ei fuisset oblatus. precijque eius ignarum

et ideo quoddam exiguum poscente accepit venditore: iniustum precium quod multo amplius erat nec opinanti reddidisse. Quid si etiam quisque sit tanta nequicia possessus ut vili vendat quod dimiserunt parentes? et caro emat quod consumat libidinibus? Non est ut opinor incredibilis ista luxuries? et si querantur tales reperiuntur aut etiam non quesiti fortassis occurrant: qui nequicia maiore quam theatrica propositionem vel pronunciationem theatricam insultant. magno precio stupra emendo parvo autem rura vendendo. Largitionis etiam gratia novimus quosdam emisse frumenta carius et vilius vendidisse suis civibus. Illud etiam quod vetus poeta dixit ennius. omnes mortales sese laudari optant: profecto de seipso et de hiis quos expertus fuerat. coniecit in aliis: et videtur pronunciasse omnium hominum voluntates. Denique si et mimus ille dixisset. laudari omnes vultis nemo vestrum vult vituperari: similiter quod esset omnium voluntatis dixisse videretur. Sunt tamen qui vicia sua oderint. et in quibus sibi displicent ipsi nec ab aliis se laudari velint. graciasque agant obiurgantium benivolentie: cum ideo vituperant ut corrigant. At si dixisset. omnes beati esse vultis miseri esse non vultis: dixisset aliquid quod nullus non agnosceret in sua voluntate. Quidquid enim aliud quisque latenter velit: ab hac voluntate que omnibus et in omnibus satis nota est non recedit.

Capitulum quartum.

Mirum est autem cum capessende atque retinende beatitudinis voluntas una sit omnium. unde tanta existat de ipsa beatitudine cursus varietas et diversitas voluntatum: non quod aliquis eam nolit. sed quod non omnes eam norint. Si enim omnes eam nossent: non ab aliis putaretur esse in virtute animi. aliis in corporis voluptate. aliis in utraque. et aliis atque aliis alibi atque alibi. Ut enim eos queque res maxime delectavit: ita in ea constituerunt vitam beatam. Quomodo igitur ferventissime amant omnes quod non omnes sciunt? Quis potest amare quod nescit? sicut iam de hac re in libris superioribus disputavi. Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus? nec tamen scitur ab omnibus? An forte sciunt omnes ipsa que sit. sed non omnes sciunt ubi sit? Et inde contencio est. quasi vero de aliquo mundi huius agatur loco ubi debeat quisque velle vivere qui vult beate vivere: ac non ita queratur ubi sit beatitudo. sicut queritur que sit. Nam utique si in corporis voluptate est. ille beatus est qui fruitur corporis voluptate? si in virtute animi. ille qui hac fruitur: si in utraque. ille qui fruitur utraque. Cum itaque alius dicit. beate vivere est voluptate corporis frui. alius autem. beate vivere est virtute animi frui? nonne aut am

bo nesciut q̃ sit bt̃a vita. aut nõ
ambo sciunt: Quõ ergo ambo
eam amãt: si nemo pt̃ amare qd̃
nescit: An forte falsũ ẽ. qd̃ p ve
rissimo certissimoq3 posuim9: be
ate viue oẽs hoĩes velle: Si eñ
bt̃e viue est ubi gr̃a scd̃m ani
mi v̓tute viue: quõ bt̃e viuere
wlt qui hoc nõ wlt: Nõne ve
rius dixerim9. hõ iste nõ wlt be
ate viue. qi nõ wlt scd̃m v̓tu
tẽ viue. qd̃ solũ ẽ bt̃e viue: Nõ
igit̃ oẽs bt̃e viue volũt ymo
pauci hoc volũt: si nõ est bt̃e
viue nĩ scd̃m v̓tute animi viue.
qd̃ mlti nolũt. Itã ne falsũ erit.
vñ nec ipe cũ achademicis oĩa
dubia sint achademicus cyce
ro dubitauit: qui cũ vellet ĩ
ortensio dyalogo ab aliqua
re certa de qua nullus ambiget
sumere sue disputationis exordi
ũ. bt̃i certe ĩquit oẽs ẽẽ uolum9:
Absit ut hoc falsũ ẽẽ dicam9.
Qd̃ igit̃: An dicendũ ẽ etiã si ni
chil sit aliud bt̃e viue q̃ scd̃m v̓
tute animi viue: tñ et qui hoc
nõ wlt. bt̃e wlt viue: Nimis
qdem videt̃ hoc absurdũ. Ta
le ẽ eñ ac si dicam9: et qui non
wlt bt̃e viue. bt̃e wlt viuere.
Istã repugnantiã qs audiat
qs ferat: Et tñ ad hanc cõtru
dit necessitas: si et oẽs bt̃e vel
le viue verũ ẽ. et nõ oẽs sic uo
lũt viue quõ solũ viuit̃ bt̃e.

An forte Capl̃m quĩtũ.
illud ẽ qd̃ nos ab hys an
gustys possit eruere: ut qm̃ dix
im9 ibi quosq3 posuisse beatã
vitã qd̃ eos maxime delectau̓it.
ut voluptas epycuru. virtus
zenonẽ sic aliũ aliqd aliud.
nichil dicam9 ẽẽ bt̃e viue. nisi
viue scd̃m delectationẽ suã: Et
ideo falsũ nõ ẽ qr oẽs bt̃e viuere
velĩt: qr oẽs ita uolũt ut queq3
delectat. Nã et hoc mĩmo si pnũci
atũ eẽt in theatro: oẽs id ĩ suis
volũtatib3 ĩuenirent. Sed et hoc
q3 cycero cũ sibi ex aduso pposu
isset. ita redarguit: ut qui hoc
sentiũt erubescat. Ait eñ. Ecce
aũt nõ philosophi quidẽ sed
prompti tñ ad disputandũ: oẽs
aiũt ẽẽ btõs q viuant ut ipsi
velint. Hoc ẽ qd̃ nos dixim9.
ut q̃sq3 delectat. Sz mox ille sb
icit. Falsũ id quidẽ. Velle eñ
qd̃ nõ deceat: idẽ ipm̃ miserri
mũ est. Nec tã miserũ est non
adipisci qd̃ velis: q̃ adipisci
velle qd̃ nõ oporteat. pclarissĩe
oĩno atq3 verissĩe. Qs nãq3 ita
sit mente cecus et ab oĩ luce de
coris alienus ac tenebris dede
coris ĩuolutus: ut eũ qui ne
qter viuit ac turpiter. et nullo phi
bente nullo vlciscente nullo sal
tẽ reprehendẽ audente insup et
laudantib3 plimis. qm̃ sicut
ait scriptura diuina. laudatur

petior in desideriis anime sue et qui iniqua gerit benedicitur. implet omnes suas facinorosissimas et flagitiosissimas voluptates ideo beatum dicit qui vivit ut vult. cum profecto quamvis et sic miser esset. minus tamen esset si nichil eorum que perperam voluisset habere potuisset. Etiam mala enim voluntate vel sola quisque miser efficitur. sed miserior potestate qua desiderium male voluntatis impletur. Quapropter quoniam verum est quod omnes homines esse beati velint idque unum ardentissimo amore appetant. et propter hoc cetera quecumque appetunt. nec quisquam potest amare quod omnino quid vel quale sit nesciat. nec potest nescire quid sit quod velle se scit: sequitur ut omnes beatam vitam sciant. Omnes autem beati habent quod volunt. quamvis non omnes qui habent quod volunt continuo sint beati: continuo autem miseri qui vel non habent quod volunt. vel id habent quod non recte volunt. Beatus igitur non est. nisi qui habet omnia que vult: et nichil vult male.

Capitulum sextum

Cum ergo ex his duobus beata vita constet. atque omnibus nota omnibus cara sit: quid putamus esse cause cur horum duorum quando utrumque non possunt. magis eligant homines ut omnia que volunt habeant? quam ut omnia bene velint etiam si non habeant? An ipsa est pravitas generis humani? ut cum eos non lateat nec illum beatum esse qui quod vult non habet. nec illum qui quod male vult habet. sed illum qui et habet quecumque vult bona et nulla vult mala. ex his duobus quibus beata vita perficitur quando utrumque non datur id eligatur potius unde magis a beata vita receditur? Longius quippe ab illa est quicumque adipiscitur male concupita. quam qui non adipiscitur concupita: cum potius eligi debuerit voluntas bona. atque preponi etiam non adepta que appetit. Propinquat enim beato qui bene vult quecumque vult: et que adeptus cum fuerit beatus erit. Et utique non mala sed bona beatum faciunt: quando faciunt. Quorum bonorum sit aliquid iam idque non parvi estimandum. eam ipsam scilicet voluntatem bonam: qui de bonis quorum capax est humana natura non de ullius mali perpetratione vel adeptione gaudere desiderat. et bona qualia et in hac misera vita esse possunt prudenti temperanti forti et iusta mente sectatur. et quantum datur assequitur. ut etiam in malis sit bonus: et finitis malis omnibus atque impletis bonis omnibus sit beatus.

Capitulum septimum

Ac per hoc in ista mortali vita erroribus erumnisque plenissima precipue fides est necessaria: qua in deum creditur. Non enim quecumque bona maximeque illa quibus quisque fit bonus. et illa quibus fiet beatus:

unde nisi a deo in hominem veniant et homini accidant inveniri potest. Cum autem ex hac vita ab eo qui in his miseriis fidelis et bonus est ventum fuerit ad beatam: tunc erit vere quod nunc esse nullo modo potest. ut sic homo vivat quomodo vult. Non enim volet male vivere in illa felicitate: aut volet aliquid quod deerit. aut deerit quod voluerit. Quicquid amabitur aderit: nec desiderabitur quod non erit. Omne quod ibi erit bonum erit. et summus deus summum bonum erit. atque ad fruendum amantibus presto erit: et quod est omnino beatissimum ita semper fore certum erit. Nunc vero fecerunt quidem sibi philosophi sicut eorum cuique placuit vitas beatas vitas suas: ut quasi propria virtute possent quod communi mortalium conditione non poterant: sic scilicet vivere ut vellent. Sentiebant enim aliter beatum esse neminem posse: nisi habendo quod vellet. et nichil patiendo quod nollet. Quis autem non qualemcumque vitam qua delectatur et ideo beatam vocat vellet sic esse in sua potestate: ut eam posset habere perpetuam? Et tamen quis ita est? quis vult pati molestias quas fortiter toleret? quamvis eas velit possitque tolerare si patitur? Quis velit in tormentis vivere? etiam qui potest in eis per patientiam tenendo iusticiam laudabiliter vivere? Transitura cogitaverunt hec mala qui ea pertulerunt: vel cupiendo habere vel timendo amittere quod amabant sive nequiter sive laudabiliter. Nam multi per transitoria mala ad permansura bona fortiter tetenderunt. Qui profecto spe beati sunt: etiam cum sunt in transitoriis malis per que ad bona non transitoria perveniunt. Sed qui spe beatus est. nondum beatus est. Expectat namque per patientiam beatitudinem quam nondum tenet. Qui vero sine ulla spe tali sine ulla tali mercede cruciatur: quantamlibet adhibeat tolerantiam non est beatus veraciter sed miser fortiter. Neque enim propterea miser non est: quia miserior esset. si et impatienter miseriam sustineret. Porro si ista non patitur que nollet pati in suo corpore: nec tunc quidem beatus habendus est. qui non vivit ut vult. Ut enim alia omittam que corpore illeso ad animum pertinent offensiones sine quibus vivere vellemus et sunt innumerabilia: vellet utique si posset ita salvum atque incolume habere corpus. et nullas ex eo pati molestias: ut id haberet in potestate aut in ipsa incorruptione corporis. Quod quia non habet. et pendet in incerto: profecto non vivit ut vult. Quamvis enim per fortitudinem sit paratus excipere et equo ferre animo quicquid adversitatis acciderit: mavult tamen ut non accidat et si possit facit? atque ita paratus est in utrumque. ut quantum in ipso

alterū optet alterū vitet: et si qđ
vitat īcurrerit ideo nolēs ferat
q̄ fieri nō potuit qđ uolebat.
Ne opprimat ergo sustinet: ꝫ p̄mi
nollet. Quō ergo viuit ut vult.
An q̄ uolens fortis ē ad ferēda
q̄ nollet illata: Ideo igit id vult
qđ pt: qm̄ qđ vult nō potest. Hec
ē tota vtrū ridēda an pocꝰ mi
seranda supbor̄ btitudo mor
taliū gloriantiū se viuē ut uo
lūt: q̄ uolentes paciēt ferūt
q̄ accidē sibi nolūt. Hoc est en̄
aiūt qđ sapienter dixit terentiꝰ.
Qm̄ nō pt id fieri qđ vis: id ue
lis qđ possis. Cōmode hoc dcm̄
eē q̄s negat: Sꝫ consiliū ē datū
misero ne eēt miserior. Beatoꝝ
aūt quales sese oēs uolūt: nō
rēe nec vē dicit̄. ubi nō pt fieri
qđ uis. Si enī btūs ē. q̄tq̄d vult
fieri pt: q̄ nō vult qđ fieri nō
pt. Sꝫ nō ē mortalitatis huiꝰ
hec vita: nec erit n̄ qn̄ ⁊ imor
talitas erit. Que si nullo mō hoī
dari posset. frustra etiā btitudo
q̄reret̄: q̄ sine imortalitate nō
potest esse

Caplm̄ octauū.

Cum ergo bti eē oēs hoīes
uolūt: si verū uolūt. pfcō eē ⁊
imortales uolūt. Aliter eī bti
eē nō pn̄t. Deniqꝫ ⁊ de imorta
litate interrogati. sicut de btitu
dine: oēs eā se uelle r̄ndent. Sꝫ
q̄liscūqꝫ btitudo q̄ pocius voce
t̄ q̄ sit in hac vita q̄rit̄. ymo
vō fingit̄ dū imortalitas despat̄:
sine q̄ vera btitudo eē nō pt. Ille
q̄ppe btē viuit. qđ iā supius dixi
mꝰ et astruendo satisfecimꝰ. qui
viuit ut vult: nec male aliqđ
vult. Nemo āt male vult imorta
litatē: si eius hūana capax ē dō
donāte natā. Cuiꝰ si capax nō ē:
nec btitudis capax ē. Ut eī hō
btē viuat. optet ut viuat. Que
porro moriente uita ipa deserit.
bta vita cū illo manē quō pt.
Cū āt deserit: aut nolentē p̄cul
dubio deserit aut uolentē aut
neutrū. Si nolentē: quō ē bta
vita. q̄ ita ē in volūtate ut nō
sit in ptāte: Cūqꝫ btūs nemo sit
aliq̄d uolendo nec habendo: q̄n
to minꝰ btūs ē. qui nō honoē
nō possessioē nō qualibet alia
re ꝫ ipā bta vita nolens deserit.
qn̄ ei vita ulla erit: Unū ⁊ si nul
lus sensus relinquit̄ quo sit mi
sera. pp̄terea cū bta vita discedit
qm̄ tota vita discedit: miser ē
tn̄ q̄ diu sentit. q̄ scit se nolēte
cōsumi. pp̄t qđ cetera et qđ p̄ ce
teris diligit. Nō igit̄ pt vita ⁊
bta eē ⁊ nolente deserere. q̄ bts
nemo nolens fit: ac p hoc q̄to
magis nolentē deserendo miserū
facit. q̄ si nolenti p̄sto eē miserū
facit. Si aūt volentē deserit: e
tiā sit quō bta erat. quā pire
noluit q̄ habebat: Restat ut
dicant neutrū eē in aīo bti: id ꝫ

cū deseri a btā vita cū p morte de
serit tota vita. nec nolle nec vel
le. ad vtrūq3 cū parato & equo cor
de consiste. Sed nec illa btā ē
vita: q̄ talis ē ut quē btm̄ fa
cit. amore eius idigna sit. Q̄
mō enī ē btā vita. quā non a
mat btūs? Aut quō amat. qd̄
vtrū vigeat an pereat idifferent
accipit? n̄ forte vtutes q̄s ppt
solā btitudinē sic amam⁹ per
suadē nob̄ audent ut ipam bti
tudinē nō amem⁹? Qd̄ si fac
ūt. eciā ipas vtiq3 amaē desisti
mus: qm̄ illā pp̄ter quā solā is
tā amauim⁹ nō amam⁹. Deinde
quomō erit vēa illa tā pbtā tā
examinata tā eliquata tā cta
sentēcia. btōs ēē oēs hoīes velle?
si ipi qui iā beati sūt bti ēē nec
nolūt nec uolūt? Aut si uolūt
ut veritas clamat aut natā
cōpellit cui sūme bonus & imu
tabiliter bt̄s creator hoc īdidit:
si uolūt in quā bti ēē qui bti st̄.
beati nō ēē vtiq3 nolūt. Si at̄
bti nō esse nolūt: pculdubio no
lūt cōsumi & pire qd̄ bti sūt. nec
n̄ viuētes bti ēē pnt̄. Nolūt igr̄
pire qd̄ viunt. Immortales er
go ēē volūt: quicūq3 vē bti vl̄ st̄
vl̄ ēē cupiūt. Nō aūt viuit bte.
cui nō adest qd̄ vlt. Nullomō
igr̄ ēē poterit vita vēaciter be
ata: n̄ fuerit sempitna. Hanc
vtrū capiat hūana natā. qm̄
tū desiderabilē confitet̄. nō per
ua questio ē. Sz si fides adsit q̄
inest eis quibz dedit ptātē ihe
sus filios dei fieri: nulla q̄stio ē.

Humanus. Cap. nonū.

Humanis qppe argumētationibz
hoc īuenire conātes. vix pau
ci magno pditi īgenio habū
dantes ocio doctrinis q3 subti
lissis eruditi. ad īdagandā so
lius aīe īmortalitatē puenire
potuerūt: cui tū anime btām
vitam nō īuenerūt stabilē.
idz verā. Ad miserias eā qppe
vite hui⁹ eciā post btitudinē
redire dixerūt. Et qui eor̄ de
hac erubuerūt sentēcia. et a
nimā purgatā in sempitna
btitudine sine corpe collocan
dā putauerūt. talia de mūdi
retrorsū etnitate sentiūt. ut
hanc de aīa sentenciā suā ipi
redarguāt? qd̄ hic longū ē de
mōstrare: s3 in libro duodecīo
de ciuitate dei satis a nobis est
q̄tū arbitror explicatū. Fides
aūt ista totū hoīem īmortalē
futurū qui vtiq3 cōstat aīa et
corpe et ob hoc uē btm̄ nō ar
gumētatione hūana s3 dīna
auctoritate pmittit. Et ideo
cū dcm̄ esset in euāgelio. q ihc
dederit ptātem filios dei fieri hys
qui receperūt eū. & qd̄ sit rece
pisse eū breuit̄ fuisset exposi
tū dicendo credentibz ī noīe ei⁹.

quo filii dei fierent esset adiunctum.
qui non ex sanguinibus neque ex volunta
te carnis neque ex voluntate viri
sed ex deo nati sunt: ne ista hominum quam
videmus et gestamus infirmitas tan
tam excellentiam desperaret. ilico ad
nexum est. et verbum caro factum est et
habitavit in nobis: ut a contra
rio suaderet quod incredibile vide
batur. Si enim natura dei filius propter
filios hominum misericordia factus est hominis
filius. hoc est enim verbum caro factum
est et habitavit in nobis: quanto
est credibilius natura filios hominis
gratia dei fieri filios dei et habitare
in deo in quo solo et de quo solo
esse possint beati participes immor
talitatis eius effecti: propter quod
persuadendum dei filius particeps
nostre mortalitatis effectus est.

Hos itaque Cap. tercium
qui dicunt itane defuit
deo modus alius quo liberaret
homines a miseria mortalitatis
huius. ut unigenitum filium deum si
bi coeternum hominem fieri vellet in
duendo humanam animam et carnem
mortalemque factum mortem perpeti. pa
rum est sic refellere ut istum modum
quo nos per mediatorem dei et ho
minum hominem christum ihesum deus li
berare dignatur asseramus bonum
et divine congruum bonitati: verum
eciam ut ostendamus non quidem a
lium modum possibilem deo defuisse
cuius potestati cuncta equaliter subia

dignitati

cent. sed sanande nostre miserie conve
nienciorem modum alium non fuisse
nec esse oportuisse. Quid enim tam neces
sarium fuit ad erigendam spem nos
tram mentesque mortalium condi
cione ipsius mortalitatis ab
iectas ab immortalitatis despe
racione liberandas quam ut demonstra
retur nobis quanti nos penderet deus.
quantumque nos diligeret. Quid vero hu
ius rei tanto isto indicio manifestius
atque preclarius. quam ut dei filius im
mutabiliter bonus in se manens
quod erat. et a nobis pro nobis acci
piens quod non erat preter sue nature
detrimentum nostre dignatus in
ire consorcium prius sine ullo ma
lo suo merito mala nostra perferret:
ac sic iam credentibus quantum nos diligat
deus et quod desperabamus iam speranti
bus dona in nos sua sine ullis
bonis meritis nostris immo precedenti
bus et malis meritis nostris inde
bita largitate conferret: Quia et
ea que dicuntur merita nostra dona
sunt eius. Ut enim fides per dilectionem
operetur: caritas dei diffusa est
in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus
est nobis. Tunc est autem datus: quando est
ihesus resurrectione glorificatus. Tunc
enim se missurum eum esse promisit et
misit: quia tunc sicut de illo scriptum
est et ante predictum. ascendit in altum.
captivavit captivitatem dedit do
na hominibus. Hec dona sunt merita
nostra: quibus ad summum bonum im

mortalis beatitudinis perveniremus? Commendat autem inquit apostolus caritatem suam deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus christus pro nobis mortuus est: multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum. Adhuc addidit et dixit. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filii eius: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Quos peccatores dixit prius hos postea inimicos dei: et quos prius iustificatos in sanguine ihesu christi. eos postea reconciliatos per mortem filii dei: et quos prius salvos ab ira per ipsum eos postea salvos in vita ipsius. Non ergo ante istam gratiam quomodolibet peccatores: sed in tantis peccatis fuimus ut inimici essemus dei. Superius autem idem apostolus nos peccatores et inimicos dei duobus evidentem nominibus appellavit: uno velut mitissimo alio plane atrocissimo dicens. Si enim christus cum infirmi essemus adhuc iuxta tempus pro impiis mortuus est. Quos infirmos eosdem impios nuncupavit. Leve aliquid videtur infirmitas: sed aliquando talis est ut impietas nominetur. Nisi tamen infirmitas esset medicum necessarium non haberet: qui est hebraice ihesus. grece sother. nostra autem locutione salvator. Quod verbum latina lingua antea non habebat sed habere poterat: sicut potuit r

quando voluit. Hec autem apostoli sententia precedens ubi ait adhuc cum infirmi essemus iuxta tempus pro impiis mortuus est. coheret his duabus sequentibus: quarum in una dixit peccatores in alia inimicos dei. tamquam illis singulis reddiderit singula. peccatores autem ad infirmos. inimicos dei referens ad impios.

Sed quid est **Cap. undecimum.** iustificati in sanguine ipsius? Que vis est huius sanguinis obsecro? ut in eo iustificentur credentes: Et quid est reconciliati per mortem filii eius? Itane vero cum irasceretur nobis deus pater vidit mortem filii sui pro nobis? et placatus est nobis? Numquid ergo filius eius usque adeo nobis iam placatus erat ut pro nobis etiam dignaretur mori: pater vero usque adeo adhuc irascebatur ut nisi filius pro nobis moreretur non placaretur? Et quid est quod alio loco idem ipse doctor gentium. quid ergo inquit dicemus ad hec? Si deus pro nobis. quis contra nos? Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit eum? quomodo non et cum illo omnia nobis donavit? Numquid nisi iam placatus esset pater. proprio filio non parcens pro nobis eum traderet? Nonne videtur hec illi velut adversa esse sententia? In illa moritur pro nobis filius et reconciliatur nobis pater per eius mortem: in hac autem tamquam

prior nos dilexerit patri ipse propter
nos filio non pepercit. ipse pro nobis
eum tradidit ad mortem. Sed video
quod et ante pater dilexerat nos. non so
lum antequam pro nobis filius more
retur. sed antequam conderet mundum:
in potestate apostolo qui dicit. Sicut ele
git nos in ipso ante mundi consti
tutionem. Nec filius patre sibi
non parcente pro nobis velut in
vitus est traditus: quia et de ipso
dictum est. qui me dilexit et tradi
dit semetipsum pro me. Omnia ergo
simul et pater et filius et amborum spiritus
pariter et concorditer operantur.
Tamen iustificati sumus in christi san
guine: et reconciliati sumus deo per
mortem filii eius. Et quomodo id fac
tum est. ut potero et iam id quantum
satis videbitur explicabo. Cap.

Quadam ius duodecimum.
ticia dei in potestatem dyabo
li traditum est genus humanum: pec
cato primi hominis in omnes utriusque
sexus commixtione nascentes ori
ginaliter transeunte. et parentum
primorum debito universos poste
ros obligante. Hec traditio
prius in genesi significata est: u
bi cum serpenti dictum esset terram ma
ducabis. homini dictum est. terra es et in
terram ibis. Eo quod dictum est in terram
ibis mors corporis pronunciata est:
quia nec ipsam fuerat experturus
si permansisset ut factus est
rectus. Quod vero viventi ait terra
es: ostendit totum hominem in deterius
commutatum. Tale est enim terra es: qua
le est illud. non permanebit spiritus
meus in hominibus istis quia caro
sunt. Tunc ergo demonstravit ei dictum:
cui dictum fuerat. terram manducabis.
Apertius autem apostolus hoc predicat ubi
dicit. Et vos cum essetis mortui
delictis et peccatis vestris in quibus aliquando
ambulastis secundum seculum mundi huius.
secundum principem potestatis aeris huius
spiritus eius qui nunc operatur in filiis
diffidencie. in quibus et nos omnes
aliquando conversati sumus in desideriis
carnis nostre facientes voluntatem
carnis et affectionum: et eramus
natura filii ire sicut et ceteri. Filii
diffidentie sunt infideles. Et quis
hoc non est. antequam fidelis fiat? Quo
circa omnes homines ab origine sub
principe sunt potestatis aeris: qui operatur
in filiis diffidencie. Et quod dixi
ab origine: hoc est quod dicit apostolus
natura et se fuisse sicut et ceteros.
Natura scilicet ut est depravata
peccato: non ut recta creata est ab ini
cio. Modus autem iste quo tra
ditus est homo in dyaboli potestatem.
non ita debet intelligi tanquam hoc deus
fecerit aut fieri iusserit: sed quod tan
tum permiserit: iuste tamen. Illo enim
deserente peccantem. peccati auctor
ilico invasit. Nec ita sane deus
deseruit creaturam suam: ut non se
illi exhiberet deum creantem et vivi
ficantem. et inter penalia mala.

etiam bona multa malis prestantem. Non enim continuit in ira sua miserationes suas; nec hominem a lege sue potestatis amisit, quando in potestate dyaboli esse permisit: quia nec ipse dyabolus a potestate omnipotentis alienus est, sicut neque a bonitate. Nam et maligni angeli unde qualitercumque subsisterent ut viverent, nisi per eum qui vivificat omnia? Si ergo commissio peccatorum per iram dei iustam hominem subdidit dyabolo: profecto remissio peccatorum per reconciliationem dei benignam eruit hominem a diabolo. Ca. tredecimum.

Non autem diabolus potencia dei sed iusticia superandus fuit. Nam quid omnipotente potencius? aut cuius creature potestas potestati creatoris comparari potest? Sed cum diabolus vicio perversitatis sue factus sit amator potencie et desertor oppugnatorque iusticie: sic enim et homines eum tanto magis imitantur quanto magis neglecta vel etiam perosa iusticia potencie student, eiusque vel adeptione letantur vel inflammantur cupiditate: placuit deo ut propter eruendum hominem de diaboli potestate non potencia diabolus sed iusticia vinceretur. atque ita et homines imitantes christum iusticia quererent diabolum vincere non potencia. Non quod potencia tamquam mali aliquid fugienda sit: sed ordo servandus est quo prior est iusticia. Nam quanta potencia potest esse mortalium? Teneant ergo mortales iusticiam: potencia immortalibus dabitur. Cui comparata quantalibet eorum hominum qui potentes vocantur in terra, ridicula infirmitas invenitur: et ibi foditur peccatori fovea ubi videntur mali plurimum posse. Cantat autem iustus et dicit. Beatus homo quem tu erudieris domine et ex lege tua docueris eum ut mitiges ei a diebus malis donec fodiatur peccatori fovea. quoniam non repellet dominus plebem suam et hereditatem suam non derelinquet: quoadusque iusticia convertatur in iudicium. et qui habent eam omnes recto sunt corde. Hoc igitur tempore quo differtur potencia populi dei non repellet dominus plebem suam et hereditatem suam non derelinquet. quantalibet acerba et indigna ipsa humilis atque infirma paciatur: quoadusque iusticia quam nunc habet infirmitas piorum convertatur in iudicium hoc est iudicandi accipiat potestatem. quod iustis in fine servatur. cum precedente iusticia ordine suo fuerit potencia subsecuta. Potencia quippe adiuncta iusticie vel iusticia accedente potencie: iudiciariam potestatem facit. Pertinet autem iusticia ad voluntatem bonam. Unde dicitur ab angelis nato christo. Gloria in excelsis deo: et in terra pax hominibus bone voluntatis. Potencia vero

sequi debet iusticia non preire: ideo et in rebus secundis ponitur. id est prosperis. Secunde autem a sequendo sunt dicte. Cum enim beatum faciant sicut superius disputavimus due res. bene velle et posse quod velis: non debet esse illa perversitas que in eadem disputatione notata est. ut ex duabus rebus que faciunt beatum posse quod velit homo eligat et velle quod optet negligat: cum prius debeat adhibere voluntatem bonam. magnam vero postea potestatem. Bona porro voluntas purganda est a viciis: a quibus si vincitur homo ad hoc vincitur ut male velit. Et bona iam voluntas eius quomodo erit? Optandum est itaque ut potestas nunc detur. sed contra vicia: pro quibus vincendis potentes nolunt esse homines. et volunt propter vincendos homines. Ut quid hoc. nisi ut vere victi falso vincant? nec sint veritate sed opinione victores? Velit homo prudens esse velit fortis velit temperans velit iustus? atque ut hec veraciter possit potentiam plane optet atque appetat ut potens sit in seipso. et miro modo adversum seipsum pro seipso: cetera vero que bene vult et tamen non potest sicut est immortalitas et vera ac plena felicitas. desiderare non cesset. et pacienter expectet. Capitulum

Decimum quartum

Que est igitur iusticia qua victus est diabolus? que nisi iusticia Ihesu Christi? Et quomodo victus est? Quia cum in eo nichil dignum morte inveniret: occidit eum tamen. Et utique iustum est ut debitores quos tenebat liberi dimittantur: in eum credentes quem sine ullo debito occidit. Hoc est quod iustificari dicimur in Christi sanguine. Sic quippe in remissionem peccatorum nostrorum innocens sanguis ille effusus est. Unde se dicit in psalmis inter mortuos liberum. Solus enim a debito mortis liber est mortuus. Hinc et in alio psalmo dicit. que non rapui tunc exsolvebam: rapinam volens intelligi peccatum. quia usurpatum est contra licitum. Unde per os etiam carnis sue sicut in evangelio legitur dicit. Ecce venit princeps huius mundi et in me nichil inveniet. id est nullum peccatum: sed ut sciant omnes inquit quia voluntatem patris mei facio. surgite eamus hinc. Et pergit inde ad passionem: ut pro debitoribus nobis quod ipse non debebat exsolveret. Numquid isto iure equissimo diabolus vinceretur? si potentia Christus cum illo agere voluisset non iusticia? Sed postposuit quod potuit: ut prius ageret quod oportuit. Ideo autem illum esse opus erat et hominem et deum. Nisi enim homo esset non posset occidi: nisi et deus esset non crederetur noluisse quod potuit sed non potuisse quod voluit: nec ab eo potentie

prelata fuisse iusticia sed ei defu
isse potenciam putaremus. Nunc vero
humana pro nobis passus est. quia
homo erat. Sed si noluisset etiam hec
non pati potuisset: quia et deus erat.
Ideo gracior facta est in humilitate ius
ticia. quia posset si noluisset hu
militatem non perpeti tanta in divinitate
potencia: ac sic a moriente tam po
tente nobis mortalibus inpoten
tibus et commendata est iusticia et
promissa potencia. Horum enim duorum
unum fecit moriendo. alterum resur
gendo. Quid enim iustius quam usque
ad mortem crucis pro iusticia perveni
re? Et quid potencius quam resurgere a
mortuis? et in celum cum ipsa car
ne in qua est occisus ascendere?
Iusticia ergo prius et potencia
postea diabolum vicit? iusticia
scilicet. quia nullum peccatum habu
it et ab illo est iniustissime occisus:
potencia vero quia resurrexerit mor
tuus numquam postea moriturus.
Sed potencia diabolum vicisset
etiam si ab illo non potuisset occi
di: quamvis maioris sit potencie
etiam ipsam mortem vincere resur
gendo. quam vitare vivendo. Sed aliud
est propter quod iustificamur in Christi sangui
ne: cum per remissionem peccatorum erui
mur a dyaboli potestate. Hoc ad id
pertinet quod a Christo iusticia dyabolus
vincatur non potencia: ex infirmita
te quippe quam suscepit in carne
mortali non ex inmortali potencia

a crucifixus est Christus. De qua tamen
infirmitate ait apostolus. Quod infirmum
est dei fortius est hominibus. Capitulum

Non est itaque decimum quintum.
difficile videre diabolum vic
tum: quando qui ab illo occisus est resur
rexit. Illud est maius et ad intel
ligendum profundius videre diabolum
victum quando sibi vicisse videbatur:
id est quando Christus occisus est. Tunc enim san
guis ille quoniam eius erat qui nullum
omnino habuit peccatum ad remissi
onem nostrorum fusus est peccatorum? ut quia
eos diabolus merito tenebat
quos peccati reos condicione mortis
obstrinxit: hos per eum merito di
mitteret. quem nullius peccati reum inmeri
to pena mortis affecit. Hac ius
ticia victus et hoc vinculo victus
est fortis. ut vasa eius eriperentur:
que apud eum cum ipso et angelis eius
fuerant vasa ire. et in vasa misericordie
verterentur. Hec quippe verba ipsius
domini Ihesu Christi de celo ad se facta cum
primum vocatus est narrat apostolus
paulus. Nam inter cetera que audi
vit etiam hoc sibi dicentem sic loquitur.
Ad hoc enim tibi apparui. ut con
stituam te ministrum et testem eorum que
a me vides: quibus etiam appareo tibi
liberans te de populo et gentibus in
quas ego mitto te aperire oculos
cecorum ut avertantur a tenebris
et a potestate sathane ad deum: ut
accipiant remissionem peccatorum et
sortem que in sanctis. et fide que in me est.

cm decimu quintu

Unde et exhortans idem apostolus credentes ad gratiarum actionem deo patri: qui eripuit nos inquit de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii claritatis sue: in quo habemus redemptionem in remissionem peccatorum. In hac redemptione tanquam precium pro nobis datus est sanguis christi. Quo accepto diabolus non ditatus est sed ligatus. ut nos ab eius nexibus solveremur: nec quemquam secum eorum quos christus ab omni delicto liber indebite fuso suo sanguine redemisset peccatorum retibus involutum traheret ad secunde ac perpetue mortis exitium: sed hactenus morerentur ad christi gratiam pertinentes prescogniti et predestinati et electi ante constitutionem mundi. quatenus pro illis ipse mortuus est christus. carnis tantum morte non spiritus. Cap. decimum sextum.

Quamvis enim et ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit: tamen bonus eius usus gloriosissimos martires fecit. Et ideo non solum ipsa sed omnia seculi huius mala dolores labores que hominum quamquam de peccatorum et maxime de peccati originalis meritis veniant. unde facta est et ipsa vita vinculo mortis obstricta. tamen et remissis peccatis remanere debuerunt. cum quibus homo pro veritate certaret. et unde exerceret virtus fidelium: ut novus homo per testamentum novum inter mala huius seculi novo seculo prepararetur: miseriam quam meruit vita ista dampnata sapienter tolerans et quod finiet prudenter gratulans: beatitudinem vero quam liberata vita futura sine fine habitura est fideliter et patienter expectans. Diabolus enim a dominatu et a cordibus fidelium foras missus in quorum dampnatione atque infidelitate licet dampnatus etiam ipse regnabat. tamen pro conditione mortalitatis huius adversari sinitur: quantum eis expedire novit. De quo sacre littere personant per os apostolicum. Fidelis deus qui non permittat vos temptari super id quod potestis: sed faciet cum temptatione etiam exitum ut possitis sustinere. Prosunt autem ista mala que fideles pie perferunt vel ad emendanda peccata vel ad exercendam probandamque iusticiam: vel ad demonstrandam vite huius miseriam. ut illa ubi erit beatitudo vera atque perpetua et desideretur ardentius et instantius inquiratur. Sed circa eos ista servantur de quibus apostolus dicit. Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum hiis qui secundum propositum vocati sunt sancti: quoniam quos ante presciuit et predestinauit conformes fieri ymaginis filii sui. ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem predestinauit illos et vocavit: et quos vocauit ipsos et iustificavit. Quos autem iustificavit: ipsos et glorificavit.

... sepon

horum predestinatorum

Horum praedestinatorum nemo cum diabolo perit: nemo usque ad mortem sub diaboli potestate remanebit. Deinde sequitur quod iam supra commemoravi. Quid ergo dicemus ad haec? Si deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum: quomodo non et cum illo omnia nobis donavit? Cur ergo non fieret mors Christi? Immo cur non praetermissis aliis innumerabilibus modis quibus ad nos liberandos uti posset omnipotens, ipsa potissimum eligeretur ut fieret? ubi nec de divinitate eius aliquid imminutum est aut mutatum, et de humanitate suscepta tantum beneficium collatum est hominibus, ut a dei filio sempiterno eodemque hominis filio mors temporalis indebita redderetur, qua eos a sempiterna morte debita liberaret? Peccata nostra diabolus tenebat: et per illa nos merito figebat in morte. Dimisit ea ille qui sua non habebat: et ab illo immerito est perductus ad mortem. Tanti valuit sanguis ille: ut neminem Christo indutum in aeterna morte debita detinere debuerit, qui Christum morte indebita vel ad tempus occidit. Commendat ergo deus caritatem suam in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Iustificati inquit in sanguine ipsius: iustificati plane in eo quod a peccatis omnibus liberati. Liberati autem a peccatis omnibus: quoniam pro nobis est dei filius qui nullum peccatum habebat occisus. Salvi ergo erimus ab ira per ipsum. Ab ira utique dei: quae nihil est aliud quam iusta vindicta. Non enim sicut hominis animi perturbatio est ira dei: sed illius ira est cui dicit alio loco sancta scriptura. Tu autem dominus virtutum cum tranquillitate iudicas. Si ergo iusta divina vindicta tale nomen accepit: etiam reconciliatio dei quae recte intelligitur nisi cum talis ira finitur? Nec inimici eramus deo nisi quemadmodum iustitiae sunt inimica peccata: quibus remissis tales inimicitiae finiuntur: et reconciliantur iusto quos ipse iustificat. Quos tamen utique inimicos etiam diligebat: quandoquidem filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus cum adhuc inimici essemus tradidit eum. Recte ergo apostolus secutus adiunxit. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filii eius, per quem facta est illa remissio peccatorum: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. In vita salvi, qui per mortem reconciliati. Quis enim dubitet daturum amicis vitam suam, pro quibus inimicis dedit mortem suam? Non solum autem inquit, sed et gloriamur in deo per dominum nostrum Iesum Christum: per quem nunc reconciliationem accepimus. Non solum

ait salui erimus. sed et gloriamur. nec
in nobis sed in deo. nec per nos sed
per dominum nostrum ihesum christum. per quem nunc
reconciliationem accepimus: secun
dum ea que supius disputata sunt.
Deinde subiungit apostolus. Propter hoc
sicut per unum hominem peccatum in hunc
mundum intrauit et per peccatum mors.
et ita in omnes homines pertransiit in quo
omnes peccauerunt. et cetera. in quibus
pluribus de duobus hominibus dis
putat: uno eodemque primo adam.
per cuius peccatum et mortem tamquam heredi
tariis malis posteri eius obli
gati sunt. altero autem secundo adam
qui non homo tantum sed etiam deus est: quo
pro nobis soluente quod non debebat.
a debitis et paternis et propriis li
berati sumus. Proinde quoniam propter u
num illum tenebat diabolus omnes
per eius uiciatam carnalem concu
piscentiam generatos: iustum est ut
propter hunc unum dimittat omnes
per ipsius inmaculatam gratiam spiritu
alem regeneratos. Capitulum deci
Sunt et alia mum septimum.
multa que in christi gratiam spiritu
alem regenerata sunt: et alia multa
que in christi incarnatione que superbis
displicet salubriter intuenda
atque cogitanda sunt. Quorum est unum
quod demonstratum est homini quem lo
cum habet in rebus quas deus con
didit: quandoquidem sic deo coniungi po
tuit humana natura ut ex duabus
substantiis fieret una persona

ac per hoc iam ex tribus deo anima et
carne. ut superbi illi maligni spiritus
qui se ad decipiendum quasi ad adiu
uandum medios interponunt. non i
deo se audeant homini preponere quia non
habent carnem. et maxime quia et mori
in eadem carne dignatus est. ne ideo
illi tamquam deos se coli persuadeant quia
uidentur esse inmortales. deinde ut
gratia dei nobis sine ullis precede
tibus meritis in homine christo co
mendaretur: quia nec ipse in tanta
unitate uero deo coniunctus una
cum illo persona idem ipse homo assump
tus meruit ut homo etiam deus filius
dei fieret ullis est precedentibus me
ritis assecutus. sed ex quo esse homo
cepit. ex illo est et deus. Unde dic
tum est: verbum caro factum est. Est etiam
illud: ut superbia hominis que maximo
inpedimento est ne inhereat deo.
per tantam dei humilitatem redargui
posset atque sanari. Discat quoque
homo quam longe recesserit a deo
quod illi valeat ad medicinalem
dolorem: quando per talem mediatorem
redit qui hominibus et deus diui
nitate subuenit et homo infirmitate
conuenit. Quod autem maius obedien
tie nobis preberet exemplum quo per
inobedientiam perieramus: quam deo patri
dei filius obediens usque ad mor
tem crucis: Quod premium ipsius obe
dientie ubi ostenderetur melius
quam in carne tanti mediatoris:
que ad vitam resurrexit eternam: Pa

nebat etiam ad iusticiam bonitatemque creatoris: ut per eandem rationalem creaturam superaretur diabolus quam se superasse gaudebat. Et ideo genere veniente quod genus origine viciata per unum tenebatur universum.

Poterat Capitulum xviii.

Poterat quidem utique deus hominem aliunde suscipere in quo esset mediator dei et hominum non de genere illius adam qui peccato suo genus obligavit humanum sicut ipsum quem primum creavit non de genere creavit alicuius: poterat ergo vel sic vel aliquo quo vellet modo creare unum alium de quo vinceretur victor prioris: sed melius iudicavit et de ipso quod victum fuerat genere assumere hominem deus per quem generis humani vinceret inimicum. Et tamen ex virgine cuius conceptum spiritus non caro fides non libido prevenit. Nec interfuit carnis concupiscentia per quam seminantur et concipiuntur ceteri qui trahunt originale peccatum. Sed ea penitus remotissima credendo non concumbendo sancta est fecundata virginitas: ut illud quod nascebatur ex propagine primi hominis tantummodo generis non et criminis originem duceret. Nascebatur namque non transgressionis contagione viciata natura: sed omnium talium viciorum sola medicina. Nascebatur inquam homo nullum habens nullum habiturus omnino peccatum: per quem renascerentur liberandi a peccato qui nasci non possent sine peccato. Quamvis enim carnali concupiscentia que inest genitalibus membris bene utatur castitas coniugalis: habet tamen motus non voluntarios quibus ostendit vel nullam se in paradiso ante peccatum esse potuisse vel non talem fuisse si fuit ut aliquando resisteret voluntati. Nunc autem illam talem esse sentimus ut repugnans legi mentis etiam si nulla est causa generandi stimulos ingerat coeundi: ubi si ceditur peccando satiatur. si non ceditur dissentiendo frenatur. Que duo aliena fuisse a paradiso ante peccatum dubitare quis possit? Nam neque illa honestas faciebat aliquid indecorum: neque illa felicitas patiebatur aliquid in penam. Oportebat itaque ut ista carnalis concupiscentia nulla ibi esset omnino quando concipiebatur virginis partus. in quo nichil morte dignum fuerat inventurus: et eum tamen occisurus erat auctor mortis auctoris vite morte vincendus. Victor primi adam et tenens genus humanum. victus a secundo adam et amittens genus christianum. liberatum ex humano genere ab humano crimine per eum qui non erat in crimine quamvis esset ex genere. ut deceptor ille ab eo vinceretur genere. quod vicerat crimine: et hoc ita gestum est ut homo non extollatur. Sed qui gloriatur in domino glorietur. Qui enim victus est homo tantum erat: et ideo victus est quia superbe deus esse cupiebat. Q

autem dicit et homo et deus erat: et ideo sic dicit natus ex virgine quia deus humiliter non quo alios sanctos regebat illum hominem sed gerebat. Hec tanta dei dona et si qua alia sunt que de hac re nobis et querere nunc et disserere longum est. nisi verbum caro fieret nulla essent.

Cap. decimumnonum.

Hec autem omnia que pro nobis verbum caro factum temporaliter et localiter fecit et pertulit: secundum distinctionem quam demonstrare suscepimus ad scientiam pertinent non ad sapientiam. Quod autem verbum est sine tempore et sine loco. est patri coeternum. et ubique totum. De quo si quisque potest quantum potest veracem proferre sermonem sermo erit ille sapientie: ac per hoc verbum caro factum est quod est christus ihesus et sapientie thesauros habet et scientie. Nam scribens apostolus ad colosenses volo enim vos scire inquit quantum certamen habeam pro vobis et pro hiis qui laodicie sunt et quicumque non viderunt faciem meam in carne. ut consolentur corda eorum copulati in caritate et in omnibus diviciis plenitudinis intellectus ad cognoscendum misterium dei quod est christus: in quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. Quatenus noverat apostolus thesauros istos. quantum eorum penetraverat et in eis ad quanta pervenerat. quis potest nosse? Ego tamen secundum id quod scriptum est. unicuique autem nostrum datur manifestatio spiritus ad utilitatem. alii quidem datur per spiritum sermo sapientie. alii sermo scientie secundum eundem spiritum. si ita inter se distant hec duo ut sapientia divinis scientia humanis attributa sit rebus. utrumque agnosco in christo. et mecum omnes eius fideles: et cum lego verbum caro factum est et habitavit in nobis. in verbo intelligo verum dei filium in carne agnosco verum hominis filium: et utrumque simul in unam personam dei et hominis ineffabili gratie largitate coniunctum. Propter quod sequitur et dicit. Et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre: plenum gratie et veritatis. Si gratiam referamus ad scientiam veritatem ad sapientiam: puto nos ab illa duarum istarum rerum distinctione quam commendavimus non abhorrere. In rebus enim per tempus ortis illa summa gratia est quod homo in unitate persone coniunctus est deo: in rebus vero eternis summa veritas recte tribuitur dei verbo. Quod vero idem ipse est unigenitus a patre plenus gratie et veritatis: id actum est ut idem ipse sit in rebus pro nobis temporaliter gestis cui per eandem fidem mundamur. ut eum stabiliter contemplemur in rebus eternis. Illi autem precipui gentium philosophi qui invisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspicere potuerunt: tamen quia sine mediatore id est sine homine christo philosophati sunt. quem nec venturum prophetis. nec venisse apostolis crediderunt. veritatem detinuerunt sicut de

illis dictum est in iniquitate. Non potuerunt enim in hys rebus infimis constituti nisi querere aliqua media per que ad illa que intellexerant sublimia pervenirent; atque ita in deceptores demones inciderunt: per quos factum est ut immutarent gloriam incorruptibilis dei in similitudinem ymaginis corruptibilis hominis et volucrum et quadrupedum et serpentium. In talibus enim formis etiam ydola instituerunt sive coluerunt. Scientia ergo nostra christus est: sapientia quoque nostra idem christus est. Ipse nobis fidem de rebus temporalibus inserit: ipse de sempiternis exhibet veritatem. Per ipsum pergimus ad ipsum: tendimus per scientiam ad sapientiam: ab uno tamen eodemque christo non recedimus in quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. Sed nunc de scientia loquimur post de sapientia quantum ipse donaverit locuturi: nec ista duo sic accipiamus quasi non liceat dicere vel istam sapientiam que in rebus humanis est vel illam scientiam que in divinis. Loquendi enim latiore consuetudine utraque sapientia utraque scientia dici potest. Nullo modo tamen scriptum esset apud apostolum: alii datur sermo sapientie alii sermo scientie: nisi et proprie singulis nominibus hec singula vocarentur. De quorum distinctione nunc agimus. Iam itaque videamus quid sermo iste prolixus effecerit: quid collegerit: quo pervenerit. Capitulum vicesimum.

Beatos esse se velle omnium hominum est: nec tamen omnium est fides qua cor mundante ad beatitudinem pervenitur. Ita fit ut per istam quam non omnes volunt ad illam tendendum sit quam nemo potest esse qui nolit. Beatos esse se velle omnes in corde suo vident: tantaque est in hac re nature humane conspiratio: ut non fallatur homo qui hoc ex animo suo de animo conicit alieno. Denique omnes id velle nos novimus. Multi vero immortales sese esse posse desperant: cum id quod omnes volunt id est beatus nullus esse aliter possit. Volunt tamen etiam immortales esse si possint: sed non credendo quod possint non ita vivunt ut possint. Necessaria est ergo fides ut beatitudinem consequamur omnibus humane nature bonis: id est et animi et corporis. Hanc autem fidem in christo esse definitam qui in carne resurrexerit a mortuis non moriturus ulterius. nec nisi per illum quemquam liberari a diaboli dominatu per remissionem peccatorum. in malis diaboli partibus necesse est esse miseram vitam eandemque perpetuam. que mors potius est dicenda quam vita. eadem fides habet: de qua et in hoc libro sicut potui per spacium temporis disputavi. cum iam et in quarto libro huius operis multa de hac re dixerim. Sed ibi propter aliud. hic propter aliud: ibi scilicet ut ostenderetur quomodo christus impletu

dive tpis a pre sit missus. pter
eos qui dicut eu q misit et eu q
missus e eqles nata ee no pos
se: hic at ad distinguenda acti
ua sciam a cotéplatiua sapia.
Placuit q ppe velut gradati as
cendetibz i vtraqz require ap?
iteriore hoiem quanda sui cui?
qz gnis trinitate sicut prius a
pud exteriore qsiuim?: ut ad illa
trinitate q deus e p uro modu
lo si tn ul' hoc possum? saltim
enigmate + p speculu cotuenda
exatatioe in hys iferioribz me
te veiam?. Hui? igi uba fidei qs
qs in solis vocibz meorie com
mendaucit, nesciés qd significet.
sicut solent q greca nesciut uer
ba greca tene memorit ul' latina
siliter ul' cui?qz alteri? ligue q
eius ignari st: none hat qua
da in suo aio tnitate? qr + in
meoria st illi ubor soni eta
qn inde no cogitat. + inde forma
tur acies recordatiois eius qn
de hys cogitat. + volutas recor
dantis atqz cogitatis utruqz
coiugit. Nullo mo tn dixerim?
iustu cu hoc agit scdm tnita
te iteriois hois agere s poci?
exteriois: qr id solu meminit et
qn vult + qtu vult ituet. Qd ad
sensu corpis ptinet q vocatur
auditus: nec aliud qz corpali
u reru idz sonor tali cogitati
one ymagies versat. Si at qd

uba illa significat teneat + re
colat: ia quide aliqd iteriois
hois agit. s no du dicedus vl'
putandus e viue scdm iterio
ris hois tnitate. si ea no dilig.
q ibi pdicant pcipiut pmit
tutur. Potest eni eta ad hoc te
ne atqz cogitare: ut falsa esse
existimas conet eta redargu
ere. Volutas ergo illa q ibi con
iugit ea q meoria tenebant.
et ea q inde in acie cogitatiois
ipressa st. iplet quide aliqua
tnitate cu ipsa sit tercia: s no
scdm ea viuit. qn illa q cogitat
velut falsa no placent. Cu at
vera ee creduntur + que ibi dilige
da sut diligunt: ia scdm tnita
te interiois hois viuitur. Scdm
hoc eni viuit q'sqz qd diligit.
Quo at diligatur que nesciunt
s tn creduntur ia questio ista
tractata e in supioribz libris: et
iuentu nemine dilige qd penit?
ignorat. ex hys aut q nota sut
diligi qn diligi dicunt ignota.
Nuc libru istu ita claudam?:
ut amoneam? qr iustus ex fide
viuit. Que fides p dilcone opa
tur: ita ut vtutes qz ipe quibus
prudent fortiter tepanter iuste
qz viuit. oes ad eande referant
fide. No eni aliter vere potuerut
ee vtutes? q tn in hac vita no
valent tantu. ut aliqn no sit
hic necessaria qualiuncqz re

missio peccatorum: quod non fit nisi per eum qui
sanguine suo vicit principem peccatorum.
Ex hac fide et tali vita quecumque no
tiones sunt in animo fidelis hominis cum
memoria continentur et recordatione
inspiciuntur et voluntati placent, red
dunt quandam sui generis trinitatem:
sed ymago dei de qua in eius adiu
torio post loquemur nondum in ipsa
est. Quod tunc melius apparebit cum de
monstratum fuerit ubi sit: quod in
futuro volumine lector expectet.

Explicit liber tredecimus. Incipit
liber quartusdecimus. Capitulum primum

Nunc de sapientia
nobis est dis
serendum non
illa dei que pro
culdubio deus
est nam sapientia
dei filius eius
unigenitus dicitur: sed loquimur de ho
minis sapientia vera tamen que secundum deum
est et verus et precipuus cultus est
eius. que uno nomine theosebia gre
ce appellatur: quod nomen nostri sicut
iam commemoravimus volentes et
ipsi uno nomine interpretari pietatem
dixerunt: cum pietas apud grecos
eusebia usitatius nuncupetur.
Theosebia vero que uno verbo perfecte
non potest melius interpretatur duobus:
ut dicatur potius dei cultus. Hanc
esse hominis sapientiam quod in duodecimo
huius operis volumine iam posuimus
scripture sancte auctoritate monstra
tur. in libro servi dei iob. ubi legitur
dei sapientiam dixisse homini. ecce pie
tas est sapientia. abstinere autem a ma
lis scientia: sive ut nonnulli de gre
co episteme interpretati sunt disci
plinam. que utique a discendo nomen
accepit. unde et scientia dici potest. Ad hoc
enim quecumque res discitur ut sciatur: quam
vis alia notione in hiis que pro peccatis
suis mala quisque patitur ut corri
gatur dici soleat disciplina. Unde
illud est in epistola ad hebreos. Quis
enim est filius cui non det discipli
nam pater eius? Et illud evidentius
in eadem. Omnis vero disciplina ad tem
pus non gaudii videtur esse sed mero
ris: postea vero fructum pacatissi
mum hiis qui per eam certarunt reddit
iusticie. Deus ergo ipse summa
sapientia: cultus autem dei sapientia et
hominis. de qua nunc loquimur. Nam
sapientia huius mundi stulticia est
apud deum. Secundum hanc itaque sa
pientiam que dei cultus est ait sancta scrip
tura. Multitudo sapientum sa
nitas est orbis terrarum. Sed si de sa
pientia disputare sapientium est quid
agemus? Numquid nam profiteri au
debimus sapientiam: ne sit nostra de
illa impudens disputatio? Non
ne terrebimur exemplo pithagore:
qui cum ausus non fuisset sapien
tem profiteri. philosophum potius
id est amatorem sapientie se esse respondit:
A quo id nomen exortum ita dein
ceps posteris placuit: ut quanta

libet de rebus ad sapientiam pertinentibus doctrina quisque vel sibi vel aliis videtur excellere, non nisi philosophus vocaretur. Audeo sapientem profiteri talium hominum nullus audebat, qui sine ullo peccato putabat esse sapientem. Hoc autem nostra scriptura non dicit, que dicit: argue sapientem et amabit te. Profecto enim iudicat habere peccatum quem censet arguendum. Sed ego ne sic quidem sapientem me audeo profiteri. Satis est mihi quod etiam ipsi negare non possunt, esse etiam philosophi, id est amatoris sapientie, de sapientia disputare. Non enim hoc illi facere destiterunt, qui se amatores sapientie potius quam sapientes esse professi sunt. Disputantes autem de sapientia, diffinierunt eam dicentes: Sapientia est humanarum rerum divinarumque scientia. Unde ego quoque in libro superiore utrarumque rerum cognitionem, id est divinarum atque humanarum, et sapientiam et scientiam dici posse non tacui. Verum secundum hanc distinctionem qua dixit apostolus: alii datur sermo sapientie, alii sermo scientie, ista diffinitio dividenda est, ut rerum divinarum sapientia proprie nuncupetur, humanarum autem proprie scientie nomen obtineat. De qua in volumine tertio decimo disputavi, non utique quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, ubi plurimum supervacanee vanitatis et noxie curiositatis est, huic scientie tribuens; sed illud tantummodo quo fides saluberrima, que ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Qua scientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam, que non nisi eterna est; aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum et piis opituletur et contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur apostolus. De qua prius cum loquerer, ipsam precipue fidem commendavi, a temporalibus eterna breviter ante distinguens; atque ibi de temporalibus disserens, eterna vero in hunc librum differens, etiam de rebus eternis fidem temporalem quidem et temporaliter in credentium cordibus habitare, necessariam tamen propter adipiscenda ipsa eterna esse monstravi. Fidem quoque de temporalibus rebus, quas pro nobis eternus fecit et passus est in homine quem temporaliter gessit atque ad eterna provexit, ad eandem eternorum adoptionem prodesse disserui; virtutesque ipsas quibus in hac mortalitate temporali prudenter, fortiter, temperanter et iuste vivitur, nisi ad eandem licet temporalem fidem, que tamen ad eterna perducit, referantur, veras non esse virtutes. Capitulum secundum.

Quapropter quoniam sicut scriptum est: quamdiu sumus in corpore peregrinamur a domino; per fidem enim ambu

lam9 nō p spem: p̄fecto q̄ diu iust
tus ex fide viuit: q̄uis scdm iteri
orē hoiem viuat. licet p eandē
tpalē fidē ad veitatē nitat' et
tendat eternā: tñ in eiusdē fidei
tpalis retētione ɔteplatiōe
dilcōne nōdū talis ē tnitas ut
dei iā ymago dicenda sit. ne in
rebz tpalibz ɔstituta videat' q̄
ɔstituenda ē in etnis. Mens q̄p
pe hūana cū fide suā videt q̄ cre
dit qd nō videt: nō aliqd sepiter
nū videt. Nō eni sepiternū hoc
erit. qd vtiqz nō erit qn ista pe
gunatiōe finita q̄ pegrinam' a
dño ut p fidē ambulare necesse
sit spes illa succedat p quā vide
bim9 facie ad faciē: sicut mō nō
videntes tñ q' credim9 vidē me
bim'. atqz ad spem nos p fidē p
ductos eē gaudebim9. Neqz eni
iā fides erit: i qua credant' q nō
vident': s; spēs qua videant' q̄
credebātur. Tūc ergo & si vite
hui9 mortalis tūsacte meminē
rim9. & credidisse nos aliqn q̄
nō videbam9 meditēr recolu
erim9: in p̄teritis atqz tūsactis
deputabit fide ista. nō in pre
sentibz rebz spqz manētibz. ac
p hoc etiā tnitas ista q̄ nūc i
eiusdē fidei p̄ntis ac manētis
mēoria ɔstituta dilcōne ɔn
sistit: tūc tūsacta & p̄terita eē
nō p̄manēs. Ex quo colligit'
ut si iā ymago dei ē ista tnitas:
etiā ipa nō ī eis q̄ semp sūt s; ī reb9
sit habenda tūseutibz. Caplm

Absit at ut cū aīe tercium.
natura sit imortalis. nec
ab inicio quo creata ē vmqȝ dein
ceps eē desistat: id qd nil meli9
ht nō cū eius imortalitate per
duret. Qd u'o meli9 oro te ī ei9
natā creatū ē. q' ꝗ ad sui crea
toris ymaginē facta ē'. Nō igit'
in fidei retentiōe ɔteplatione
dilcōne q̄ nō erit sp: s; ī eo qd
erit sp inueienda ē quā dici ꝯ
ueat ymaginē dei. An adhuc
utrū ita se res habeat aliq̄nto
diligentius atqz obstrusius per
scrutabim'. Dici eni p't nō pire
istā tnitatē etiā cū ipsa fides
tūsierit: q' sicut nūc eā & mēo
ria tenem9 & cogitatiōe cerni
mus & volūtate diligim9. ita
etiā tūc cū eā nos habuisse mēo
ria tenebim9 & recolem'. et hoc
utrūqz tercia volūtate iūgem9
eadem tnitas p̄manebit. qm
si nullū in nobis q̄ vestigiū
tūsiens reliqrit: p̄fcō nec ī mēo
ria nra eius aliqd habebim9 q̄
recurram' eā p̄teritā recordātes.
atqz id utrūqz itentiōe tcia co
pulātes: & qd erat scilicet ī me
mēoria nō inde cogitātibz nob'
et qd inde cogitatiōe format'.
Sed qui hoc dicit: nō discernit
aliā nunc eē trinitatē qn p̄ntē
fidem tenem9 videm9 amam9

in nobis. alia tunc futura quae non
ipsam sed eius velut ymaginari
um vestigium in memoria reconditum
recordatione contuebimur: et duo hec
id est quod erat in memoria retinentis
et quod inde imprimitur in acie recor
dantis tertia voluntate iungemus.
Quod ut possit intelligi: sumamus
exemplum de corporalibus rebus de qui
bus in libro undecimo satis locu
ti sumus. Nempe ab inferioribus ad
superiora ascendentes vel ab exte
rioribus ad inferiorem vel interiora
gradientes: primam reperimus trini
tatem in corpore quod videtur et acie
videntis. Que cum videt inde for
matur. et in voluntatis intentione.
que utrumque coniungit. Huic trinitati
similem constituamus. cum fides que nunc
inest nobis tamquam corpus illud
in loco ita in nostra memoria con
stituta est: de qua informatur cogita
cio recordantis sicut ex illo corpore
acies intuentis. Quibus duobus ut
trinitas impleatur annumeratur tertia
voluntas. que fidem in memoria consti
tutam et quandam eius effigiem in con
tuitu recordationis impressam con
nectit et iungit: sicut in illa cor
porali trinitate visionis formam
corporis quod videtur et conformatio
nem que fit in cernentis aspectu coniun
git intencio voluntatis. Faciamus
ergo corpus illud quod cernebatur
intercidisse dilapsum: nec eius reman
sisse aliquid in ullo loco. ad quod vi
dendum recurrat aspectus. Numquid
quia ymago rei corporalis iam tran
sacte atque preterite remanet in me
moria unde informetur cogitantis
obtutus atque id utrumque tertia vo
luntate iungatur. eadem trinitas esse
dicenda est. que fuerat quando species in
loco positi corporis videbatur. Non
utique: sed prorsus alia. Nam preter
quod illa erat extrinsecus hec intrin
secus: illam profecto faciebat species pre
sentis corporis. hanc ymago pre
teriti. Sic et in hac re de qua nunc
agimus et propter quam putavimus
adhibendum illud exemplum. fides
que nunc in animo nostro est velut illud cor
pus in loco dum tenetur aspicitur a
matur quandam efficit trinitatem: sed
non ipsa erit quando fides hec in animo si
cut corpus illud in loco iam non erit.
Que vero tunc erit quando eam recorda
bimur in nobis fuisse non esse: alia
profecto erit. Hanc enim que nunc est facit
res ipsa presens et animo credentis af
fixa: at illam que tunc erit faciet rei
preterite ymaginatio in recordan
tis memoria derelicta. Nec illa i
gitur trinitas que nunc est ymago dei
est. nec ista est ymago dei que tunc
non erit: sed ea est invenienda in anima
hominis id est rationali sive intellectu
ali ymago creatoris que immor
taliter immortalitati eius est insita.

Capitulum quartum.

Nam sicut
ipsa immortalitas anime se
cundum quendam modum dicitur. hic

quippe et aīa morte suā cū vita
btā caret q̄ vera aīe vita dicēda ē.
Sz imortalis ideo nūcupat̄ q̄m
qualicūq; vita etiā cū miseria ē.
nūq̄ desinit viue: ita q̄uis ra
cio ul' itellc̄s nūc in ea sit sopi
tus. nūc puus nūc magnus.
appareat. nūq̄ ñ rationalis
⁊ itellc̄ualis est aīa humana.
Ac p hoc si scdm hoc facta ē ad y
maginē dei q̄ vti ratione atq; i
tellectu ad itelligendū ⁊ cōspi
ciendū deū pt: pfecto ab inicio
quo ēē cepit ista tā magna ⁊ mi
ra natura. siue ita obsoleta sit
hec ymago ut pene nulla sit.
siue obscura atq; deformis si
ue clara et pulchra sit: semp
ē. Deniq; deformitatē dignita
tis ei⁹ miserans dina scptā. q̄q̄
inq̄t in ymagīe dei ābulet hō.
tū vane cōturbat̄: thezaurisat
⁊ nescit cui cōgregabit ea. Nō
utiq; vanitatē ymagini dei t
buet. nisi deformē cerneret factā.
nec tñ valē illā deformitatē ut
auferat q̄ ymago ē satis ostē
dit dicendo: q̄q̄ in ymagine
dei ābulet homo. Quapp̄t ex
utraq; pte veraciter pnūciari
pt ista sententia: ut q̄admodū
dictū ē q̄q̄ in ymagīe dei ābu
let homo. tamē vane cōturbat̄.
ita dicat̄. q̄q̄ vane cōturbat̄
hō. tū in ymagine ābulat. Quā
q̄ eni magna natura sit. tū

viciari potuit q̄ summa nō est: et
q̄q̄ viciari potuit q̄ summa nō ē:
tū q̄ summe nature capax ē ⁊ ēē pti
ceps pt. magna natura ē. Querā
m⁹ igit̄ in hac ymagīe dei quādā
sui gn̄is trinitatē: adiuuante ipo
qui nos fecit ad ymaginē suā.
Nō eni aliter possum⁹ hec salu
briter iuestigare: et scdm sapiē
ciā q̄ ab illo est aliqd inuenire.
Sz ea q̄ in supioribz libris ⁊ max
ime in decīo de aīa huana ul' dix
im⁹. si lectoribus ul' memoria tenea
tur atq; recolant̄ ul' diligētia
eisdē in locis in quibz cōscripta
sunt recēseant̄: nō hic desiderabit
plixiorē de rei tante iquisitiōe
sermonē. Int' cetera ergo i libro
decīo diximus hoīs mentē nos
se semetipam. Nichil eni tā
nouit mens q̄ id qd' sibi psto
ē. nec menti magis q̄cq̄ psto ē
q̄ ipa sibi: et alia q̄ntū satis vi
sū est adhibuim⁹ documēta. q̄
bus hoc certissime pbaretur.

Quid itaq; Cap. quītū.
dicendū est de īfantis
mente ita adhuc puuli ⁊ i tā
magna dimersi rerū ignorā
tia. ut illi⁹ mentis tenebras mens
hoīs q̄ aliqd nouit exhorreat:
An etiā ipa se nosse credenda ē:
Sz itenta nimis in eas res q̄s p
corpis sensus tanto maiore q̄
to nouiore cepit delectatione
sentire: nō ignorare se pt sed co

gitare se non potest. Quanta porro intentione in ista que foris sunt sensibilia feratur, vel hinc solum conici potest: quod lucis huius hauriende sic avida est, ut si quisquam minus cautus aut nesciens quid inde possit accidere nocturnum lumen posuerit ubi iacet infans in ea parte ad quam iacentis oculi possint retorqueri nec cervix possit inflecti: sic inde eius non removetur aspectus, ut nonnullos ex hoc etiam strabones fieri noverimus, eam formam tenentibus oculis quam teneris et mollibus consuetudo quodammodo infixit. Ita et in alios corporis sensus quantum sinit illa etas intentione se quasi coartant anime parvulorum, ut quidquid per carnem offendit aut alliciat, hoc solum abhorreant vehementer aut appetant: sua vero interiora non cogitent, nec possint admoneri ut hoc faciant, quia nondum admonentis signa noverunt, ubi precipuum locum verba optinent que sicut alia prorsus nesciunt. Quod autem aliud sit non se nosse, aliud non se cogitare: iam in eodem volumine ostendimus. Sed hanc etatem omittamus, que nec interrogari potest quid in se agatur: et nos ipsi eius valde obliti sumus. Hic tantum certos nos esse suffecerit, quod cum homo de animi sui natura cogitare potuerit atque invenire quod verum est: alibi non inveniet quam penes seipsum. Inveniet autem non quod nesciebat: sed unde non cogitabat. Quid enim scimus, si quod est in nostra mente nescimus? cum omnia que scimus non nisi mente scire possimus.

Capitulum sextum.

Tanta est autem cogitationis vis, ut nec ipsa mens quodammodo se in conspectu suo ponat nisi quando se cogitat: ac per hoc ita nichil in conspectu suo habet nisi unde cogitaverit: ut nec ipsa mens qua cogitatur quidquid cogitatur aliter possit esse in conspectu suo nisi seipsam cogitando. Quomodo autem quando se non cogitat in conspectu suo non sit, cum sine seipsa numquam esse possit, quasi aliud sit ipsa, aliud conspectus eius, invenire non possum. Hoc quippe de oculo corporis non absurde dicitur. Ipse quippe oculus loco suo est fixus in corpore. aspectus autem eius in ea que extra sunt tenditur, et usque ad sydera extenditur: nec est oculus in conspectu suo quandoquidem non conspicit seipsum nisi speculo obiecto unde iam locuti sumus, quod non fit utique quando se mens in suo conspectu sui cogitatione constituit. Numquid ergo alia sua parte aliam suam partem videt cum se conspicit cogitando? sicut aliis membris nostris qui sunt oculi alia nostra membra conspicimus que in nostro sunt vel esse possunt conspectu? Quid dici absurdius vel sentiri potest? Unde igitur aufertur mens nisi a seipsa? Et ubi ponitur in conspectu suo nisi ante seipsam? Non ergo ibi erit ubi erat

qm̄ in conspc̄u suo nō erat? q̄ hic
posita inde sublata ē? Sȝ si cōspi
cienda migrauit: cōspectura u
bi manebit? An q̄ geminat̄. ut
et illic sit et hic. idȝ et ubi cōspi
ce et ubi conspici possit? ut ī se
sit cōspiciēs an se cōspicua? et
Nichil horū veritas nobis cōsul
ta respōdet? qm̄ qn̄ isto mō co
gitam⁹. nō n̄ corpm fictas yma
gines cogitam⁹: qd̄ mente nō ee
paucis certissimū ē mentibȝ. a
quibȝ pt̄ de hac re veritas cōsuli.
Pinde restat ut aliqd̄ ptinēs ad
ei⁹ naturā sit conspc̄us ei⁹. etiā
qn̄ se cogitat. nō q̄ p loci spaci
ū s; īcorporea cōuersiōe ēuocet̄:
cū v'o nō se cogitat nō sit q̄dem ī
conspc̄u suo. nec de illa suus for
met' aspectus. s; tn̄ nouerit se tā
q̄ ipa sibi sit meōria sui? sicut
multaꝝ disciplinarū peritus
ea q̄ nouit eius meōria conti
nētur. nec ē inde aliq̄d ī cōspc̄u
mētis ei⁹ n̄ unde cogitat: cetera
ī archana q̄dam noticia st̄ re
condita q̄ meōria nūcupat̄. I
deo trinitatē sic cōmendabam⁹.
ut illud unū formatr cogitatiōis
obtutus ī meōria ponerem⁹:
ipam v'o cōformationē tanq̄ y
maginē q̄ inde ĩprimit̄ ad illud
quo q̄d vtrūq; cōiungit̄ amore seu
volūtate. Mens igit̄ qn̄ cogita
tiōe se cōspicit: intelligit se et re
cognoscat. Gignit ergo hūc ī
tellcū et cognitionē suā. Res q̄p
pe īcorporea intellcā cōspicit̄: et ī
telligendo cognoscit̄. Nec ita sa
ne gignit istā noticiā suā mēs
qn̄ cogitando intellcā se cōspicit.
tanq̄ sibi an̄ incognita fuit: s; ita
sibi nota erat q̄admodū note
erūt res q̄ meōria cōtinent̄ etiā
si nō cogitent̄? qm̄ dicim⁹ hoīez
nosse litteras etiā cū de alijs reb⁹
nō de litteris cogitat. Hec at̄ duo
gignēs et genitū dileccōne tercia
copulant̄. q̄ nichil ē aliud q̄ vo
lūtas fruendū aliq̄d appetens
vl' tenens: ideoq; etiā illis trib;
noībȝ insinuādā putauim⁹ mē
tis trinitatē. meōria intelligēcia
volūtate. Sȝ qm̄ mentē semp sui
meminisse sempq; seipam itelligē
et amare q̄uis nō semp se cogi
tare discretā ab eis q̄ nō st̄ qd̄ ipa
ē. circa eiusdē libri decimi finē
diximus: querēdū ē quonā mō
ad cogitationē ptineat intellcūs
noticia vero cuiusq; rei q̄ inest mē
ti etiā qn̄ nō de ipa cogitat̄. ad
solā dicat̄ meōriā ptinere. Si ei
hoc ita ē: nō habebit hec tria.
ut et sui meminisset et se itelliget
et amaret. s; meminerit sui tm̄?
et postea cū cogitare se cepit: tūc
se intellexit atq; dilexit. Capl'm

septimū.

Quapropter dili
gentius illud cōsiderem⁹
exemplū qd̄ adhibuim⁹: ubi os
tenditur aliud ee rem q̄mq̄ nō

nosse aliud non cogitare: fieri quippe potest ut noverit homo aliquid quod non cogitat quando aliunde non inde cogitat. Duarum ergo vel plurimarum disciplinarum peritus quando unam cogitat: aliam vel alias etiam si non cogitat novit tamen. Sed numquid recte possumus dicere. iste musicus novit quidem musicam sed nunc eam non intelligit quia non eam cogitat? intelligit autem nunc geometriam. hanc enim nunc cogitat? Absurda est quantum apparet ista sententia. Quid etiam illa si dicamus iste musicus novit quidem musicam sed nunc eam non amat quando non eam cogitat? amat autem nunc geometriam quia nunc eam cogitat? Nonne similiter absurda est? Rectissime vero dicimus. iste quem perspicis de geometria disputantem etiam perfectus est musicus: nam et meminit huius disciplinae et intelligit et diligit eam? sed quamvis eam noverit et amet nunc illam non cogitat: quoniam geometriam cogitat de qua disputat. Hinc admonemur esse nobis in abdito mentis quarundam rerum quasdam noticias: et tunc quodammodo procedere in medium atque in conspectu mentis velut apertius constitui quando cogitantur. Tunc enim seipsam mens et meminisse et intelligere et amare invenit etiam unde non cogitabat: quando aliunde cogitabat. Sed unde diu non cogitaverimus et unde cogitare nisi commoniti non valemus: id nos nescio quo eodemque miro modo si

potest dici scire nescimus? Denique recte ab eo quem commemorat ei quod commemoravit dicitur: Scis hoc et scire te nescis. commemorabo et invenies te scientem quod te nescire putaveras. Id agunt et litterae quae de hys rebus conscriptae sunt. quas duce ratione veras esse invenit lector? non quas veras esse credit ei qui scripsit sicut legitur historia: sed quas veras esse etiam ipse invenit. sive apud se sive in ipsa mentis luce veritate. Qui vero nec admonitus valet ista contueri. magna caecitate cordis tenebris ignorantiae dimersus est: altiore et meliore divina ope indiget. ut possit ad veram sapientiam pervenire. Propter hoc itaque de cogitatione volui adhibere qualecumque documentum. quo possit ostendi quomodo ex hys quae memoria continentur recordantis acies informetur et tale aliquid gignatur ubi homo cogitat quale in illo erat ubi ante cogitationem meminerat: quia facilius dinoscitur quod tempore accedit. et ubi parens prolem spacio temporis antecedit. Nam si nos referamus ad interiorem mentis memoriam qua sui meminit. et interiorem intelligentiam qua se intelligit. et interiorem voluntatem qua se diligit. ubi haec tria simul sunt et simul semper fuerunt ex quo esse ceperunt sive cogitarentur sive non cogitarentur: videbitur quidem ymago illius trinitatis et ad solam memoriam pertinere? sed quia ibi verbum esse sine cogitatione non potest co

gitamus, cum omne quod dicimus, etiam cum illo interiore verbo quod ad nullius gentis pertinet linguam: in tribus potius illis ymago ista cognoscitur. memoria scilicet intelligentia voluntate. Hanc autem nunc dico intelligentiam qua intelligimus cogitantes. id est quando eis repertis que memorie presto fuerant sed non cogitabantur. cogitatio nostra formatur: et eam voluntatem sive amorem vel dilectionem que istam prolem parentemque coniungit. et quodammodo utrisque communis est. Hinc factum est ut etiam per exteriora sensibilia que per oculos carnis videntur legentium ducerem tarditatem in undecimo scilicet libro: atque inde cum eis ingrederer ad hominis interioris eam potentiam qua ratiocinatur de temporalibus rebus. differens illam principaliter dominantem que contemplatur eterna: atque id duobus egi libris. Duodecimo utrumque discernens: quorum unum est superius. alterum inferius quod superiori esse subditum debet. Tercio decimo autem de munere inferioris quo humanarum rerum scientia salubris continetur. ut in hac temporali vita id agamus quo consequamur eternam; quanta potui veritate ac brevitate disserui: quandoquidem rem tam multiplicem atque copiosam multorum atque magnorum disputationibus multis magnisque celebratam. uno stricto volumine incluso. ostendens etiam in ipsa trinitatem sed nondum que dei sit ymago dicenda.

Capitulum octavum.

Nunc vero ad eam iam pervenimus disputationem. ubi principale mentis humane quo novit deum vel nosse potest considerandum suscepimus: ut in eo reperiamus ymaginem dei. Quamvis enim mens humana non sit eius nature cuius est deus: ymago tamen nature illius qua natura melior nulla est ibi querenda et invenienda est in nobis quo etiam natura nostra nichil habeat melius. Sed prius mens in seipsa consideranda est: antequam sit particeps dei. et in ea reperienda est ymago eius. Dixeramus enim eam et si amissa dei participatione obsoletam atque deformem: dei tamen ymaginem permanere. Eo quippe ipso ymago eius est: quo eius capax est. eiusque esse particeps potest. Quod tam magnum bonum nisi per hoc quod ymago eius est esse non potest. Ecce ergo mens meminit sui intelligit se diligit se. Hoc si cernimus: cernimus trinitatem nondum quidem deum. sed iam ymaginem dei. Non forinsecus accepit memoria quod teneret. nec foris invenit quod aspiceret intellectus sicut corporis oculus. nec ista duo velut formam corporis et eam que inde facta est in acie contuentis. voluntas foris iunxit: nec ymaginem rei que foris visa est quodammodo raptam et in memoria reconditam cogitatio cum ad eam converteretur invenit. et inde

formatus est recordantis obtutus, iungente utrumque tertia voluntate: sicut in eis ostendebamus trinitatibus fieri que in rebus corporalibus capiebantur, vel ex corporibus per sensum corporis introrsus quodammodo trahebantur; de quibus omnibus in libro undecimo disseruimus; nec sicut fiebat vel apparebat quando de illa scientia disserebamus iam in hominis interioris operibus constituta, que distinguenda fuit a sapientia. Ea namque que sciuntur, velut adventicia sunt in animo, sive cognitione historica illata, ut sunt facta et dicta que tempore peraguntur et transeunt, vel in natura rerum suis locis et regionibus constituta sunt; sive in ipso homine que non erant oriuntur, aut aliis docentibus aut cogitationibus propriis: sicut fides quam plurimum in libro tertio decimo commendavimus; sicut virtutes quibus si vere sunt in hac mortalitate ideo bene vivitur, ut beate in illa que divinitus promittitur immortalitate vivatur. Hec atque huiusmodi habent in tempore ordinem suum: in quo nobis trinitas memorie, visionis et amoris facilius apparebit. Nam quedam eorum preveniunt cognitionem discentium. Sunt enim cognoscibilia et antequam cognoscantur, suique cognitionem in discentibus gignant. Sunt autem vel in locis suis, vel que tempore preterierunt: quamvis que preterierunt non ipsa sint, sed eorum quedam signa preteritorum, quibus visis vel auditis cognoscantur fuisse atque transisse. Que signa vel in locis sita sunt sicut monumenta mortuorum et quecumque similia; vel in litteris fide dignis, sicut est omnis gravis et approbande auctoritatis historia; vel in animis eorum qui ea iam noverunt. Eis quippe iam cognita vel nota et aliis utique sunt noscibilia, quorum scientiam prevenerunt; et qui ea noscere illis quibus nota sunt docentibus possunt. Que omnia et quando discuntur quandam faciunt trinitatem, specie sua quo noscibilia fuerunt etiam antequam noscerentur: eique adiuncta cognitione discentis que tunc esse incipit quando discit, ac tertia voluntate que utrumque coniungit; et cum cognita fuerint, alia trinitas dum recoluntur fit iam interius in ipso animo ex his imaginibus que cum discerentur sunt impresse in memoria, et informatione cogitationis ad ea converso recordantis aspectu, et ex ea voluntate que tertia duo ista coniungit. Ea vero que oriuntur in animo ubi non fuerunt, sicut fides et cetera huiusmodi, et si adventicia videntur cum doctrina inseruntur: non tamen foris posita vel foris peracta sunt sicut illa que creduntur, sed intus omnino in ipso animo esse ceperunt. Fides enim non est quod creditur, sed qua creditur; et hic illud creditur, illa conspicitur. Tamen quia esse cepit in animo, qui iam animus erat antequam in illo ista esse cepisset: adventicium quiddam

iam videtur. et in preteritis habebitur
quando succedente specie iam esse des
titerit: aliamque nunc trinitatem facit.
per suam presentiam retentam conspecta
dilecta: aliam tunc faciet per quoddam
suum vestigium quod in memoria preteriens
dereliquerit. sicut iam dictum est supra.

Utrum autem **Capitulum nonum.**
etiam virtutes quibus in
hac mortalitate bene vivitur quia et
ipse incipiunt esse in animo. qui cum sine
illis prius esset tamen animus erat.
desinant esse cum ad eterna perduxerit.
nonnulla questio est. Quibusdam enim vi
sum est desituras. Et de tribus quidem
prudentia fortitudine temperantia cum hoc
dicitur. non nichil dici videtur: iusti
cia vero immortalis est. et magis tunc
perficietur in nobis quam esse cessabit.
De omnibus tamen quatuor magnus
auctor eloquentie tullius in or
tensio dialogo disputans. si no
bis inquit cum ex hac vita migra
remus in beatorum insulis immortale
evum ut fabule ferunt degere liceret:
quid opus esset eloquentia cum iudicia
nulla fierent: aut ipsis etiam vir
tutibus: Nec enim fortitudine ege
mus nullo. delicto proposito aut
labore aut periculo. nec iusticia.
cum esset nichil quod appeteretur alie
ni: nec temperantia que regeret eas que
nulle essent libidines. Nec pruden
tia quidem egeremus: nullo delicto
proposito bonorum et malorum. Una
igitur essemus beati cognitione nature

et scientia: qua sola deorum etiam vita
laudanda est. Ex quo intelligi potest
cetera necessitatis esse. unum hoc volun
tatis. Ita ille tantus orator cum
philosophiam predicaret. recolens
ea que a philosophis acceperat.
et preclare ac suaviter explicans.
in hac tantum vita quam videmus e
rumpnis et erroribus plenam. omnes
quatuor virtutes necessarias esse dixit:
nullam vero earum cum ex hac vita
migraverimus. si liceat ibi vivere
ubi vivitur beate. sed bonos animos so
la beatos esse cognitione et scientia. hoc est
contemplatione nature qua nichil est
melius et amabilius ea natura
que creavit omnes ceteras instituitque
naturas. Cui regenti esse subdi
tum si iusticie est. immortalis est om
nino iusticia: nec in illa esse beatitu
dine desinet. sed talis ac tanta
erit. ut perfectior et maior esse non
possit. Fortassis et alie tres vir
tutes prudentia sine aliquo peri
culo erroris. fortitudo sine moles
tia tolerandorum malorum. tempera
tia sine repugnantia libidinum
erunt in illa felicitate: ut pruden
tie sit nullum bonum deo preponere
vel equare. fortitudinis ei firmissi
me coherere. temperantie nullo defec
tu noxio delectari. Nunc autem quod a
git iusticia in subveniendo mi
seris. quod prudentia in precavendis
insidiis. quod fortitudo in perferendis
molestiis. quod temperantia in coher

cendis delectationibus preditus. non ibi erit ubi nichil omnino mali erit: ac per hoc ista virtutum opera que huic mortali vite sunt necessaria sicut fides ad quam referenda sunt que in preteritis habebuntur. et alia nunc faciunt trinitatem cum ea presentia tenemus aspicimus amamus. aliam tunc factura sunt. cum ea non esse sed fuisse per quedam eorum vestigia que pretereundo in memoria delinquent reperiemus: quia et tunc trinitas erit cum illud qualecumque vestigium et memoriter retinebitur et agnoscetur veraciter. et hoc utrumque tercia voluntate iungetur. Capitulum decimum.

In omnium istarum quas commemoravimus temporalium rerum scientia. quedam cognoscibilia cognitionem interpositione temporis antecedunt. sicut sunt ea sensibilia que iam erant in rebus antequam cognoscerentur. vel ea omnia que per historiam cognoscuntur: quedam vero simul esse incipiunt. velut si aliquid visibile quod omnino non erat ante nostros oculos oriatur. cognitionem nostram utique non precedit. aut si aliquid sonet ubi adesse auditor. simul profecto incipiunt esse simulque desinunt et sonus et eius auditus. Verumtamen sive tempore precedentia sive simul esse incipientia cognoscibilia cognitionem gignunt: non cognitione gignuntur. Cognitione vero facta cum ea que cognovimus posita in memoria recordatione revisuntur: quis non videat priorem esse tempore in memoria retentionem quam in recordatione visionem. et huius utriusque tercia voluntate iunctionem. Porro autem in mente non sic est. Neque enim adventicia sibi ipsa est. quasi ad se ipsam que iam erat. aut venerit aliunde eadem ipsa que non erat. aut non aliunde venerit sed in se ipsa que iam erat nata sit ea ipsa que non erat. sicut in mente que iam erat oritur fides que non erat. aut post cognitionem sui recordando se ipsam. velut in memoria sua constitutam videt quasi non ibi fuerit antequam se ipsa cognosceret: cum profecto ex quo esse cepit numquam sui meminisse numquam se intelligere numquam amare destiterit sicut iam ostendimus: ac per hoc quando ad se ipsam cogitatione convertitur: fit trinitas in qua iam et verbum possit intelligi. Formatur quippe ex ipsa cogitatione voluntate utrumque iungente. Ibi ergo magis cognoscenda est imago quam querimus. Capitulum undecimum

Sed dicet aliquis. Non est ista memoria qua mens sui meminisse perhibetur: que sibi semper est presens. Memoria enim preteritorum est. non presentium. Nam quidam cum de virtutibus agerent in quibus est etiam Tullius. tria ista prudentiam diviserunt. memoriam intelligentiam providentiam:

meōriā scilicet p̄teritis. itelligē
tiam p̄ntibus. prudentiā rebz tri
buētes futuris. quā nō habent cer
tā nisi p̄scij futurorū: qđ nō est mu
nus hoīm n̄ detur desup. ut pro
phetis. Vn̄ scripta sapīe de hoībz
agens cogitatiōes inq̄t morta
liū timide: et incerte p̄uidentie nr̄e.
Meōria uo de p̄teritis et itelligē
tia de p̄ntibz certa ē. s; p̄ntibus
utiq; icorporalibz rebus: nā corpa
les corporaliū p̄ntes aspectibz sūt
oculorū. Sed qui dicit meōriā
nō ee p̄sentiū: attendat q̄d ad
modū dictū sit in ipis sc̄laribz
lr̄is ubi maioris cure fuit ver
borū itegritas q̄ veritas rerū.
Nec talia passus ulixes. oblitus
ve sui ē ithacus discrimine tanto.
Virgilius eni cū sui nō oblitū
diceret ulixen. qđ aliud itelligi
voluit. n̄ q̄ meminerat sui? Cū
sibi ergo p̄ns eet: nullo mō sui
meminisset. n̄ ad res p̄ntes memo
ria ptineret. Quapropter sicut i re
bus p̄teritis ea meōria dicitur q̄
fit ut ualeat recoli et recordari:
sic in p̄nti qđ sibi ē mens meōri
a sine absurditate dicenda ē q̄
sibi p̄sto ē ut sui cogitatione
possit intelligi. et utruq; sui a
more coniugi. Ca. duodecimū.

Hec igitur trinitas mētis nō
propterea ē dei ymago q̄
sui meminit mens et itelligit.
ac diligit se: s; q̄ pt̄ eciā memi
nisse et itelligē et amare a quo
facta ē. Qđ cū facit: sapiens ip
sa fit. Si aūt nō facit: eciā cū
sui meminit seq; itelligit ac di
ligit. stulta est. Meminerit i
taq; dei sui ad cuius ymaginē fa
cta ē: eumq; itelligat ac diligat. Qđ
ut brevius dicā. colat deū non
factū cuius ab eo capax ē. et cuius p̄
ticeps ee pt̄. Propter qđ scriptū est.
Ecce dei cultus ē sapiā: et nō sua
luce s; sūme illius lucis p̄tici
patiōe sapiens erit. atq; ubi e
terna ibi b̄ta regnabit. Sic eī
dicitur ista sapiā hoīs. ut eciā dei
sit. Tūc eni uera ē. Nā si hūa
na ē. vana ē. Verū nō ita dei.
q̄ sapiens deus. Neq; eī p̄ticipa
tione sui sapiens ē. sicut mēs
p̄ticipatiōe dei: s; q̄admodū
dicitur eciā iusticia dei nō solū
illa qua ipe iustus ē: s; quā
dat homi cū iustificat ipm.
Quā cōmendans aplus ait de
q̄busdā. Ignorātes eni dei iu
sticiā. et suā iusticiā volentes
cōstituere: iusticie dei nō sūt sub
iecti. Sic eni dici eciā de q̄bus
dā pt̄. Ignorātes eī dei sapiam
et suā volentes cōstituere: sapiē
dei nō sūt subiecti. Est igitur na
tura nō facta q̄ fecit oēs ceteras
magnas p̄uas q; naturas. eis
q̄s fecit sine dubio p̄stantior:
ac p hoc et eciā de qua loquimur
rationali et itellectuali q̄ mens

hominis est ad eius qui eam fecit imaginem facta. Illa autem ceteris naturis praestantior deus est, et quidem non longe positus ab unoquoque nostrum, sicut dicit apostolus addens: In illo enim vivimus, movemur et sumus. Quod si secundum corpus diceretur, etiam de isto corporeo mundo posset intelligi. Nam et in illo secundum corpus vivimus, movemur et sumus. Unde secundum mentem quae facta est ad eius imaginem debet hoc accipi: excellentiore quodam eodemque non visibili sed intelligibili modo. Nam quid non est in ipso? de quo divinitus scriptum est: quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. Proinde si in ipso sunt omnia, in quo tandem possunt vivere quae vivunt et moveri quae moventur nisi in quo sunt? Non tamen omnes cum illo sunt eo modo quo dictum est: ego semper tecum: nec ipse cum omnibus eo modo quo dicimus: dominus vobiscum. Magna itaque hominis miseria est cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo enim est, procul dubio sine illo non est. Et tamen si eius non meminit, eumque non intelligit nec diligit: cum illo non est. Quod autem quisque penitus obliviscitur: nec commoneri eius utique potest.

Capitulum tredecimum.

De visibilibus rebus ad hanc rem sumamus exemplum. Dicit tibi quispiam quem non recognoscas: Nosti me: Et ut commoneat dicit tibi ubi, quando, quomodo tibi innotuerit. Omnibus quoque adhibitis signis quibus in memoriam revoceris, si non recognoscas, ita iam oblitus es ut omnis illa notitia penitus deleta sit animo, nihilque restat aliud nisi ut credas ei qui tibi hoc dicit, quod aliquando cum eo fueras: aut ne hoc quidem si fide dignus tibi esse qui loquitur non videtur. Si autem reminisceris, profecto redis in memoriam tuam: et in ea invenis quod non fuerat penitus a corde deletum oblivione. Redeamus ad illud propter quod adhibuimus humanae conversationis exemplum. Inter cetera psalmus nonus: convertantur inquit peccatores in infernum: omnes gentes quae obliviscuntur deum. Porro autem vicesimus et primus: commemorabuntur inquit et convertentur ad dominum universi fines terrae. Non igitur sic erant oblitae istae gentes deum: ut eius nec commemoratae recordarentur. Obliviscendo autem deum tamquam obliviscendo vitam suam: conversae fuerant in mortem, hoc est in infernum. Commemoratae vero convertuntur ad dominum tamquam reviviscentes reminiscendo vitam: cuius eas habebat oblivio. Item legitur in nonagesimo tertio: intelligite nunc insipientes in populo et stulti aliquando sapite. Quis plantavit et reliqua. Eis enim dictum est qui deum non intelligendo de illo vana dixerunt.

Capitulum decimum quartum.

De dilectione autem dei plura

reperiuntur in divinis eloquiis testimonia. Ibi enim et illa duo consequenter intelliguntur, quia nemo diligit quod non meminit et quod penitus nesciat: unde est illud notissimum primumque preceptum, Diliges dominum deum tuum. Sic itaque condita est mens humana: ut numquam sui non meminerit, numquam se non intelligat, numquam se non diligat. Sed quoniam qui odit aliquem nocere illi studet: non inmerito et mens hominis quando sibi nocet odisse se dicitur. Nesciens enim sibi vult male: dum non putat sibi obesse quod vult. Sed tamen male sibi vult: quando id vult quod obsit sibi. Unde illud scriptum est. Qui diligit iniquitatem odit animam suam. Qui ergo se diligere novit: deum diligere etiam novit. Qui vero non diligit deum etiam si se diligit quod ei naturaliter inditum est: tamen non inconvenienter odisse se dicitur. cum id agit quod sibi adversatur. et seipsum tamquam suus inimicus insequitur. Qui profecto est error horrendus: ut cum sibi omnes prodesse velint. multi non velint facere nisi quod eis perniciosissimum sit. Similem morbum mutorum animalium cum poeta describeret inquit: Dy meliora piys erroremque hostibus illum. Discissos nudis laniabant dentibus artus. Cum morbus ille corporis fuerit. cur dixit errorem: nisi quia omne animal cum sibi natura conciliatum sit ut se custodiat quantum potest. talis ille erat morbus. ut ea quorum salutem appetebant sua membra laniarent? Cum autem deum diligit mens et sicut dictum est consequenter eius meminit eumque intelligit: recte illi de proximo suo precipitur. ut eum sicut se diligat. Iam enim se non perverse sed recte diligit cum deum diligit cuius participatione ymago illa non solum est: verum etiam ex vetustate renovatur. ex deformitate reformatur. ex infelicitate beatificatur. Quamvis enim se ita diligat ut si alterutrum proponatur malit omnia que infra se diligit perire quam se perire: tamen superiorem deserendo ad quem solum posset custodire fortitudinem suam eoque frui lumine suo cui canitur in psalmo Fortitudinem meam ad te custodiam. et in alio. Accedite ad eum et illuminamini. sic infirma et tenebrosa facta est: ut a se quoque ipsa in ea que non sunt quod ipsa et quibus superior est ipsa infelicius laberetur per amores quos non valet vincere. et errores a quibus non videt qua redire. Unde iam deo miserante penitens clamat in psalmis. Dereliquit me fortitudo mea: et lumen oculorum meorum non est mecum. Non tamen in hiis tantis infirmitatis et erroris malis amittere potuit naturalem memoriam et intellectum et amorem sui. Propter quod merito dici potuit quod supra commemoravi: Quamquam in ymagine dei ambulet homo tamen vane

cōturbat᷑. thesaurizat ⁊ igno
rat cui cōgregat ea. Cur ei the
saurizat. nisi qr fortitudo eius
deseruit; p quā deū habēs rei
nulli9 indigeret. Et cur nes
cit cui cōgregat ea; n̄ qr lumen
oculorū eius nō ē in eo. Et ideo
nō videt qd veritas ait. Stul
te hac nocte aiam tuā repe
tūt abs te. hec q̄ pparasti cui9 e
rūt. Verūtamē qui etiā talis
i ymagine āmbulat hō. et hēt
memoriā ⁊ itellcm̄ ⁊ amorem
sui hominis mens. si ei mani
festaret᷑ q̄ vtrūqz habe nō pos
set. ⁊ vnū e duobz pmittet̄ur
elige alterū pditurus. aut the
sauros quos cōgregauit aut
mentē; q̄s usqz adeo nō habet
mentē. ut thesauros mallet
habe q̄ mentē. Thesauri eni
possūt mentē plerūqz subuer
te. ⁊ mens q̄ thesauris nō sub
uertit᷑. sine vllis thesauris
et expeditius pt viue. Q̄s vo
ullos thesauros n̄ p mentē
poterit posside. Si eni puer in
fans q̄uis ditissim9 natus ai
sit dn̄s oīm̄ q̄ in iure sūt ei9. ni
chil possidet mēte sopita; q̄o
nā tandē mō q̄sq̄ q̄tq̄ mēte
possidebit amissa. Sz de the
sauris qd loquor. q̄ eis quili
bet hoīm si talis optio pponat᷑
mauult care q̄ mēte; cū
eos nemo pponat nemo com

paret luībus corpis quibz nō
aurū rarus q̄sqz homo. s; oīs
hō possidet celū. Plura ei cor
poris q̄sqz possidet q̄tqd libent᷑
videt. Quis ergo si tene vtrūqz
nō possit ⁊ alterutrū cogatur
amitte. nō thesauros q̄ oclos
malit. Et tn̄ si ab eo simili cō
ditione q̄rat᷑ vtrū oclos malit
amitte an mentē; q̄s mente
nō videat. eū oclos malle q̄ me
tem. Mens q̄ppe sine oclis car
nis hūana ē. ocli aūt carnis
sine mente belu ini sūt. Quis
porro nō hoīem se malit ee ca
a carne cecū; q̄ beluā videntē.
Hec dixi. ut etiā tardiores q̄uis
breuiter cōmeōrent᷑ a me. in
quorū oclos ul aures hee lr̄e p
uenerit. q̄tū mens diligat se
ipam etiā īfirma ⁊ errans. ma
le diligendo atqz sectando q̄ st̄
īfra ipām; dilige porro seipsā
nō posset si se oīno nesciret. id;
si sui nō meminisset. nec se itel
ligeret qua ī se ymagie dei tam
potens ē. ut ei cui9 ymago est
valeat īherere. Sic ei ordiata
ē naturarū ordie nō locorū: ut
supra illā nō sit n̄ ille. Denīqz
cū illi penitus adheserit. vn9
erit sp̄us. Cui rei attestat᷑ apl̄s
dicens. qui aūt adheret dn̄o
vnus sp̄us ē: accedente quidē
ipa ad pticipationē nate vei
tatis btitudīs illi9. nō tn̄ cres

vente illo in natura veritate et beatitudine sua. In illa itaque natura cum feliciter adheserit, immutabile videbit omne quod viderit. Tunc sicut ei divina scriptura promittit satiabitur in bonis desiderium eius: bonis immutabilibus, ipsa trinitate deo suo, cuius ymago est.

Capitulum quintumdecimum.

Et ne usquam deinceps violetur, erit in abscondito vultus eius tanta ubertate eius impleta: ut eam numquam peccare delectet. Se ipsam vero nunc cum videt, non aliquid immutabile videt. Quod ideo certe non dubitat, quia misera est et beata esse desiderat: nec ob aliud fieri sperat hoc posse, nisi quia est mutabilis. Nam si mutabilis non esset: sicut ex beata misera, sic ex misera beata esse non posset. Et quid eam fecisset miseram sub omnipotente et bono domino? nisi peccatum suum et iusticia domini sui? Et quid eam faciet beatam? nisi meritum suum et premium domini sui? Sed et meritum eius gratia est illius: cuius premium erit beatitudo eius. Iusticiam quippe sibi dare non potest: quam perditam non habet. Hanc enim cum homo conderetur accepit: et peccando utique perdidit. Accipit ergo iusticiam: propter quam beatitudinem accipere mereatur. Unde veraciter ei dicitur ab apostolo quasi de suo bono superbire incipienti. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem et accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? Cum autem bene recordatur domini sui spiritu eius accepto, sentit omnino quia hoc discit intimo magisterio, non nisi eius gratuito effectu posse se resurgere: non nisi suo voluntario defectu cadere potuisse. Non sane reminiscitur beatitudinis sue. Fuit quippe illa et non est. eiusque ista penitus oblita est: ideoque nec commemorari potest. Credit autem de illa fide dignis litteris dei sui per eius prophetas conscriptis: narrantibus de felicitate paradisi. atque illud primum et bonum hominis et malum historica traditione indicantibus. Domini autem dei sui reminiscitur? Ille quippe semper est: nec fuit et non est. nec est et non fuit. sed sicut numquam non erit, ita numquam non erat. et ubique totus est. propter quod ista in illo et vivit et movetur et est. et ideo eius reminisci potest. non quia hoc recordatur quod eum noverat in adam. aut alibi alicubi ante huius corporis vitam. aut cum primum facta est ut insereretur huic corpori. Nichil enim horum omnino reminiscitur. quicquid horum est oblivione deletum est: sed commemoratur ut convertatur ad dominum tamquam ad eam lucem qua etiam cum ab illo averteretur quodammodo tangebatur. Nam hinc est quod etiam impii cogitant eternitatem: et multa recte reprehendunt recteque laudant in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis iudicant? nisi in quibus vident quemadmodum

quisque vivere debeat, etiam si nec ipse eodem modo vivat? Ubi eas videt? Neque enim in sua natura: cum procul dubio mente ista videantur, eorumque mentes constet esse mutabiles. Has vero regulas immutabiles videat quisquis in eis et hoc potuerit videre: nec in habitu suae mentis, cum illae regulae sint iustitiae, mentes vero eorum esse constet iniustas. Ubinam sunt istae regulae scriptae, ubi quid sit iustum et iniustus agnoscit? ubi cernit habendum esse quod ipse non habet? Ubi ergo scriptae sunt, nisi in libro lucis illius quae veritas dicitur? unde omnis lex iusta describitur et in cor hominis qui operatur iustitiam non migrando, sed tamquam imprimendo transfertur; sicut imago ex anulo et in ceram transit, et anulum non relinquit? Qui vero non operatur, et tamen videt quid operandum sit: ipse est qui ab illa luce avertitur, a qua tamen tangitur. Qui autem nec videt quemadmodum sit vivendum: excusabilius quidem peccat: quia non est transgressor legis incognitae. Sed etiam ipse splendore aliquotiens ubique praesentis veritatis attingitur, quando admonitus confitetur.

Capitulum XVI.

Qui vero commemorati convertuntur ad dominum ab ea deformitate qua per cupiditates saeculares conformabantur huic saeculo: reformantur ex illo, audientes apostolum dicentem: Nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate mentis vestrae: ut incipiat illa imago ab illo reformari a quo formata est. Non enim reformare se ipsam potest: sicut potuit deformare. Dicit etiam alibi: Renovamini spiritu mentis vestrae: et induite novum hominem eum qui secundum deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis. Quod autem ait secundum deum creatum: hoc alio loco dicitur ad imaginem dei. Sed peccando iustitiam et sanctitatem veritatis amisit: propter quod haec imago deformis et decolor facta est. Hanc recipit cum reformatur atque renovatur. Quod autem ait spiritu mentis vestrae, non ibi duas res intelligi voluit, quasi aliud sit mens, aliud spiritus mentis: sed quia omnis mens spiritus est, non autem omnis spiritus mens est. Est enim spiritus et deus: qui renovari non potest, quia nec veterascere potest. Dicitur spiritus etiam in homine qui mens non sit: ad quem pertinent imaginationes similes corporum. De quo dicit ad Corinthios ubi dicit: Si autem oravero lingua, spiritus meus orat: mens autem mea infructuosa est. Hoc enim ait, quando id quod dicitur non intelligitur: quia nec dici potest, nisi corporalium vocum imagines sonum oris in spiritus cogitatione praeveniant. Dicitur et hominis anima spiritus, unde est in evangelio: et inclinato capite reddidit spiritum: quo significata est mors corporis anima exeunte. Di

citur spiritus etiam pecoris: quod in ecclesiaste libro salomonis apertissime scriptum est. ubi ait. Quis scit spiritus filiorum hominis si ascenderit ipse sursum: et spiritus pecoris si descendet ipse deorsum in terram? Scriptum est etiam in genesi. ubi dicitur diluvio mortuam fuisse universam carnem. que habebat in se spiritum vite. Dicitur spiritus etiam ventus: res apertissime corporalis. Unde illud est in psalmis. Ignis grando nix glacies spiritus tempestatis. Quia ergo tot modis dicitur spiritus. spiritum mentis dicere voluit eum spiritum qui mens vocatur. sicut ait etiam idem apostolus. In expoliatione corporis carnis. Non duas res utique intelligi voluit. quasi aliud sit caro aliud sit corpus carnis? sed quia corpus multarum rerum nomen est. quarum nulla caro est. nam multa sunt excepta carne corpora celestia et corpora terrestria: corpus carnis dixit corpus quod caro est. Sic itaque spiritum mentis eum spiritum que mens est alibi quoque apertius etiam ymaginem nominavit: scilicet aliis verbis idipsum precipiens. Expoliantes vos inquit veterem hominem cum actibus suis: induite novum qui renovatur in agnitione dei secundum ymaginem eius qui creavit eum. Quod ibi ergo legitur induite novum hominem qui secundum deum creatus est: hoc isto loco. induite novum hominem qui renovatur secundum ymaginem eius qui creavit eum. Ibi autem ait secundum deum: hic vero secundum ymaginem eius. qui creavit eum. Pro eo vero quod ibi posuit in iusticia et sanctitate veritatis: hoc posuit hic in agnitione dei. Fit ergo ista renovatio et reformatio mentis secundum deum: vel secundum ymaginem dei. Sed ideo dicitur secundum deum: ne secundum aliam creaturam fieri putetur. Ideo autem secundum ymaginem dei. ut in ea re intelligatur fieri hec renovatio ubi est ymago dei. id est in mente: quemadmodum dicimus secundum corpus e- mortuum non secundum spiritum eum qui de corpore fidelis et iustus abscedit. Quid enim dicimus secundum corpus mortuum? nisi corpore vel in corpore. non anima vel in anima mortuum? Aut si dicamus secundum corpus est pulcher aut secundum corpus fortis non secundum animum? quid est aliud quam corpore non animo pulcher aut fortis est? Et innumerabiliter ita loquimur. Non itaque sic intelligamus secundum ymaginem eius qui creavit eum: quasi alia sit ymago secundum quam renovatur. non ipsa que renovatur.

Capitulum decimum septimum

Sane ista renovatio non momento uno fit vel ipsius unius conversionis: sicut momento uno fit illa in baptismo renovatio remissione omnium peccatorum. Neque enim vel unum quantulumcumque remanet

quod non remittatur: sed quemadmodum aliud est carere febribus aliud ab infirmitate que febribus facta est invalescere. itemque aliud est infixum telum de corpore demere aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare: ita prima curatio est causam removere languoris quod fit per omnium indulgenciam peccatorum. secunda ipsum sanare languorem quod fit paulatim proficiendo in renovatione huius ymaginis. Que duo demonstrantur in psalmo ubi legitur. qui propicius fit omnibus iniquitatibus tuis. quod fit in baptismo: deinde sequitur. qui sanat omnes languores tuos. quod fit cotidianis accessibus. cum hec ymago renovatur. De qua re apostolus apertissime locutus est dicens. Et si exterior homo noster corrumpitur: sed interior renovatur de die in diem. Renovatur autem in agnitione dei. hoc est in iusticia et sanctitate veritatis: sicut sese habent apostolica testimonia que paulo ante memoravi. In agnitione autem dei iusticiaque et sanctitate veritatis qui de die in diem proficiendo renovatur: transfert a morte ad vitam a temporalibus ad eterna. a visibilibus ad intelligibilia. a carnalibus ad spiritualia: atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere. illis que se per caritatem alligare diligenter insistit. Tantum autem facit quantum divinitus adiuvatur. Dei quippe sentencia est: sine me nichil potestis facere. In quo profectu et accessu tenentem mediatoris fidem cum dies vite huius ultimus quemque compererit: perducendus ad deum quem coluit et ab eo perficiendus excipietur ab angelis sanctis. incorruptibile corpus in fine seculi non ad penam sed ad gloriam accepturus. In hac quippe ymagine tunc perfecta dei erit similitudo: quando dei perfecta erit visio. De qua dicit apostolus paulus. Videmus nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Item dicit. Nos autem revelata facie gloriam domini speculantes in eandem ymaginem transformamur de gloria in gloriam tamquam a domini spiritu: hoc est quod fit de die in diem bene proficientibus. Apostolus autem iohannes dilectissimi inquit nunc filii dei sumus: et nondum apparuit quod erimus. Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Capitulum decimum octavum.

Hinc apparet tunc in ista ymagine dei fieri eius plenam similitudinem quando eius plenam perceperit visionem: quamquam possit hoc a iohanne apostolo etiam de immortalitate corporis dictum videri. Et in hac quippe similes erimus deo. sed tantummodo filio: quia solus in trinitate corpus accepit in quo mortuus resurrexit atque id ad superna perduxit. Nam dicitur etiam ista ymago filii dei. in qua sicut ille immortale corpus habebimus conformes facti in hac parte

nō p̄ris ymaginis aut sp̄us s̄cī
s̄ tm̄ modo filij: q̄r de hoc solo legit̄
et fide sanctissima accipit̄. v̄bū ca
ro f̄cm̄ ē. Propter qd̄ ap̄ls q̄s ante
īquit p̄sciuit et p̄destinauit co
formes ymaginis filij sui: ut
sit ipse p̄mogenitus ī mlt̄is fr̄ib;.
Primogenit⁹ utiq; a mortuis
sc̄dm eundem ap̄lm. Qua morte
seminata ē caro eius in cōtumelia:
resurrexit in gl̄a. Sc̄dm hanc
ymaginē filij cui p̄ īmortalita
tē cōformam̄ in corp̄e. & ita ill⁹
agim⁹ qd̄ item dicit idem ap̄ls.
Sicut portauim⁹ ymaginē ter
reni portem⁹ & ymaginē ei⁹ q̄ de
celo ē: ut scilicet q̄ sc̄dm adam
mortales fuim⁹. sc̄dm xp̄m ī
mortales nos futuros fide vera &
spe certa firmaq; teneam⁹. Sic
eni nūc eandē ymaginē por
tare possum⁹: nōdū ī visione
s̄ ī fide. nōdū in re s̄ ī spe. De
corporis q̄ppe resurrectōne tūc lo
q̄bat̄ ap̄lus cū hec diceret. Cap̄.
decim⁹ nonū.

At uo illa
ymago de qua dictū ē
faciam⁹ hoīem ad ymaginē &
silitudinē n̄ram: q̄r nō dictū ē
ad meā u'l ad tuā. ad ymagi
nē trinitatis f̄cm hoīem credim⁹:
et q̄ta potuim⁹ īuestigatōe
cōprehendim⁹. Et ideo sc̄dm hāc
potius & illud ītelligendū est
qd̄ ait ap̄ls iohēs. similes ei e
rim⁹. qm̄ videbim⁹ eū sicuti ē:
q̄r et de illo dixit de quo dixerat
filij dei sum⁹. et īmortalitas
carnis illo p̄ficiet̄ momēto resur
rectiōis de quo ait ap̄ls paul⁹:
ī ictu oculi ī nouissima tuba. ca
net eni tuba & mortui r̄surgent
īcorrupti et nos īmutabim̄.
In ipso nāq; ictu oculi an̄ iudiciū
ū resurget ī v̄tute in īcorrupti
one in gl̄a corpus sp̄uale: qd̄
nūc seminat̄ in īfirmitate cor
ruptiōe cōtumelia corpus aīa
le. Ymago uo q̄ renouat̄ sp̄u
mentis ī agnitiōe dei nō exteri⁹
s̄ interius de die in diē: ipa p̄fi
ciet̄ visiōe q̄ tūc erit post iudi
ciū facie ad faciē. nūc āt p̄ficiat
p̄ speculū ī enigmate. Propter cui⁹
p̄fectionē dictū ītelligendū ē:
similes ei erim⁹. qm̄ videbim⁹
eū sicuti ē. Hoc eī donū tūc no
bis dabit̄: cū dictū fuerit venite
b̄ndc̄i p̄ris mei possidete patū
vobis regnū. Tūc q̄ppe tollet̄
īpius ne videat claritatē dn̄i:
qū ibūt sinistri ī suppliciū e
ternū. cū ib; dextris in vitā e
ternā. Hec ē āt sicut ait veri
tas vita eterna: ut cognoscant
te īquit vnū verū deū & quē
misisti ihm̄ xp̄m. Hāc conte
platiuā sapiam quā p̄prie
puto in l'r̄is s̄cis ab sciētia dis
tinctā sapiam nūcupari du
taxat hoīs. q̄ quidē illi nō ē
n̄ ab illo cui⁹ p̄ticipatōe ve

sapiens fieri mens racionalis
et intellectualis potest. cycero commen
dans in fine dyalogi ortensy:
quod nobis inquit dies noctesque con
siderantibus acuentibusque intelligen
ciam que est mentis acies caventibusque
ne quando illa hebescat. id est in phi
losophia viventibus magna spes
est: aut si hoc quod sentimus et sapi
mus mortale et caducum est. io
cundum nobis perfunctis muneribus
humanis occasum neque molestam
extinctionem et quasi quietem vite fo
re. aut si ut antiquis philoso
phis hys que maximis longeque
clarissimis placuit eternos animos
ac divinos habemus: sic existiman
dum est quo magis hy fuerint sem
per in suo cursu id est in ratione et inves
tigandi cupiditate. et quo mi
nus se admiscuerint atque implica
verint hominum vicys et erroribus.
hoc hys faciliorem ascensum et re
ditum in celum fore. Deinde addens
hanc ipsam clausulam repetendo
sermonemque finiens. quapropter inquit
ut aliquando terminetur oratio. si aut exstin
gui tranquille volumus cum in
hys artibus vixerimus. aut si ex
hac in aliam aut paulo melio
rem domum sine mora demigra
re: in hys studys nobis omnis opera
et cura ponenda est. Hic miror
hominem tanti ingeny perfunctis
muneribus humanis hominibus in
philosophia viventibus que contem

platione veritatis beatos facit. iocun
dum promittere occasum si hoc quod sen
timus et sapimus mortale et ca
ducum est: quasi hoc moriatur et intere
at quod non diligebamus. vel poci
us quod atrociter oderamus. ut io
cundus sit nobis eius occasus.
Verum hoc non didicerat a philo
sophis quos magnis laudi
bus predicat: sed ex illa nova a
chademica ubi ei dubitare eci
am de rebus manifestissimis placuit.
ista sentencia redolebat. A
philosophis autem sicut ipse confi
tetur maximus longeque claris
simis. eternos esse animos acceperat.
Eterni quippe animi non incongru
enter hac exhortatione excitantur.
ut in suo cursu reperiantur. cum vene
rit vite huius extremum id est in rati
one et investigandi cupiditate:
minusque se admisceant atque im
plicent hominum vicys et erroribus.
ut eis facilior sit regressus ad
deum. Sed iste cursus qui constituitur
in amore atque investigatione veri
tatis. non sufficit miseris. idest
omnibus cum ista sola ratione morta
libus sine fide mediatoris: quod in
libris superioribus huius operis max
ime in quarto et tercio decimo
quantum potui demonstrare
curavi. Explicit liber decimus quartus.
Incipit liber decimus quintus
Capitulum primum.

Volentes in rebus que facte sunt ad cognoscendum eum a quo facte sunt exercere lectorem: iam pervenimus ad eius ymaginem quod est homo. in eo quo ceteris animalibus antecellit. id est ratione vel intelligentia. et quicquid aliud de anima rationali vel intellectuali dici potest quod pertineat ad eam rem que mens vocatur vel animus. Quo nomine nonnulli auctores lingue latine id quod excellit in homine et non est in pecore ab anima que inest et pecori suo quodam loquendi more distinguunt. Supra hanc ergo naturam si querimus aliquid et verum querimus deus est: natura scilicet non creata sed creatrix. Que utrum sit trinitas. non solum credentibus divine scripture auctoritati. verum etiam intelligentibus aliqua si possumus iam ratione demonstrare debemus. Cur autem si possumus dixerim: res ipsa cum querimus disputando ceperit melius indicabit. Deus sane ipse quem querimus adiuvabit ut spero ne sit infructuosus labor noster: et intelligamus quemadmodum dictum sit in psalmo sancto.

Capitulum secundum.

Letetur cor querentium dominum. Querite dominum et confirmamini: querite faciem eius semper. Videtur enim quod semper queritur numquam inveniri. Et quomodo iam letabitur et non potius contristabitur cor querentium: si non potuerit invenire quod querunt? Non enim ait letetur cor invenientium sed querentium dominum. Et tamen dominum deum inveniri posse dum queritur testatur ysaias propheta cum dicit. Querite dominum et mox ut inveneritis invocate illum: et cum appropinquaverit vobis derelinquat impius vias suas et vir iniquus cogitationes suas. Si ergo quesitus inveniri potest: cur dictum est querite faciem eius semper? An et inventus forte querendus est? Sic enim sunt incomprehensibilia requirenda: ne se existimet nichil invenisse qui quam sit incomprehensibile quod querebat potuit invenire. Cur ergo sic querit si incomprehensibile comprehendit esse quod querit: nisi quia cessandum non est quamdiu in ipsa incomprehensibilium rerum inquisitione proficitur: et melior meliorque fit querens tam magnum bonum. quod et inveniendum queritur et querendum invenitur. Nam et queritur ut inveniatur dulcius: et invenitur ut queratur avidius. Secundum hoc accipi potest quod dictum est in libro ecclesiastico dicere sapientiam. Qui me manducant adhuc esurient: et qui bibunt me adhuc sitient. Manducant enim et bibunt quia inveniunt: et quia esuriunt ac sitiunt adhuc querunt. Fides querit: intellectus invenit. Propter

quod ait propheta. Nisi credideritis non intelligetis. Et rursus intellectus cum quod invenerit adhuc querit. Deus enim respexit super filios hominum sicut in psalmo sacro canitur: ut videat si est intelligens et requirens deum. Ad hoc ergo debet esse homo intelligens ut requirat deum. Satis ergo commorati fuerimus in hiis que deus fecit: ut per ea cognosceretur ipse qui fecit. Invisibilia enim eius per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Unde arguuntur in libro sapientie qui de hiis que videntur bona non potuerunt scire eum qui est: neque operibus attendentes agnoverunt artificem. Sed aut ignem aut spiritum aut citatum aerem aut gyrum stellarum aut violentam aquam aut luminaria celi rectores orbis terrarum deos putaverunt. Quorum quidem si specie delectati hos deos putaverunt: sciant quanto dominator eorum melior est. Speciei enim generator creavit ea. Aut si virtutem et operationem eorum mirati sunt: intelligant ab hiis quanto qui hec constituit fortior est. A magnitudine enim speciei et creature cognoscibiliter poterit horum creator videri. Hec de libro sapientie propterea posui: ne me fidelium quispiam frustra et inaniter existimet in creatura prius per quasdam sui generis trinitates quodammodo gradatim donec ad mentem hominis pervenirem quesisse indicia summe illius trinitatis quam querimus cum deum querimus.

Capitulum tercium.

Sed quoniam disserendi et ratiocinandi necessitas per quatuordecim libros multa nos compulit dicere que cuncta simul aspicere non valemus: ut ad id quod apprehendere cupimus ea celeri cogitatione referamus. faciam quantum domino adiuvante potuero ut quicquid in singulis voluminibus ad cognitionem disputationis breviter cogeram: et tamquam sub uno mentis aspectu non quemadmodum res queque persuasit. sed ipsa que persuasa sunt ponam: ne tam longe sint a precedentibus consequentia. ut oblivionem precedentium faciat inspectio consequentium. aut certe si fecerit. cito possit quod exciderit relegendo recoli. In primo libro secundum scripturas sanctas unitas et equalitas summe illius trinitatis ostenditur. In secundo et tercio et quarto eadem: sed de filii missione et spiritus sancti diligenter questio pertractata tres libros fecit: demonstratumque est non ideo minorem mittente qui missus est quia ille misit hic missus est. cum trinitas que per omnia equalis est. pariter et in sua natura immutabilis et invisibilis et ubique presens inseparabiliter operetur. In quinto propter eos quibus ideo videtur non eandem patris et filii esse substantiam quia omne quod de deo dicitur secundum substantiam dici putant. et propterea gignere et gigni vel genitum esse et ingenitum quoniam diversa sunt conten-

^ perduxere [illegible]

dicit substancias esse diversas. De
monstratur non omne quod de deo dicitur secundum
substanciam dici. sicut secundum substan
ciam dicitur bonus et magnus. et si
quid aliud ad se dicitur: sed dici etiam
relative id est non ad se sed ad ali
quid quod ipse non est. sicut pater ad filium
dicitur vel dominus ad creaturam sibi
servientem. ubi si quid relative id est
ad aliquid quod ipse non est etiam ex tempore
dicitur sicuti est domine refugium factus es
nobis: nichil ei accidere quo mutetur.
sed omnino ipsum in natura vel essencia sua
immutabilem permanere ostenditur.
In sexto quo dictus sit christus ore a
postolico dei virtus et dei sapiencia sic dis
putatur ut differatur eadem questio
diligencius retractanda: utrum a quo
est genitus christus non sit ipse sapiencia sed
tantum sapiens sue pater. an sapiencia sapi
enciam genuerit. Sed quodlibet horum
esset. etiam in hoc libro apparuit trini
tatis equalitas. et non deus triplex
sed trinitas: nec quasi aliquid duplum
esse patrem et filium ad simplum spiritum
sanctum. ubi nec tria plus aliquid sit
quam unum horum. Disputatum est etiam
quo possit intelligi quod ait hilari
us episcopus. Eternitas in patre. species
in ymagine. usus in munere.
In septimo questio que dilata fuerat ex
plicatur. ita ut deus qui genuit
filium non solum sit pater virtutis et sapi
encie sue. sed etiam ipse virtus atque sa
piencia. sic et spiritus sanctus: nec tamen simul
tres sint virtutes aut tres sapiencie. sed
una virtus et una sapiencia. sicut
unus deus et una essentia. Deinde
quesitum est. quomodo dicantur una essen
cia tres persone. vel ut a quibusdam
grecis una essentia tres substan
cie. et inventum est elocutionis ne
cessitate dici. ut aliquo uno
nomine enunciarentur cum queritur quid tres
sint: quos tres esse veraciter confitemur.
patrem scilicet et filium et spiritum sanctum.
In octavo ratione etiam reddita
intelligentibus clarum est in substan
cia veritatis non solum patrem filio
non esse maiorem: sed nec ambo simul
aliquid maius esse quam solum spiritum
sanctum. aut quoslibet duos in eadem
trinitate maius esse aliquid quam unum.
aut omnes simul tres maius aliquid
esse quam singulos. Deinde per veritatem
que intellectu conspicitur et per bonum sum
mum a quo est omne bonum. et per iusti
ciam propter quam diligitur animus iustus
ab animo etiam non dum iusto. ut natura
non solum incorporalis verum etiam im
mutabilis quod est deus quantum potest
fieri intelligeretur admonuit: et per
caritatem que in scripturis sanctis deus
dicta est per quam cepit utcumque etiam
trinitas intelligentibus apparere.
sicut sunt amans et quod amatur et a
mor. In nono. ad ymaginem dei
quod est homo secundum mentem pervenit
disputatio. et in ea quedam trinitas
invenitur. id est mens et noticia qua se
novit et amor quo se noticiamque
suam diligit: et hec tria equalia

inter se et unum ostenditur esse. In decimo hoc idem diligentius subtiliusque tractatum est, atque ad id perductum, ut inveniretur in mente evidentior trinitas eius: in memoria scilicet et intelligentia et voluntate. Sed quoniam et hoc compertum est, quod mens numquam esse ita potuerit ut non sui meminisset, non se intelligeret et diligeret, quamvis non semper se cogitaret: cum autem cogitaret, non se a corporalibus rebus eadem cogitatione discerneret: dilata est de trinitate cuius ymago est hec disputatio, ut in ipsis etiam corporalibus visis inveniretur trinitas, et distinctius in ea lectoris exerceretur intentio. In undecimo ergo electus est sensus oculorum, in quo id quod inventum esset etiam in ceteris quattuor sensibus corporis et non dictum posset agnosci: atque ita exterioris hominis trinitas primo in hys que cernuntur extrinsecus in corpore scilicet quod videtur, et forma que inde in acie cernentis imprimitur, et utrumque copulantis intentione voluntatis apparuit. Sed hec tria non inter se equalia, nec unius esse substantie claruerunt. Deinde in ipso animo ab hys que extrinsecus sensa sunt velut introducta inventa est altera trinitas: ubi appareret eadem tria unius esse substantie: ymaginatio corporis que in memoria est, et inde formatio cum ad eam convertitur acies cogitantis, et utrumque coniungens intentio voluntatis. Sed ideo ista trinitas ad exteriorem hominem reperta est pertinere: quia de corporibus illata est que sentiuntur extrinsecus. In duodecimo discernenda visa est sapientia ab scientia, et in ea que proprie scientia nuncupatur quia inferior est, prius quedam sui generis trinitas inquirenda: que licet ad interiorem hominem iam pertineat, nondum tamen ymago dei vel appellanda sit vel putanda. Et hoc agitur in tertiodecimo per commendationem fidei christiane. In quartodecimo autem de sapientia hominis vera id est dei munere in eius ipsius dei participatione donata, que ab scientia distincta est disputatur: et eo pervenit disputatio, ut trinitas appareat in ymagine dei quod est homo secundum mentem que renovatur in agnitione dei secundum ymaginem eius qui creavit hominem ad ymaginem suam: et sic percipit sapientiam, ubi contemplatio est eternorum.

Capitulum quartum.

Iam ergo in ipsis rebus eternis incorporalibus et immutabilibus, in quarum perfecta contemplatione nobis beata que non nisi eterna est vita promittitur, trinitatem que deus est inquiramus. Neque enim divinorum librorum tantummodo auctoritas esse deum predicat: sed omnis que nos circumstat ad quam nos etiam pertinemus, universa ipsa rerum natura proclamat habere se prestantissimum conditorem: qui nobis mentem rationemque naturalem dedit: qua viventia non viventibus

sensu p̄dita nō sencientibȝ ītelligē
cia nō ītelligentibȝ: mortalia mor
talibȝ īpotentibȝ potēcia īiustis
iusta speciosa deformibȝ bona
malis īcorruptibilia corrupti
bilibȝ īmutabilia mutabilib⁹
īuisibilia visibilibȝ īcorpalia
corpalibȝ btā miseris p̄ferenda
videam⁹. Ac p hoc qm̄ rebȝ creatis
creatorē sine dubitatiōe p̄ponim⁹
mus: optet ut eū ⁊ sūme viuere
⁊ cūcta sentire atqȝ ītelligē. ⁊ mo
ri corrūpi mutariqȝ nō posse. nec
corpus ēē ȝ spm̄ oīm potētissi
mū iustissimū sp̄ciosissimū op
timū btīssimūqȝ fateam̄.

Sed hec Caplm̄ quintū.
oīa q̄ dixi et q̄cūqȝ alia
simili more locutiōis hūane dig
ne de deo dici videntur: et vniuse
tinitati qui ē vnus deus ⁊ p̄sōis
sīgulis in eadē tinitatē cōueni
ūt. Q̄s ei uł vnū deū qd̄ est ipa
tinitas uł patrē uł filiū uł sp̄i
ritū scm̄ audeat dicē aut nō vi
uentē aut nichil sentientē uł
ītelligentē: aut in ea natā q̄
uit se p̄dicant equales quēq̄
eorū ēē mortalē siue corrupti
bilē siue mutabilē siue corpo
reū: Aut q̄sq̄ ibi neget aliquē
potentissimū iustissimū spē
ciosissimū optimū btīssimūqȝ:
Si ergo hec atqȝ huiusmodi oīa
et ipa trinitas et ī ea sīguli di
cūtur: ubi aut quō tinitas ap

parebit: Redigam⁹ itaqȝ p̄us
hec plurima ad aliqua paucita
tē. Que vita eni dicit̄ in deo: ipa
ē essentia eius atqȝ natura. Non
itaqȝ deus viuit n̄ vita qd̄ ipe si
bi ē. Hec aūt vita nō talis ē q̄
lis ī est arbori. ubi nullus ītel
lcūs nullus ē sensus: nec talis
qualis ī est pecori. Habet ei vi
ta pecoris sensū quīqȝ p̄titū: sed
intellcūm h̄t nullū. At illa vita
q̄ deus ē sentit atqȝ ītelligit oīa:
et sentit mente nō corpe. qr sp̄s
ē deus. Nō aūt sicut aīalia que
hn̄t corpa p corpus sentit deus.
nō eni ex aīa cōstat ⁊ corpe: ac
p hoc simplex illa natura sicut ī
telligit sentit sicut sentit ītel
ligit. idemqȝ sensus q̄ ītellcūs
ē illi: nec ita ut aliqn̄ ēē desis
tat aut ceperit. īmortalis ē ei.
nec frustra de illo dictū ē q̄ so
lus habeat īmortalitatem.
Nā īmortalitas eius uē īmor
talis ē: in cui⁹ natura nulla est cō
mutatio. Ipa ē vēa eternitas.
qua ē īmutabił deus sine īnīo
sine fine: cōseqr̄ter ⁊ īcorruptibi
lis. Vna ergo eademqȝ res dicit̄.
siue dicat̄ eternus deus siue ī
mortalis siue īcorruptibilis
siue īmutabilis: itēqȝ cū dicit̄
viuēs ⁊ ītelligens qd̄ est utiqȝ
sapiens hoc idem dicit̄. Nō eni
p̄cepit sapiam q̄ ēēt sapiēs. sed
ipe sapia ē: et hec vita eademqȝ

sine diu
sitate

virtus sine potentia. eademque species. Quare potens atque speciosus dicatur. Quid enim potentius et speciosius sapientia? que attingit a fine usque ad finem fortiter. et disponit omnia suaviter. Bonitas etiam atque iusticia an numquid inter se in dei natura sicut in eius operibus distant? tamquam due diuerse sint qualitates dei. una bonitas alia iusticia. Non utique: sed que iusticia ipsa bonitas. et que bonitas ipsa beatitudo. Incorporalis autem vel incorporeus ideo dicitur deus: ut spiritus credatur vel intelligatur esse non corpus. Proinde si dicamus eternus immortalis incorruptibilis immutabilis vivus sapiens potens speciosus iustus bonus beatus spiritus: horum omnium novissimum quod posui quasi tantummodo videtur significare substantiam suam. cetera vero huius substantie qualitates. Sed non ita est in illa ineffabili simplicique natura. Quicquid enim secundum qualitates illic dici videtur: secundum substantiam est intelligendum. Absit enim ut spiritus secundum substantiam dicatur deus. et bonus secundum qualitatem: sed utrumque secundum substantiam. Sic omnia cetera que commemoravimus: unde in superioribus libris multa iam diximus. De quattuor igitur primis quomodo a nobis enumerata atque digesta sunt. id est eternus immortalis incorruptibilis immutabilis unum aliquid eligamus. quia unum quattuor ista significant sicut iam disserui. ne per multa distendatur intentio. et illud potius quod positum est prius id est eternus: hoc faciamus et de quattuor sequentibus. id est vivus sapiens potens speciosus. Et quoniam vita qualiscumque inest et pecori cui sapientia non inest: duo vero ista sapientia scilicet atque potentia ita sunt inter se in homine comparata. ut sancta scriptura diceret melior est sapiens quam fortis. speciosa porro etiam corpora dici solent: unum ex his quattuor quod eligimus sapiens eligatur. quamvis hec quattuor in deo non inequalia dicenda sint. Nomina enim quattuor: res autem una est. De terciis vero ultimis quattuor quamvis in deo idem sit iustum esse quod bonum quod beatum. idemque spiritum esse quod iustum et bonum et beatum esse: tamen quia in hominibus potest esse spiritus non beatus. potest et iustus et bonus non dum beatus qui vero beatus est profecto et iustus et bonus et spiritus est: hoc potius eligamus quod nec in hominibus esse sine illis tribus potest. quod est beatus.

Capitulum sextum.

Numquid igitur cum dicimus eternus sapiens beatus. hec tria sunt trinitas que appellatus est deus: Redigimus quidem illa duodecim in istam paucitatem trium: sed eo modo forsitan possumus et hec tria in unum aliquid horum. Nam si una eademque res in dei natura potest esse sapientia et potentia aut vita et sapientia: cur non una eademque res esse possit in dei natura eternitas et sapientia aut beatitudo

et sapientia. Ac per hoc sicut nichil interesset utrum illa duodecim an ista tria diceremus quando illa multa in istam redegimus paucitatem; ita nichil interest utrum ista tria dicamus an illud unum in cuius singularitatem duo cetera similiter redigi posse monstravimus. Quis itaque disputandi modus, quenam tandem vis intelligendi atque potentia, que vivacitas rationis, que acies cogitationis ostendet ut alia iam taceam, hoc unum quod sapientia dicitur deus quomodo sit trinitas?

Neque enim sicut nos de illo capimus sapientiam, ita deus de aliquo: sed sua ipse est sapientia; quia non est aliud sapientia eius aliud essentia: cui hoc est esse quod sapientem esse. Dicitur quidem in scripturis sanctis Christus dei virtus et dei sapientia; sed quemadmodum sit intelligendum, ne patrem filius videatur facere sapientem in libro septimo disputatum est: et ad hanc ratio pervenit, ut sicut filius sapientia de sapientia, quemadmodum lumen de lumine deus de deo. Nec aliud potuimus invenire spiritum sanctum, nisi et ipsum esse sapientiam: et simul omnes unam sapientiam sicut unum deum unam essentiam. Hanc ergo sapientiam quod est deus quomodo intelligimus esse trinitatem?

Non dixi quomodo credimus; nam hoc inter fideles non debet habere questionem. Sed si aliquo modo per intelligentiam possumus videre quod credimus, quis iste erit modus? Si enim recolamus ubi nostro intellectui ceperit in his libris trinitas apparere: octavus occurrit. Ibi quippe ut potuimus disputando erigere temptavimus mentis intentionem ad intelligendam illam prestantissimam inmutabilemque naturam: quod nostra mens non est. Quam tamen sic intuebamur, ut nec longe a nobis esset, et supra nos esset non loco sed ipsa sui venerabili mirabilique prestantia: ita ut apud nos esse suo presenti lumine videretur. In qua tamen nobis adhuc nulla trinitas apparebat, quia non ad eam querendam in fulgore illo firmam mentis aciem tendebamus: tantum quia non erat aliqua moles ubi credi oporteret magnitudinem duorum vel trium plus esse quam unius cernebamus utcumque. Sed ubi ventum est ad caritatem que in sancta scriptura deus dicta est eluxit paululum trinitas: id est amans, et quod amatur, et amor. Sed quia lux illa ineffabilis nostrum reverberabat obtutum, et ei nondum posse contemperari nostre mentis quodammodo convincebatur infirmitas: ad ipsius nostre mentis secundum quam factus est homo ad ymaginem dei velut familiariorem considerationem reficiende laborantis intentionis causa inter ceptum dispositumque reflexerimus, et inde in creatura quod nos sumus, ut invisibilia dei per ea que facta sunt conspicere intellecta possemus immorati sumus: a nono usque ad quartum

decimum librum. Et ecce iam quantum necesse fuerat, aut forte plus quam necesse fuerat, exercitata in inferioribus intelligentia, ad summam trinitatem que deus est conspiciendam nos erigere volumus nec valemus. Num enim sicut certissimas videmus trinitates sive que forinsecus de rebus corporalibus fiunt, sive cum ea ipsa que forinsecus sensa sunt cogitantur, sive cum illa que oriuntur in animo nec pertinent ad corporis sensus sicut fides, sicut virtutes que sunt artes agende vite, manifesta ratione cernuntur et scientia continentur, sive cum mens ipsa qua novimus quicquid nosse veraciter nos dicimus sibi cognita est vel se cogitat, sive cum aliquid quod ipsa non est eternum atque immutabile conspicit? num ergo sicut in his omnibus certissimas videmus trinitates, quia in nobis fiunt vel in nobis sunt cum ista meminimus aspicimus volumus, ita videmus etiam trinitatem deum? quia et illic intelligendo conspicimus tamquam dicentem et verbum eius, id est patrem et filium, atque inde procedentem caritatem utriusque communem, scilicet spiritum sanctum? An trinitates istas ad sensus nostros vel animum pertinentes videmus potius quam credimus? deum vero trinitatem esse credimus potius quam videmus? Quod si ita est: profecto aut invisibilia eius per ea que facta sunt nulla intellecta conspicimus, aut si ulla conspicimus, non in eis conspicimus trinitatem: et est illic quod conspiciamus: est quod etiam non conspectum credere debeamus. Conspici autem nos immutabile bonum quod nos non sumus liber octavus ostendit: et quartusdecimus cum de sapientia que homini ex deo est loqueremur admonuit. Cur itaque ibi non cognoscimus trinitatem? An hec sapientia que deus dicitur non se intelligit non se diligit? Quis hoc dixerit? Aut quis est qui non videat ubi nulla scientia est nullo modo esse sapientiam? Aut vero putandum est sapientiam que deus est scire alia et nescire seipsam? vel diligere alia nec diligere seipsam? Que sic dici sive credi stultum et impium est. Capitulum septimum.

Ecce ergo trinitas: sapientia scilicet et notitia sui et dilectio sui. Sic enim et in homine invenimus trinitatem: id est mentem et notitiam qua se novit et dilectionem qua se diligit. Sed hec tria ita sunt in homine: ut non ipsa sint homo. Homo est enim sicut veteres definierunt animal rationale mortale. Illa ergo excellunt in homine non ipsa sunt homo: sed una persona id est singulus quisque homo habet illa tria in mente. Quod si etiam definiamus hominem ut dicamus: homo est substantia rationalis constans ex anima et corpore: non est dubium hominem habere animam que non est corpus, habere corpus quod non est anima. Ac per hoc illa tria non homo sunt sed hominis sunt vel in homine sunt. Detracto etiam corpore si sola

utriusque

anima cogitetur, aliquid eius esse mens, tanquam caput eius vel oculus vel facies: sed non hec ut corpora cogitanda sunt. Non igitur anima, sed quod excellit in anima mens vocatur. Numquid autem possumus dicere trinitatem sic esse in deo, ut aliquid dei sit, nec ipsa sit deus? Quapropter singulus quisque homo qui non secundum omnia que ad naturam pertinent eius, sed secundum solam mentem imago dei dicitur, una persona est: et imago est trinitatis in mente. Trinitas vero illa cuius imago est, nichil aliud est tota quam deus, nichil aliud est tota quam trinitas: nec aliquid ad naturam dei pertinet quod ad illam non pertineat trinitatem. Et tres persone sunt unius essentie: non sicut singulus quisque homo una persona. Itemque in hoc magna distantia est, quod sive mentem dicamus in homine eiusque notitiam et dilectionem, sive memoriam intelligentiam voluntatem: nichil mentis meminimus nisi per memoriam, nec intelligimus nisi per intelligentiam, nec amamus nisi per voluntatem. At vero in illa trinitate quis audeat dicere patrem nec seipsum nec filium nec spiritum sanctum intelligere nisi per filium, vel diligere nisi per spiritum sanctum, per se autem meminisse tantummodo vel sui vel filii vel spiritus sancti? eodemque modo filium nec sui nec patris meminisse nisi per patrem, nec diligere nisi per spiritum sanctum, per se autem non nisi intelligere et patrem et seipsum et spiritum sanctum? similiter et spiritum sanctum per patrem meminisse et patris et filii et sui, et per filium intelligere patrem et filium et seipsum, per se autem non nisi diligere et se et patrem et filium? tanquam memoria sit pater et filii et spiritus sancti, filius autem intelligentia et sua et patris et spiritus sancti, spiritus autem sanctus caritas et sua et patris et filii? Quis hec in illa trinitate opinari vel affirmare presumat? Si enim solus ibi filius intelligit et sibi et patri et spiritui sancto: ad illam reditur absurditatem, ut pater non sit sapiens de seipso, sed de filio, nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quam genuit. Ubi enim non est intelligentia, nec sapientia potest esse; ac per hoc si pater non intelligit ipse sibi, sed filius intelligit patri; profecto filius patrem sapientem facit. Et si hoc est deo esse quod sapere, et ea illi essentia est que sapientia: non filius a patre quod verum est, sed a filio potius habet pater essentiam, quod absurdissimum atque falsissimum est. Hanc absurditatem nos in libro septimo discussisse, convicisse, abiecisse certissimum est. Est ergo deus pater sapiens ea qua ipse sua est sapientia: et filius sapientia patris de sapientia quod est pater, de quo genitus est filius. Quocirca consequenter est et intelligens pater ea qua ipse sua est intelligentia. neque enim esset sapiens qui non esset intelligens: filius autem intelligentia patris de intelligentia genitus quod est pater. Hoc etiam de memoria non inconveni-

-tenere dicatur. Quo enim est sapiens qui michil meminit vel sui non meminit? Proinde quia sapientia pater sapientia filius. sicut sibi meminit pater, ita et filius; et sicut sui et filii meminit pater memoria non filii sed sua: ita sui et patris meminit filius memoria non patris sed sua. Dilectio quoque ubi nulla est, quis ullam dicat esse sapientiam? Ex quo colligitur ita esse patrem dilectionem suam: ut intelligentiam et memoriam suam. Ecce ergo tria illa id est memoria intelligentia dilectio seu voluntas: in illa summa et immutabili essentia quod est deus non pater et filius et spiritus sanctus sunt, sed pater solus. Et quia filius quoque sapientia est genita de sapientia sicut nec pater ei nec spiritus sanctus intelligit sed ipse sibi: ita nec pater ei meminit nec spiritus sanctus ei diligit sed ipse sibi. Sua enim est et ipsa memoria sua intelligentia sua dilectio: sed ita se habere de patre illi est de quo natus est. Spiritus etiam sanctus quia sapientia est procedens de sapientia: non patrem habet memoriam et filium intelligentiam et se dilectionem. neque enim sapientia esset si alius ei meminisset eique alius intelligeret, ac tantummodo sibi ipse diligeret: sed ipse habet hec tria et ea sic habet ut hec ipsa ipse sit. Verumtamen ut ita sit, inde illi est unde procedit. Quis ergo hominum potest istam sapientiam qua novit deus omnia ita ut nec ea que dicuntur preterita ibi pretereant nec ea que dicuntur futura quasi desint expectentur ut veniant. sed et preterita et futura cum presentibus sint cuncta presentia. nec singula cogitentur ut ab aliys ad alia cogitando transeatur: sed in uno conspectu simul presto sint universa. quis inquam hominum comprehendit istam sapientiam eandemque prudentiam eandemque scientiam? quandoquidem a nobis nec nostra comprehenditur? Ea quippe que vel sensibus vel intelligentie nostre adsunt possumus utcumque conspicere: ea vero que absunt et tamen affuerunt per memoriam novimus que obliti non sumus: nec ex futuris preterita sed futura ex preteritis non tamen firma cognitione conicimus. Nam quasdam cogitationes nostras quas futuras velut manifestius atque certius proximas quasque prospicimus memoria faciente id agimus cum agere valeamus quantum valemus: que videtur non ad ea que futura sunt sed ad preterita pertinere. Quod licet experiri in eis dictis vel canticis: quorum seriem memoriter reddimus. Nisi enim previderemus cogitatione quod sequitur: non utique diceremus: et tamen ut previdamus non providentia nos instruit sed memoria. Nam donec finiatur omne quod dicimus sive canimus: nichil est quod non provisum prospectumque proferatur. Et tamen cum id agimus: non dicimur providenter sed memoriter canere vel dicere. Et qui hoc in multis ita proferendis valet plurimum: non solet eorum providentia sed memoria predicari.

fieri ista in animo vel ab animo nostro no-
vimus. et certissimi sumus. Quomodo autem
fiant quanto attentius voluerimus
advertere tanto magis noster sermo
succumbit: et ipsa non perdurat inten-
cio. ut ad liquidum aliquid nostra intel-
ligentia et si non lingua perveniat. Et
putamus nos utrum dei providencia
eadem sit que memoria et intelligencia.
que non singula cogitando aspiciat. sed
una eterna et immutabili atque inef-
fabili visione complectitur cuncta que no-
vit. tanta mentis infirmitate posse
comprehendere? In hac igitur diffi-
cultate et angustiis libet excla-
mare ad deum vivum. Mirificata est
sciencia tua ex me: invaluit et non po-
tero ad eam. Ex me quippe intelligo quam
sit mirabilis et incomprehensibilis
sciencia tua qua me fecisti. quando nec
meipsum comprehendere valeo quem
fecisti: et tamen in meditatione mea
exardescit ignis. ut queram faci-
em tuam semper. Capitulum octavum.

Incorporalem substantiam scio esse sapi-
enciam et lumen esse in quo videntur
que oculis carnalibus non videntur: et
tamen vir tantus tamquam spiritualis. vide-
mus nunc inquit per speculum in enigma-
te tunc autem facie ad faciem. Quale sit
et quod sit hoc speculum si queramus: profecto
illud occurrit quod in speculo nisi ymago
non cernitur. Hoc ergo facere cona-
ti sumus: ut per hanc ymaginem quod
nos sumus videremus utcumque a quo fa-
cti sumus. tamquam per speculum. Hoc signi-
ficat eciam illud quod ait idem apostolus:
nos autem revelata facie gloriam do-
mini speculantes in eandem ymagi-
nem transformamur a gloria in gloriam.
tamquam a domini spiritu. Speculantes dix-
it per speculum videntes: non de spe-
cula prospicientes. Quod in greca lin-
gua non est ambiguum: unde in lati-
nam translate sunt apostolice littere. Ibi
quippe speculum ubi apparent yma-
gines rerum a specula de cuius altitu-
dine longius aliquid intuemur eciam so-
no verbi distat omnino: satisque ap-
paret apostolum ab speculo non ab spe-
cula dixisse gloriam domini speculan-
tes. Quod vero ait in eandem ymagi-
nem transformamur utique ymaginem
dei vult intelligi: eandem dicens
istam ipsam scilicet. idest quam specu-
lamur. quia eadem ymago est et gloria dei
sicut alibi dicit. Vir quidem non
debet velare caput cum sit ymago
et gloria dei: de quibus verbis iam in libro
duodecimo disseruimus. Transforma-
mur ergo dixit de forma in formam
mutamur: atque transimus de forma
obscura in formam lucidissimam.
quia et ipsa obscura ymago dei est.
Et si ymago. profecto eciam et gloria:
in qua homines creati sumus prestanti-
ores ceteris animalibus. De ipsa quippe
natura humana dictum est. Vir quidem
non debet velare caput: cum sit y-
mago et gloria dei. Que natura in
rebus creatis excellentissima. cum a
suo creatore ab impietate iustifi-

ficatur: a deformi forma ad formosam transformatur formam. Est quippe in ipsa impietate quanto magis est vituperabile vicium: tanto certius natura laudabilis. Et propter hoc addidit de gloria in gloriam. de gloria creationis in gloriam iustificationis. Quamvis possit hoc et aliis modis intelligi quod dictum est de gloria in gloriam: de gloria fidei in gloriam speciei. de gloria qua filii dei sumus in gloriam qua similes ei erimus. quoniam videbimus eum sicuti est. Quod vero adiunxit tamquam a spiritu domini: ostendit gratia dei nobis conferri tam optabilis transformationis bonum. Capitulum nonum

Hec dicta sunt propter quod ait apostolus nunc nos per speculum videre. Quia vero addidit in enigmate: multis hoc incognitum est. qui eas litteras nesciunt in quibus est doctrina quedam de locutionum modis. quos greci tropos vocant: eoque greco vocabulo eciam nos utimur pro latino. Sicut enim scemata usitacius dicimus quam figuras: ita usitacius tropos quam modos. Singulorum autem modorum sive troporum nomina ut singulis singula referantur difficillimum est et insolentissimum latine enunciare. Unde quidam interpretes nostri quod ait apostolus que sunt in allegoria. nolentes grecum vocabulum ponere. circumloquendo interpretati sunt dicentes: que sunt aliud ex alio significancia. Huius autem tropi id est allegorie plures sunt species: in quibus est eciam quod dicitur enigma. Diffinitio autem ipsius nominis generalis omnes eciam species complectatur necesse est: ac per hoc sicut omnis equus animal est non omne animal equus. ita omne enigma allegoria est. non omnis allegoria enigma est. Quid est enim allegoria nisi tropus ubi ex alio aliud intelligitur: Quale illud est ad thessalonicenses. Itaque non dormiamus sicut et ceteri: sed vigilemus et sobrii simus. Nam qui dormiunt nocte dormiunt: et qui inebriantur nocte ebrii sunt. Nos autem qui diei sumus sobrii simus. Sed hec allegoria non est enigma. Nam nisi multum tardis iste sensus in promptu est. Enigma est autem ut breviter explicem obscura allegoria: sicuti est sanguisuge tres erant filie. et quecumque similia. Sed ubi allegoriam nominavit apostolus non in verbis eam reperit sed in facto: cum ex duobus filiis abrahe uno de ancilla et alio de libera quod non dictum sed eciam factum fuit. duo testamenta intelligenda monstravit. quod antequam exponeret obscurum fuit. Proinde allegoria talis quod est generale nomen posset specialiter enigma nominari. Sed quia non soli qui eas litteras nesciunt quibus discuntur tropi querunt quid dixerit apostolus nunc in enigmate nos videre: verum eciam qui sciunt: tamen quid sit illud enigma ubi nunc videmus nosse desiderant. ex utroque una est invenien

da sententia: ex illo scilicet quod ait videmus nunc per speculum: et ex illo quod addidit in enigmate. Una est enim cum tota sic dicitur: videmus nunc per speculum in enigmate. Proinde quantum mihi videtur sicut nomine speculi ymaginem voluit intelligi: ita nomine enigmatis quamvis similitudinem tamen obscuram et ad perspiciendum difficilem. Cum igitur speculi et enigmatis nomine quecumque similitudines ab apostolo significate intelligi possint que accomodate sunt ad intelligendum deum eo modo quo potest: nichil tamen est accomodatius quam id quod ymago eius non frustra dicitur. Nemo itaque miretur etiam in isto videndi modo qui concessus est huic vite per speculum scilicet in enigmate laborare nos ut quomodocumque videamus. Nomen quippe hic non sonaret enigmatis: si esset facilitas visionis. Et hoc est grandius enigma: ut non videamus quod non videre non possumus. Quis enim non videt cogitationem suam? Et quis videt cogitationem suam? Non oculis carnalibus dico: sed ipso interiore conspectu. Quis non eam videt. et quis eam videt? Quandoquidem cogitatio visio est animi quedam: sive assint ea que oculis quoque corporalibus videantur vel ceteris sentiantur sensibus. sive non assint et eorum similitudines cogitatione cernantur. sive nichil eorum sed ea cogitentur que nec corporalia sunt nec corporalium similitudines sicut virtutes et vicia sicut ipsa denique cogitatio cogitatur: sive illa que per disciplinas traduntur liberales que doctrinas. sive omnium istorum cause superiores atque rationes in natura immutabili cogitentur. sive etiam mala et vana et falsa cogitemus. vel non consentiente sensu. vel errante consensu. Capitulum decimum.

Sed nunc de hys loquimur que nota cogitamus et habemus in noticia etiam si non cogitemus: sive ad contemplativam scientiam pertineant quam proprie sapientiam. sive ad activam quam proprie scientiam nuncupandam esse disseruimus: simul enim utrumque mentis est unius. et ymago dei una. Cum vero de inferiore distinctius et seorsum agitur. tunc non est vocanda ymago dei: quamvis et tunc in ea non nulla reperiatur similitudo illius trinitatis. quod in tercio decimo volumine ostendimus. Nunc vero simul de universa scientia hominis loquimur. in qua nobis nota sunt quecumque sunt nota: que utique vera sunt. alioquin nota non essent. Nemo enim falsa novit: nisi cum falsa esse novit. Quod si novit. verum novit: verum est enim quod illa falsa sint. De hys ergo nunc disserimus que nota cogitamus: et nota sunt nobis etiam si non cogitentur a nobis. Sed certe si ea dicere velimus: nisi cogitata non possumus. Nam et si verba non sonent: qui in corde suo dicit utique cogitat. Unde illud est in libro

sapie. Dixerut apud se cogitates
no recte. Exposuit eni qd sit dixe
rut apud se: cu addidit cogita
tes. Huic sile e in euagelio. qd
quida scribe cu audissent a dno
dictu paralitico. cofide fili remit
tut tibi pcca tua: dixerut itra se.
hic blasphemat. Qd ei dixerut
intra se n cogitando: Deniqz se
sequit. Et cu vidisset cogitatio
nes eoru ihus. dixit. Vt qd cogi
tatis mala in cordibz vris: Hic
matheus. Lucas aut hoc idem
ita narrat. Ceperut cogitare scri
be et pharizei dicetes. Qs est hic
qui loqtur blasphemias: Qs
pt dimitte pcca n solus deus:
Vt cognouit at ihus cogitatio
nes eor: rndens dixit ad illos.
Qd cogitatis in cordibz vris:
Quale e in libro sapie dixerut
cogitates: tale e hic cogitaue
rut dicentes. Et illic ei et hic
ostendit. itra se atqz i corde su
o dice: idz cogitando dice. Dixe
rut qppe intra se: et dictu e eis.
qd cogitatis. Et de illo diuite
cuius uberes fructus ager attu
lit. ait ipe dns: et cogitabat
itra se dicens. Queda ergo co
gitatioes locutioes st cordis:
ubi et os ee dns ostendit cu ait.
No qd itrat i os coiqnat hoiez:
s qd pcedit ex ore coiquinat
hoiem. Vna sentecia duo qda
hois ora coplexus e: unu corpis
alteru cordis. Na vtiqz vnu illi
hoiem putauerut iquinari in
os itrat corpis: vnu aut dns dixit
iquinari hoiem. de cordis ore p
cedit. Ita qppe exposuit ipe qd
dixerat. Na paulo pt9 de hac re
discipulis suis. adhuc et vos iqt
sine intellcu estis: No itelligitis
qr oe qd in os itrat i ventre va
dit. et in secessu emittit: Hic cte
aptissime demostrauit os cor
poris. At i eo qd seqtur os cordis
ostendes. q aut pcedut de ore in
qt de corde exeut: et ea coiquinat
hoiem. De corde eni exeut cogi
tatioes male. et cetera. Qd hac ex
positioe lucidius: Nec tn qr di
cim9 locutioes cordis ee cogita
tioes: ideo no sut eciam visiones
exorte de noticie visionibz. qu
ve sut. Foris eni cu p corpus h
fiut: aliud e locutio aliud vi
sio. Intus aut cu cogitam9: v
trumqz vnu est: sicut auditio et
visio duo qdam st iter se dista
cia i sensibz corpis. In aio aut
no e aliud atqz aliud vide et
audie. Ac p hoc cu locutio fo
ris no videatur s pocius audi
at: locutioes tn intiores h e
cogitatioes visas dixit a dno
scdm euagelium no auditas.
Dixerut iquit itra se: hic blas
phemat. Deinde subiuxit. Et
cu vidisset ihc cogitatioes eor.
Vidit ergo qd dixerut. Vidit ei

cogitatione sua cogitationes eorum: quas illi soli se putabant videre. Quisquis igitur potest intelligere verbum non solum antequam sonet verum etiam antequam sonorum eius ymagines cogitatione voluantur. hoc enim quod ad nullam pertinet linguam. earum scilicet que lingue appellantur gentium quarum nostra latina est: quisquis inquam hoc intelligere potest. iam potest videre per hoc speculum atque in hoc enigmate aliquam verbi illius similitudinem. de quo dictum est: in principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum. Necesse est enim cum verum loquimur. id est quod scimus loquimur. ex ipsa scientia quam memoria tenemus nascatur verbum: quod eiusmodi sit omnino cuiusmodi est illa scientia de qua nascitur. Formata quippe cogitatio ab ea re quam scimus. verbum est quod in corde dicimus: quod nec grecum est nec latinum. nec lingue alicuius alterius. Sed cum id opus est in eorum quibus loquimur perferre noticiam. aliquod signum quo significetur assumitur. et plerumque sonus aliquando etiam nutus. ille auribus ille oculis exhibetur: ut et per signa corporalia etiam corporis sensibus verbum quod mente gerimus innotescat. Nam et innuere quid est. nisi quodammodo visibiliter dicere. Est in scripturis sanctis huius sentencie testimonium. Nam in euangelio secundum iohannem ita legitur. Amen amen dico vobis: quia unus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli: hesitantes de quo diceret. Erat ergo unus ex discipulis eius in sinu ihesu: quem diligebat ihesus. Innuit huic symon petrus et dicit ei. Quis est de quo dicit? Ecce innuendo dixit: quod sonando dicere non audebat. Sed hec atque huiusmodi signa corporalia. sive auribus sive oculis presentibus quibus loquimur exhibemus. Inuente sunt etiam littere per quas possimus etiam absentibus loqui: sed ista signa sunt vocum. cum ipse voces in sermone nostro earum quas cogitamus signa sint rerum.

Capitulum undecimum.

Proinde verbum quod foris sonat signum est verbi quod intus lucet: cui magis verbi competit nomen. Nam illud quod profertur carnis ore vox verbi est: verbumque et ipsum dicitur propter illud a quo ut foris appareret assumptum est. Ita enim verbum nostrum vox quodammodo corporis fit. assumendo eam in qua manifestetur sensibus hominum: sicut verbum dei caro factum est. assumendo eam in qua et ipsum manifestaretur sensibus hominum. Et sicut verbum nostrum fit vox nec mutatur in vocem: ita verbum dei caro quidem factum est sed absit ut mutaretur in carnem. assumendo quippe illam non in eam se consumendo. Et hoc nostrum fit vox:

et illud caro factū ē. Quapropter qui
cupit ad qualēcūq; similitudinē dei
ūbi quāuis p multa dissimilē per
uenire: nō intueat̄ verbū nr̄m
qd̄ sonat in aurib;. nec qd̄ vo
ce pfert̄ nec qd̄ silentio cogitat̄.
Omniū nāq; sonantiū ūba lingua
rū etiā in silentio cogitant̄. et
carmina pcurrūt̄ aīo tacente o
re corpis. nec soli numeri sil
labarū verū etiā modi cātile
narū cū sint corpales et ad eū
qui vocat̄ audit̄ sensū corpis
ptinētes: p incorpora eas quasdā
ymagies suas p̄sto sūt cogitā
tibus et tacite cūcta ista voluē
tibus. Sz trāscendenda sūt hec. ut
ad illud pueniat̄ hoīs ūbū: p
cui qualēcūq; silitudinē sicut
in enigmate videat̄ utrūq; dei
verbū. Nō illud qd̄ factū ē ad il
lū ul' illū pphetā. et de quo dictū
ē ūbū autē crescebat dei et multi
plicabat̄. et de quo iterū dc̄m ē
igit̄ fides ex auditu auditus aūt
p verbū xpi. et iterū cū accepisse
tis a nobis ūbū auditus dei ac
cepistis nō ut ūbū hoīm sz si
cuti ē vere verbū dei. et innūabili
a siliter in scripturis dicit̄ de dei
ūbo qd̄ in sonis multarū diuer
sarūq; linguarū p corda et ora
dissemiat̄ hūana. ideo aūt ūbū
dei dicit̄. qr̄ doctrina diuina tradi
tur nō hūana: sz illud ūbum
dei quīmꝯ qlitercūq; p hāc sili

tudinē nūc vide de quo dictū ē
deus erat verbū de quo dc̄m est.
oīa p ipm̄ fc̄a sūt. de quo dictū
ē. et verbū caro factū ē. de q° dictū
ē. fons sapiē verbū dei in excel
sis. Pueniendū est ergo ad illud
verbū hoīs. ad ūbū rationalis
aīantis ad ūbū nō de deo nate
sz a deo fc̄e ymaginis dei. qd̄ ne
q; platiuū ē in sono neq; cogi
tatiuū i silitudine soni qd̄ ali
cuiꝯ lingue ēē necesse sit: sz qd̄
oīa quib; significat̄ signa p̄ce
dit et gignit̄ de sciā q̄ manet
in aīo. qn̄ eadē sciā intus dicit̄
sicuti ē. Simillima ē enī visio
cogitatiōis visiōi sciē. Nā qn̄
p sonū dicit̄ ul' p aliqd̄ corpa
le signū. nō dicit̄ sicuti ē: sz si
cuti pt̄ videri audiri ue p corpꝯ.
Qn̄ ergo qd̄ ē in noticia hoc
ē in verbo. tūc ē verū verbū et
veritas q̄lis expectatur ab ho
mīe: ut qd̄ ē in ista hoc sit et i
illo. qd̄ nō ē in ista nō sit et in
illo. Hic agnoscit̄ est est. nō nō.
Sic accedit qn̄tū pt̄ ista silitu
do ymagis fc̄e ad illā silitudi
nē ymagis nate; qua d's filiꝯ
p̄ri p oīa substācialit̄ silis p̄di
catur. Aīadūtenda ē in hoc enig
mate etiā ista ūbi dei silitudo:
q sicut de illo ūbo dictū ē oīa
p ipm̄ fc̄a sūt ubi deus p vnige
nitū ūbū suū p̄dicatur vniu
sa fecisse: ita hoīs opa nulla st̄

que non prius dicantur in corde. Unde scriptum est. initium omnis operis verbum. Sed etiam hic cum verum verbum est tunc est initium boni operis. Verum autem verbum est cum de scientia bene operandi gignitur. ut etiam ibi servetur est est non non: ut si est in ea scientia qua vivendum est. sit et in verbo quod operandum est sit non non. Alioquin mendacium erit verbum tale non veritas et inde peccatum non opus rectum est: et hec in ista similitudine verbi nostri similitudo verbi dei. quia potest esse verbum nostrum quod non sequatur opus. Opus autem esse non potest nisi precedat verbum: sicut verbum dei potuit esse nulla existente creatura. Creatura vero nulla esse posset: nisi per ipsum per quod facta sunt omnia. Ideoque non deus pater non spiritus sanctus non ipsa trinitas. sed solus filius quod est verbum dei caro factum est: quamvis trinitate faciente aut sequente atque imitante verbo nostro eius exemplum recte viveremus. hoc est nullum habentes in verbi nostri vel contemplatione vel operatione mendacium. Verum hec huius ymaginis est quandoque futura perfectio. Ad hanc consequendam nos erudit magister bonus fide christiana pietatisque doctrina: ut revelata facie a legis velamine quod est umbra futurorum gloriam domini speculantes per speculum scilicet intuentes in eandem ymaginem transformemur de gloria in gloriam tamquam a domini spiritu: secundum superiorem de hys verbis disputatione. Cum ergo tum formatione ad perfectum fuerit hec ymago renovata. similes deo erimus: quoniam videbimus eum non per speculum sed sicuti est. quod dicit apostolus paulus facie ad faciem. Nunc vero in hoc speculo in hoc enigmate in hac qualicumque similitudine quanta sit etiam dissimilitudo quis potest explicare? Attingam tamen aliqua ut valeo. quibus id posset adverti.

Cap. duodecimum.

Primo ipsa scientia de qua veraciter cogitatio nostra formatur quando que scimus loquimur. qualis aut quanta potest homini provenire quamlibet peritissimo atque doctissimo; exceptis enim que in animum veniunt a sensibus corporis in quibus tam multa aliter sunt quam videntur ut eorum verisimilitudine nimium constipatus sanus sibi esse videatur qui insanit. Unde achademica philosophia sic invaluit ut de omnibus dubitans multo miserius insaniret. His ergo exceptis que a corporis sensibus in animum veniunt quantum rerum remanet quod ita sciamus sicut nos vivere scimus? in quo prorsus non metuimus ne aliqua verisimilitudine forte fallamur: quoniam certum est etiam eum qui fallitur vivere. Nec in eis visis habentur hec que obiciuntur extrinsecus. ut in eo sic fallatur oculus quemadmodum fallitur cum in aqua remus videtur infractus. et navigantibus turres moveri et alia certe

al' et alias sexcenta

ta que aliter sunt quam videntur: quia nec per oculum carnis hec cernit. Intima scientia est qua nos vivere scimus: ubi ne illud quidem achademicus dicere potest fortasse dormis et nescis et in somnis vides. Visa quippe somniantium simillima esse visis vigilantium quis ignorat? Sed qui certus est de sue vite scientia. non in ea dicit scio me vigilare. sed scio me vivere. sive ergo dormiat sive vigilet vivit: nec in ea scientia per somnia falli potest. quia et dormire et in somnis videre viventis est. Nec illud potest achademicus adversus istam scientiam dicere. furis fortassis et nescis. quia sanorum visis simillima sunt visa furentium. sed qui furit vivit: nec contra achademicos dicit. scio me non furere. sed scio me vivere. Numquam ergo falli nec mentiri potest: qui se vivere dixerit scire. Mille itaque fallacium visionum genera obiciantur ei qui dicit scio me vivere: nichil horum timebit. quando et qui fallitur vivit. Sed si talia sola pertinent ad humanam scientiam perpauca sunt: nisi quia in unoquoque genere ita multiplicantur. ut non solum pauca non sint. verum etiam reperiantur per infinitum numerum tendere. Qui enim dicit scio me vivere: unum aliquid scire se dicit. Proinde si dicat scio me scire me vivere: duo iam sunt. Hoc vero quod scit hec duo. tertium scire est. Sic potest addere et quartum et quintum. et innumerabilia si sufficiat. Sed quia innumerabilem numerum vel comprehendere singula addendo vel dicere innumerabiliter non potest: hoc ipsum certissime comprehendit ac dicit. et verum hoc esse et tam innumerabile ut vere eius infinitum numerum non possit comprehendere ac dicere. hoc et in voluntate certa similiter adverti potest. Quis est enim cui non impudenter respondeatur forte falleris dicenti volo beatus esse? Et si dicat scio me hoc velle et hoc me scire scio: iam hys duobus et tertium potest addere. quod hec duo sciat. et quartum quod hec duo scire se sciat. et similiter in infinitum numerum pergere. Item si quispiam dicat errare nolo? nonne sive erret sive non erret. errare tamen eum nolle verum erit? Quis est qui huic non impudentissime dicat forsitan falleris? cum procul dubio ubicumque fallatur. falli se tamen nolle non fallitur? Et si hoc scire se dicat: addit quantum vult rerum numerum cognitarum. et numerum esse perspiciat infinitum. Qui enim dicit nolo me falli. et hoc me nolle scio et hoc me scire scio: iam et si non commoda elocutione potest hinc infinitum numerum ostendere. Et alia reperiuntur que adversus achademicos valeant: qui nichil ab homine sciri posse contendunt. Sed modus adhibendus est: presertim quia opere isto non hoc suscepimus. Sunt inde libri tres nostri primo nostre conversionis tempore scripti: quos qui potuerit et voluerit legere lectosque intellexerit.

nichil cum perfecto que ab eis contra percep
tionem veritatis argumenta multa
inventa sunt permovebunt. Cum enim duo
sint genera rerum que sciuntur unum earum
que per corporis sensum percipit animus
alterum earum que per se ipsum: multa illi
philosophi garrierunt contra cor
poris sensus. animi autem quasdam
firmissimas per se ipsum perceptiones rerum
verarum quale illud est quod dixi scio
me vivere. nequaquam in dubium vo
care potuerunt. Sed absit a nobis:
ut ea que per sensus corporis didicimus
vera esse dubitemus. Per eos quippe di
dicimus celum et terram et ea que in eis no
ta sunt nobis: quantum ille qui et nos
et ipsa condidit innotescere nobis vo
luit. Absit etiam ut scire nos ne
gemus que testimonio didicimus a
liorum. Alioquin esse nescimus occeanum.
nescimus esse terras atque urbes quas ce
leberrima fama commendat: nesci
mus fuisse homines et opera eorum que
historica lectione didicimus. nes
cimus que cotidie undecumque nunciantur
et indiciis consonis contestantibus fir
mantur. Postremo nescimus in quibus
locis vel ex quibus hominibus fuerimus
exorti. quia hec omnia testimoniis cre
didimus aliorum. quod absurdissimum
est dicere: non solum nostrorum verum etiam
et alienorum corporum sensus. pluri
mum addidisse nostre scientie confiten
dum est. Hec igitur omnia et que per se ipsum
et que per sensus sui corporis et que testi
moniis aliorum percepta scit ani
mus humanus. thesauro memorie
condita tenet: ex quibus gignitur
verbum verum. quando quod scimus loquimur:
sed verbum ante omnem sonum. ante omnem
cogitationem soni. Tunc enim est
verbum simillimum rei note. de qua
gignitur et ymago eius: quoniam de
visione scientie visio cogitationis
exoritur. quod est verbum lingue nullius.
verbum verum de re vera. nichil de
suo habens sed totum de illa scientia
de qua nascitur: nec interest quando id
didicerit qui quod scit loquitur. A
liquando enim statim ut discit hoc dicit:
dum tamen verbum sit verum id est de no
tis rebus exortum. Sed numquid deus pater
de quo natum est verbum de deo deus.
numquid ergo deus pater in ea sapientia
que est ipse sibi alia didicit per sen
sum corporis sui: alia per se ipsum? Quis
hoc dicat: Qui non animal ratio
nale sed supra animam rationalem deum
cogitat. quantum ab eis cogitari potest
qui eum omnibus animalibus et omnibus ani
mis preferunt: quamvis per speculum et
in enigmate coniciendo videant.
nondum facie ad faciem sicuti est. Num
quid deus pater ea ipsa que non per corpus
quod ei nullum est sed per se ipsum scit. ali
unde ab aliquo didicit: aut nun
ciis vel testibus ut ea sciret indi
guit? Non utique. Ad omnia quippe sci
enda que scit. sufficit sibi illa per
fectio. Habet quippe nuntios id est an
gelos: non tamen qui ei que nescit an
nuncient. Non enim sunt illa que nes

ciat: sed bonum eorum est de operibus suis eius consulere veritatem: et hoc est quod ei dicitur nolle annunciare. non ut ipse ab eis discat sed ut ab illo ipsi. Per verbum eius sine corporali sono nunciant etiam quod uoluerit ab eo missi ad quos uoluerit. totum ab illo per illud verbum eius audientes: id est in eius veritate invenientes quod sibi faciendum quid quibus quando nunciandum sit. Nam et nos oramus eum: nec tamen necessitates nostras docemus eum. Novit enim verbum eius pater vester quid vobis necessarium sit: priusquam petatis ab eo. Nec ista ex aliquo tempore cognovit ut nosset: sed futura omnia temporalia atque in eis etiam quid et quando ab illo petituri fueramus et quos et de quibus rebus vel exauditurus vel non exauditurus esset. sine initio ante praescivit. Universas autem creaturas suas et spiritales et corporales non quia sunt ideo quia novit: sed ideo sunt quia novit. Non enim nescivit quae erat creaturus. Quia ergo scivit creavit. non quia creavit scivit: nec aliter ea scivit creata quam creanda. Non enim eius sapientiae aliquid accessit ex eis: sed illis existentibus sicut oportebat [margin: et quando oportebat] illa mansit ut erat. Ita et scriptum est in libro ecclesiastico: antequam crearentur omnia nota sunt illi. sic et postquam consummata sunt. Sic inquit non aliter et antequam crearentur omnia omnia nota sunt illi: et postquam consummata sic ei nota sunt. Longe ergo huic scientiae scientia nostra dissimilis. Quae scientia autem dei est ipsa et sapientia et quae sapientia ipsa essentia sive substantia: quia in illius naturae simplicitate mirabili non est aliud sapere aliud esse. sed quod est sapere hoc est et esse. sicut in superioribus libris saepe iam diximus. Nostra vero scientia in rebus plurimis propterea et amissibilis est et receptibilis. quia non est hoc nobis esse quod scire vel sapere: quoniam esse possumus etiam si nesciamus nec sapiamus ea quae aliunde didicimus. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiae dei: sic et verbum nostrum quod nascitur de nostra scientia dissimile est illi verbo dei quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem de patris scientia de patris sapientia: vel quod est expressius de patre sapientia de patre essentia. Ca. tredecimum.

Verbum ergo dei patris unigenitus filius per omnia patri similis et aequalis. deus de deo lumen de lumine sapientia de sapientia essentia de essentia est hoc omnino quod pater non tamen pater quia iste filius ille pater. ac per hoc novit omnia quae novit pater: sed ei nosse de patre est sicut esse. Nosse enim et esse ibi unum est: et ideo patri sicut esse non est a filio ita nec nosse. Proinde tamquam seipsum dicens pater genuit verbum sibi aequale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset: si a

aliq̄d min9 aut amplius eēt in ei9
verbo q̄ꝫ in ipo. Ibi sume illud ag
noscat' est ē nō nō: et ideo verbū
hoc uē veritas ē. qm̄ q̄tq̄d ē in ea
sciā de qua ē genitū. ꝛ in ipso ē.
Qd aūt in ea nō ē nec in ipo ē.
ꝛ falsū habē aliq̄d hoc v̄bū nūq̄
q̄ꝫ pt: q2 īmutabilit' sic se habꝫ.
ut se habet de quo ē. Nō enī pt
filius a se face q̄tq̄: nisi qd vide
rit patrē facientē. Potenter hoc
nō pt: nec ē īfirmitas ista s3 firmi
tas: q̄ falsa nō pt ee veritas. No
uit itaq3 oīa deus pr in seipo no
uit in filio: s3 in seipo tāq̄ seip
sū. ī filio tāq̄ verbū suū. qd est
de hys oīb3 q̄ sūt in seipo. Oīa
siliter nouit ꝛ filius in se sciliet
tāq̄ ea q̄ nata sūt de hys q̄ nouit
pr in seipo: in prē aūt tāq̄ ea de
quib3 nata sūt q̄ ipē filius nouit
in seipo. Sciūt ergo pr et filius
īuicē. s3 ille gignēdo iste nascen
do: et oīa q̄ sūt in eoꝝ sciā ī eoꝝ
sapia ī eoꝝ essentia vnusq̄sq3
eoꝝ simul videt. nō pticulatī ā
singillatī velut alternāte con
spectū hinc illuc ꝛ inde huc et ī
de rursus ul' inde in aliud atq3
aliud ut aliq̄ vidē nō possit n̄
nō videns alia: s3 ut dixi simul
oīa videt. q̄rū nullū ē qd nō sp̄
videt. Verbū aūt nrm illud qd
nō ht sonū neq3 cogitationē so
ni. s3 eius rei qd īt9 lucet. cū
magis v̄bi cōpetit nomen q̄ꝫ

videndo īt9 dicim9. et ideo nul
lius lingue ē atq3 inde utcūq3 si
mile ē in hoc enigmate illi v̄bo
dei qd etiā deus ē: qm̄ sic et hoc
de nrō nascit' q̄admodū et il
lud de sciā pris natū ē. Nostrū
ergo tale v̄bū qd inuenim9 ee
utcūq3 illi simile. q̄ꝫ tū sit etiā
dissimile sicut a nob' dici potu
erit nō pigeat īturi. Cap. deci

mumquartū.

NUnquid verbū
Nrm de sola sciētia nrā
nascit': Nōne multa dicim9 etiā
q̄ nescim9: Nec dubitātes ea di
cim9 s3 vera ee arbitrātes. Que
si forte vera sūt. in ipis reb3 de q̄
bus loq̄mur nō in v̄bo nrō vera
sūt: q2 verbū verū nō ē n̄ qd de
re q̄ scit' gignit'. Falsū ē ergo is
to mō v̄bū nrm: nō cū mētim'
s3 cū fallim'. Cū aūt dubitam9.
nōdū ē v̄bū de re de qua dubi
tam9: s3 de ista dubitatiōe ver
bū ē. Qm̄uis enī nō noueim9
an verū sit qd dubitam9: tū du
bitare nos nouim9. Ac p hoc
cū hoc dicim9 verū v̄bū ē: qm̄
qd nouim9 dicim9. q̄tq̄d etiā mē
tiri possum9? qd cū facim9 utiq3
volentes ꝛ scientes: falsū v̄bū
habem9. ubi v̄bū verū ē. Men
tiri nos hoc enī scim9? ꝛ cū mē
titos nos ee cōfitem'. verū dici
m9: qd enī scim9 dicim9. Scim9
naq3 nos ee mētitos: v̄bū aūt
illud qd ē deus ꝛ potencius est

nobis hoc non potest. Non enim potest facere quicquam nisi quod viderit patrem facientem: et non a seipso loquitur sed a patre est illi omne quod loquitur, cum ipsum patrem unice loquitur: et magna ubi illius potentia est non posse mentiri: quia non potest esse illic est et non, sed est est, non non. At enim nec verbum dicendum est quod verum non est. Sic ita libens assentior. Quid enim cum verum est verbum nostrum et ideo recte verbum vocatur, numquid sicut dici potest vel visio de visione vel scientia de scientia, ita dici potest essentia de essentia, sicut illud dei verbum maxime dicitur maximeque dicendum est? Quid ita quia non hoc est nobis esse quod nosse: Multa quippe novimus que per memoriam quodammodo vivunt, ita et oblivione quodammodo moriuntur. atque ideo cum illa iam non sint in noticia nostra nos tamen sumus: et cum scientia nostra animo lapsa perierit a nobis nos tamen vivimus. Illa etiam que ita sciuntur ut numquam excidere possint quoniam presentia sunt et ad ipsius animi naturam pertinent, ut est illud quod nos vivere scimus. manet enim hoc quamdiu animus manet: et quia semper manet animus, et hoc semper manet. Id ergo et si qua reperiuntur similia in quibus ymago dei potius intuenda est, etiam si semper sciuntur, tamen quia non semper etiam cogitantur: quomodo de hiis dicatur verbum sempiternum cum verbum nostrum nostra cogitatione dicatur, invenire difficile est. Sempiternum est enim animo vivere. sempiternum est scire quod vivit: nec tamen sempiternum est cogitare vitam suam vel cogitare scientiam vite sue: quoniam aliud atque aliud ceperit, hoc desinit cogitare: quamvis non desinat scire. Ex quo fit ut si potest esse in animo aliqua scientia sempiterna, et sempiterna esse non potest eiusdem scientie cogitatio, et verbum verum nostrum intimum nisi nostra cogitatione non dicitur: solus deus intelligatur habere verbum sempiternum sibique coeternum. Nisi forte dicendum est ipsam possibilitatem cogitationis: quoniam id quod scitur etiam quando non cogitatur potest tamen veraciter cogitari: verbum esse tam perpetuum quam scientia ipsa perpetua est. Sed quomodo est verbum quod nondum in cogitationis visione formatum est? Quomodo erit simile scientie de qua nascitur si eius non habet formam? et ideo iam vocatur verbum quia potest habere? Tale est enim ac si dicatur ideo iam vocandum esse verbum quia potest esse verbum. Sed quid est quod potest esse verbum? et ideo iam dignum est verbi nomine? Quid est inquam hoc formabile nondumque formatum? nisi quiddam mentis nostre quod hac atque hac volubili quadam motione iactamus cum a nobis nunc hoc nunc illud sicut inventum fuerit vel occurrerit cogitatur? Et tunc fit verum verbum quando illud quod nos dixi volubili motione iactare ad id quod scimus pervenit. atque inde formatur eius omnimodam similitudinem capiens: ut quomodo res queque scitur

sit etiam cogitetur, id est sine voce sine cogitatione vocis, quod profecto alicuius linguae est, sed in corde dicatur. At per hoc etiam si concedamus, ne de controversia vocabuli laborare videamur, iam vocandum esse verbum quoddam illud mentis nostrae quod de nostra scientia formari potest etiam priusquam formatum sit, quia iam ut ita dicam formabile est. Quis non videat quanta hic sit dissimilitudo ab illo dei verbo quod in forma dei sic est ut non ante fuerit formabile postque formatum, nec aliquando possit esse informe, sed sit forma simplex et simpliciter aequalis ei de quo est et cui mirabiliter coeternum est.

Cap. decimum sextum.

Quapropter ita dicitur illud dei verbum ut dei cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credatur in deo quod nunc accipiat nunc recipiat formam ut verbum sit, eamque possit amittere atque informiter quodammodo volutari. Bene quippe noverat verba et vim cogitationis inspexerat locutor egregius qui dixit in carmine: secumque volutat eventus belli varios, id est cogitat. Non ergo ille dei filius cogitatio dei sed verbum dei dicitur. Cogitatio quippe nostra perveniens ad id quod scimus atque inde formata verbum nostrum verum est. Et ideo verbum dei sine cogitatione dei debet intelligi, ut forma ipsa simplex intelligatur non aliquid habens formabile quod esse etiam possit informe. Dicuntur quidem etiam in scripturis sanctis cogitationes dei, sed eo locutionis modo quo ibi et oblivio dei dicitur, quae utique ad proprietatem in deo nulla est. Quamobrem cum tanta sit nunc in isto aenigmate dissimilitudo dei et verbi dei in quo tamen nonnulla similitudo comperta est, illud quoque fatendum est quod etiam cum similes ei erimus quando videbimus eum sicuti est, quod utique qui dixit hanc procul dubio quae nunc est dissimilitudinem attendit, nec tunc natura illi erimus aequales. Semper enim natura minor est facienti quam facta est. Et tunc quidem verbum nostrum non erit falsum, quia neque mentiemur neque fallemur. Fortassis etiam non erunt volubiles nostrae cogitationes ab aliis in alia euntes atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus. Tamen et cum hoc fuerit, si et hoc fuerit, formata erit creatura quae formabilis fuit, ut nihil iam desit eius formae ad quam pervenire debebat; sed tamen coaequanda non erit illi simplicitati ubi non formabile aliquid formatum vel reformatum est, sed forma; neque informis neque formata ipsa ibi est aeterna immutabilisque substantia. Satis de patre et filio quantum per hoc speculum atque in hoc aenigmate videre potuimus locuti sumus. Capitulum xvii.

Nunc de spiritu sancto quantum deo do-
nante videre conceditur disse-
rendum est: qui spiritus sanctus secundum scrip-
turas sanctas nec patris est solus nec
filii solus sed amborum. et ideo com-
munem qua invicem se diligunt pater et
filius nobis insinuat caritatem.
Ut autem nos exerceret sermo divi-
nus: non res in promptu sitas sed in
abdito scrutandas et ex abdito
eruendas maiore studio fecit in-
quiri. Non itaque dixit scriptura spiritus
sanctus caritas est. quod si dixisset non pa-
rvam partem questionis istius abstu-
lisset: sed dixit. deus caritas est.
ut incertum sit. Et ideo requirendum
utrum deus pater sit caritas an deus fi-
lius an deus spiritus sanctus: an deus
ipsa trinitas. Neque enim dicturi sumus
propterea deum dictum esse caritatem quod
ipsa caritas sit ulla substantia que
dei digna sit nomine: sed quod donum sit
dei. sicut dictum est deo. quoniam tu es
pacientia mea. Non utique propterea dic-
tum est quod dei substantia nostra est pa-
cientia: sed quod ab ipso nobis est. sicut
nr̄a alibi legitur. quoniam ab ipso est pacientia
mea. Hunc quippe sensum facile re-
fellit scripturarum ipsa locutio.
Tale est enim tu es pacientia mea: quale
est tu es domine spes mea. et deus meus
misericordia mea. et multa similia. Non est autem
dictum domine caritas mea. aut tu es
caritas mea aut deus caritas
mea: sed ita dictum est deus caritas
est. sicut dictum est deus spiritus est. Hoc
qui non discernit intellectum a domino:
non expositionem querat a nobis. Non
enim apertius quicquam possumus dicere.
Deus ergo caritas est. Utrum autem
pater an filius an spiritus sanctus an ipsa
trinitas quia et ipsa non tres dii sed
unus deus est. hoc queritur. Sed iam in hoc
libro superius disputatum non sic
accipiendum esse trinitatem que deus est.
ex illis tribus que in trinitate nostre
mentis ostendimus. ut tamquam me-
moria sit omnium trium pater. et intellige-
ntia omnium trium filius. et caritas om-
nium trium spiritus sanctus. quasi pater nec intelli-
gat sibi nec diligat. sed ei filius
intelligat et spiritus sanctus ei diligat.
ipse autem et sibi et illis tantum memine-
rit. et filius nec meminerit nec
diligat sibi. sed meminerit ei pater
et diligat ei spiritus sanctus ipse autem sibi
et illis tantummodo intelligat. itemque
spiritus sanctus nec meminerit nec in-
telligat sibi. sed meminerit ei pater
et intelligat ei filius ipse autem et
sibi et illis non nisi diligat: sed sic
potius ut omnia tria et omnes et sin-
guli habeant in sua quisque persona.
nec distent in eis ista sicut in no-
bis aliud est memoria aliud intel-
ligentia aliud dilectio sive ca-
ritas: sed unum aliquid sit quod omnia
valeat sicut ipsa sapientia. et sic
habeatur in uniuscuiusque natura.
ut qui hoc habet hoc sit quod habet sicut
immutabilis simplexque substantia.
Si ergo hec intellecta sunt. et quantum

nobis in reb; tantis videtur ul' co
iectāe cōcessū est vēa ēē clarue
rit: nescio cur nō sicut sapiā
et p̄r dicit̄ et filius et sp̄us sc̄s.
et simul oēs nō tres sed una sapi
ētia. ita et caritas et p̄r dicat̄ et
filius et sp̄us sc̄s sil' oēs una
caritas. Sic enī et p̄r deus et fili
us deus et sp̄us sc̄s deus et sil'
oēs unus deus? et tū nō frustra
in hac trinitate nō dicit̄ v̄bum
dei ñ filius. nec donū dei ñ sp̄s
sc̄s: nec de quo genitū ē v̄bū
et de quo p̄ncipalit̄ p̄cedit sp̄s
sc̄s. ñ deus p̄r. Ideo aūt addidi
p̄ncipaliter: q̄r et de filio sp̄s sc̄s
p̄cedere rep̄it̄. Sz hoc q̄z illi pat̄
dedit nō iam existenti et nōdū
habenti: s; q̄cq̄d unigenito v̄
bo dedit. gignendo dedit. Sic
ergo eū genuit. ut etiā de illo
donū dei cōe p̄cedēt: et sp̄us sc̄s
sp̄us ēēt amborū. Cap̄. decimū

Non ē igitur octauum.
accipienda tū segniter s;
diligenter ītuenda īsep̄abilis
trinitatis ista distīctio. Hinc eñ
factū ē. ut p̄prie dei verbū etiā
dei sapiā dicer̄: cū sit sapiā et
p̄r et sp̄us sc̄s. Si ergo p̄prie
aliq̄d hor̄ triū caritas nūcupā
da ē: quid aptius q̄ ut hoc sit
sp̄s sc̄s? ut scilicet in illa sim
plici sūmaq; natā nō sit aliud
s̄bstāntia et aliud caritas. s; s̄b
stātia ipā sit caritas et caritas
ipā sit substātia. siue in p̄re
siue in filio siue in sp̄u sācto?
Et tū p̄prie sp̄us sc̄s caritas nū
cupat̄: sicut legis noīe aliqñ
simul oīa veteris īstrumēti sc̄a
rū scripturarū significant̄ elo
quia. Nā et de p̄phia ysaia testi
moniū ponēs ap̄lus ubi ait.
ī aliis līguis et in aliis labiis
loquar p̄plo huic: p̄misit tū ī
lege scriptū est. Et ip̄e dn̄s. in le
ge īquit eor̄ scriptū ē. q̄r oderūt
me gratis: cū hoc legatur in
psalmo. Aliqñ aūt p̄prie voca
tur lex q̄ data ē p moysen: se
cūdū q̄d iā dictū ē. lex et p̄phe
usq; ad iohēm. et in hiis duob;
p̄ceptis tota lex pendet et p̄phe.
Hic nāq; p̄prie lex appellata est
de monte syna. P̄phiarū aūt no
mīe etiā psalmi significati st̄:
et tū alio loco ip̄e saluator. o
portebat īquit īpleri oīa q̄
scripta st̄ in lege et p̄phis et psal
mis de me. Hic rursus p̄phiar̄
nomen exceptis psalmis ītel
ligi uoluit. Dicit̄ ergo lex uni
ūsaliter cū p̄phis et psalmis:
dicit̄ et p̄prie q̄ p moysen data ē.
Item dicitur cōiter p̄phe simul cū
psalmis. dicitur et p̄prie p̄ter
psalmos: et multis aliis exem
plis doceri pt̄ multa rerū voca
bula et uniūsaliter poni et
p̄prie q̄busdā reb; adhiberi. ñ
in re ap̄ta uitanda sit longi

tudo sermonis. Hoc ideo dixi: ne quisquam propterea nos inconvenienter existimet caritatem appellare spiritum sanctum, quia et deus pater et deus filius potest caritas nuncupari. Sicut ergo unicum dei verbum proprie vocamus nomine sapientie, cum sit universaliter et spiritus sanctus et pater ipsa sapientia: ita spiritus sanctus proprie nuncupatur vocabulo caritatis, cum sit et pater et filius universaliter caritas. Sed dei verbum idest unigenitus dei filius aperte dictus est dei sapientia ore apostolico: ubi ait christum dei virtutem et dei sapientiam. Spiritus autem sanctus ubi sit dictus caritas invenimus: si diligenter iohannis apostoli scrutemur eloquium. Qui cum dixisset. dilectissimi diligamus nos invicem quia dilectio ex deo est: secutus adiunxit. Et omnis qui diligit ex deo natus est: qui autem non diligit non cognovit deum. quia deus dilectio est. Hic manifestavit eam se dixisse dilectionem deum: quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio. Sed quia et filius ex deo patre natus est et spiritus sanctus ex deo patre procedit: quem potius eorum hic debeamus accipere dictum esse dilectionem deum merito queritur. Pater enim solus ita deus est. ut non sit ex deo: ac per hoc dilectio que ita est deus ut ex deo sit aut filius est aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus cum dei dilectionem commemorasset. non qua nos eum sed qua ipse dilexit nos et misit filium suum liberatorem pro peccatis nostris. et hinc exortatus esset ut et nos invicem diligamus. atque ita deus in nobis maneat: quia utique dilectionem deum dixerat. statim volens de hac re apertius aliquid eloqui. in hoc inquit cognoscimus quia in ipso manemus et ipse in nobis. quia de spiritu suo dedit nobis. Sanctus itaque spiritus de quo dedit nobis. facit nos in deo manere et ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio: ipse est igitur deus dilectio. Denique paulopost cum hoc ipsum repetisset atque dixisset deus dilectio est: continuo subiecit. Et qui manet in dilectione in deo manet: et deus in eo manet. Unde supra dixerat. in hoc cognovimus quia in ipso manemus et ipse in nobis quia de spiritu suo dedit nobis: ipse ergo significatur ubi legitur. deus dilectio est. Deus igitur spiritus sanctus qui procedit ex deo cum datus fuerit homini accendit eum in dilectionem dei et proximi: et ipse dilectio est. Non enim homo habet unde deum diligat. nisi ex deo: propter quod paulopost dicit. Nos diligamus. quia ipse prior dilexit nos. Apostolus quoque paulus. dilectio inquit dei diffusa est in cordibus nostris: per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dei dono excellentius. Solum est quod dividit inter filios regni eterni: et filios perditionis eterne. Dantur et alia per spiritum

sacramenta: sed sine caritate nichil prosunt. Nisi ergo tantum impertiatur cuique spiritus sanctus ut eum dei et proximi faciat amatorem: a sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus proprie dicitur donum nisi propter dilectionem. Quam qui non habuerit si linguis hominum loquatur et angelorum, sonans eramentum est et cymbalum tinniens: et si habuerit prophetiam et scierit omnia sacramenta et omnem scientiam, et habuerit omnem fidem ita ut montes transferat, nichil est: et si distribuerit omnem substantiam suam et si tradiderit corpus suum ut ardeat, nichil illi prodest. Quantum ergo bonum est: sine quo ad eternam vitam neminem bona tanta perducunt. Ipsa vero dilectio sive caritas, nam unius rei est nomen utrumque, si habeat eam qui non loquitur linguis nec habet prophetiam nec omnia scit sacramenta omnemque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus vel non habendo quod distribuat vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum ut ardeat si talis passionis nulla temptatio est, perducit ad regnum: ita ut ipsam fidem non faciat utilem nisi caritas. Sine caritate quippe fides potest esse: sed non et prodesse. Propter quod et apostolus paulus. In christo inquit ihesu neque circumcisio aliquid valet aut preputium sed fides que per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide qua et demones credunt et contremiscunt. Dilectio igitur que ex deo est et deus est et proprie spiritus sanctus est: per quem diffunditur in cordibus nostris dei caritas. per quam nos tota inhabitet trinitas. Quocirca rectissime spiritus sanctus cum sit deus vocatur etiam donum dei. Quod donum proprie quid nisi caritas intelligenda est. que perducit ad deum: Et sine qua quodlibet aliud donum dei non perducit ad deum: Capitulum decimumnonum.

An et hoc probandum est donum dei dictum esse in sacris litteris spiritum sanctum: Si et hoc expectatur: habemus in evangelio secundum iohannem domini ihesu christi verba dicentis. Si quis sitit veniat ad me et bibat: qui credit in me sicut dicit scriptura flumina de ventre eius fluent aque vive. Porro secutus evangelista adiunxit. Hoc autem dixit de spiritu sancto quem accepturi erant credentes in eum. Unde paulus etiam dicit apostolus: Et omnes uno spiritu potavimus. Utrum autem donum dei sit appellata aqua ista quod est spiritus sanctus. hoc queritur. Sed sicut hic invenimus hanc aquam spiritum sanctum esse: ita et invenimus alibi in ipso evangelio hanc aquam donum dei appellatam. Nam idem dominus cum samaritana muliere ad puteum loquebatur. cui dixerat. Da

mihi bibere. cum illa respondisset quod iudei non couterentur samaritanis: respondit ihesus et dixit ei. Si scires donum dei et quis est qui dicit tibi da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo et dedisset tibi aquam vivam. Dicit ei mulier. Domine neque in quo haurias habes et puteus altus est. unde ergo habes aquam vivam: Et cetera. Respondit ihesus et dixit ei. Omnis qui bibit ex hac aqua: siciet iterum. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei non siciet in eternum: sed aqua quam ego dabo ei fiet in eo fons aque salientis in vitam eternam. Quia ergo hec aqua viva sicut euangelista exposuit spiritus sanctus est; procul dubio spiritus donum dei est. de quo hic dominus ait. si scires donum dei et quis est qui dicit tibi da mihi bibere. tu forsitan petisses ab eo et dedisset tibi aquam vivam. Nam quod ibi ait flumina de ventre eius fluent aque vive: hoc in isto loco fiet inquit in eo fons aque salientis in vitam eternam. Paulus quoque apostolus unicuique inquit nostrum datur gratia secundum mensuram donationis christi. Atque ut donationis christi sanctum spiritum ostenderet: secutus adiunxit. Propter quod dicit. Ascendit in altum captivavit captivitatem: dedit dona hominibus. Notissimum est autem dominum ihesum cum post resurrectionem a mortuis ascendisset in celum dedisse spiritum sanctum: quo impleti qui crediderant linguis omnium gentium loquebantur. Nec moveat quod ait dona non donum. Id enim de psalmo posuit testimonium. Hoc autem in psalmo ita legitur. Ascendisti in altum captivasti captivitatem: accepisti dona in hominibus. Sic enim plures codices habent et maxime greci: et ex hebreo sic interpretatum habemus. Dona itaque dicit apostolus quemadmodum propheta. non donum. Sed cum propheta dixerit accepisti in hominibus: apostolus maluit dicere dedit dona hominibus: ut ex utroque scilicet verbo uno prophetico apostolico altero quia in utroque est divini sermonis auctoritas. sensus plenissimus redderetur. Utrumque enim verum est: et quia dedit hominibus. et quia accepit in hominibus. Dedit hominibus tamquam caput membris suis: accepit in hominibus idem utique ipse in membris suis. Propter que membra sua clamavit de celo. saule saule quid me persequeris: et de quibus membris suis ait. quando uni ex minimis meis fecistis. mihi fecistis. Ipse ergo christus et dedit de celo. et accepit in terra. Porro autem dona ob hoc ambo dixerunt et propheta et apostolus: quia per donum quod est spiritus sanctus in commune omnibus membris christi multa dona que sunt quibusque propria dividuntur. Non enim singuli quique habent omnia. sed hii illa alii alia: quamvis ipsum donum a quo cuique propria di-

induūt oēs habeant. idʒ spm sām.
Nā et alibi cū multa dona cōmeo
rasset. oīa īquit hec opat vn⁹
atqʒ idem spūs: diuidēs ꝓꝓa vni
cuiqʒ put wlt. Qd̄ verbū et in
epl'a q̄ ad hebreos ē inuenit. ubi
scriptū ē: attestante deo signis
et ostentis ⁊ varijs v̄tutibʒ. ⁊ spi
ritus sā diuisionibʒ. Et hic cū
dixisset. ascendit in altū capti
uauit captiuitatē dedit dona
hoībus: qd̄ aūt ascendit ait.
q̄d ē. nisi q̄ et descendit in īferi
ores ptes terre: Qui descendit
ipe ē ⁊ qui ascendit sup oēs ce
los. ut adimpl'et oīa. Et ipe de
dit quosdā q̄dem apl'os. quosdā
aūt ꝓphas. quosdā v̄o euāgelis
tas: quosdā aūt pastores. ⁊ doc
tores. Et q̄re dicta sūt dona: q̄r si
cut alibi dicat. nūqd oēs apli.
nūqd oēs ꝓphe: Et cetera. Hic aūt
adiūxit: ad consūmationem
scōꝝ ī opus ministerij. ī edifica
tionē corpis xp̄i. Hec ē dom⁹ q̄
sicut psalmista canit edificat
post captiuitatē: qm̄ q̄ sūt a
dyabolo eruti a quo captiui
tenebant. de hijs edificat cor
pus xp̄i: q̄ domus appellat ecle
sia. Hāc aūt captiuitatē ipse
captiuauit q̄ dyabolū vicit:
et ne illa q̄ futura erāt sā capi
tis mēbra ietnū supplicii secū
traheret: eū iusticie prius deiñ
potencie vinculis alligauit. Ipe

itaqʒ diabolus ē appellata cap
tiuitas: quā captiuauit q̄ as
cendit ī altū ⁊ dedit dona hoī
bus. ul' accepit in hoībʒ. Pe
trus aūt aplus sicut ī eo libro
canonico legit ubi scpti sūt
actus aploꝝ. loq̄ns de xp̄o. cō
motis corde iudeis et dicētibʒ
q̄d ergo faciem⁹ frēs mōstra
te nobis: dixit ad eos. Agite
penitenciā ⁊ baptizet vnus
q̄sqʒ vrm̄ ī noīe dn̄i nr̄i ihesu
xp̄i in remissionē pccoꝝ: ⁊ ac
cipietis donū spūs sā. Iteqʒ ī
eodē libro legit symonē magū
aplis dare voluisse pecuniā.
ut ab eis acciperet ptatem q̄ ꝑ
īpositionē manus ei⁹ daret
spūs scūs: cui petrus idem pe
cunia īquit tua tecū sit ī ꝑ
ditionē. q̄r donū dei existimas
ti te ꝑ pecuniā possidē. Et ali
o eiusdē libri loco cū petrus
cornelio ⁊ eis qui cū eo erant
loq̄ret. ānūcians ⁊ p̄dicans
xp̄m: ait scptura. Adhuc loq̄
te petro v̄ba hec: cecidit spūs
scūs sup oēs qui audiebant
verbū: et obstupuerūt q̄ ex
circūcisione fideles simul cū
petro venerāt: q̄r et ī natioēs
donū spūs sā effusū ē. Audie
bant enī illos loq̄ntes linguis:
et magnificātes deū. De quo
facto suo q̄ circūcisos baptiza
uerat. q̄r p̄usq̄ baptizarent

ut nodum questionis huius aufferret, in eos venerat spiritus sanctus. Cum petrus postea redderet rationem fratribus qui erant iherosolimis et hac re audita movebantur: ait post cetera. Cum cepissem autem loqui ad eos: cecidit spiritus sanctus in illos: sicut et in nos in initio. Memoratus sum verbi domini sicut dicebat: quia iohannes quidem baptizavit aqua. vos autem baptizabimini spiritu sancto. Si igitur equale donum dedit illis sicut et nobis qui credidimus in dominum ihesum christum: ego quis eram qui possem prohibere deum non dare illis spiritum sanctum? Et multa sunt alia testimonia scripturarum que concorditer attestantur donum esse dei spiritum sanctum. in quantum datur eis qui per eum diligunt deum: sed nimis longum est cuncta colligere. Et quid est eis satis? quibus hec que diximus satis non sunt? Sane admonendi sunt quando quidem donum dei iam vident dictum spiritum sanctum: ut cum audiunt donum spiritus sancti. illud genus locutionis agnoscant quo dictum est in expoliatione corporis carnis. Sicut enim corpus carnis nichil aliud quam caro est: sic donum spiritus sancti nichil aliud est quam spiritus sanctus. In tantum ergo donum dei est: in quantum datur eis quibus datur. Apud se autem deus est. et si nemini detur: quia deus erat et patri et filio coeternus antequam cuiquam daretur? nec quia illi datur ipse datur. ideo minor est illis. Ita datur enim sicut donum dei: ut etiam seipsum det sicut deus. Non enim dici potest non esse sue potestatis: de quo dictum est. spiritus ubi vult spirat. Et apud apostolum quod iam supra commemoravi. Omnia autem hec operatur unus atque idem spiritus: dividens propria unicuique prout vult. Non est illic conditio dati et dominatio dantium: sed concordia dati et dantium. Quapropter sicut sancta scriptura proclamat. deus caritas est. illa que ex deo est et in nobis id agit ut in deo maneamus et ipse in nobis: et hoc inde cognoscimus. quia de spiritu suo dedit nobis. Ipse spiritus eius est caritas dei. Deinde si in donis dei nichil maius est caritate. et nullum est maius dei donum quam spiritus sanctus? quid consequentius quam ut ipse sit caritas. que dicitur et deus et ex deo? Et si caritas qua pater diligit filium et patrem diligit filius ineffabiliter communionem demonstrat amborum? quid convenientius quam ut ille proprie dicatur caritas qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur vel intelligitur: ut non solus spiritus sanctus caritas sit in illa trinitate. Sed non frustra proprie caritas nuncupatur. propter illa que dicta sunt: sicut non solus est in illa trinitate vel spiritus vel sanctus. quia et pater spiritus et filius spiritus. et pater sanctus et filius sanctus quod non a

bigit pietas. et tamen iste non frus
tra proprie dicitur spiritus sanctus. Quia etsi
est communis ambobus: id vocatur ipse proprie
quod ambo communiter. Alioquin si in illa
trinitate solus spiritus sanctus est cari
tas: profecto filius non solius patris,
verum etiam spiritus sancti filius invenitur.
Ita enim locis innumerabilibus dicitur
et legitur filius unigenitus dei
patris: ut tamen et illud verum sit quod a
postolus ait de deo patre. Qui eruit
nos de potestate tenebrarum: et trans
tulit in regnum filii caritatis su
e. Non dixit filii sui quod si diceret
verissime diceret. quemadmodum quia
sepe dixit et verissime dixit: sed
ait. filii caritatis sue. Filius est
ergo etiam spiritus sancti: si non est in illa
trinitate caritas dei nisi spiritus sanctus.
Quod si absurdissimum est: restat
ut non solus ibi sit caritas spiritus
sanctus. sed propter illa de quibus satis
disserui proprie sic vocetur. Quod autem
dictum est filii caritatis sue: nich
il aliud intelligatur quam filii sui di
lecti. quam filii postremo substantie
sue. Caritas quippe patris que in na
tura eius est ineffabiliter sim
plici nichil est aliud quam eius ipsa
natura atque substantia ut sepe
iam diximus. et sepe iterare non pi
get: ac per hoc filius caritatis eius
nullus est alius quam qui de substan
tia eius est genitus. Capitulum vi

Quocirca ridenda est celuniu.
Quocirca ridenda est dyaletica euno
mii a quo eunomiani heretici
exorti sunt: qui cum non potuisset
intelligere nec credere voluisset uni
genitum dei verbum per quod facta sunt omnia
filium dei esse natura hoc est de sub
stantia patris genitum. non nature
vel substantie sive essentie dix
it esse filium. sed filium voluntatis dei.
accidentem scilicet deo volens
asserere voluntatem qua gigneret fili
um: videlicet ideo quia nos aliquid
aliquando volumus quod antea non
volebamus: quasi non propter ista mu
tabilis intelligatur nostra natura.
quod absit ut in deo esse credamus.
Neque enim ob aliud scriptum est. Multe
cogitationes ascendunt in cor
de viri consilium autem domini ma
net in eternum: nisi ut intelligamus
sive credamus. sicut eternum deum
ita eternum esse eius consilium. ac per
hoc immutabile sicut ipse est.
Quod autem de cogitationibus hoc e
tiam de voluntatibus verissime di
citur: multe voluntates in corde
viri voluntas autem domini manet
in eternum. Quidam ne filium consilii
vel voluntatis dei dicerent unige
nitum verbum: ipsum consilium seu
voluntatem patris idem verbum esse
dixerunt. Sed melius quantum exis
timo dicitur consilium de consilio.
et voluntas de voluntate. sicut
substantia de substantia sapientia
de sapientia: ne absurditate illa
quam iam refellimus filius patris

dicatur facere sapientem vel volentem.
si non habet pater in substantia sua
consilium vel voluntatem. Acute sa
ne quidam respondit heretico versutissi
me interroganti. utrum deus filium
volens aut nolens genuerit: ut
si diceret nolens absurdissima dei
miseria sequeretur. si autem volens.
continuo quod intendebat velut in
victa ratione concluderet non nature
esse filium sed voluntatis. At ille vi
gilantissime vicissim quesivit.
ab eo. utrum deus pater volens aut
nolens sit deus: ut si responderet no
lens sequeretur illa miseria quam
de deo credere magna insania est.
si autem diceret volens. responderetur ei.
ergo et ipse voluntate sua deus est
non natura. Quid ergo restabat
nisi ut obmutesceret? et sua in
terrogatione obligatum insolubili
vinculo se videret: Sed voluntas dei
si et proprie dicenda est aliqua in tri
nitate persona: magis hoc no
men spiritui sancto competit. sicut ca
ritas. Nam quid est aliud caritas
quam voluntas? Video me de spiritu
sancto in isto libro secundum scripturas
sanctas hoc disputasse quod fidelibus
sufficit iam scientibus deum esse spi
ritum sanctum nec alterius substantie
nec minorem quam est pater et filius: quod
superioribus libris secundum easdem
scripturas sanctas verum esse docuimus.
De creatura etiam quam fecit deus
quantum valuimus admonuimus eos
qui rationem de rebus talibus pos
cunt. ut invisibilia eius per ea que
facta sunt sicut possent intellecta con
spicerent: et maxime per rationa
lem vel intellectualem creaturam que
facta est ad ymaginem dei: per quod ve
lut speculum quantum possent si pos
sent cernerent trinitatem deum. in
nostra memoria intelligentia et volun
tate. Que tria in sua mente na
turaliter divinitus instituta quisquis
vivaciter perspicit. et quam magnum sit
in ea unde potest etiam sempiterna immu
tabilisque natura recoli conspici
concupisci reminiscitur per memoriam
intuetur per intelligentiam. amplectitur
per dilectionem: profecto reperit illius
summe trinitatis ymaginem. Ad
quam summam trinitatem reminiscenda
videndam diligendam. ut eam recor
detur. eam contempletur. ea delectetur.
totum debet referre quod vivit. Ve
rum ne hanc ymaginem ab eadem
trinitate factam et suo vitio in dete
rius commutatam ita eidem comparet
trinitati ut omnino existimet si
milem: sed potius in qualicumque ista
similitudine magnam quoque dissimili
tudinem cernat. quantum satis esse
videbatur admonui. Cap. xxi.

Sane filium primum
deum patrem et deum filium id est
deum genitorem qui omnia que substan
cialiter habet in coeterno sibi ver
bo suo dixit quodammodo et ipsum
verbum eius deum. qui nec plus nec

minus aliquid habet etiam ipse substan
tialiter quod quid est in illo qui verbum
non mendaciter sed veraciter genuit.
Quemadmodum potuimus non ut illud
iam facie ad faciem sed per hanc similitu
dinem in enigmate quantulumcumque
coniciendo videtur in memoria et
intelligentia mentis nostre significare
curavimus: memorie tribuentes omne
quod scimus etiam si non inde cogitemus.
intelligentie vero proprio modo quandam
cogitationis informationem. Co
gitando enim quod verum invenimus.
hoc maxime intelligere dicimur. Et
hoc quidem in memoria rursus reli
quimus. Sed illa est abstrusior profun
ditas nostre memorie ubi hoc etiam
primum cum cogitaremus invenimus:
et gignitur intimum verbum quod nullius
lingue sit tamquam scientia de scientia et visi
o de visione et intelligentia que
apparet in cogitatione de intelli
gentia que in memoria iam fuerat sed
latebat. quamquam et ipsa cogitatio
quandam suam memoriam nisi haberet:
non reverteret ad ea que in memoria
reliquerat cum alia cogitaret. De
spiritu autem sancto nichil in hoc enig
mate quod ei simile videtur os
tendi: nisi voluntatem nostram vel
amorem seu dilectionem que et vale
tior est voluntas. quoniam voluntas
nostra que nobis naturaliter inest. sicut
ei res adiacuerit vel occurrerint
quibus allicimur aut offendimur:
ita varias affectiones habet. Quid

al' quod in cogitationis informatione videtur

ergo est: Numquid dicturi sumus
voluntatem nostram quando recta est nescire
quid appetat quid devitet: Porro
si scit: profecto inest sui quedam scientia.
que sine memoria et intelligentia
esse non potest. An vero audiendus est quis
piam dicens caritatem nescire quod a
gat: que non agit perperam: Sicut
ergo inest intelligentia. inest dilec
tio illi memorie principali. in qua
invenimus paratum et reconditum
ad quod cogitando possumus perve
nire. quia et duo ista invenimus ibi
quando nos cogitando invenimus.
et intelligere aliquid et amare que ibi
erant et quando inde non cogitaba
mus: et sicut inest memoria inest
dilectio huic intelligentie que co
gitatione formatur. quod verbum
verum sine ullius gentis lingua
intus dicimus. quando quod novimus di
cimus. nam reminiscendo non redit
ad aliquid. et nisi amando redire non
curat nostre cogitationis intuitus:
ita dilectio que visionem in memoria
constitutam et visionem cogitati
onis inde formatam quasi parentem
prolemque coniungit. et nisi haberet appe
tendi scientiam que sine memoria
et intelligentia non potest esse. quod recte
diliget ignoraret. Cap. vicesimumsecundum.

al' non nisi

Verum hec cum in una sit persona sicut
est homo: potest nobis quispiam dicere.
tria ista memoria intellectus et
amor mea sunt non sua. nec sibi

sed in agunt quod agunt. ymo ego per illa. Ego enim memini per memoriam et intelligo per intelligentiam amo per amorem. et quando per memoriam meam acie cogitationis aduerto. ac sic in corde meo dico quod scio. verbumque verum de scientia mea gignitur: utrumque meum est et scientia utique et verbum. Ego enim scio ego dico in meo corde quod scio. et quando in memoria mea cogitando inuenio iam me intelligere iam me amare aliquid: que intelligentia et amor ibi erant et antequam inde cogitarem. Intellectum meum et amorem meum inuenio in memoria mea: quo ego intelligo ego amo non ipsa. Item quando cogitatio mea memor est et vult redire ad ea que in memoria reliquerat. eaque intellecta conspicere atque intus dicere. mea memoria memor est et mea vult voluntate non sua. Ipse quoque amor meus cum meminit atque intelligit quod appetere debeat quod vitare: per meam non per suam memoriam meminit. et per intelligentiam meam non per suam. quicquid intelligenter amat et intelligit. quod breuiter dici potest. Ego per omnia illa tria memini ego intelligo ego diligo: qui nec memoria sum nec intelligentia nec dilectio. sed hec habeo. Ista ergo dici possunt ab vna persona que habet tria hec: non ipsa est hec tria. In illius ergo summe simplicitate nature que deus est. quamuis vnus sit deus: tres tamen persone sunt pater et filius et spiritus sanctus. Aliud est itaque trinitas res ipsa. aliud ymago trinitatis in re alia. propter ymaginem simul et illud in quo sunt hec tria ymago dicitur: sicut ymago dicitur simul et tabula et quod in ea pictum est. sed propter picturam que in ea est simul et tabula nomine ymaginis appellatur. Capitulum vicesimumtertium

Uerum in illa summa trinitate que incomparabiliter rebus omnibus antecellit tanta est inseparabilitas: ut cum trinitas hominum non possit dici vnus homo. illa vnus deus et dicatur et sit. nec in vno deo sit illa trinitas sed vnus deus. Nec rursus quemadmodum ista ymago quod est homo habens illa tria vna persona est. ita est et illa trinitas: sed tres persone sunt pater filii et filius patris et spiritus patris et filii. Quamuis enim memoria hominis et maxime illa quam pecora non habent. id est qua res intelligibiles ita continentur ut non in eam per sensus corporis venerint. habeat pro modulo suo in hac ymagine trinitatis incomparabiliter quidem imparem sed tamen qualemcumque similitudinem patris: itemque intelligentia hominis que per intentionem cogitationis inde formatur. quando quod scitur dicitur et nul

ius lingue s; cordis verbū est.
habeat in sua magna dispa
rilitate nōnullā silitudinē fi
lij: et amor hoīs de sciā pcedens
⁊ memoriā ītelligentiāq; con
iūgens tāq̄ parenti pli coīs.
vñ nec parens ītelligit̄ ēē nec
ples. habeat in hac ymagie
aliquā licet valde īparē silitu
dinē spūs scī: nō tn̄ sicut ī is
ta ymagine tinitatis nō hec
tria vn⁹ hō s; vni⁹ hominis st.
ita in ipa sūma tinitate cui⁹
hec ymago ē nō vni⁹ dei st illa
tria s; vn⁹ deus ē. ⁊ tres st ille
nō vna psona. Qd saue mira
biliter ineffabile ē vl īeffabi
liter mirabile: cū sit vna pso
na hec ymago tinitatis. ipa
nō sūma trinitas tres psone
sint. inseparabilior ē illa trini
tas psonarū triū. q̄ hec vni⁹.
Illa quippe ī natā diuinitatis si
ue id melius dicit̄ deitatis
qd ē hoc ē: atq; incōmutabi
liter iter se ac semp equalis
ē. nec aliqn̄ nō fuit aut alit̄
fuit. nec aliqn̄ nō erit. aut alit̄
erit: ista vo tria q̄ sūt in ipa
ri ymagine. ⁊ si nō locis qm̄
nō st corpa tn̄ int̄ se nūc ī ista
vita magnitudib; sepantur.
Neq; eni q̄r moles ibi nulle
st. ideo nō videm⁹ ī alio maio
rē ēē memoriā q̄ ītelligētiā
ī alio: cont̄ in alio duo hec a
moris magnitudie supari. sine
sint ista duo iter se equalia si
ue nō sint. atq; ita ⁊ a singulis
bina ⁊ a binis singula et a sin
gulis singula maiorib; mino
ra vincunt̄: et qn̄ iter se equa
fuerit ab oī languore sanata.
nec tūc equabitur rei natā īmu
tabili ea res q̄ p gram nō mu
tabit̄: s; hac non solū incor
palem verū etiā sūme īsepa
bilem vereq; īmutabilē tri
nitatē cū venerit visio q̄ fa
cie ad faciē nobis pmittit̄.
multo clarius certiusq; vide
bim⁹. q̄ nūc eius ymaginē
qd nos sum⁹. P qd tn̄ specu
lū ⁊ ī quo enigmate qui vi
dent sicut in hac vita vidē
cōcessū ē: nō illi sūt qui ea
q̄ digessim⁹ ⁊ cōmendauim⁹
in sua mente cōspiciūt. sed
illi qui eā tāq̄ ymaginem
vident. ut possint ad eū cui⁹
ymago est quomōcūq; referre
qd vident. ⁊ p ymaginē quā
cōspiciendo vident etiā illud
vidē cōiciendo. quē nōdū pnt
facie ad faciē. Nō eni ait a
plus videm⁹ nūc speculū: s;
videm⁹ p speculū.

Capitulū xxiiij.

Qui ergo videt
sua mente quō videri
pt. ⁊ in ea tinitatē istā de q̄
multis modis ut potui dis
putaui nec tn̄ eam credūt

uel intelligunt esse per imaginem dei: speculum quidem vident. sed usque adeo non vident per speculum qui est per speculum nunc videndus. ut nec ipsum speculum quod vident sciant esse speculum. id est per imaginem. Quod si scirent. fortassis et eum cuius est hoc speculum per hoc querendum et per hoc utcumque interim videndum esse sentirent: fide non ficta corda mundante. ut facie ad faciem possit videri qui per speculum nunc videtur. Qua fide cordium mundatrice contempta. quid agunt intelligendo que de natura mentis humane subtilissime disputantur: nisi ut ipsa quoque teste dampnentur? In qua utique non laboraret et vix ad certum aliquid perveniret: nisi penalibus tenebris involuti et onerati corpore corruptibili quod aggravat animam? quo tandem merito inflicto malo isto nisi peccati? Quo tanti mali magnitudine admoniti. sequi debent agnum qui tollit peccata mundi.

Capitulum vicesimum quintum

Ad eum namque pertinentes cum longe sint istis ingenio tardiores. quando in fine vite huius resolvuntur a corpore eius. in eos ius non habent invide potestates: quas ille agnus sine ullo ab eis peccati debito occisus non potentia potestatis prius quam iustitia sanguinis vicit. Proinde liberi a dyaboli potestate. suscipiuntur ab angelis sanctis. a malis omnibus liberati per mediatorem dei et hominum hominem christum ihesum: quoniam consonantibus divinis scripturis et veteribus et novis et per quas prenunciatus et per quas annunciatus est christus. non est aliud nomen sub celo in quo oporteat homines salvos fieri. Constituuntur autem purgati ab omni contagione corruptionis in placidis sedibus: donec recipiant corpora sua. sed iam incorruptibilia. que ornent non onerent. Hoc enim placuit optimo et sapientissimo creatori. ut spiritus hominis deo pie subditus. habeat feliciter subditum corpus: et sine fine permaneat ipsa felicitas. Ibi veritatem sine ulla difficultate videbimus. eaque clarissima et certissima perfruemur: nec aliquid queremus mente raciocinante. sed contemplante cernemus. Quare non sit filius spiritus sanctus cum de patre procedat. in illa luce nulla erit questio. Hic vero ipsa experientia tam mihi apparuit esse difficilis. quod et illis qui hec diligenter atque intelligenter legent procul dubio similiter apparebit: ut cum in secundo huius operis libro alio loco me dicturum me esse promiserim. quotienscumque in ea creatura quam nos sumus aliquid illi rei simile ostendere volui. qualecumque intellectum meum sufficiens eloquium meum secutum non fuerit. quamvis

et in ipo intellcū conatū me se
cerim magis habuisse q̄ effec
tū: et in vna quidē psona qd̄
est hō. īuenisse ymaginē sūme
illius trinitatis. et īnre mutabi
litēa illa ut facilius ītelligi
possent eciā p tpalia intuallā
marie in libro nono mōstrare
voluisse. Sz tria vnius psone nō
sicut hūana possit ītencio tri
bus illis psonis cōuenire po
tuerūt. sicut in hoc libro quīto
decīo demōstrauim9. Capl'm
Dein de vicesimū sextū.
in illa sūma trinitate
q̄ deus ē intuallā tpm ulla sit:
p q̄ possit ostendi aut saltē re
quiri utrū prius de p̄re natus
sit filius et postea de ambob9
p̄cesserit spūs scūs. qm̄ scriptura
sca spm̄ eū dicit amboꝝ. Ipe
enī ē de quo dicit apl's. qm̄ es
tis filij. misit deus spm̄ filij sui
in corda vr̄a. et ipe ē de q̊ dicit
idem filius. nō enī vos estis q̄
loqm̄i Sz spūs pr̄is vr̄i q̄ loqui
t in vobis: et m̄ltis alijs diui
noꝝ eloquioꝝ testionijs cōp
bat pr̄is et filij ēe spm̄. q̄ ppe
dicit in trinitate spūs scūs. De
quo idē dicit ipe filius. quē ego
mitto vobis a p̄re: et alio loco.
quē mittet p̄r in noīe meo.
De vtroq3 āt pcedē sic docet.
q2 ipe filius ait. de p̄re pcedit:
et cū resurrexisset a mortuis

et apparuisset discipulis. in
sufflauit et ait. accipite spm̄
scm̄. ut eū eciā de se pcedē os
tenderet. et ipa ē virtus q̄ de illo
exibat sicut legit in euāgeli
o et sanabat oēs. Quid vero
fuerit cause ut post resurrectionē
suā et in t'ra prius daret et de celo
postea mitteret spm̄ scm̄: hoc ego
existimo q2 p ipm̄ donū diffun
dit caritas in cordibus nr̄is qua
diligim9 deū et primū. scd'm
duo illa pcepta ī quibz tota
lex pendet et phete. Hoc signi
ficās dn̄s ihūs bis dedit spm̄
scm̄: semel in t'ra ppt dilcōnē
p̄rimi. et iterū de celo ppt dilcō
nē dei. Et si forte alia ratio red
dat de bis dato spū sc̄o: eūdem
tn̄ spm̄ datū cū īsufflasset ihc.
de quo mox ait. ite baptizate
gentes ī noīe pr̄is et filij et sps
sci. ubi maxīe cōmendat hec t
nitas ambigē nō debem9. Ipe
e igit qui eciā de celo datus ē
die penthecostes: idē p9 dies
decē q̄ dn̄s ascendit in celū.
Quō ergo deus nō ē. q̄ dat spm̄
scm̄? Immo q̄tus deus ē q̄ dat
deū? Neq3 enī discipl'oꝝ eius a
liqs dedit spm̄ scm̄. Orabat q̄p
pe ut ueniret ī eos quibz man9
iponebāt: nō ipi eū dabant.
Quē morē ī suis ppositis eci
am nūc seruat ecclia. Denicq3 et
symon magus offerens apl'is

pecuniam. non ait. date mihi hanc pota-
tem ut dem spiritum sanctum. sed ut cuicumque
imposuero manus accipiat
spiritum sanctum. quia neque scriptura supi-
us dixerat. videns autem symon quod
apostoli darent spiritum sanctum: sed dixit
videns autem symon quod per impositio-
nem manuum apostolorum datus spiritus
sanctus. Propter hoc et dominus ipse ihesus
spiritum sanctum non solum dedit ut deus.
sed etiam accepit ut homo. propterea dic-
tus est gratia plenus. et manifes-
tius de illo scriptum est in actibus a-
postolorum. quoniam unxit eum deus spiritu sancto:
non utique oleo visibili sed dono gra-
tie quod visibili significatur un-
gento. quo baptizatos ungit
ecclesia. Nec sane tunc unctus est
christus spiritu sancto quando super eum bapti-
zatum velut columba descendit.
tunc enim corpus suum idest ecclesiam
suam prefigurare dignatus est in
qua precipue baptizati accipi-
unt spiritum sanctum: sed ista mistica
et invisibili unctione tunc intelligen-
dus est unctus. quando verbum dei ca-
ro factum est. idest quando humana natura
sine ullis precedentibus bonorum
operum meritis deo verbo est in ute-
ro virginis copulata. ita ut cum
illo fieret una persona: ob hoc
eum confitemur natum de spiritu sancto
et virgine maria. Absurdis-
simum est enim ut credamus eum
cum iam triginta esset annorum. eius enim
etatis a iohanne baptizatus est.

accepisse spiritum sanctum: sed venisse ad
illud baptisma sicut sine ul-
lo omnino peccato. ita non sine spiritu sancto.
Si enim de famulo eius et precursore
ipso iohanne scriptum est. spiritu sancto reple-
bitur iam inde ab utero matris sue.
quoniam quamvis seminatus a patre tamen spi-
ritum sanctum in utero formatus ac-
cepit: quid de homine christo intelligen-
dum est vel credendum. cuius carnis
ipsa conceptio non carnalis sed
spiritalis fuit? In eo etiam quod
de illo scriptum est. quod acceperit a
patre promissionem spiritus sancti et effu-
derit. utraque natura monstra-
ta est: et humana scilicet et divi-
na. Accepit quippe ut homo: effu-
dit ut deus. Nos autem accipere
quidem hoc donum pro modulo nostro
possumus. effundere autem super alios
non utique possumus: sed ut hoc fi-
at deum super eos a quo hoc effi-
citur invocamus. Numquid possumus que-
rere utrum iam processerat de patre
spiritus sanctus quando natus est filius. an
nondum processerat? et nato illo
de utroque processit. ubi nulla sunt
tempora? Sicut potuimus querere
ubi invenimus tempora: voluntatem pri-
us de humana mente procedere ut
queratur quod inventum proles vocetur.
Qua iam parta seu genita. vo-
luntas illa perficitur eo fine requi-
escens. ut qui fuerat appetitus
querentis sit amor fruentis: qui
iam de utroque idest de gignente

mente et de genita notione tã
q̃ de parente accipie pcedat. Nõ
enĩ prius ista ibi q̃. ubi nichil
ex tpe inchoat᷑. ut cõsequẽti pfi
ciat᷑ in tpe. Quapropter qui pt
intellige sine tpe gñatione fi
lij de pre. itelligat sine tpe pcessio
ne spũs sci de utroq;. Et q pt intel
lige in eo qđ ait filius sicut ht
pr vitã in semetipo sic dedit fi
lio vitã habe in semetipo nõ
sine vita existenti iã filio vi
tã patrẽ dedisse. s; ita eũ sine
tpe genuisse ut vita quã pr
filio gignẽdo dedit coetna sit
vite patris q dedit: itelligat
sicut ht pr in semetipo ut de
illo pcedat spũs scũs. sic dedis
se filio ut et de illo pcedat idẽ
spũs scũs. et utrũq; sine tpe.
atq; ita dictũ spm scm de pre
pcedere ut itelligat᷑ etiã q p
cedit de filio de pre ee filio. Si
enĩ qcqd ht de pre ht filius. de
pre utiq; ht ut de illo pcedat
spũs scũs. s; nulla ibi tpa co
gitent q ħnt prius et posteri⁹.
q; ibi omino nulla sũt. Quo er
go nõ absurdissime filius dicet᷑
amboꝝ. cũ sicut filio pstat es
sentiã sine initio tpis. sine ulla
mutabilitate natẽ de pre gña
tio. ita spũi sco pstet essentiã
sine ullo initio tpis sine ulla i
mutabilitate natẽ de utroq;
pcessio. Ideo enĩ cũ spm scm ge
nitũ nõ dicam⁹. dice tñ nõ au
demus igenitũ: ne in hoc voca
bulo ul duos pres in illa trini
tate ul duos q nõ sit de alio
qspiã suspicet᷑. Pr enĩ solus nõ
ẽ de alio. ideo solus appellat᷑ i
genitus. nõ qdem in scpturis:
s; in cõsuetudie disputantiũ.
et de re tanta sermonẽ qualẽ
valuerit pferentiũ. Filius aũt
de pre natus ẽ: et spũs scũs de
pre pncipaliter et ipo sine ul
lo intuallo tpis dante cõiter
de utroq; pcedit. Dicet᷑ aũt fi
lius pris et filij: si qđ abhorret
ab oim sanoꝝ sensib;. cũ am
bo genuissent. Nõ enĩ ab utroq;
ẽ genitus: s; pcedit ab utroq;
amboꝝ spũs. Verũ q; in illa
coeterna et equali et icorpa
li et ieffabili et imutabili at
q; isepabili trinitate difficilli
mũ est gñatione a pcessione
distiguere: sufficiat iteri eis q
extendi nõ valent. amplius id
qđ de hac re i sermone qdam
pferendo ad aures ppli xpiani
in diximus. dictũq; cõscpsim⁹.

Inter Capitulũ. xxvij.

cetera enĩ cũ p scpturaꝝ
scãrũ testimonia docuisse de utro
q; pcede spm scm: si ergo inqm
et de pre et de filio pcedit spũs
scũs. cur filius dixit de patre
pcedit? Cur putas? nisi quadmo
dũ solet ad eũ referre id qđ ip

sius est de quo et ipse est. Unde illud est
quod ait. mea doctrina non est mea
sed eius qui me misit: Si igitur hic
intelligitur eius doctrina quam tamen
dixit non suam sed patris: quanto ma
gis illic intelligendus est et de ipso
procedere spiritus sanctus. ubi sic ait
de patre procedit. ut non diceret. de me
non procedit: A quo autem tamen habet filius
ut sit deus. est enim de deo deus.
ab illo habet utique ut etiam de illo
procedat spiritus sanctus: ac per hoc spiritus
sanctus ut etiam de filio procedat sicut
procedit de patre. ab ipso habet patre.
Hic utcumque etiam illud intelligitur
quantum a talibus quales nos sumus
intelligi potest cur non dicatur natus
esse. sed potius procedere spiritus sanctus:
quoniam si et ipse filius diceretur. amborum
utique filius diceretur: quod absur
dissimum est. Filius quippe nullus
est duorum. nisi patris et matris. Absit
autem ut inter deum patrem et deum fi
lium tale aliquid suspicemur: quia
nec filius hominis simul et ex patre
et ex matre procedit: sed cum in ma
trem procedit ex patre. non tunc proceditur
ex matre. et cum in hanc lucem proceditur
ex matre. non tunc procedit ex patre.
Spiritus autem sanctus non de patre proce
dit in filium et de filio procedit
ad sanctificandam creaturam. sed simul
de utroque procedit: quamvis hoc fi
lio pater dederit ut quemadmodum de
se ita de illo quoque procedat. Neque
enim possumus dicere quod non sit vi
ta spiritus sanctus. cum vita pater vita sit
filius: ac per hoc sicut pater cum ha
beat vitam in semetipso dedit et
filio habere vitam in semetipso:
sic ei dedit vitam procedere de illo
sicut procedit et de seipso. Hec de
illo sermone in hunc librum trans
tuli: sed fidelibus non infidelibus lo
quens. Verum si ad hanc ymagi
nem contuendam. et ad videndam il
la quod vera sint que in corde mente
sunt. nec tria sic sunt ut tres per
sone sunt. sed omnia tria hominis sunt
que una persona est: minus idonei
sunt qui non de summa illa trinita
te quod deus est credunt potius quod in
sacris litteris invenitur. quam poscunt
liquidissimam reddi sibi ratio
nem que ab humana mente tarda
scilicet infirmaque non capitur.
Et certe cum inconcusse crediderint
scripturis sanctis tamquam veracissimis
testibus: agant orando et querendo
et bene vivendo ut intelligant. id est
ut quantum videri potest videatur mente
quod tenetur fide. Quis hoc prohibe
at? immo vero ad hoc quis non hor
tetur? Si autem propterea negandum
putant ista esse quia ea non valent
cecis mentibus cernere: debent et illi
qui ex nativitate sua ceci sunt
esse solem negare. Lux ergo lucet in
tenebris. Quod si eam tenebre non
comprehendunt: illuminentur dei do
no prius ut sint fideles. et incipi
ant esse lux in comparatione infide

lux? atque hoc pusillo fundamento edificentur ad videnda que credunt: ut aliquid possit videre. Sunt enim qui ita credunt: ut videri iam omnino non possit. Non enim Christus iterum in carne videndus est: sed nisi hoc credatur quod ita factum atque visum est ut futurum ac videndum iam non speretur. non pervenitur ad Christum qualis sine fine videndus est. Quantum vero attinet ad illam summam ineffabilem incorporalem immutabilemque naturam per intelligentiam utcumque cernendam: nusquam se melius regente dumtaxat fidei regula acies humane mentis exercet. quam in eo quod ipse homo in sua natura melius ceteris animalibus melius etiam ceteris anime sue partibus habet. quod est ipsa mens: cui quedam rerum invisibilium tributus est visus. et cui tamquam in loco superiore atque interiore honorabiliter presidenti iudicanda omnia nunciant etiam corporis sensus: et qua non est superior cui subdita regenda est nisi deo. Verum inter hec que multa iam dixi. et nichil illius summe trinitatis ineffabilitati dignum me dixisse audeo profiteri. sed confiteri potius mirificatam scientiam eius ex me invaluisse nec potuisse me ad illam. o tu anima mea ubi te esse sentis? Ubi iaces? At ubi stas. donec ab eo qui propicius factus est omnibus iniquitatibus tuis. sanetur omnes languores tui? Agnoscis te certe in illo esse stabulo: quo samaritanus ille perduxit eum quem reperit multis a latronibus inflictis vulneribus semivivum. Et tamen multa vera vidisti. non his oculis quibus videntur corpora colorata: sed eis pro quibus orabat qui dicebat. oculi mei videant equitatem. Nempe ergo multa vera vidisti: eaque discrevisti ab illa luce. qua tibi lucente vidisti. Attolle oculos in ipsam lucem: et eos in ea fige si potes. Sic enim videbis quid distet nativitas verbi dei. a processione doni dei. Propter quod filius unigenitus non de patre genitum alioquin frater eius esset. sed procedere dixit spiritum sanctum. Unde cum sit communio quedam consubstantialis patris et filii. amborum spiritus: non amborum quod absit dictus est filius. Sed ad hoc dilucide perspicueque cernendum non potes ibi aciem figere. Scio non potes: verum dico. mihi dico. Quid non possim scio: ipsa tibi tamen ostendit in te tria illa in quibus te summe illius quam fixis oculis contemplari nondum vales ymaginem trinitatis agnosceres. Ipsa enim ostendit tibi verbum verum esse in te quando de scientia tua gignitur. id est quando quod scimus dicimus. et si nullius gentis lingua significantem vocem vel proferamus vel cogitemus. sed ex illo quod novimus cogitatio nostra formetur. sitque

in aciem cogitationis imago si
millima cognitionis eius que
in memoria continebatur. ista duo
scilicet velut parentem ac prole
tercia voluntate sive dilectione
iungentem: quam quidem voluntatem de
cognitione procedere. nemo enim vult
quod omnino quid vel quale sit nesciat.
non tamen esse cognitionis ymaginem.
et ideo quandam de hac re intelligi
bili nativitatis et processionis
insinuare distantiam. quoniam non hoc
est cogitatione conspicere quod appetere.
vel etiam perfrui voluntate. cernit
discernitque qui potest. Potuis
ti et tu: quamvis non potueris ne
que possis explicare sufficienti
eloquio. quod inter nubila simili
tudinum corporalium que cogitationi
bus humanis occursare non desi
nunt vix vidisti? Sed illa lux que non
est quod tu. et hoc tibi ostendit a
liud esse illas incorporeas simili
tudines corporum: et aliud verum
quod eis reprobatis intelligentia
contuemur. Hec et alia similiter
certa oculis tuis interioribus lux
illa monstravit. Que igitur
causa est cur acie fixa ipsam
videre non possis? nisi utique infir
mitas: Et quis eam tibi fecit?
nisi utique iniquitas: Quis ergo sa
nat omnes languores tuos? nisi
qui propicius fit omnibus iniquita
tibus tuis? Librum itaque istum iam
tandem aliquam precatione melius

quam disputatione concludam. Domine
deus noster. credimus in te deum patrem
et filium et spiritum sanctum. Neque enim diceret
veritas ite baptizate gentes in
nomine patris et filii et spiritus sancti. nisi tri
nitas esset: nec baptizari nos
iuberes domine deus in eius nomine
qui non est dominus deus. nec diceretur
voce divina. audi israel dominus deus
tuus deus unus est. nisi trinitas ita
esses ut dominus unus deus esses. Et
si nisi tu deus pater ipse esses et fili
um verbum tuum ihesus christus ipse esset. et do
num vestrum spiritus sanctus: non legeremus
in litteris veritatis. misit deus fi
lium suum. nec tu unigenite diceres
de spiritu sancto. quem mittet pater in nomine
meo. et quem ego mittam vobis a
patre. Ad hanc regulam fidei dirigens
intentionem meam quantum potui. quantum
tu me posse fecisti: quesivi te et
desideravi intellectu videre quod credi
di. et multum disputavi et labo
ravi. Domine deus meus una spes
mea exaudi me: ne fatigatus
nolim te querere. sed queram faciem tuam
semper ardenter. Tu da querendi vi
res qui inveniri te fecisti et magis
magis que inveniendi te spem dedis
ti: coram te est firmitas et infirmi
tas mea. illam serva istam sana.
Coram te est scientia et ignorantia me
a. Ubi mihi aperuisti suscipe in
trantem. ubi clausisti aperi pul
santi: meminerim tui. intelligam
te. diligam te. Auge in me ista: do

nec me ī eis reformes ad īteg͛ū.
Sao scriptū ē: in multiloquio
nō effugies pc̄m. Sed utinā p̄
dicando ūbū tuū et laudādo te
tm̄mō loq̄rer: nō solū fugerē
pc̄m. s; meritū bonū acq̄rerē.
q͛ libet multū sic loq̄rer. Neq;
eīn hō de te b̄t͛s paulus pc̄m
p̄peret germano ī fide filio
suo: cui scripsit dicens. P̄dica
verbū: īsta oportune īportu
ne. Nūqd dicendū ē istū non
multū locutū? qui nō solū o
portune ūerū eciā īportune ū
bū tuū dn̄e nō tacebat? Sed
ideo nō multū erat: q: tm̄ erat
necessariū. Libera me dn̄e deus
meus a multiloquio qd̄ patior
intus in aīa mea misera in
conspectu tuo. et cōfugiente ad
mīam tuā. Nō eīn cogitatio
nibz taceo. eciā tacens vocibz.
Et siquidē nō cogitarē nisi qd̄
placet tibi: nō utiqz rogarē ut
me ab hoc multiloquio libera
res. Sed multe sūt cogitacōes
mee tales quales nosti cogita
tiōes hoīm quī vane sūt. Do
na m̄ nō eis cōsentire: et si qn̄
me delectāt eas nichilominus
ip̄bare. nec ī eis uelut dormitā
do immorari. nec in tm̄ valeant
apud me ut aliqd̄ in opa mea
p̄cedat ex illis: s; ab eis mea sal
tim sit tua sētencia tuta cōsciā
te tuente. Sapiens quidā cū de
te loq͛ret͛ in libro suo. q̄ eccliast
ticus p̄prio nomīe iā vocat͛:
multa īquit dicim9 et nō p̄uenim
mus. et cōsūmatio sermonū
vniūsa est ip̄e. Cū ergo p̄ue
nerim9 ad te. cessabūt multa
ista q̄ dicim9 et nō p̄uenim9:
et manebis vnus omīa in oī
bus et sine fine dicem9 vnū
laudantes te in vnū et in te
facti eciam nos vnū. Dn̄e
deus vne deus trinitas. q̄cū
q; dixi in hys libris de tuo. ag
noscant et tui: si qua de me.
et tu ignosce et tui. Explicit
liber decimus quītus et vl
timus de trinitate.

Finiti sūt hy libri de sūma tri
nitate p me fr̄em gherardū
theoderici p̄fessū cōuentus
dn̄e nr̄e et xij. aplor͛ ordinis ī Tiecto
Canonicor͛ regulariū Anno
dn̄i. mº. CCCC. lxxvijº. mens
July. die v.